POLIROM Top 10+

MATEI
VIŞNIEC

Cafeneaua Pas-Parol

MATEI
VIȘNIEC

Cafeneaua Pas-Parol

roman

POLIROM
2014

© 2008, 2014 by Editura Polirom

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4652-4

ISBN PDF: 978-973-46-4653-1

ISBN print: 978-973-46-4533-6

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: Edward Penfield (1866-1925), *Crăciun la Cafe Spaander*, 1902, Biblioteca Congresului SUA

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

MATEI VIŞNIEC s-a remarcat în anii ’80 ca poet, apoi ca dramaturg ale cărui piese, cu largă circulație în mediul literar, sînt interzise pe scenele profesioniste. În 1987 părăseşte România şi se stabileşte în Franța, unde lucrează pentru Radio France Internationale. Piesele sale în limba franceză apar la Actes Sud – Papier, L’Harmattan, Lansman, Crater, L’Espace d’un instant. Numele său figurează pe afişe teatrale în peste 30 de țări. În ultimii ani Matei Vişniec s-a remarcat şi ca romancier. Dintre volumele publicate amintim: *Omul pubelă • Femeia ca un cîmp de luptă* (2006), *Păianjenul în rană* (2007), *Groapa din tavan* (2007), *Sindromul de panică în Oraşul Luminilor* (2009; roman distins cu Premiul revistei *Observator cultural*), *Domnul K. eliberat* (2010; volum nominalizat la Premiul Național de Proză al *Ziarului de Iaşi*), *La masă cu Marx* (2011), *Dezordinea preventivă* (2011), *Cabaretul cuvintelor* (2012), *Negustorul de începuturi de roman* (2013; roman distins cu Premiul Național de Proză al *Ziarului de Iaşi* şi nominalizat la Premiile revistei *Observator cultural*).

Partea întîi

1

Cu vreo două luni înainte de a muri, Manase Hamburda a trecut pe la mine şi mi-a spus că se simte mai mulţumit decît oricînd. Viaţa lui, mi-a explicat, se află acum sub semnul unor planete mici şi nepărtinitoare, planete a căror mişcare el o simte pînă în adîncul oaselor, iar lucrurile şi întîlnirile cu oamenii nu fac decît să repete, într-un fel discret şi miniatural, această mişcare.

Aşa că ne-am pus paltoanele şi ne-am dus în oraş. Ne-am oprit la restaurantul gării şi, în pofida ploii care ameninţa dintr-o clipă în alta, ne-am aşezat la o masă de lemn, pe terasa uşor înclinată. Este bine să trăim cît mai aproape de gară, mi-a şoptit Manase Hamburda într-un moment în care era clar că nici unul din chelneri nu mai trăgea cu urechea. Este bine să ne aflăm mereu în preajma mişcării esenţiale, a mai adăugat el privind în gol, aşteptînd parcă un semn dinspre cerul cenuşiu pe care, în ziua aceea, îl suporta cu blîndeţe.

Am sorbit amîndoi din halbele cu bere şi am tăcut acolo, pe terasa uşor înclinată, cel puţin zece minute. El urmărea cu atenţie configuraţia unor pete galbene pe faţa de masă. Eu îi priveam faţa lată, tumefiată în jurul ochilor.

— Nu e bine să fii singur, mai ales în astfel de împrejurări, spuse Manase Hamburda. Nu e bine să fii niciodată singur, în nici un fel de împrejurare. Apoi m-a întrebat dacă îl înţeleg. Am răspuns ceva scurt şi am băut din nou din berea rece şi amară. Berea asta e foarte rece şi foarte amară, a adăugat el şi atunci eu am spus „da“.

Chelnerul s-a apropiat de noi şi a rămas nemişcat la o distanţă nu tocmai respectabilă. Atunci au căzut primele picături de ploaie, nişte picături foarte grele şi foarte vîscoase care făceau pur şi simplu „plici“ pe umerii chelnerului şi apoi se prelingeau în jos pe haină, lăsînd în urmă dîre subţiri dar adînci.

— Ce mai faci? l-a întrebat Manase Hamburda şi chelnerul a răspuns „bine“.

Era clar că omul voia să-şi ridice faţa de masă şi noi am ridicat halbele în aer. Chelnerul s-a aplecat scurt şi dintr-o mişcare a smuls bucata de pînză

albă cu pete galbene tot aşa cum ar fi smuls un plasture măricel de pe o chelie pistruiată.

Ştiam că Manase Hamburda aşteaptă personalul de ora cinci, dar n-am scos nici un cuvînt. La ora cinci fără un minut nările i s-au precipitat vizibil şi o uşoară nervozitate i-a cuprins corpul. „Altădată era altfel, l-am auzit spunînd. Terasa era terasă, restaurantul era restaurant. Cine îşi dă seama de asta merită încă să fie salvat.“

Trenul avea o întîrziere de cîteva minute, dar el nu s-a ridicat de la masă pînă cînd locomotiva n-a trecut prin faţa noastră scrîşnind din toate măruntaiele şi dislocînd cuburi imense de aer.

Atunci l-am cunoscut pe Mihail Iorca. Era un bărbat înalt şi subţire cu o faţă lunguiaţă şi subţire şi se vedea clar pe faţă că în creierul lui era o linişte teribilă. Doar uneori, cîte o sclipire a ochiului trăda faptul că omul se gîndea la liniştea din propriul creier.

Manase Hamburda s-a aruncat cu precizie într-unul din vagoane şi l-a străbătut viguros pînă la jumătate. A tras cu putere de uşile glisante ale compartimentului şi s-a prăbuşit, ca şi cum ar fi fost mort de oboseală, alături de bărbatul înalt şi subţire. Şi chiar aşa a spus: „sînt mort“.

Mihail Iorca s-a gîndit: ce tîmpit, oare cine l-a pus pe ăsta să vină la gară?

— Am auzit că vrei să vinzi casele, a spus Manase Hamburda. Să nu cumva să vinzi casele. Cine vinde astăzi casele e un prost. Iar apoi a adăugat, în şoaptă: şi să nu mă faci pe mine tîmpit.

S-au urcat apoi într-o birjă şi s-au dus la pensiunea domnului Buraga. Mihail Iorca n-a mai scos nici un cuvînt. Celălalt însă a vorbit întruna despre calea ferată. Era absolut inadmisibil ca într-un oraş civilizat calea ferată să treacă chiar prin mijlocul oraşului. Probabil că în nici un alt oraş din lume calea ferată nu trece chiar prin centrul oraşului. Şi chiar dacă mai există unul sau două oraşe în lume unde calea ferată trece chiar prin centrul oraşului, cu siguranţă că nu există absolut nici un oraş, dar absolut nici un oraş în lume unde calea ferată să treacă prin mijlocul cimitirului. Este o ruşine naţională că la noi calea ferată trece prin mijlocul cimitirului. O naţiune care nu-şi respectă morţii este o naţiune osîndită. El, Manase Hamburda, nu va avea linişte pînă nu va scoate calea ferată din cimitir.

Mihail Iorca era plecat de cel puţin zece ani. Casele i se scufundau încet în solul moale al oraşului, grinzile putrezeau şi apăsau tot mai greu peste temeliile îmbibate cu apă. Bărbatul înalt şi subţire privea întruna fix în

vîrful cizmelor sale, concentrat, poate, doar la pocnetul copitelor pe caldarîm şi la stropii de salivă care ţîşneau din barba celuilalt, poposind pe vîrful cizmelor.

Cînd s-a văzut în camera albă şi curată, Mihail Iorca şi-a spus în gînd: n-am să mai ies niciodată de aici.

2

De cîțiva ani Manase Hamburda se lupta cu propriul său cap. Lui Manase Hamburda i se părea că persoana sa, unică şi descifrabilă, este mereu lăsată în urmă de capul său, imprevizibil şi capricios, hotărît să cîştige cu orice preț în autonomie. La început această separație a puterilor nu l-a deranjat prea mult. Divorțul dintre cele două entități nici nu reprezenta cine ştie ce, era mai mult o iluzie, un contratimp suav care provoca mai degrabă un dram de plăcere. Mult timp Manase Hamburda a trăit ca într-o revelație lungă, ruptura nu era încă definibilă, nu era completă, nu sugera nimic din cumplitele frămîntări ulterioare.

Micile incidente erau mai mult amuzante, nepotrivirile păreau accidentale, puteau fi uşor puse pe seama unui temperament exploziv şi distrat totodată. Se întîmpla, de pildă, ca Manase Hamburda să dorească să spună cuiva „bună seara“ şi să nu reuşească să spună decît „bună“. Acest „bună“ putea să fie însă jignitor, putea să primească o nuanță absolut deplorabilă şi imediat Manase Hamburda trebuia să se reculeagă şi să compenseze stupoarea creată, printr-un discurs logic şi amabil.

Lupta dintre om şi cap a devenit însă dureroasă pe măsură ce incidentele s-au înmulțit. Omul avea întotdeauna tendința de a fi amabil şi respectuos. Capul se repezea însă agresiv şi uneori chiar vulgar. „Sînteți cum nu se poate mai bine“ spunea Manase Hamburda, iar capul completa „sînteți o proastă“. „Ce fac eu acum?“ se întreba omul, iar capul scrîşnea „nu trebuie să faci nimic“. „Trebuie să îndrept lucrurile“ se îndîrjea omul, iar capul hohotea scurt „eşti şi tu un prost“. „Asta nu mai poate continua“ îşi zicea în gînd Manase Hamburda, iar capul mîrîia indignat „o s-o ducem mult şi bine“.

— Trăiesc într-o stare de continuă nervozitate, încerca el să readucă dialogul pe o linie de plutire. „Pentru mine nu eşti decît un hoit“ spunea capul. Oare cu cine vorbesc, se întreba omul. Capul tăcea îndîrjit, lăsîndu-l pe celălalt să creadă că n-a trăit decît o simplă confuzie verbală.

— Deci, după cum spuneam, relua Manase Hamburda şi imediat auzea tirul violent de fraze cu origine necunoscută: „lasă-l în plata Domnului, nu vezi că nu pricepe nimic?“. Nu-l las, se încăpățîna omul. „Vax“ se auzea din

celălalt punct al acelui dialog halucinant. Nu doresc să fiu călcat în picioare, spunea omul.

— Dar cine vă calcă în picioare? întreba, nelămurit, domnul Buraga.

— Nu vorbesc cu dumneata, striga Manase Hamburda. „Ba nu, cu el vorbeşti“ striga capul.

— Poftim? făcea, cu obrajii căzuți deasupra farfuriei, domnul Buraga.

— Îți jur că nu vorbesc cu dumneata, şoptea, aproape plîngînd, Manase Hamburda, crispîndu-se şi ghemuindu-se pe scaun, întrebîndu-se cum să facă să-şi alunge hohotele de rîs din creier.

— Ştiți, spunea domnul Buraga, întotdeauna este profitabil cînd ai studii. Eu n-am profitat de studii. Cînd profiți de studii, trăncăneala devine comunicare, prezența devine prestanță…

„Sigur că da“ spunea capul şi imediat omul adăuga:

— Sigur că da. Şi imediat omul se întreba în gînd: oare asta am vrut să spun? „Asta ai vrut să spui!“ şoptea languros capul şi Manase Hamburda se îmbujora de plăcere, adulmecînd în aer un iz de victorie.

Momentele în care comuniunea dintre om şi cap era totală îl derutau cel mai mult pe Manase Hamburda. Cel mai mult îl durea faptul că nu-şi putea reprima micile reacții de bucurie. „Nu trebuie să ți le reprimi, îi şoptea imediat capul, este vorba de o bucurie spirituală.“

Omul înghițea în sec iar domnul Buraga îşi ridica ochii înfiorați şi-şi plimba îndelung limba peste buzele umede şi înroşite de efort.

— Ştiți, ori de cîte ori sînteți de acord cu mine am impresia că mi se permite accesul la idee…

„Asta oare unde o fi citit-o?“ mă întrebam eu, privîndu-l pe furiş pe domnul Buraga.

„A citit-o precis“ spunea capul, iar eu, care nu mai aveam cum să aud această propoziție, mă ridicam discret, îmi puneam paltonul şi plecam. Mihail Iorca nu dădea semne că ar intenționa să coboare din camera lui albă, iar discuția ciudată dintre cei doi mă plictisea pînă în adîncul oaselor.

— Pari plictisit pînă în adîncul oaselor, îmi spunea atunci Manase Hamburda, dar eu nu găseam nimic ciudat în cuvintele lui şi nici în felul în care mă privea.

— Să chem o birjă? întreba domnul Buraga. Eu făceam semn că nu şi ieşeam pe strada pustie respirînd febril ultimele adieri de aer ale verii. Oare ce-o fi de capul dumnealui? făcea domnul Buraga, dar celălalt era deja prea obosit ca să-i mai răspundă.

3

L-am însoțit, totuşi, într-o seară, pe Mihail Iorca într-o lungă plimbare prin oraş. Eram singur la o masă, în holul pensiunii, cînd Mihail Iorca a coborît treptele îmbrăcat în palton şi cu o pălărie subțire în mînă. S-a apropiat de masa mea şi m-a salutat discret cu o înclinare a capului. I-am răspuns la fel şi i-am făcut un gest cu palma dreaptă, un gest care putea să însemne orice. El s-a aşezat în fața mea. Era un personaj.

Eu l-am întrebat din ochi dacă vrea să bea ceva, iar el mi-a spus că nu. L-am privit cîteva secunde, iar apoi mi-am fixat privirile pe circumferința ceştii de cafea. El m-a privit cu indiferență, aproape un minut. Aş fi vrut să-l întreb ce are de gînd. Nu mi-ar fi răspuns nimic serios şi nu l-am mai întrebat.

Dar şi el ar fi vrut să mă întrebe cîte ceva. Întîi şi-ntîi ar fi vrut să mă întrebe despre domnul Buraga. De ce vorbeşte domnul Buraga atît de prețios? Desigur că e jenant să-l auzi pe domnul Buraga vorbind atît de prețios. Domnul Buraga de fapt nici nu vorbeşte, el citează. Sigur, citează din cărți, aşa i-aş fi răspuns lui Mihail Iorca, dacă m-ar fi întrebat, dar el nu m-a întrebat nimic şi eu nu i-am răspuns nimic.

Eram totuşi uluit că domnul Buraga nu apare în holul propriei sale pensiuni şi mă gîndeam cu oarecare compasiune că va pierde ocazia de a-l vedea pe ciudatul său client coborînd totuşi de la etaj. Aş fi vrut să-l întreb pe Mihail Iorca ce l-a determinat totuşi să coboare, după atîtea zile de claustrare voluntară. Nu l-am întrebat pentru că am considerat întrebarea stupidă şi nu doream să încep dialogul cu acest om printr-o întrebare.

Atunci el şi-a scos un pachet de țigări, un pachet alb, nedesfăcut. I-am văzut degetele lungi şi subțiri răsucindu-se precum piciorușele unui păianjen transparent şi decupînd fin o foiță de staniol. Şi-a potrivit o țigară între buze cu privirile pierdute undeva, într-un loc nedefinit, în care se simțea, probabil, foarte bine. Mi-a întins şi mie pachetul şi am luat şi eu o țigară.

Am scos un chibrit, am aprins şi i-am oferit foc. El s-a aplecat uşor, ca o fibră calmă şi s-a retras aruncînd pe nări un fum albastru, aromat. Mi-am

aprins şi eu ţigara şi m-am sprijinit cît se poate de comod. Am fumat în tăcere.

Aş fi vrut să-l întreb ce crede despre război, dacă va fi sau nu război. Aş fi vrut să-l întreb despre Franţa, dacă Franţa mai era o mare putere. Dar era clar că Franţa nu se mai purta ca o mare putere şi din nou nu l-am întrebat nimic. El ar fi vrut să mă întrebe însă, simţeam asta, despre o cunoştinţă comună căreia îi uitase numele. Un timp s-a şi gîndit la acea cunoştinţă comună dar gîndul lui a devenit tot mai confuz şi după cîteva secunde şi-a pierdut definitiv speranţa de a-şi mai aminti numele acelui om.

El şi-a fumat ţigara pînă la capăt, iar apoi şi-a aruncat restul în scrumiera ticsită de mucuri. Nu peste mult timp mi-am terminat şi eu ţigara şi am strivit-o în scrumieră îndesînd-o printre celelalte resturi colcăitoare.

Mi-a spus că vrea să tragă o raită prin oraş şi eu i-am spus că-l însoţesc. Ne-am ridicat amîndoi şi el a stat nemişcat două sau trei secunde cît mi-am pus eu paltonul. A ieşit înaintea mea şi eu l-am urmat.

L-am întrebat dacă vrea să luăm o birjă. De fapt aş fi vrut să-l întreb ce crede despre Anglia, dacă Anglia este într-adevăr o mare putere. Dar era clar că Anglia se purta, cel puţin, ca şi cum ar fi fost o mare putere şi am renunţat să-l mai întreb. Iar el mi-a răspuns că ar vrea să mergem pe jos. Era întuneric beznă şi trotuarele erau pustii. Mi-ar fi plăcut să sporovăim pur şi simplu, să ne spunem lucruri absolut inutile. Eu să-i fi spus, de pildă „e întuneric beznă“ iar el să-mi fi răspuns „iar trotuarele sînt pustii“. Probabil că aş fi avut multe de vorbit cu acest om dar pînă la urmă nu ne-am ales decît cu vreo cîteva zeci de cuvinte.

În piaţă birjele fremătau lipite unele de altele şi un abur greu se ridica din pielea cailor şi a celor cîţiva bărbaţi îndîrjiţi care-şi treceau unul altuia o sticlă aproape goală. Dintr-unul din restaurantele pieţei se auzea o voce roasă de alcool intonînd un marş poticnit. Ferestrele luminate se revărsau pe trotuarele alunecoase, decupînd în caldarîm iluzii unduitoare. Nu ploua, dar aerul era greu de apă şi acoperişurile ameninţau dintr-un moment în altul să alunece peste noi, decapitîndu-ne.

El ar fi vrut să-mi spună ceva despre casele sale, poate că mi-ar fi cerut să-l duc în preajma lor, să le vadă, să le simtă în întuneric respiraţia de hardughii bătrîne. Dar a preferat să rămînă o vreme în faţa uşii strîmte, privind lung în adîncul birtului.

Am intrat în bomba aceea care duhnea îngrozitor pentru că una din amintirile sale îl trăgea acolo. N-am băut nimic, am stat doar la o masă cu

paharele pline, privind fețele băutorilor. Cîțiva stăteau singuri la mese întunecoase şi sorbeau din ultimii stropi de băutură. Aveau în ei o singurătate atît de rea, încît n-am mai putut rezista şi l-am întrebat pe Mihail Iorca ceva despre Germania. Ştiam că Germania este o mare putere dar l-am întrebat totuşi ce crede despre Germania.

— Da, este o mare putere, mi-a răspuns Mihail Iorca.

Mai tîrziu ne-am plimbat prin fața unei brutării în spatele căreia cuptoarele lucrau toată noaptea. Aerul din jurul dughenei era mult mai cald şi am fumat în aerul acela cald cîte o țigară.

Eu aş fi putut să-i spun că nu înțeleg mare lucru din ce i se întîmplă lui, din felul în care se poartă. El mi-ar fi răspuns că nu e mare lucru de înțeles. Eu aş fi tăcut un timp şi l-aş fi întrebat cît mai are de gînd să stea în oraş. El mi-ar fi răspuns că nu ştie. Am fi discutat, poate, şi despre Manase Hamburda. El mi-ar fi spus că Manase Hamburda i-a fost coleg de liceu dar că acum nu-l mai recunoaşte. Eu i-aş fi spus că Manase Hamburda şi-a dorit foarte mult să ajungă Preşedinte de Tribunal şi că tocmai a ajuns. Am fi găsit, poate, şi ceva de rîs.

Ne-am întors fără să se întîmple nimic din toate acestea. Pe drum ne-am întîlnit cu pictorul Epaminonda Bucevschi. El m-a întrebat cine este omul cu care ne-am întîlnit.

— Este pictorul Epaminonda Bucevschi, am răspuns eu.

4

A doua zi, înainte de a se lumina afară, Mihail Iorca s-a trezit cu senzaţia profundă că în odaia alăturată zace un mort. Odaia alăturată nu putea fi decît cea din dreapta, pentru că propria lui cameră era aşezată într-un colţ al clădirii.

Fără să se ridice din pat, şi-a aprins o ţigară şi a fumat-o pe întuneric. Nu-şi putea preciza ce anume îl făcea să creadă că alături zace un mort. Nu era o senzaţie precisă, mai degrabă ceva între bănuială şi nelinişte, dar o nelinişte organică, o nelinişte care se localiza undeva la rădăcina gîtului. Am să-i cer domnului Buraga să dea mortul afară, îşi spuse Mihail Iorca şi imediat surîse în sinea sa: de ce? Mortul nu făcea nici un rău, nimănui. Totuşi, nu se poate locui în preajma unui mort, medită Mihail Iorca tuşind.

Dincolo de ferestre, aerul se înviora încet, era ca şi cum o culoare lăptoasă ar fi fost injectată încet în univers. Dimineaţa era mai friguroasă decît cea din urmă şi mult mai friguroasă decît toate celelalte pe care le trăise pînă atunci. Nu trebuia să cobor din tren, îşi zise bărbatul înalt şi subţire, sprijinindu-se în coate şi ridicîndu-se din pat. În definitiv, gîndea el, un mort e un mort. Ce rău poate face un mort? Şi totuşi nu se cade să ţii un mort într-o pensiune.

Lui nu-i plac dimineţile friguroase şi nu-i plac ceţurile. De la fereastră nu se vedeau decît ceţuri. Nu-i plac senzaţiile duplicitare, amăgirile, nervozităţile. Totuşi, dacă se gîndea bine, era imposibil ca în odaia alăturată să fie un mort. Se îmbrăcă în tăcere, evitînd cu îndîrjire orice gînd necontrolat.

Îşi turnă apă rece în pumni şi pe faţă. Acum era mult mai bine, frigul îi trezea pielea, îl făcea să zvîcnească încet din miezul oaselor plictisite. Trebuie să verific eu însumi dacă este sau nu un mort. Se aşeză pe un scaun într-un colţ al încăperii, concentrat, silindu-se să asculte orice zgomot, orice picătură de aer aflată în cădere mortală.

Nu se auzea nimic. De cîte ore putea să fie mortul? Căută cu febrilitate un răspuns. Mortul nu era vechi. Era din acea noapte, era un mort proaspăt răcit, un mort discret şi singur. Cred că am luat-o razna, îşi spuse Mihail Iorca, şi-şi mai aprinse o ţigară. Oare e prea devreme să cobor în hol? Oare

cum va reacționa domnul Buraga în fața acestei nenorociri? Trebuie să fie o adevărată nenorocire pentru o pensiune ori de cîte ori se găseşte în ea un mort.

Îşi repetă în gînd, de mai multe ori, cuvîntul nenorocire. Cu fiecare rostire cuvîntul devenea tot mai greoi şi tot mai apăsător, rostogolindu-se cu greu din consoană în consoană şi terminînd prin a nu mai spune nimic. Oare cum arăta mortul? Cîți ani putea să aibă un om care a murit atît de singur, un mort care pur şi simplu îl trezea din somn prin prezența lui rece şi nefericită?

Se ridică de pe scaunul rece şi tăios şi se plimbă cîteva zeci de secunde prin fața ferestrei. Îşi asculta paşii cu maximă atenție, aşteptînd ca fiecare sunet să se piardă adînc în carnea trupului său. Camera era mai mult decît curată şi mai mult decît albă, era de-a dreptul tăioasă. Ferestrele erau prea mari pentru pereții prea subțiri. Uşa se deschidea înăuntru şi la fiecare deschidere umplea pe jumătate încăperea. Dulapul era înăbuşit în perete sugerînd mai de fiecare dată un țipăt de animal fabulos torturat. Masa era prea sticloasă, patul era prea înalt. Şi totuşi îmi place aici, îşi spuse bărbatul înalt şi subțire, deşi toate aceste senzații sfîrşesc prin a te ucide.

Apăsă cu mari precauții pe clanță şi aşteptă cîteva secunde cu palma încordată, simțind cum i se înroşeşte încheietura mîinii de efort. Pe coridor nu era nici țipenie şi Mihail Iorca îşi repetă în gînd exact acest lucru: nu e nici țipenie. Totuşi, cu un fel de precauție bolnavă, îşi întinse gîtul şi privi în dreapta şi în stînga, la fel ca un clovn care-şi face apariția de după o cortină. Nu e nimeni, îşi spuse, n-are cine să fie, îşi spuse iar, s-ar putea ca eu să fiu singurul client al pensiunii, îşi spuse pentru a treia oară. Păşi pe coridor cu multă prudență, măsurînd de fiecare dată greutatea fiecărui pas.

Într-adevăr, camera sa se afla pe colțul clădirii, uşa sa era ultima din şirul de uşi, singurul perete despărțitor era cel dinspre camera mortului. Am să bat uşor la uşa mortului, îşi spuse Mihail Iorca. Înainte de a lovi în uşă cu încheietura degetului arătător de la mîna stîngă, îşi privi de mai multe ori mîna şi îşi agită, ca un iluzionist, degetele în aer. Acum, şopti, cu vocea înceată, şi ciocăni uşor în uşa din dreapta.

Nu răspunde nimeni, comentă Mihail Iorca. Deci e mort. Dacă nu răspunde, e mort. Îşi repetă de mai multe ori această propoziție şi înțelesul ei rămase nealterat, de fiecare dată, la suprafață. Aşadar era logic. Cine nu răspunde e mort.

Lovi din nou, de data asta cu toate degetele, ca şi cum ar fi jucat darabana pe o masă dintr-un birt afumat. Nu răspundea nimeni. Aşadar avusese dreptate. Senzaţia devenise certitudine, înăuntru era un mort. Profitînd de această nouă apropiere faţă de mort, Mihail Iorca încercă să completeze portretul nefericitului. Nu era un om bătrîn, cu siguranţă că nu. Nu era nici foarte tînăr, simţea asta, dar nici foarte bătrîn. Era, oricum, un mort decent, un mort frumos. Nu foarte frumos, dar, oricum, un mort respectabil.

De unde ştiu toate astea? se întrebă, aproape înfuriat, Mihail Iorca şi pentru un moment se simţi ruşinat. Cum era posibil să fantazeze în halul acela? Ce se întîmpla cu creierul lui? Ce se întîmpla cu el? Era normal să se trezească la patru dimineaţa ca să bată la uşile vecinilor de palier? Ce-o să zică domnul Buraga? Ce-o să zică Manase Hamburda? Ce-o să zică Epaminonda Bucevschi?

— Dar ce treabă are Epaminonda Bucevschi? strigă Mihail Iorca în liniştea coridorului şi brusc simţi cum toate liniile reci ale uşilor şi ale tavanului i se prăbuşesc în ceafă.

Era deja prea mult. Ajunsese deja prea departe. De unde ştia el cum arată mortul? N-avea de unde să ştie nimic. Şi totuşi ar fi pariat unu la mie că mortul este înalt şi slăbănog. Ştia cu precizie că mortul nu este burtos, nu putea să fie burtos. Era înalt şi slăbănog şi avea oase lungi şi destul de firave. Slăbănog, dar nu ciolănos, asta e, surîse din nou Mihail Iorca.

Apăsă cu toată palma pe clanţa rece a uşii. Corpul său se avîntă o clipă înainte ca şi cum ar fi vrut să forţeze deschiderea uşii prin greutatea lui. Uşa era încuiată. Pe dinăuntru! zvîcni o idee în mintea bărbatului înalt şi subţire. Mortul e închis pe dinăuntru.

Era, totuşi, imposibil ea mortul să fie închis pe dinăuntru. Mortul nu era un sinucigaş, Mihail Iorca simţea asta. Omul nu murise decît de singurătate, de frig şi de plictiseală. Murise în timp ce el, Mihail Iorca, se afla în oraş, dacă s-ar fi concentrat încă puţin, ar îi putut stabili cu exactitate momentul în care omul a murit de singurătate, de tristeţe şi de plictiseală. Probabil că momentul cel mai bun fusese acela în care căldura din preajma brutăriei îl îndemnase să mai fumeze o ţigară.

Era perfect posibil ca omul să fi murit chiar din cauza acelei ţigări fumate în preajma brutăriei sau, mai exact, din cauza acelei plimbări prin oraş, declanşate de marea plictiseală din oasele lui Mihail. Poate că singurătatea lui era molipsitoare, poate că era de-a dreptul mortală. Ar fi

trebuit să închirieze şi camera de alături, asta ar fi trebuit să facă. Poate că omul n-ar mai fi murit.

Cu fiecare secundă petrecută în fața uşii mortului, Mihail Iorca îşi dădea seama că ştie foarte multe lucruri despre mort. Erau deja cîteva minute bune de cînd nu se mai întreba de unde ştie toate acele lucruri despre mort. Ştia, de pildă, că mortul este complet necunoscut şi că nimeni din oraş n-ar fi reuşit să-l recunoască. Poate că e de datoria mea să-l îngrop, îşi zise. E greu să îngropi un mort toamna, îşi zise din nou. Poate că ar fi cel mai bine dacă l-aş îngropa chiar în încăperea în care a murit.

Coborî treptele convins că ştie ce trebuie să facă. În hol nu era nimeni, dar din bucătărie răzbătea un miros cumplit, de pastramă de oaie. Domnul Buraga rămase consternat văzîndu-l pe clientul său în uşa bucătăriei. Se lăsă uşor pe un scaun şi privi fix în ochii bărbatului înalt şi subțire, aşteptînd parcă pronunțarea unui verdict.

— Bună dimineața, spuse Mihail Iorca şi se sprijini de canatul uşii. Îşi puse o țigară între buze şi privi spre plita încinsă, deasupra căreia sfîrîiau cîteva bucăți de carne.

Domnul Buraga consideră că explicația pe care i-o dă Mihail este suficientă, drept care se ridică rapid, îşi şterse mîinile de un şorț pătat de grăsime şi aprinse un băț de chibrit.

— Ştiți, spuse Buraga într-un tîrziu, cînd țigara celuilalt ajunsese deja pe la jumătate, eu trăiesc singur. De aceea este atîta mizerie aici. Oamenii singuri au mizerie în bucătărie. Ați observat asta?

— Domnule Buraga, spuse Mihail Iorca, aş dori să închiriez şi camera de alături.

— Sigur, spuse Buraga.

— Nu doresc să faceți curat, spuse, Mihail Iorca.

— Sigur, spuse Buraga şi făcu un pas lateral, ars probabil de căldura plitei.

— Nu doresc decît să-mi dați cheia, făcu celălalt cu un glas calm, un glas care-l domina într-un mod plăcut pe Buraga, făcîndu-l să se simtă în siguranță.

— Sigur, spuse Buraga pentru a treia oară. Vă dau toate cheile.

5

În seara imediat următoare plimbării mele cu Mihail Iorca m-a vizitat Manase Hamburda şi mi-a expus, pentru prima oară, teoria lui în privinţa primejdiei.

La început el n-a simţit primejdia. A trăit pur şi simplu, în ritmul obişnuit, aşa cum sute, mii de oameni trăiesc în fiecare zi. A trăit modest, fără excese, fără gînduri deosebit de înalte, fără idealuri care să-i depăşească posibilităţile. N-a avut mari bucurii dar nici mari dureri. Totul a fost, ca să zică aşa, pe linia de plutire.

Nu ştie nici el cînd i s-a dezvoltat acel simţ special prin care, mai tîrziu, a reuşit să sesizeze şi să definească primejdia. Nu ştie nici azi cum s-a întîmplat. Nu ştie cum au căzut sorţii pe el, de ce a fost el alesul. El este sigur că n-a făcut nimic deosebit ca să merite o asemenea însărcinare. Desigur, nu poate pătrunde pînă în adîncurile propriei sale conştiinţe, nu poate decanta acele aşteptări ascunse care, pînă la urmă, iată, au rodit şi s-au transformat într-un adevărat organ fizic de receptare şi interpretare a primejdiei.

Întîi şi-ntîi primejdia a fost sesizată din interior. Primejdia a fost, aşadar, de natură interioară, ea s-a dezvoltat ca un fin sistem de alarmă.

Am pus de cafea şi Manase Hamburda a aşteptat în tăcere, cu ochii aproape închişi, pînă cînd a simţit în aer miros de caimac.

În primul rînd, aşadar, primejdia este de natură interioară. Cum adică este de natură interioară? Este sesizată din interior sau originea ei este interioară? Nu este chiar atît de uşor de răspuns. El crede că în interiorul propriei sale conştiinţe există o sursă discretă de primejdie. Pe cine sau ce primejduieşte, se pune întrebarea, această primejdie interioară. Primejduieşte trăirea afectivă în primul rînd. El, de cînd a sesizat că în interiorul conştiinţei sale se coace primejdia, n-a mai avut nici o trăire afectivă. Toate gîndurile sale ajungeau în exterior grosolan cenzurate sau modificate. Toate gesturile sale îşi pierdeau din supleţe şi din firesc. Fiecare proiect de viitor, chiar dacă era vorba de lucruri mărunte, cum ar fi o cafea băută de domnul Buraga, se transforma brutal în altceva.

După un număr substanțial de asemenea incidente el şi-a dat seama că trebuie să acționeze. Strategiile sale erau însă atît de complicate, încît au devenit extrem de obositoare şi l-au consumat pînă la epuizare. Să presupunem că şi-ar fi dorit să treacă, joi după-amiază, să bea o cafea la domnul Buraga. Pentru asta era necesar ca, de luni după-amiază cel puțin, să nu-şi mai dorească să treacă pe la domnul Buraga. Să-şi dorească altceva, cu totul altceva, de pildă să ia masa la Sala Germană. De luni după-amiază şi pînă joi nu trebuia să se gîndească absolut deloc la domnul Buraga şi la pensiunea lui, nu trebuia să-şi imagineze în nici un fel cum va sta el la taclale cu proprietarul pensiunii şi nici să evoce alte asemenea după-amieze plăcute. Numai astfel pregătit îşi putea permite să iasă în oraş joi după-amiază şi, ducîndu-se glonț spre Sala Germană, să intervină acel eveniment perturbator care să-l silească să renunțe la Sala Germană şi să intre, absolut întîmplător, dar absolut întîmplător, la domnul Buraga.

Am scos dintr-un dulap o sticlă de vin roşu. Cît timp m-am chinuit cu tirbuşonul, Manase Hamburda a stat aplecat deasupra mesei, privindu-mă pieziş şi țuguindu-şi mereu buzele cu un aer dezaprobator.

Aşadar, unul din cele mai grele lucruri pe care le-a învățat el, de cînd a început să sesizeze primejdia, a fost prevenirea şi provocarea necesității prin întîmplare. Procedeul este însă absolut epuizant, absolut epuizant şi schema pe care mi-a prezentat-o este cît se poate de simplistă şi mecanică. Evenimentele au devenit, cu timpul, mult mai complicate, intersecția dintre dorință şi realizare a devenit de-a dreptul explozivă şi sufocantă. Erau momente cînd necesitatea trebuia tradusă atît de ingenios prin şirul succesiv de întîmplări încît o simplă operațiune cum ar fi o vizită la hipodrom devenea o arhitectură teribilă, cu zeci de etaje, cu subtile canale de fugă, acoperişuri aparente şi intrări false. Nu se putea trăi astfel, nu se putea trăi prea mult astfel şi atunci a încercat să iasă din migăloasa capcană prin adîncirea conceptului de primejdie.

Ei bine, primejdia nu era de natură interioară! Şi-a dat seama de asta în anii care au urmat, după sute de eşecuri, după sute de gesturi prosteşti, de ezitări şi de căderi. Ei bine, primejdia era de natură exterioară şi venea din istorie. Venea din fizica socială a evenimentelor şi ceea ce i se întîmpla lui, în interior, nu era decît un reflex, o mostră, o sugestie despre ceea ce se întîmpla pe scara normală a naturii vii.

Din cauza asta dorea să mă întrebe o dată pentru totdeauna, cît se poate de adevărat şi de clar: m-am plimbat într-adevăr în seara trecută prin oraş cu

domnul Mihail Iorca?

— Da, am răspuns eu şi Manase Hamburda s-a atins în sfîrşit de paharul cu vin.

— Este foarte important că mi-ai răspuns la această întrebare, continuă Manase Hamburda. Este important pentru că eu, vezi dumneata, am un plan, un plan care necesită multă, enormă, fundamentală discreție.

Pendula a bătut de vreo şase ori şi omul din fața mea nu s-a ridicat, n-a clipit, n-a schițat nici un gest. După ce sunetele s-au topit în aer ochii lui s-au îngroşat puțin, s-au umezit abundent ca şi cum o mare suferință ar fi fost gata să răzbată pe acolo.

Desigur că el poate să aibă încredere în mine. Ştie că poate să aibă încredere în mine. Ştie că eu călătoresc des la Bucureşti şi din cauza asta e sigur că poate să aibă încredere în mine. El nu călătoreşte des la Bucureşti şi ăsta este unul din marile complexe ale vieții lui. Şi Mihail Iorca a trăit mult timp la Bucureşti. Are numaidecît nevoie de Mihail Iorca pentru că planul, grandiosul plan se întemeiază pe acei oameni care, întrucît au tăcut foarte mult, pot avea credit atunci cînd, în sfîrşit, se hotărăsc să deschidă gura.

— Este vorba de adevăr, spuse Manase Hamburda pe la mijlocul celei de-a doua sticle de vin. Există un adevăr atît de simplu încît, pentru rostirea lui, este nevoie de o pregătire de sute de ani. Înțelegi? Este necesar ca această pregătire să ardă în timp, să se producă mai repede. Din cauza asta te-am întrebat dacă într-adevăr te-ai plimbat prin oraş cu Mihail Iorca.

Manase Hamburda ştia foarte bine că eu nu pricep mai nimic din ce-mi spune şi că îl ascult numai dintr-o ciudată bucurie de-a mea în fața cuvintelor rostite fără acoperire, în fața acelor promisiuni care nu au nici o garanție. Eu ştiam că el suferă un pic, atît – un pic, din această cauză, dar nu mă grăbeam să-i curm grațioasa lui suferință.

— Cînd toată lumea va avea conştiința clară a primejdiei, şopti el după ultimul strop de vin sorbit, vom putea acționa. Rămase cu paharul în aer, gata să treacă la un toast pentru întărirea celor spuse. De altfel, după cum ştii, în trenul personal de ieri a fost găsit un mort.

Nu ştiam nimic despre asta şi de aceea am scos a treia sticlă de vin. Manase Hamburda aştepta să-l întreb ce e cu mortul din tren şi după ce am turnat în pahare l-am întrebat:

— Ce e cu mortul din tren?

— Nimic. S-a găsit un călător mort în tren.

Cine era mortul, aş fi vrut să-l întreb. Dar, înainte de a mă hotărî să-l întreb, Manase Hamburda ridică un deget şi-mi spuse:

— Nu se ştie cine e mortul. E un călător necunoscut.

Nu se putea să nu se afle pînă la urmă cine era călătorul şi am vrut să-l întreb dacă nu cumva s-au găsit acte sau bagaje care să lămurească ceva în acest sens.

— Nu s-a găsit nimic, spuse din nou Manase Hamburda, înainte ca eu să-mi pot formula întrebarea. Nu s-a găsit absolut nimic. Mortul era singur în compartiment.

Putea să fie vorba de o crimă? Mi-am reprimat la timp această întrebare pentru că Manase Hamburda a început să turuie grăbit.

— Nu e vorba de o crimă. Mortul era decedat de vreo trei ore. Probabil că moartea s-a produs pe la Focşani.

În sfîrşit, mi-am spus, ce-mi pasă mie unde a murit mortul. Povestea era interesantă în sine.

— Ba să-ți pese, strigă, dintr-o dată, Manase Hamburda, ridicîndu-se în picioare şi privind cu disperare în ochii mei uluiți. Trebuie să-ți pese, aici se întîmplă ceva real, ceva ce…

L-am văzut cum se lasă din nou pe scaun, foarte obosit şi aproape vînăt de efort. Şi-a lăsat capul în jos pînă cînd i l-am simțit pur şi simplu atîrnînd. Fața lui lată avea un rictus de amăgire şi de reproş. Tot ceea ce se citea pe fața aceea nu-mi era adresat în nici un caz. L-am lăsat aşa, m-am ridicat şi mi-am aprins o țigară. Am fumat în fața ferestrei. Se întunecase deja, era ca şi cum un lichid păstos, de culoarea fierului, ar fi fost injectat în univers. Stînd în fața ferestrei îl simțeam pe Manase Hamburda luptîndu-se cu ceva din adîncul lui, cu vinul băut ori cu lucrurile care se îmbulzeau tăios prin simțurile sale. Atunci am simțit cum vrea să-mi spună că-i pare rău şi instinctiv am spus cu voce tare:

— Nu face nimic.

6

Una din problemele cele mai delicate pe care şi le punea capul era aceea dacă are sau nu dreptul la autonomie totală. Manase Hamburda, cel propriu-zis, refuza cu îndîrjire o asemenea punere a problemei şi de aceea capul intra deseori în accese de tristeţe programată. Capul credea că, prin persuasiuni discrete, alternate cu mici brutalităţi inofensive, va reuşi să dejoace toate reacţiile de respingere pe care, să-l numim restul capului, le purta cu sine. Capul avea deseori intenţia de a propune discuţii deschise pe această temă. Manase Hamburda cel propriu-zis nu suporta însă aceste discuţii. Ba dimpotrivă, ori de cîte ori se simţea ameninţat de ele. cu o înfăţişare disperată, de grec care gîndeşte, îşi cenzura cu greu pornirea de a se izbi de ziduri şi de a-şi zdreli toate cărnurile sale moi şi catifelate.

Pentru că nu mai aveam nimic de băut acasă ne aflam, eu şi Manase Hamburda, în faţa Sălii Germane. Capul, în mod paradoxal, dorea să intre. Manase Hamburda se foia pe loc, îşi frămînta degetele în buzunare, îşi ţuguia buzele în întuneric. Ştia că nu se va putea opune prea mult timp. Încerca totuşi, prin fel de fel de manevre, să mai amîne decizia, privea hămesit în toate părţile, scuipa scurt între ghetele lui pufoase, rînjea, dojenea cîinele care tocmai murea sub roţile unei trăsuri imaginare.

Eu aveam o nemaipomenită răbdare. Manase Hamburda mă privi de cîteva ori în ochi, recunoscător, gata să-mi spună că apreciază din tot sufletul că eu am o nemaipomenită răbdare. Eu i-am făcut un gest din vîrful buzelor ca să nu se mai obosească şi să nu-mi mai spună nimic.

Brusc, în mintea lui se înfiripă o înjurătură nouă. Încurajat de această revelaţie, confundînd-o poate cu un semn divin, Manase Hamburda strînse din dinţi şi-şi fixă privirile pe un punct minuscul, aflat chiar deasupra creştetului său, singurul punct de care se temea, de fapt, capul. Teoria acestui punct avea să mi-o spună mult mai tîrziu, în preziua unei vînători cu deznodămînt tragic. În esenţă era vorba despre convingerea lui Manase Hamburda că acel punct reprezintă punctul slab al capului, o obsesie care striveşte încet şi în faţa căreia capul devine total neputincios. Sub greutatea acelui punct, capul suferea crîncen iar această suferinţă îi făcea o mare plăcere lui Manase Hamburda. Acolo, în spaţiul întunecat din faţa Sălii

Germane, el încercă încă o dată să se aşeze în aşa fel faţă de bolta cerească încît să se înşurubeze total sub greutatea punctului. Capul însă era şi el deosebit de îndîrjit în seara aceea şi-i paraliză de la bun început toate mişcările. Manase Hamburda simţi o durere în partea stîngă, sub coaste, apoi încă o durere, în gît, apoi o durere în tîmple. Se întoarse spre mine rîzînd pentru că îşi închipuia că durerile sînt independente de voinţa capului şi tot ceea ce i se întîmpla independent de voinţa capului îl bucura nespus. În sfîrşit, mîna sa moale se fixă pe uşa restaurantului ca o limbă subţire de şopîrlă pe gîtul subţire al iluziei.

Uşa s-a deschis larg şi Manase Hamburda s-a lăsat aspirat de holul restaurantului. Domnul Zaremba i-a sărit imediat în întîmpinare şi i-a zis „bună seara" apoi a început să-l dezbrace de palton. Domnul Zaremba făcu eforturi disperate ca să ajungă ia umerii lui Manase Hamburda, icni de mai multe ori, trase cu putere de fiecare mînecă. Manase Hamburda se aplecă la un moment dat cu totul şi cu totul primejdios pînă deasupra scuipătoarei. Eliberat de greutatea paltonului, îşi trecu degetele răşchirate prin păr şi ofta adînc. Domnul Zaremba surîse fericit cu paltonul în braţe şi dispăru pentru o secundă printre cotloanele garderobei. De acolo, din întunericul lor, se auzi la început un mic hohot de rîs, apoi o tresărire violentă care venea parcă din interiorul paltonului proaspăt golit. În adîncimea garderobei se aprinse o fantă luminoasă şi-l zărirăm pe domnul Zaremba în timp ce agăţa paltonul de un vîrf metalic şi ascuţit, singurul care răzbătea la suprafaţă dintr-un perete imens, el însuşi lucios ca un metal ascuţit. Paltonul se reflectă în luciul peretelui ca o piele neagră şi grosolană, proaspăt jupuită de pe trupul unui animal greoi şi stîngaci.

Domnul Zaremba se întoarse asudat, se apropie din nou de Manase Hamburda şi începu să-i desfăşoare fularul din jurul gîtului. Îi luă apoi pălăria dintre degete şi-l împinse uşor în faţa unei oglinzi. Manase Hamburda luă şi el un pieptene dintre degetele domnului Zaremba şi se pieptănă cu o imensă plăcere. Cît timp colţii pieptenului scormoniră prin păr, capul nu zise nimic, nici măcar nu-şi permise să gîndească. Omul propriu-zis era şi el destul de încîntat, ştia că acela era unul dintre momentele de adevărată comuniune dintre el şi cap, o comuniune pe care o prelungea întotdeauna, cu un fel de smerenie şi cu un fel de extaz.

Din punctul său, domnul Zaremba îl admira sincer pe Manase Hamburda. Capul domnului Zaremba, cu infinit mai puţin acces la autonomie decît capul Preşedintelui de Tribunal, chicotea doar în gînd,

cerşind măcar o simplă privire, un reflex, o lumină suplimentară a ochiului, un semn cît de mărunt că a fost cel puțin înregistrat în cursul acelei spectaculoase treceri prin holul restaurantului.

Capul cel mare era însă impenetrabil, de piatră. Capul cel mic se resorbi de aceea treptat, se îngrămădi în jurul sîmburelui său rațional, un sîmbure mic şi transparent, mai mult o lacrimă. Capul cel mare ştia perfect ce gîndea şi ce-şi dorea capul cel mic. Capul cel mic bănuia doar, foarte vag, ceva asemănător cu un vis într-o sală de aşteptare, că celălalt cap ştie totul despre el. Ceața din jurul capului cel mic era atît de cleioasă, încît îi oprea orice sforțare de a transmite semnale mai departe. Capul cel mare, care pur şi simplu iradia tot timpul, îl ignora cu bună ştiință pe cel mic, pentru că din această ignorare el, cel mare, se încărca masiv cu energie.

Manase Hamburda îşi lăsă brațul în jos, abandonă pieptenele pe măsuța din fața oglinzii şi făcu un semn discret domnului Zaremba. Acesta din urmă se aplecă puternic şi deschise cealaltă uşă, care separa holul de local. Capul cel mare intră în local aşa cum gura uriaşă a unui peşte înghite un banc de moluşte.

Capul lui Manase Hamburda pluti peste separeuri, leneş şi regal. Era, oricum, un cap destul de bine tăiat, cu riduri perfect plasate şi cu un zîmbet aspru, bărbătesc. Un cap niciodată înfricoşat, acceptînd să coexiste cu altele, dar păstrînd mereu senzația de concesie, exprimată printr-un fel de politețe continuă, sîcîitoare, profesională.

— Vă rog, spunea capul cel mic, alergînd în fața lui Manase Hamburda şi domnul Zaremba adăuga şi el: vă rog!

Capul Preşedintelui de Tribunal surîse mort şi schiță un gest de repulsie. Buzele i se frămîntară pregătind un cocoloş de salivă, de parcă acel loc ar fi fost numai bun pentru aşa ceva.

— Aici, spuse capul domnului Zaremba, iar domnul Zaremba adăugă repede: e frig, avem țuică fiartă.

— Iau şi eu un strop, răspunse Manase Hamburda scrîşnind din dinți pentru că simțea un balans agresiv pe umerii săi şi chiar un abur de nemulțumire ieşind din creierul său, atît de obişnuit să vocifereze.

Ne-am aşezat într-un separeu, în spatele unor uşi batante. Manase Hamburda se lăsă aşezat într-un scaun călduț şi moale ca o burtă de pisoi. Eu m-am aşezat alături şi mi-am întins picioarele cît am putut sub masa lungă şi joasă. Pe vremea aceea nu observam nimic din ce se întîmpla în mod real acolo, între personajele acelei seri, între ceea ce reprezentau ele şi

lupta lor cu propriile lor obsesii dedublate. Eram liniştit şi lucid şi chiar asta-mi doream: țuică fiartă.

Capul cel mare îndură cu greu, la început, atmosfera dulce, de carnaval colorat, din restaurant. Lumina roşie, ocrul tapiseriilor şi aerul infectat de parfumuri îl crispară puțin, îl făcură să surîdă anemic, să gîndească o serie întreagă de lucruri grosolane la adresa celuilalt cap, mai reținut şi mai decent. Capul cel mic dispăru încet din competiție, nu-şi mai dori să vadă nimic, se ascunse în spatele unei corectitudini tăcute. Domnul Zaremba însă vorbi mult.

E frig, domnule Preşedinte, dădu tonul capul cel mic şi domnul Zaremba preluă fraza:

— E frig, domnule Preşedinte, e frig şi cred c-o să fie din ce în ce mai frig. Unii spun c-o să fie mai cald, eu, personal, cred c-o să fie mai frig. Aşa cum stau lucrurile acum n-ar avea nici un sens să fie mai cald, cei care spun c-o să fie mai cald sînt de fapt nişte cîrcotaşi. Optimismul e o boală, e o plagă, domnule Preşedinte, n-are nici un rost să fii optimist cînd se face tot mai frig. Se face frig, pentru că sîntem în plină glaciațiune, domnule Preşedinte, sîntem într-o glaciațiune temporară de cel puțin zece mii de ani. În condițiile astea trebuie să fim tari, trebuie să fim cît se poate de pregătiți sufleteşte şi să bem țuică fiartă, domnule Preşedinte.

— Stai jos, spuse Manase Hamburda. Ia loc.

Nu pot să stau în propriul meu restaurant, spuse capul domnului Zaremba, îmi pare extrem de rău. Nu pot să stau la masă cu propriii mei clienți, îmi pierd prestigiul, nu pot să risc aşa ceva. Palavre, spuse capul cel mare, palavre. Gîngăveli de-ale voastre, de-ale felceriştilor. Îmi pare rău, domnule, spuse capul domnului Zaremba, n-are nici un rost să continuăm. De ce nu, spuse, scrîşnitor, capul cel mare. D-aia, dacă tot mă siliți să răspund, strigă revoltat capul domnului Zaremba. Eu nu te silesc să faci nimic, spuse capul cel mare, devenind dintr-o dată neaşteptat de binevoitor şi amabil, mie puțin îmi pasă, dacă stai e bine, dacă nu stai tot e bine, n-am de ce să-ți dau ori să-ti cer explicații, ehe, de fapt sînt destul de trist. Capul mare tăcu. Cel mic regretă mulți ani în sinea lui că s-a aruncat în această dispută.

— Mulțumesc, domnule Preşedinte, spuse Zaremba şi se aşeză în fața lui Manase Hamburda.

Un chelner bătrîn aşeză pe masă carafa cu țuică fiartă şi trei ceşcuțe mici, aurii. Domnul Zaremba turnă cu mîna lui din carafă şi ridică una

dintre ceşti în aer. Am băut încet, sorbitură cu sorbitură, trăgînd pe nări izul de piper şi scorţişoară. Manase Hamburda a înghiţit dintr-o dată întregul conţinut amorţitor al ceştii. Domnul Zaremba şi-a înmuiat de mai multe ori gingiile în alcoolul fierbinte.

— Nu cred că e vorba de glaciaţiune, spuse Manase Hamburda la a doua ceaşcă de ţuică fiartă. Părea că se simte bine în colţul acela învăluit de lumina caldă a separeului. Avea întipărită pe chip vechea lui singurătate, singurătatea pe care şi-o purta pretutindeni, indiferent cu cîţi oameni călătorea ori se afla la masă. Îi plăcea să ne vegheze din colţul acela şi toate oasele lui se dilatau încet, cărnurile i se relaxau, palmele i se scufundau, grele, în faţa de masă. Creierul se pleoştise peste el precum ceara unei lumînări sfîrşite pe un sfeşnic de metal.

— Se află aici, în seara asta, şi domnul Epaminonda Bucevschi, şopti Zaremba în loc de răspuns.

Capul cel mare se desfăcu dintr-o dată din amorţeală ca şi cum s-ar fi scuturat, printr-o zvîcnire violentă, de strînsoarea unor bandaje prost legate. Epaminonda Bucevschi? Trebuia să-i vorbească numaidecît lui Epaminonda Bucevschi.

— Cine este Epaminonda Bucevschi? întrebă Manase Hamburda cu privirile furişate viclean peste celelalte mese. Domnule Zaremba, dumneata ştii cine este Epaminonda Bucevschi? Nu ştie, adăugă şi capul cel mare, excitat. Acest om trebuia să fie deja aici.

Peste un minut, un bărbat făcut aproape numai din oase se apropia cu paşi mari dar înceţi de masa noastră, secondat de Zaremba care-şi agita braţele prin aer. Se opri în faţa noastră şi aşteptă nestingherit ca proprietarul restaurantului să facă prezentările. Manase Hamburda se ridică însă foarte repede, întinse o mînă şi spuse precipitat:

— Mă bucur, domnule Epaminonda, mă bucur foarte mult. De mult îmi doresc să strîng mîna unui om ca dumneavoastră. Pentru că simt că magia mîinii dumneavoastră poate trece, ca să zic aşa, pînă la mine. Pînă în palma mea pe care, vă rog să vă uitaţi puţin la ea, o stăpînesc din ce în ce mai greu…

În ultimul moment, mîna întinsă a lui Manase Hamburda îşi modifică traiectoria şi, în loc să apuce mîna celuilalt, alunecă pînă sub ochii nespus de blînzi ai pictorului. Se răsuci acolo, sub privirile lui serioase, într-o demonstraţie de mobilitate care descumpănea.

— Vedeți, continuă Preşedintele de Tribunal, hipnotizat oarecum de propria sa mînă, vedeți această mînă, această mînă care a trimis oameni la puşcărie? Această mînă pe care o aveți în față, domnule Epaminonda, nu se mai poate abține şi doreşte să arate cu degetul…

Nu, Manase Hamburda nu voia să-i strîngă celuilalt mîna pentru că-i era silă de propria mînă şi o spunea tare, acolo, ca între prieteni. Pentru că îl considera deja prieten pe Epaminonda Bucevschi şi se înclina în fața lui. Pentru că ştia că pe chipul zugravului rămăsese ceva din sfințenia zugrăvelii pe care o făcea.

Epaminonda Bucevschi se aşeză în fața mea şi surîse înțelegător. Zaremba îi puse imediat dinainte o ceşcuță cu țuică fiartă şi pictorul o sorbi dintr-o suflare. Manase Hamburda vorbea mereu în timp ce eu încercam să-mi dau seama dacă noul venit auzea măcar un cuvînt din cele rostite.

— Nu trebuie să spuneți nimic! strigă Manase Hamburda. Epaminonda Bucevschi avea o meserie binecuvîntată. Creația îşi răsfrîngea misterul şi asupra omului, era inerent. Din contactul superficial pe care-l avea cu divinitatea era imposibil să nu se aleagă cu ceva, să nu primească puțină patină… Dacă exagera îşi cerea iertare.

— Nu, spuse Epaminonda Bucevschi şi capul lui Manase Hamburda se înroşi de plăcere.

— Tocmai, tocmai, tocmai! strigă din nou Manase Hamburda. Nu vreau, nu pot, nu vreau să port această vină cu mine. Tot ceea ce vă spun e ca o confesiune, o confesiune făcută într-un loc nepotrivit, recunosc, dar e o confesiune sinceră. Aşa e, domnule Epaminonda, nu pot să dau mîna cu dumneavoastră pentru că dumneavoastră reprezentați pentru mine, prin această adeziune pe care v-o dă cerul pentru a-l picta, un semn… Dumnealui şi Manase Hamburda arătă spre mine, poate să certifice.

N-am înțeles de ce arăta spre mine şi nici ce anume aş fi putut să-i certific. Domnul Zaremba profită de mica întrerupere şi întrebă cu voce scăzută, la urechea Preşedintelui de Tribunal:

— Ce să vă aducă băieții? Vă propun o superbă supă de țelină…

— Nu, domnule Zaremba, spuse Preşedintele de Tribunal, nu, azi nu pot mînca țelină. Azi am foarte multe lucruri de lămurit şi nu pot mînca țelină. Astăzi aş vrea să mănînc o gîscă.

— O gîscă? Vă fac gîscă.

Să spunem că eu nu contam în acel moment. Cele trei capete rămaseră însă într-o nelămurire de gheață. Cei şase ochi deveniră sticloşi şi imobili,

cele trei frunți păreau acoperite de o pojghiță de culoare galben-alunecoasă, cele trei guri se încleştară adînc, cei şase pomeți ai obrajilor se traseră într-o mişcare de încovoiere, cele şase urechi se pliară uşor peste sunetele auzite, cele trei gîturi tremurară uşor, cele şase buze se frămîntară de parcă ar fi şoptit un blestem discret, cele trei nasuri se alarmară ca în fața unei duhori îngrozitoare pe care o aşteptau să dea buzna dintr-o clipă într-alta. Astfel încremenite, ca într-o vitrină de peruchier, cele trei capete dădeau impresia că aparțin unui singur animal neliniştit, amenințat de o primejdie ciudată pentru el, primejdie despre care, în adîncul memoriei sale ancestrale, nu mai găsea nici un fel de informație.

— Vă rog să mă iertați, făcu Manase Hamburda aproape plîngînd, spărgînd momentul de consternare în mii de bucăți tăioase şi reci, care planară mult timp peste cele trei piei de om, rănindu-le pînă la urmă, zgîriindu-le în cele mai ascunse locuri şi mai ales în cele mai dureroase locuri, vă rog să mă iertați, se auzi iarăşi vocea dinainte. Adevărul e că mă simt foarte singur, mă simt, în ultimul timp, îngrozitor de singur. Tocmai asta îi spuneam chiar alaltăieri prietenului meu de-o viață, domnului Mihail Iorca, tocmai asta îi spuneam… Că mă simt foarte singur…

Domnul Zaremba schiță un gest în aer. Chelnerul bătrîn se arătă în spatele uşilor batante şi se aplecă la urechea proprietarului de stabiliment. Nu mai mult de două, trei cuvinte trecură prin aer, de la gura unuia la urechea celuilalt şi chelnerul bătrîn dispăru.

Bărbatul făcut aproape numai din oase ridică din nou ceaşca la buze şi sorbi scurt alcoolul tare şi aromat. Eu mă aflam într-o suavă stare de marş sufletesc, simțeam cum toate fibrele mele se deschid în fața tuturor şi cum toate celulele creierului meu tind să comunice cu toată lumea, să recepteze toate semnalele produse în noaptea aceea sub bolta cenuşie şi friguroasă. Nimic nu m-ar fi putut mira în acele clipe şi starea o preluasem probabil de la Epaminonda, pe care nu-l mirase nimic în tot timpul vieții sale.

— După cum ştiți, se auzi, de data aceasta clar şi limpede, vocea lui Manase Hamburda, noi am stat deja de vorbă cu Mihail Iorca. Şi mă întrebă, cu seninătate, despre ce am discutat noaptea trecută cu Mihail Iorca.

— Am discutat despre Franța, am răspuns eu.

— Domnilor, spuse repede Manase Hamburda, este clar că Franța nu se mai poartă ca o mare putere. Şi mă întrebă din nou despre ce am mai discutat cu Mihail Iorca.

— Am discutat despre Anglia, am răspuns eu.

Manase Hamburda rămase visător. Anglia cel puțin, l-am auzit mai tîrziu, se purta ca şi cum ar mai fi o mare putere.

Seara s-a sfîrşit cu greu. Am băut mai multe carafe de vin fiert şi am înfulecat gîsca friptă. Manase Hamburda a devenit tot mai trepidant şi mai obositor. L-a rugat pe Epaminonda să-l atingă doar o singură secundă, cu palma, în regiunea inimii. Poate că Epaminonda nu era încă definitiv convins, dar mîna aceea care ştia să palpeze zidul şi să potrivească exact culoarea peste formă şi chipul potrivit peste bucata de zid potrivită, avea cu siguranță calități terapeutice. Nu se ştie niciodată din ce vine revelația, un piept cu două preinfarcturi nu mai poate simți ca altădată dar se poate întări în contact cu mîna calmă şi sigură a Creatorului. Chiar dacă mîna aparține unui intermediar, nu-i aşa…

Capul se umflase şi pulsa ca un peşte gras aruncat pe țărm. Prin aer se intersectau gesturi contradictorii cu zîmbete reci, cuvintele ricoşau dintr-un creier în altul scormonind totuşi, pe traiectoriile lor, punctele subtile în care zăceau obsesii. Mult timp cuvintele au tăcut apoi. De afară se auzeau strigăte şi paşi grăbiți, pocnituri înfundate şi înjurăturile unor bărbați cu mintea foarte trează.

Rămăseserăm singuri în restaurant şi domnului Zaremba îi lăcrimau ochii din cauza somnului. Chelnerul cel bătrîn dormea pe un scaun, foarte disciplinat şi foarte trist. Masa era plină de resturi şi de mucuri de țigară cînd Manase Hamburda a avut revelația faptului că primejdia nu era nici de natură interioară şi nici de natură exterioară, cît de natură divină.

7

În noaptea aceea s-au mai întîmplat următoarele:

Mihail Iorca a stat treaz ore în şir răsucind în mîini cheia scurtă şi ascuțită pe care i-o dăduse domnul Buraga. A stat pe scaun în mijlocul încăperii cam pînă la ora patru dimineața şi s-a gîndit la mort. Senzația că mortul se află întins în camera de-alături nu numai că n-a dispărut, dar chiar s-a accentuat amenințător după obținerea cheii. Alte lucruri, date, intuiții despre biografia mortului au dat buzna şi au proliferat în creierul lui Mihail Iorca. Era cît se poate de evident că omul de alături aşteptase mult timp în odaia sa, claustrat de bună voie. înainte de a-şi da obştescul sfîrşit. Starea de aşteptare premortală plutea încă, fără îndoială, în odaia care găzduise ireparabilul. Omul murise calm, poate cu un surîs pe buze, fără să facă nici un gest de protest, fără să emită nici un gînd neliniştitor. Totuşi, nu murise chiar aşa cum ar fi fost de aşteptat de la un om calm şi resemnat. Aici se punea problema poziției în care se afla mortul, însumînd şi prelucrînd toate datele şi toate senzațiile care-l bîntuiseră, Mihail Iorca deduse că omul nu zăcea în poziție orizontală. Nu zăcea întins pe pat. Nu era vorba de poziția clasică a mortului, nu era vorba de un trup aşezat binişor, cu picioarele strîns lipite unul de altul şi cu mîinile încrucişate pe piept. Nu. Mortul zăcea altfel, într-o poziție scîncită, covîrşită, chinuitoare pentru un eventual privitor.

Pe la ora unu după miezul nopții, după vreo cîteva țigări fumate una după alta, Mihail Iorca avu revelația faptului că trupul de alături zace pe scaun. Mai mult decît atît, era sigur că scaunul se află aşezat în mijlocul încăperii şi că se află dispus oarecum simetric față de propriul lui scaun, luînd peretele ca axă de simetrie. Acum ar fi putut să spună şi cum anume era potrivit corpul pe schelăria clasică a scaunului. Toracele se lipise visceral de speteaza scaunului, gîtul apăsa chiar pe marginea de sus a spetezei, capul atîrna în jos. Una din mîini, cea stîngă, cu siguranță, se prinsese între torace şi spetează, cealaltă atîrna şi ea, într-o altă pendulare decît capul, cu vreo cîțiva centimetri deasupra solului. Picioarele se încleştaseră printr-o răsucire spasmodică de ultim moment, sprijinind la rîndul lor toată această arătare.

Mihail Iorca încercă de mai multe ori să repete mişcarea în care împietrise omul şi să găsească cele mai verosimile puncte de sprijin pentru a justifica inerția spațială a mortului. După cîteva zeci de încercări ajunse la soluția exactă şi se simți mult mai bine. Rămase cîteva minute în poziția în care, gîndea el, se află omul de dincolo şi senzația de simetrie totală îl cuprinse treptat, luminîndu-i creierul.

Pe la ora două, pîndind cu răbdare trecerea fiecărei secunde şi îndurînd neliniştea din încăpere, Mihail Iorca era deja în stare să descrie hainele mortului. Încă de mult încolțise în mintea sa o bănuială ciudată, o bănuială care se umflase treptat devenind, dintr-un sîmbure firav, o uriaşă colcăială de aluat care îi țîşnea prin toți porii, ocupînd odaia şi fremătînd în aer. Mortul avea cam aceleaşi haine ca şi el, dacă nu cumva era îmbrăcat exact ca şi el, pînă la cea mai fină cută a stofei. Mihail Iorca se ridică şi se propti sub oglinda înclinată din perete. „Oare nu sînt eu mortul?“ se întrebă, dar alungă imediat întrebarea din creier. Da, hainele sale erau verosimile pentru un om săvîrşit din viață. Mai mult decît atît, trăsăturile sale se potriveau perfect cu cele ale mortului închipuit, modul în care îşi ținea umerii, capul, modul în care îşi mişca brațele abandonîndu-le mereu în aer, toate se suprapuneau cu maximă fidelitate peste ceea ce trebuia să fie imaginea de dincolo.

„Dar poate că pur şi simplu înnebunesc“ îşi spuse Mihail Iorca pe la ora trei, cînd i se năzări că trupul inert de dincolo trebuie numaidecît să aibă şi o cheie între degete.

Se repezi furios, ieşi pe coridor şi deschise uşa odăii alăturate. Trînti uşa de perete şi rămase în prag, încercînd să scruteze cît de cît în întunericul încăperii. Privirile i se obişnuiră treptat şi în cîteva secunde descifră fiecare lucru, fiecare umbră şi fiecare semn. Nu numai că nu exista nici un mort, dar nici măcar un scaun gol în mijlocul încăperii. Patul era din lemn şi o saltea groasă de paie apăsa pe scîndurile transversale, negeluite, după cum îşi aminti Mihail Iorca mai tîrziu. Un dulap înalt şi negru, cu uşile deschise, umplea un colț al încăperii. Aceleaşi ferestre mari care primeau luminile firave de pe stradă şi aceeaşi oglindă înclinată din perete.

Bărbatul înaintă pînă în mijlocul încăperii şi cercetă cu atenție locul în care ar fi putut sta un scaun. Podeaua era curată şi aspră şi în stratul de praf nu se zărea nici o urmă. Cu o curiozitate de care începuse să i se facă silă, Mihail Iorca răsuci comutatorul şi becul electric se aprinse în încăpere. Era limpede că nimeni nu locuise de mult acolo şi că domnul Buraga nici nu

avea forțe ca să facă odaia locuibilă. Rafturile dulapului erau pustii iar oglinda reproducea totul în acelaşi mod monoton ca şi cealaltă, aşezată pe fața opusă a peretelui.

Omul se simțea uşor dezamăgit şi din cauza asta nici nu-i venea să părăsească aşa de repede odaia. Trase de perdelele prăfuite şi deschise larg ferestrele. Aerul nopții pătrunse în porii şi în orbitele bărbatului, trezindu-l parcă dintr-un coşmar. „Ce dracu' fac eu aici?" se întrebă el şi se simți foarte înfrînt şi foarte umilit. Se aplecă peste pervazul ferestrei şi privi în stradă. Afară toate zăceau într-o încleştare potrivnică, într-o încremenire tăioasă, de ghețuri uriaşe care plutesc peste capetele moi şi cărnoase ale ființei. Casele înghesuite unele în altele, acoperişurile înălțate brutal, ferestrele ca nişte guri negre şi înfricoşate, caldarîmul şlefuit sălbatic de calmul alunecos al nopții, toate pătrundeau cu violență în retina şi nervii omului care privea, amorțindu-l.

Lăsă ferestrele deschise, stinse lumina, ieşi, încuie uşa de două ori şi se trînti în pat. Adormi imediat. Timp de vreo trei ore trăi bucuria inconştientă a unui somn profund.

8

În aceste trei ore Manase Hamburda şi Epaminonda Bucevschi au discutat cîteva lucruri importante pentru mersul ulterior al evenimentelor.

Domnul Zaremba clipocea sprijinit cu o falcă de palma dreaptă şi cu cotul drept de masă. Chelnerul bătrîn continua să doarmă în scaun. Eu reuşisem să-mi întind în sfîrşit picioarele pe toată diagonala separeului şi nu-mi mai păsa de nimic. Mult timp n-am auzit ce spunea Manase Hamburda însă în momentul în care a început să întrebe despre Cina cea de taină m-am trezit. În tot timpul acelei conversaţii atenţia mea a slăbit de cîteva ori şi ceea ce redau acum, aici, este, desigur, destul de trunchiat.

— Domnule Epaminonda, a întrebat, la un moment dat, Manase Hamburda, aţi zugrăvit şi Cina cea de taină?

Epaminonda a spus „nu“ printr-o zvîcnire a frunţii şi printr-o aplecare rapidă asupra paharului fragil din faţa sa.

— Atunci e foarte bine, foarte bine, a spus Manase Hamburda şi a pocnit de cîteva ori din degete.

Domnul Zaremba a gemut uşor în efortul disperat de a nu-şi lăsa definitiv tîmpla pe masă. La geamătul proprietarului de restaurant chelnerul bătrîn a deschis ochii, a rămas cu ei deschişi timp de o secundă şi apoi a readormit.

Au trecut, probabil, multe minute pînă cînd am auzit:

— N-am ajuns încă la ea… Cina cea de taină presupune un regim special.

Aici Manase Hamburda a devenit foarte atent şi a plescăit din buze. S-a balansat de cîteva ori pînă cînd privirile i s-au proptit exact pe orbitele celuilalt:

— Adică?

— N-o pot picta, de pildă, toamna.

Auzi, drace! a gîndit atunci domnul Zaremba şi, total amuzat de remarca sa, şi-a dat singur un ghiont. Apoi, convins că merită o recompensă pentru faptul că, la acea oră tîrzie, încă reuşea să gîndească, şi-a lăsat definitiv falca pe masă.

— Fantastic, absolut fantastic! am auzit mai departe vocea iui Manase Hamburda. Dar vara? Vara e bine? Dar iarna? Dar primăvara?

— Nu ştiu, s-a auzit răspunsul. Poate iarna, dacă prind cîteva zile călduroase.

— Sînt salvat, s-a auzit strigătul lui Manase Hamburda. Sînt realmente salvat, a şoptit apoi Manase la urechea pictorului. Credeți că eu aş putea poza pentru Cina cea de taină?

Au urmat cîteva minute lungi de linişte. Cred că în decursul acestor minute chelnerul bătrîn a făcut o strîmbătură prin somn. Domnul Zaremba a făcut „țțțț“ din buze, dar a rămas nemişcat. Paradoxal, eu mi-am amintit de o poveste de dragoste din tinerețe, cînd una din femeile pe care le iubisem fugise cu un grec.

— Nu ştiu, a răspuns Epaminonda, trebuie să mă consult cu autoritățile parohiale.

— E nevoie de o autorizație specială? a sărit celălalt cu gura. Sînt gata să lupt pentru o autorizație specială. Ce ziceți, domnule Zaremba, e nevoie de o autorizație specială?

Domnul Zaremba şi-a ridicat falca de pe masă, a schițat un gest către chelner, cu un singur deget, după care a revenit în poziția inițială. Chelnerul s-a ridicat, a plutit prin tot restaurantul şi a dispărut după o draperie. Peste încă un minut, în aer plutea aroma teribilă a boabelor de cafea proaspăt măcinate. Cînd chelnerul bătrîn a venit cu ceştile de cafea, domnul Zaremba şi-a dat cu părerea:

— Eu cred că numai zugravul poate decide. El compune trăsăturile personajelor.

Epaminonda Bucevschi zugrăvea, de vreo trei ani, catedrala ortodoxă din oraş. Catedrala era cu adevărat impunătoare şi rivaliza cu lăcaşul de cult al catolicilor. Cupola ortodoxă era, se pare, cu vreo cîțiva metri mai înaltă decît turla catolică, aceasta din urmă, la rîndul ei, fiind cu vreo cîțiva metri peste frontonul templului mozaic. Epaminonda zugrăvise şi alte biserici la viața lui, dar acum se afla pe departe în fața celei mai importante opere murale ale carierei sale. În cei trei ani de cînd schelăriile de lemn umpleau spațiul interior al lăcaşului, lucrarea nu părea să fi evoluat prea mult. Epaminonda Bucevschi refuza cu îndîrjire să fie vizitat şi deranjat în timpul activității de creație, dar nici prea mulți vizitatori îndîrjiți, care să-i ceară socoteală, nu avea. Oricum, creştinii de rit ortodox erau obişnuiți să aştepte.

Înălțarea catedralei durase aproape două decenii, drept care cei trei ani de cînd ea se picta pe dinăuntru păreau o nimica toată.

Nenorocirea era însă că, de vreo şase luni, Epaminonda Bucevschi nu mai putea pune mîna pe vopsele şi pensule. Un tremur uşor i se înstăpînise în mîna dreaptă şi nu dădea semne de vindecare.

Ştiam toate aceste lucruri despre Epaminonda Bucevschi şi mai ştiam şi altele. Erau lucruri despre care Epaminonda n-ar fi vorbit nimănui, în ruptul capului, de aceea, în toate întîlnirile pe care le-am avut în acea perioadă cu el, nu m-am trădat în nici un fel. Nici acum n-aş îndrăzni să spun de unde ştiam toate acele lucruri despre nefericitul pictor.

Subiectul conversației se pare că-l trezise pe Zaremba pentru că l-am auzit spunînd:

— Doriți să pozați pentru Iisus?

— Nu, nicidecum pentru Iisus, răspunse repezit Manase Hamburda.

— Pentru Iuda, cumva? continuă Zaremba.

— Nu mă cicăli, strigă, enervat, Manase Hamburda. Toată noaptea m-ai cicălit.

După o clipă de incertitudine, fața Preşedintelui de Tribunal se deschise într-un zîmbet larg şi toată palma sa stîngă se lăsă, protectoare, peste degetele scurte ale proprietarului de stabiliment. Am glumit, spuse capul cel mare, n-o lua în serios. Totuşi, am şi eu un prestigiu, începu capul cel mic. Lasă că eşti şi tu cam pehlivan, răspunde capul cel mare, dar eu nu m-am supărat, nu. Eu nu mă pot supăra niciodată, pe nimeni, sînt condamnat să nu mă supăr niciodată, în nici o împrejurare. Şi iartă-mă că te-am tutuit. Atunci s-o lăsăm baltă, spuse capul cel mic şi totul se termină aici, după care cele două capete se priviră gingaş.

— Iartă-mă, domnule Zaremba, adăugă Manase Hamburda imediat. Pe mine nu trebuie să mă iei niciodată în serios.

— Domnule Preşedinte, se poate?

— Nu, pur şi simplu… Înțelegi, uneori am cîte o zi grea…

— Dar nu se pune problema…

— Cred, spuse atunci Epaminonda Bucevschi şi cei doi tăcură imediat, cred că ați fi mult mai potrivit pentru întoarcerea fiului risipitor…

— În rolul tatălui?

— Nu, în rolul fiului.

Mincinosule, strigă capul, cum în rolul fiului? Nu vezi că nu semăn cu fiul? Cum o să semăn eu cu fiul? Eu nu semăn cu nimeni, nici cu fiul, nici

cu tatăl! Bandă de ordinari, îmi uscați creierii! De ce stau eu ca voi, ce caut eu aici, de ce beau eu aici, degeaba?

— Cum în rolul fiului? şi Manase Hamburda îşi dilată pupilele, iar şirul negru de dinți răzbătu în afară. Dumneata nu vezi că eu sînt om bătrîn?

— Aici nu e vorba de vîrstă, răspunse calm zugravul cu o aură luminoasă în jurul gurii. E vorba de trăsături. Dumneavoastră aveți în trăsături o extraordinară duplicitate.

Cei doi au rămas cu privirile în gol şi cu mîinile pe fața de masă, ca-ntr-o şedință de spiritism. Se auzea respirația chelnerului bătrîn, iar din stradă au răzbătut pocnetele unor copite pe caldarîm şi rostogolirea continuă a unor roți de birjă. Se auzea ceasul din holul restaurantului şi chiar sunetul scos de o cheie azvîrlită pe podea.

Manase Hamburda a simțit dintr-o dată nevoia de a se apăra cu palmele şi, negăsind altceva mai bun de făcut cu ele, şi le-a pus pe ceafă. Zugravul privea de-a lungul liniei invizibile care cobora în ceaşca de ceai şi poate mai departe, pînă în punctele cele mai adînci ale privirii sale. Pe fondul acestor cuvinte, gesturi şi reacții, eu am ațipit de mai multe ori.

Atunci i-a explicat Manase Hamburda lui Epaminonda Bucevschi cum e cu primejdia şi ce rol anume trebuie să îndeplinească ei în planul fabulos pe care el, Manase Hamburda, l-a gîndit deja. Întîi şi-ntîi Manase Hamburda a recunoscut că, da, este duplicitar şi că, la el, duplicitatea e un fel de boală care îl macină. Duplicitatea e chiar mai mult decît o boală, e un mod de a fi din care nu se mai poate sustrage. Uneori duplicitatea îl scufundă în confuzii cumplite, cînd nimic din ceea ce vede nu e real şi nimic din ceea ce aude nu-l priveşte personal. Lucrurile se amestecă între ele, ajung într-un fel de orgie cînd nimic nu se mai distinge şi cînd el însuşi se simte înghițit, strivit, cînd nu mai recunoaşte pe nimeni, nu mai identifică fețele, nu mai ştie care este gura domnului Zaremba şi care este urechea persoanei sale, cînd nu ştie care sînt întrebările şi ce răspunsuri li se potrivesc. Cînd e foarte singur, lui pur şi simplu îi vine să se mîngîie singur pe creştet, da, pentru că i se face milă de propriul său cap.

Dar asta e o altă poveste.

Important e că primejdia a fost receptată. El, Manase Hamburda, a receptat-o şi consideră că e de datoria lui să tragă semnalul de alarmă, să pună în gardă mulțimile. Numai că mulțimile nu pot fi puse în gardă atît de uşor, pentru că mulțimile nu cred, ele ignoră primejdia. Din cauza asta, el, Manase Hamburda, trebuie să fie ajutat, să fie sprijinit, crezut. Mulțimile au

nevoie să afle adevărul, dar nu sînt încă pregătite să-l audă. Nu sînt pregătite pentru că adevărul, marele adevăr, este de o maximă simplitate, de o fabuloasă simplitate şi nimic nu sperie mai mult decît simplitatea. Unele naţiuni sînt mai bine pregătite în faţa adevărului, deşi nici una nu este întrutotul pregătită să audă adevărul întreg: El a mai spus-o, acum o repetă, în mod normal mulţimile ar mai avea nevoie de cel puţin trei sute de ani ca să ajungă apte să recepteze adevărul. Dar el, Manase Hamburda, nu vrea şi nici nu poate să mai aştepte trei sute de ani. El posedă adevărul *acum* şi doreşte să caute acele modalităţi prin care să ardă în mod eficient etapele. El crede, el speră, el e convins că poate oferi o soluţie pentru arderea etapelor şi pentru construirea acelui edificiu uman apt să primească adevărul. De aceea are nevoie de ajutor, de oameni care cred, de oameni care pulsează în acelaşi ritm cu el, cu Manase Hamburda, pentru a-l ajuta pe el, pe Manase Hamburda. Domnul Zaremba este unul dintre acei oameni dispuşi să se dăruiască total planului fabulos. Şi dumnealui (aici Manase Hamburda a arătat spre mine) este unul dintre oamenii dispuşi să se dăruiască total planului fabulos. Iar acum, el, Manase Hamburda, e convins că şi cel care-l ascultă, Epaminonda Bucevschi aşadar, a devenit unul dintre oamenii dispuşi să se dăruiască total planului fabulos. Discuţia din acea seară i se pare lămuritoare în acest sens şi e convins că a găsit în omul din faţa sa, în pictorul care dăruieşte zidurilor starea de graţie, un discipol adevărat, un discipol profund. Mai mult decît atît, un continuator al operei în cazul în care el, Manase Hamburda, ar muri.

Dar el nu are de gînd să moară. Abia a reuşit să-şi decanteze ideile şi nu aşteaptă decît să treacă la acţiune. Intelectualii oraşului au datoria morală de a-l sprijini şi de a prolifera ideea. Iată de ce are un gînd în legătură cu intelectualii, primul etaj de pe nivelul căruia se poate lansa ideea, pentru că totul va fi ca o infuzie de adevăr, iar purtătorii acestui germen vor fi chiar ei, discipolii, cei pe care el, Manase Hamburda, îi va pregăti întîi şi-ntîi pentru contactul cu adevărul. În acest plan al său, un rol fundamental va trebui să-l deţină domnul Mihail Iorca, pentru că este ştiut că Mihail Iorca a trăit mult timp la Bucureşti şi foarte mult timp la Paris. Mihail Iorca încă nu ştie nimic despre rolul care i se pregăteşte în acest plan fabulos, dar el există şi ziua în care va fi iniţiat nici nu este atît de departe.

Cam pe aici ajunsese Manase Hamburda cînd am aţipit de tot. Faţa bărbatului făcut aproape numai din oase nu arătase nici un semn de mirare ori de încîntare în faţa celor spuse. Ştiu că la un moment dat m-am întrebat

dacă nu cumva pictorul doarme cu ochii deschişi. Am mai observat, înainte de a mă scufunda definitiv într-o dulce moţăială, că domnul Zaremba nu era chiar atît de pilit şi nici chiar atît de trecut în altă lume pe cît ne lăsa să credem. Probabil că nici chelnerul bătrîn nu era total absent. Am avut atunci chiar un mic impuls de a interveni în vorbele Preşedintelui de Tribunal şi de a lua cumva apărarea bătrînului chelner. Mi se părea că bătrînul chelner se simte uşor umilit pentru faptul că Manase Hamburda îl ignorase total, el rămînînd singurul dintre noi pe dinafară, uitat cumva, dacă mă pot pronunța aşa, în afara planului fabulos.

Dar am adormit de-a binelea şi nu m-am trezit decît peste vreo două ceasuri, cînd un fel de sforăit metalic mi-a pătruns pînă în adîncul creierului dislocînd acolo uriaşe semne de mirare.

Am deschis foarte greu pleoapele şi am văzut că sînt cu totul şi cu totul singur. Sforăitul metalic răzbătea mai departe, în aerul restaurantului, şi treptat l-am identificat. Nu era atît un sforăit cît un mîrîit şi m-am ridicat în picioare. Am ieşit din separeu păşind cu atenție pe propriile mele picioare amorțite. Manase Hamburda, domnul Zaremba, Epaminonda Bucevschi şi bătrînul chelner se aşezaseră în fața unui ecran şi urmăreau un film mut cu Stan şi Bran. Aveau un aer destul de proaspăt, erau perfect treziți, deşi nu mişcau deloc. Mi-am amintit imediat că, de fapt, domnul Zaremba dăduse lovitura, cumpărînd un aparat de proiecție din Germania şi improvizînd în restaurantul său un cinematograf. Aparatul de proiecție mîrîia aşadar, sunetul monoton al motorului mă trezise şi nu altceva.

Pe ecran se mişcau personajele binecunoscute, dar cei patru bărbați nu rîdeau deloc. Nu mai era mult şi s-ar fi luminat de ziuă. Atunci s-a întîmplat cel mai ciudat lucru din toate cîte se întîmplaseră în noaptea aceea. Uşile s-au deschis şi în restaurant a intrat însuşi Mihail Iorca. Era complet nins, un strat de zăpadă destul de gros îl acoperea pe umeri, iar pălăria sa era aproape albă. Mihail Iorca s-a scuturat de zăpadă şi s-a apropiat de cei care priveau filmul. Manase Hamburda a privit peste umăr, iar Mihail Iorca, simțindu-i privirea, a spus doar atît:

— Ninge.

9

Pentru a înțelege mai bine ce fel de om era Epaminonda Bucevschi redau aici primele patru pagini ale jurnalului său. Mă feresc să fac vreo apreciere cu privire la conținutul literar sau biografic al acestui jurnal. Citindu-l într-un moment foarte delicat al existenței mele şi într-un moment în care întîmplările luaseră o neprevăzută întorsătură, am rămas eu însumi foarte nelămurit, dacă nu de-a dreptul consternat. Ştiam că Epaminonda Bucevschi făcea, în fiecare seară, cîte o lungă plimbare în afara oraşului. Dar n-am bănuit niciodată ce semnificație putea avea pentru bărbatul făcut aproape numai din oase acel pod de lemn, destul de şubred şi secătuit, aflat la întretăierea şoselei principale cu unul dintre cele mai firave şi nevinovate rîuri ale țării noastre.

„Îmi place să stau pe pod, scria Epaminonda Bucevschi, cu litere curios de mari şi de ascuțite. *Dacă sînt lăsat să stau pe pod nu am nevoie de nimic. Astăzi nu am nevoie de nimic. Stau pe pod şi mă gîndesc la pod. Uneori mă gîndesc la apă. Uneori mă aplec şi privesc în apă. Atunci mă gîndesc la apă.*

Îmi place să stau pe pod. Sînt atît de puține zilele în care sînt lăsat să stau pe pod. Îmi place să mă sprijin de balustrada podului şi să privesc într-o parte şi-ntr-alta. Pe pod nu trece niciodată nimeni.

Îmi place să stau pe pod. Sînt zile şi nopți cînd stau nedezlipit de pod şi privesc în jos. Apa care trece pe sub pod mi se pare, uneori, mult mai importantă decît podul. Apa e subțire şi cam neagră. Apa e atît de subțire şi atît de neagră încît, uneori, am bănuiala că podul e inutil. Oricît de atent aş privi in jos, spre apă, nu-mi dau niciodată seama dacă ea curge dintr-o direcție oarecare în altă direcție oarecare ori dacă stă pur şi simplu pe loc. Cred că stă pe loc, absolut imobilă. Aş putea să arunc o bucată de hîrtie pe apă şi să aflu care e adevărul. Dar n-o fac.

Îmi place să stau pe pod. Astăzi e o zi foarte friguroasă şi de aceea am ieşit pe pod. Aici sînt cu desăvîrşire singur. Nimeni nu trece pe pod şi niciodată nu m-am întrebat de ce. Nu-mi pasă. Ba, aş putea spune, în

adîncul meu mă bucur destul de tare că nu trece nimeni pe pod. Apa e din ce în ce mai neagră şi, dacă mă gîndesc bine nici nu prea seamănă a apă. Cred că podul este pod peste ceva care nu e apă. Acest lucru nu mă întristează deloc, ba, dacă e să fiu sincer, îmi produce o plăcere discretă. Mă uit în dreapta şi în stînga şi mă simt foarte bine. Mă uit în gol, deasupra creştetului meu, şi mi se pare că niciodată n-am fost mai fericiți.

Sînt tot mai convins că ceea ce se află sub pod nu e apă. Această bănuială a devenit, de cîteva zile, certitudine. Apa nu poate fi neagră şi nici nu poate fi atît de subțire. Fără să mai pun la socoteală faptul că, uneori, firul zvîcneşte. Vreau să spun că ceea ce se află sub pod este zvîcnitor şi negru. În sfîrşit.

Îmi place foarte mult să stau pe pod. Podul este destul de lung şi din punctul în care mă aflu nu-i văd celălalt capăt. De altfel, celălalt capăt nici nu mă interesează. Dacă privesc uneori într-acolo, o fac dintr-un simplu exercițiu de acuitate vizuală.

Sînt nopți în care rămîn pe pod. Mă sprijin cu spatele de balustrada podului şi adorm. Îmi place foarte mult să adorm pe pod. Nopțile petrecute pe pod mi se par ceva mai lungi şi mai calde. Zilele sînt, pe pod, mult mai scurte şi mai puțin plictisitoare. Oricum, zilele nu se pot compara cu nopțile. În timpul nopții, ceea ce se află sub pod devine luminos şi scînteietor şi emite căldură. Nu m-am întrebat niciodată cum e posibil acest lucru, şi nici nu m-am gîndit să o fac.

Cred că e momentul să recunosc că îmi place atît de mult să stau pe pod, încît n-am mai plecat de multe zile şi de multe nopți de aici. Dorm aici şi în timpul zilei mă gîndesc. În general mă gîndesc la foarte puține lucruri şi ele nu merită semnalate.

Din cînd în cînd pe deasupra podului trece cîte o pasăre. Ciudat, dar păsările nu au curajul să se aşeze pe pod. Se roiesc doar deasupra lui şi dispar undeva, lateral. Acest lucru nu mă deranjează prea mult.

Rareori se întîmplă să fac cîțiva paşi pe pod. Nu simt nevoia să mă plimb şi nici nu mă plimb. Îmi place să stau într-un singur loc. Podul mi se pare, oricum, mult prea lung şi o simplă plimbare n-ar rezolva nimic.

Aici e momentul să recunosc că ceea ce se află sub pod nu numai că nu e apă, dar nu s-ar putea spune nici că ar fi altceva. Sînt zile cînd privesc cu destulă atenție în jos dar asta nu mă face să emit ipoteze. Nu mă interesează ce se întîmplă în mod real acolo, jos, şi nici nu cred că mă va interesa într-o bună zi. Oricum, substanța aceea neagră şi zvîcnitoare

crește de la o zi la alta, se îngroașă, face mici rotocoale și se cască spre mine.

Îmi place să stau pe pod. Probabil că au trecut cel puțin o sută de zile de cînd stau pe pod. Nu le-am numărat și nici nu intenționez să le număr. Podul este și foarte lat, iar în zilele cînd e ceață, nu se vede nimic de la o balustradă la alta. E amuzant de recunoscut, dar în zilele cu ceață ceea ce se vede este numai o bucată mică de balustradă și mîna mea prinsă de balustradă. Aceste două senzații vizuale îmi sînt însă mai mult decît suficiente.

În nopțile senine îmi place să privesc bolta. De obicei, în nopțile senine refuz să dorm și mă gîndesc la foarte multe lucruri. Dimineața mă simt rușinat că m-am gîndit la ele și țin mult timp capul în jos. Uneori, dimineața, descopăr vînătăi lungi pe fața și pe mîinile mele. Despre aceste vînătăi nu voi sufla un cuvînt.

Poate că ar trebui să fiu atît de loial încît să recunosc și restul: vreau să spun că nu sînt sigur de nimic. Nu am indicii sigure că acesta ar fi un pod. Nu am dovezi, nu am argumente. Oricum ar fi, orice ar fi, mie îmi place să stau aici. Nu mă deranjează în nici un fel lipsa de argumente. Uneori însă mă simt trist. Acest lucru nu poate fi negat și nici ascuns. Mie îmi este rușine ori de cîte ori mă simt trist și am un plan minuțios prin care sper să pot depăși aceste stări. În cea mai mare parte viața mea s-a scurs aici și nu mai are nici un rost să aflu abia acum despre ce a fost vorba.

Numai rareori plouă aici, în locul pe care stau. Atunci cînd plouă mă simt ceva mai bun, mai uman. Încep să fac planuri de viitor, deși nu cred în planuri. Apa curge pe mine și pielea mea vibrează încet. Privită de aproape, de foarte aproape, pielea mea e destul de neagră și n-aș putea spune cu ce seamănă. Iar în zilele ploioase, cînd începe să zvîcnească încet, am impresia că nici nu e vorba de pielea mea, ci de un animal care trăiește întins pe toată suprafața cărnii mele. De altfel, de la o zi la alta pielea mea se îngroașă și porii se cască tot mai puternic. Am sentimentul că spațiile interioare ale trupului meu cresc atît de mult încît voi ajunge la cer.

Una din cele mai bune soluții de a trăi pe pod este să nu deschid ochii. Stau cu ochii închiși și ascult. Urechea mea se deschide ca o pîlnie uriașă. Aerul intră înăuntru cu zgomot, se rostogolește pe canalele încîlcite ale urechii inele și ajunge la creier. Sînt bucuros de ceea ce aud. Desigur, dacă acesta nu e pod și aceasta nu e apă, nici aerul nu poate fi aer. Noaptea nu poate fi noapte, pasărea nu poate fi pasăre. Aceste adevăruri îmi rămîn însă

total străine. Locul pe care stau e plin de mine şi acest lucru îmi este suficient.“

Doresc să intervin cu cîteva lămuriri în acest punct al jurnalului. Paginile care urmează reprezintă o răsturnare destul de spectaculoasă a notațiilor de pînă acum şi insist ca ele să fie citite cu mare atenție. Pe de altă parte cred că este foarte necesar să descriu puțin modul în care se prezintă, de aici încolo, paginile scrise de Epaminonda Bucevschi. Scrisul este mult mai nervos, mai lăbărțat şi mai neglijent. Rîndurile nu se înşiruiesc unele sub altele aşa cum ne-am aştepta de la un personaj care îşi notează ordonat gîndurile. Minuțiozitatea notațiilor este într-o contradicție vădită cu neglijența scriiturii. Unele litere încep să sufere mari transformări şi treptat să devină de nerecunoscut. Astfel, de la acest nivel al jurnalului litera „a“ seamănă tot mai supărător cu litera „o“ şi amîndouă încep să se confunde tot mai insistent cu litera „e“. Literele lungi, „l“, „t“, „ţ“, „d“ etc., se deformează şi mai mult, ajungînd la lungimi neobişnuite, la fel de fel de bucle şi trucuri grafice, ca şi cum mîna celui care le proiecta pe hîrtie n-ar mai fi putut să se oprească în detenta executării semnului şi a apelat instinctiv la un fel de paleative de frînare, prezente pretutindeni. Literele mici, pe de altă parte, devin treptat tot mai turtite şi mai schimonosite, ajungînd cu timpul doar nişte puncte firave între bastoanele groteşti ale literelor lungi. Totuşi, în mod excepțional, o serie de litere îşi păstrează frumusețea şi individualitatea, ele situîndu-se în pagină ca nişte veritabile perle caligrafice. Astfel, literele „z“, „g“ şi „h“ pot fi socotite adevărate miniaturi plastice, frumusețea lor amplificîndu-se pe măsură ce urîțenia celorlalte litere se amplifica. Uneori, citind manuscrisul, aveam impresia că frumusețea şi desăvîrşirea acestor litere cresc din căderea şi prăfuirea celorlalte, aşa cum o plagă se hrăneşte dintr-un organism.

În general însă, în această fază, manuscrisul este perfect lizibil. Iată restul textului, pînă la pagina patru inclusiv.

„Astă noapte am auzit paşi pe pod. Veneau, probabil, dinspre cealaltă parte a podului. Deci nu erau paşii mei. Mult timp m-am gîndit că este perfect posibil ca ecoul propriilor mei paşi, făcuți cîndva, să se întoarcă brusc spre mine dintr-o direcție necunoscută. Dar sînt sigur că nu erau paşii mei. De altfel nici nu pot spune cu siguranță dacă erau paşi. Erau, oricum, nişte sunete, nişte bătăi în lemn, nişte semnale. Am ascultat cît de

atent am putut. Paşii, dacă, e să cred că erau paşi, veneau de undeva, de foarte departe şi nu se îndreptau nicăieri. E mult mai sigur că cineva s-a întors de cîteva ori pe loc, pe un loc aflat la o foarte mare depărtare de mine. Totul a durat cîteva secunde şi apoi s-a stins. Altă dată voi fi mai atent.

Nu pot să cred că erau paşi. Mai degrabă erau sunete. Nu pot să determin însă originea acestor sunete. E foarte posibil ca o pasăre să se fi izbit de pod. Se poate întîmpla orice. Dacă a fost pasăre atunci totul e bine. Dacă n-a fost pasăre atunci lucrurile se complică. În adîncul sufletului nu cred că a fost pasăre. Mi-aş dori să fi fost pasăre dar ştiu că n-a fost pasăre.

Cred totuşi că au fost paşi. Lucrurile se complică deci. Dacă au fost paşi înseamnă că au fost şi oameni. Poate unul singur, poate mai mulți. Cred, totuşi, că unul singur. Unul singur, la foarte mare depărtare de mine. Dacă e vorba de un om, atunci lucrurile stau foarte prost. Am să ascult de azi înainte în fiecare noapte. Oricum, e semnificativ faptul că nu l-am auzit pînă acum. Poate fi vorba de un om foarte paşnic. Un om care a stat, ca şi mine, nemişcat foarte mult timp. Acum a făcut cîțiva paşi. Nu e vina lui. Şi eu am făcut destui paşi de cînd sînt aici. Nu foarte mulți, dar, oricum, destui.

Mă întreb dacă nu cumva şi el, la rîndul lui, auzindu-mă, n-a intrat în panică. Nu poate fi vorba de o panică reală, ci doar de o mică nelinişte. Sînt convins că s-a gîndit şi el la mine. Îmi ştie locul. Mă bănuieşte. Îmi simte prezența. De fapt, el mă ştie cu mult timp înainte de a-l fi bănuit eu. Are ceva în plus față de mine, are o ascendență asupra mea. E foarte posibil ca acest lucru să-mi fie fatal mai tîrziu. Îmi poate aduce, orice s-ar zice, multe neplăceri. N-am bănuit niciodată că s-ar putea să nu fiu singur pe pod. Sau, dacă am bănuit, nu mi-am făcut probleme din această bănuială, amînînd mereu momentul în care realitatea m-ar fi putut deranja. Omul de pe pod e la fel de real ca şi mine şi deci trebuie să fiu atent. Mă voi gîndi la asta.

Paşii nu s-au mai repetat. Am avut zece nopți liniştite, deşi mă simt destul de obosit. M-am gîndit la omul de pe pod şi simt ceva acru în cerul gurii. Nu mai am resurse pentru el. Omul de pe pod mă enervează. Tăcerea lui mă irită. Faptul că există şi mai ales faptul că tace mă face să tremur de enervare. Îmi privesc palma dreaptă şi nu-i pot stăpîni tremurul. Din cauza lui îmi tremură brațele şi fiecare deget în parte. Sînt silit să-l suport şi, ceea

ce-mi este foarte neplăcut, sînt silit să mă gîndesc la el. Altfel nu se poate. Mă consolez cu gîndul că şi el se gîndeşte la mine.

Cu siguranță, prezența mea îi este profund nesuferită. Probabil că mă ascultă de multe nopți şi că de fiecare dată mi-a numărat paşii. Mă întreb dacă îi este sau nu teamă de mine. M-aş bucura mult să ştiu că îi este teamă de mine. Îi este teamă. Simt asta. Altfel nu mi-ar fi trădat prezența sa. A făcut-o din frică, pentru a mă intimida şi pentru a-şi eradica în felul acesta un complex de teamă. Cel care atacă e întotdeauna mult mai vulnerabil decît cel care aşteaptă atacul. Cred că am ajuns prea departe cu aceste meditații. Îmi voi reprima instinctul de a medita. Toate aceste gînduri nu sînt decît un reflex al fricii. Cel mai important lucru mi se pare a fi acela de a-mi demonstra că nu mi-e frică. Voi cerceta faptele.

Mă simt destul de bine. Mi-am revenit complet. A fost o halucinație. Nu sînt vinovat de această halucinație. M-am gîndit prea mult la unele lucruri. Voi încerca să fiu mai rezervat. La vîrsta asta ar fi ruşinos să-mi pierd firea din cauza unor meditații neavenite. Îmi reiau contemplările zilnice ale apei. Privesc substanța neagră şi vîscoasă de sub mine. Astăzi sînt convins că e apă. Această convingere n-are de ce să intre în conflict cu adevărul din moment ce-mi face bine. Nu poate fi decît apă. Şi mă simt cumplit de jenat de vremea cînd mă îndoiam că locul pe care stau ar fi un pod. Este un pod şi voi pleda toată viața mea pentru acest adevăr util. Întotdeauna am fost un căutător tenace de scopuri. Scopul meu pe acest pod este cert şi voi trăi netulburat în virtutea lui. Hotărît lucru, nu cred să mă mai poată tulbura ceva.“

Făcînd abstracție de acest jurnal, nu s-ar putea spune despre Epaminonda Bucevschi decît că era un om întru totul normal şi agreabil. Chiar a doua zi după noaptea de pomină din restaurantul-cinematograf al domnului Zaremba, Epaminonda Bucevschi l-a invitat pe Mihail Iorca în catedrală, ca să-i arate nişte zugrăveli. Nu-mi dau seama cum au găsit cei doi oameni o cale atît de directă pentru a se apropia unul de altul şi pentru a comunica firesc şi deschis. I-am văzut după aceea de mai multe ori împreună şi de fiecare dată aveau aerul că se înțeleg de minune.

N-am să dezvălui aici motivul pentru care Mihail Iorca a intrat în restaurant la acea oră matinală, cînd cheful propriu-zis degenerase într-o vizionare de peliculă mută. N-am să povestesc nimic despre cele întîmplate

acolo, în dimineața aceea, cînd Mihail Iorca a intrat plin de zăpadă şi cînd ceilalți l-au primit cu indiferență, ca şi cum ar fi fost vorba de un client obişnuit al localului care vine să-şi bea cafeaua de dimineață.

Am să povestesc numai cum a resimțit oraşul acea primă ninsoare. Ştiu că am ieşit imediat în stradă şi am respirat puternic din aerul rece şi reconfortant. Piața era albă şi nemaipomenit de curată. Cele cîteva trăsuri se scufundaseră de tot în zăpadă, iar caii fremătau înfiorați, topind cu aburul cărnii lor fulgii mari care se aruncau de pe acoperişul vast al oraşului. Era încă prea devreme pentru oameni şi pentru trăsuri, lucrurile şi ființele păreau contopite într-o aşteptare blîndă, într-o uimire de bun augur.

Am traversat strada pustie şi am intrat în parcul municipal, adîncindu-mă în zăpadă cu o bucurie nebună, încîntat ca de un fel de descărcare nervoasă, de un fel de purificare dacă vreți, după atîtea ceasuri petrecute aiurea, fără să fi priceput sensul lor şi traiectoriile ascunse pe care le deschideau. Salcîmii erau surprinşi într-o stare de tandră abandonare şi fiecare element tăcut al acelui peisaj descindea firav dintr-un coşmar alb. N-am îndrăznit să ating nici un arbore. După un timp n-am mai îndrăznit nici măcar să înaintez prin zăpadă şi m-am oprit. Ziua s-a înfiripat treptat pe contururile acelui timp scufundat şi dintr-o dată am început să receptez vocile oraşului.

10

Întîmplarea a ținut aproape zece minute. Vocile treceau prin aer şi se intersectau dureros undeva, într-un punct al creierului meu devenit brusc extrem de sensibil. Ceea ce auzeam nu era deloc halucinație. Recunoşteam vocile multora şi în acelaşi timp recunoşteam, din ceea ce spuneau, ticurile şi micile lor meschinării.

La început am auzit o voce necunoscută spunînd „aşa ceva nu se face" şi imediat vocea domnului Zaremba spunînd „ei, draci!". Nu apucasem încă să mă mir suficient de senzațiile noi pe care le trăiam, cînd vocea lui Hariton Remus a răsunat clar în aerul încremenit al parcului: „n-o să țină mult". „Ba o să țină", a răspuns o voce care semăna foarte mult cu aceea a domnului Gozec. „N-are cum să țină", a spus prima voce necunoscută şi apoi s-a auzit clar un oftat din înaltul salcîmilor. „Aşa o să rămînă, încremenită", a spus dintr-o dată profesorul Engster Grațian şi cel puțin trei răspunsuri diferite s-au repezit spre el: „cum o să rămînă aşa, de ce să rămînă aşa?", „nu rămîne aşa, dom'le, vezi-ți de treabă!", „de unde ştii dumneata c-o să rămînă aşa?".

„Se topeşte în două ceasuri", s-a auzit o nouă voce necunoscută şi domnul Comariță, erou din primul război național, a început să povestească ceva trist: „ştiți dumneavoastră cum e cînd degeri la mîini şi la picioare, uneori ai impresia că nu mai ai nici mîini şi nici picioare, dar această impresie e falsă, e mai mult un zvon aruncat de cei care n-au degerat niciodată în mod real". „Nu se topeşte, nu se mai topeşte niciodată" gîndea clar şi distinct domnul Halip în timp ce, sînt sigur, pîndea de după oblonul său masiv dacă Artur Fercalo a deschis merceria. „Trei mercerii într-un oraş atît de mic" se auzea şi vocea lui Artur Fercalo din spatele tejghelei sale profund lustruite. „E din cauza invaziei" gîndea domnul Susac, proprietarul celei mai mari mercerii din oraş. „Se va topi şi va curge peste tot, asta e" reluă cea de-a doua voce necunoscută şi peste ea pluti mult timp un gînd de-al lui Mihail Iorca: „ninge, domnule, ninge!"

„În două ceasuri totul se transformă în noroi" insistă cea de-a doua voce necunoscută şi Manase Hamburda mîrîi: „zăpadă ne trebuie nouă?". Probabil că Epaminonda Bucevschi se afla deja în drum spre catedrală

împreună cu Mihail pentru că una din întrebările sale răsună clar deasupra orașului: „chiar credeți că Franța nu mai e o mare putere?“ „N-are cum să se topească, ceea ce e alb nu se topește“ cugeta independent domnul Halip, iar Artur Fercalo, care probabil îl și zărise pe domnul Halip, aruncă într-o doară: „am deschis, domnule Halip, am deschis“.

Unii se întrebau dacă nu cumva era cazul să mai aștepte puțin înainte de a ieși din casă, alții erau siguri că spectacolul se va termina repede și se grăbeau să-și pună paltoanele, fularele și pălăriile și să iasă, ca să mai prindă ceva. Cîțiva ieșiră cu lopeți de lemn pentru că așa li se părea lor că e mai bine și cel puțin două birje trecură prin piața orașului lăsînd în urmă primele axe de simetrie pe strada albă și pufoasă. Cîteva uși se izbiră de perete și obloanele de lemn începură să se ridice unele după altele. Cele trei mercerii străluceau deja în soare cu miile lor de nimicuri stivuite în vitrine. În fața brutăriei se adunară cîțiva bătrîni îndîrjiți și de la gară se repeziră spre oraș cîțiva băieți înfierbîntați de alergătură, cu teancuri de gazete sub braț. „Franța este pregătită pentru ultimatum“ silabisi Ehupov în adîncul tutungeriei sale, numită *La Ehupov.* „Ehe, Franța“ exclamă gînditor profesorul Engster Grațian în timp ce Mihail Iorca porni o lungă confesiune, incitat probabil de figura indiferentă a lui Epaminonda. „Am fost convins, spunea Mihail Iorca, am fost foarte tare convins că în odaia alăturată zace un mort. Am cerut cheile de la domnul Buraga și am deschis odaia alăturată. N-am găsit nici un mort și atunci am adormit liniștit. M-am trezit însă destul de repede și senzația că în preajma odăii mele se găsește un mort a revenit. Este o senzație îngrozitor de precisă și de puternică și sînt sigur că ea ascunde o realitate, că vine ca o emisie dintr-o realitate. Intenționez să verific în odaia de la parter, aflată imediat sub odaia mea.“

„O să fie război, ehe“ cugetă domnul Comariță cu fața îngropată în ziar, „ce știu ăștia despre război“ mai spuse domnul Comariță înainte de a ieși din tutungerie. „Luați restul, domnule Comariță“ strigă din adîncul tutungeriei Ehupov dar clientul făcu un gest trist din mînă și ieși plictisit, agitînd mai mult decît trebuia clopoțelul de deasupra ușii. „Uite și soarele“ exclamă o a treia voce necunoscută, iar domnul Zaremba strîmbă din nas: „ei, soarele“.

Zăpada își schimba treptat culoarea și consistența, pe măsură ce ziua devenea tot mai necruțătoare și pe măsură ce primele raze de soare declanșaseră o reacție luminoasă în lanț. Era limpede că se întîmpla ceva dureros în aer și în miezul explodat al lucrurilor. Fiecare contur zvîcnea în

lumina infernală a dimineții şi albul imperial începu să curgă în toate părțile, să se foiască şi să colcăie, distrugîndu-şi formele şi prestanța. Ceea ce fusese înainte un decor solid pentru o scurtă scenă cu personaje încremenite şi contemplative, se lăsa acum pătruns de presiunea interioară a pămîntului şi de sudoarea lui gălbuie. Pete murdare se lățiră peste tot ca şi cum otrăvurile inferioare ar fi izbucnit şi ar fi tîşnit la suprafață. Oraşul trecu întîi printr-o membrană fluidă, printr-o topire a tuturor corpurilor şi printr-o deversare a formelor. Membrana fluidă, dar încă strălucind de o anume curățenie, se subție treptat şi transparența ei deveni după scurt timp anatomică, dezvăluind contuziile interioare ale străzilor. Pe ultimele secunde ale întîmplării, acoperişurile, caldarîmul, arborii şi celelalte corpuri mîntuite de ninsoare izbucniră triumfător, ca nişte capete încîlcite, țîşnind dintr-un cazan cu noroi. „Gata, s-a sfîrşit“ rînji Hariton Remus. „Este numai din vina municipalității“ mîrîi domnul Gozec. „Eu v-am prevenit cît am putut, niciodată nu ştiți să vă lăsați preveniți“ spuse prima voce necunoscută. „Nu-i nimic, vine alta“ şopti şi profesorul de naturale, Engster Grațian. Cel puțin trei răspunsuri se repeziră spre el: „va fi prea tîrziu, domnule Grațian, mult prea tîrziu“, „n-o să mai fie ce-a fost“, „de unde ştii dumneata c-o să vină alta?“.

Manase Hamburda, aşezat pe un taburet în fața sobei de tuci, îl certa cu voce domolită pe Ehupov: „dumneata declanşezi panica în oraş“ „eu?“ „dumneata, dumneata“ „de ce, domnule Manase? oare lumea nu trebuie să fie informată?“ „lumea ar trebui să fie informată în primul rînd cu marile adevăruri“.

„Stomatologia, se auzi foarte puternic vocea domnului Gozec, este una din marile victorii ale omenirii“, „D-apoi cum“ medita şi Noe Kofler, proprietarul celei de-a treia mercerii, „stomatologia, reluă domnul Gozec, are însemnătate pe toată scara naturii vii! dumneata te-ai întrebat vreodată cît suferă animalele din cauza dinților?“. „Adevărul e, spuse doamna Hutopila, că dumneata ți-ai pierdut credința“. „Eu mi-am pierdut credința? Cum poți să spui că mi-am pierdut credința? De unde pînă unde mi-am pierdut credința?“ se agită fostul protopop. „Domnule Zapotoțchi, dumneata nu poți să mă prosteşti pe mine. Dumneata ți-ai pierdut credința“ mai spuse doamna Hutopila şi se ridică din pat ca să pună de ceai. „O să fie frig“ gîndea în sinea sa Halip Patapie. „La ora asta, continuă domnul Gozec, stomatologia şi-a rezolvat toate problemele sale fundamentale“. „Vom avea nevoie de multă aspirină“ conchise senin Halip Patapie.

„Iată de ce consider că trebuie să fii foarte aproape de noi'' mai spuse Manase Hamburda şi se ridică pregătit de plecare. Ehupov, extrem de tulburat, se agită în spatele cîtorva teancuri de ziare. „Domnule Manase, dar eu nu sînt decît un simplu proprietar de tutungerie“ „tocmai, „domnule Manase, eu pur şi simplu nu ştiu ce să spun“ „la revedere“ şi Manase Hamburda ieşi imperial din tutungerie.

S-au mai auzit, ceva mai confuz însă, vocile domnului Buliga, domnului Buraga, domnului Bruda şi domnului Bilaus. La sfîrşit s-a mai auzit şi vocea lui Halus Vlonga. Mai tîrziu mi-am dat seama că toți cei cărora le-am auzit vocile, în acele minute confuze cînd zăpada s-a topit brusc şi definitiv, erau, într-un fel sau altul, aleşii lui Manase Hamburda.

11

Întins în pat, cu privirile fixate într-un punct al tavanului, Mihail Iorca refăcu în minte, de zeci de ori, secvența plimbării cu Epaminonda. I se părea că fuseseră, amîndoi, cît se poate de penibili. Fiecare dintre ei simțise brusc nevoia de a face confesiuni celuilalt şi tot atît de brusc fiecare dintre ei şi-a întrerupt confesiunea. Epaminonda Bucevschi ținuse morțiş să-i arate în ce stadiu ajunsese cu zugrăvelile şi, mai mult decît atît, propusese o plimbare mai lungă, pentru una din după-amieze, în afara oraşului, unde, spunea el, a descoperit un foarte frumos pod de lemn care nu foloseşte la nimic. La rîndul lui, Mihail Iorca povestise cîte ceva despre mortul pe care-l simțea în preajmă şi despre hotărîrea sa tot mai fermă de a elucida împrejurarea. Ajunşi în fața catedralei însă, exact în momentul în care zăpada se topea lăsînd loc noroiului, Epaminonda se trezise ca dintr-un coşmar şi începuse să-şi ceară scuze, bîiguind ceva în legătură cu zugrăvelile lui care nu sînt încă destul de „coapte“ şi cu teama că orice vizionare prematură a lor i-ar putea reteza definitiv elanul. Mihail Iorca devenise şi el, dintr-o dată, îngrozitor de nervos. Şi-a cerut şi el scuze motivînd că trecerea lui pe la Sala Germană fusese absolut întîmplătoare, că de fapt rămăsese din ajun fără țigări şi ieşirea lui atît de matinală în oraş nu avusese alt scop decît acela de a găsi un birt oarecum deschis. Şi atît. Fiecare dintre ei mai pronunțase cîte un cuvînt, două, întunecați amîndoi şi nespus de încurcați şi două secunde mai tîrziu fiecare se grăbea în altă direcție. Mihail Iorca nu-şi putea reprima dezgustul, gîndindu-se la acel moment în care, etalîndu-şi toate slăbiciunile, ca o piele pusă la vînzare, îi vorbise celuilalt despre mort. Gîndindu-se mai adînc, ajunse la concluzia că toată acea stare imposibilă, de mare tentație confesivă, fusese provocată de zăpadă.

Oricum, după o mică pauză, senzația că în preajma sa zace un mort revenise cu furie, inundîndu-i tot creierul Era limpede că nu se putea trăi normal într-o astfel de stare. Era ca şi cum ar fi fost obligat să mănînce şi să doarmă conştient fiind că se află pe buza unei gropi pline cu un lichid îngrozitor şi că în orice moment s-ar putea prăbuşi înăuntru.

Ore întregi măsură camera dintr-un colț în altul, întrebîndu-se ce avea de făcut. Încerca uneori să se concentreze şi să afle din propriul său creier dacă ceea ce declanşa senzația avea un punct fix de reşedință. Din păcate, după ce căutase în camera de alături, senzația îşi modificase forma. Devenise mult mai acută, dar în acelaşi timp mult mai confuză. De data asta nu mai putea fi vorba de sesizarea clară a stării fizice, a poziției şi a celorlalte date care priveau mortul. Nu era vorba, deci, de o viziune, nu mai era vorba, în nici un caz, de detalii. Rămăsese vie şi se accentuase foarte puternic dezolarea provocată de trupul inert, o dezolare care acționa ca un fenomen meteorologic, ca o înnourare cumplită deasupra unui cîmp.

După ce răscolise, cîteva nopți în şir, camera de alături, Mihail Iorca se simți, mai întîi, ruşinat, apoi de-a dreptul păcălit. Mortul *nu avea dreptul să nu fie în camera de alături,* după ce transmisese, printr-un fluid mult prea subtil ca să poată fi definit, semnale atît de clare. Absența sa din camera de alături se putea interpreta aşadar ca o şicană, dacă nu chiar ca o frondă. O şicană la adresa cui? O frondă împotriva cui? Mihail Iorca era tot mai abătut. Ştia că multe din întrebările sale sînt absurde dar nu şi le putea reprima. Ştia că de multe ori creierul său construia ipoteze fantastice şi că tentația nu avea leac. Nu era obligatoriu ca mortul să zacă exact în camera de alături numai şi numai pentru că un creier comod construia o fantezie pe o ipoteză comodă. Semnalele pe care Mihail Iorca le primea cu toată ființa sa nu spuneau, de fapt, mai nimic despre camera de alături. Ele provocau doar senzația că, undeva în preajmă, se află un mort. Ori, undeva în preajmă putea să fie şi camera de jos, de la parter, ori camera de deasupra, dacă pensiunea mai avea un etaj deasupra.

„Oare cîte etaje are pensiunea?“ se întrebă Mihail Iorca. Întrebarea se înfipse în mintea sa, ascuțită şi acuzatoare. Ar fi fost cu totul jenant să coboare în stradă şi să arunce o privire. Ar fi fost şi mai penibil să-l întrebe pe domnul Buraga. Omul s-ar fi simțit profund jignit şi Mihail Iorca nu-şi dorea să-l vadă suferind atît de mult. Încercă să-şi amintească de momentul în care sosise, condus de Manase Hamburda, în fața pensiunii. Imposibil să nu fi aruncat atunci o privire peste fațada clădirii. Dar privirea aceea se estompase definitiv în mintea sa, după cum degeneraseră treptat toate celelalte momente în care ieşise din pensiune sau intrase înapoi în ea.

Faptul că nu ştia nimic sigur despre configurația clădirii îl amuza destul de mult. Această indiferență în fața lucrurilor şi a oamenilor care îl înconjurau se accentuase în ultimii ani, pe măsură ce ultimii bani se

cheltuiseră şi ei. Mihail Iorca ştia sigur că trăise un număr de ani la Paris, dar nu-şi mai amintea nimic concret despre Paris. Ceea ce-şi aducea aminte era numai un parfum discret, o senzație vagă de confort, ceva ca o dimineață plăcută. Era tot aşa ca atunci cînd îl citise pe Cehov, din care nu-şi mai amintea decît atmosfera.

„Probabil că, pentru mine, nu contează decît prezentul“ gîndi Mihail Iorca şi deschise fereastra. Se aplecă pe jumătate în afară şi privi scurt în jos şi apoi în sus. Da. Se afla deasupra unui alt şir de încăperi care forma parterul. Mai sus de propria sa odaie nu se afla decît acoperişul, dar un acoperiş imens, care ascundea, cu siguranță, o mulțime de alte spații decupate din mulțimea de grinzi şi suprafețe înclinate.

Domnul Buraga avea de ce să se mire. Chiriaşul său deveni, zi după zi, tot mai sociabil, într-o bună dimineață îi declară că nu mai doreşte să ia masa în odaie şi că va coborî de trei ori pe zi în mica sală de mese amenajată în camera de zi. Se interesă foarte mult de treburile pensiunii şi ascultă cu multă considerație văicărelile proprietarului. Întrebările nu mai conteneau. Pe Mihail Iorca îl interesa tot. Cîte camere avea, în total, pensiunea. Dacă edificiul era sau nu construit în aşa fel încît să închidă o curte interioară. Dacă existau sau nu mansarde mascate de acoperişul atît de impunător şi dacă pe domnul Buraga nu-l interesau nişte investiții în acest sens. Domnul Buraga răspundea cu blîndețe şi cu o imensă bucurie întipărită pe chip.

— Desigur, spunea el, nu este ceea ce ar trebui să fie. Pot să vă spun că în oraş există nici mai mult şi nici mai puțin de douăsprezece pensiuni. Eu vă întreb: e normal ca într-un oraş atît de mic să existe douăsprezece pensiuni?

— Nu, nu e normal! spunea Mihail Iorca.

— Desigur, continua domnul Buraga. Fiecare face ce vrea. Dar eu vă întreb: e normal ca să te apuci să faci concurență din nimic?

— E cu totul şi cu totul îngrozitor, făcea Mihail Iorca.

— Eu personal n-am nimic cu domnul Vlonga, scrîşnea din fălci domnul Buraga. Dar eu vă întreb: dacă tot ai ceva parale, e normal să investeşti într-un punct mort, ca să-i nenoroceşti pe alții?

— Apropo, spunea atunci Mihail Iorca şi cerea alte şi alte lămuriri despre bucătării, debarale, pivnițe şi private.

Proprietarul continua să tune şi să fulgere la adresa domnului Vlonga. Ce era domnul Vlonga? Un parvenit. De unde avea el bani? De la nevastă-

sa. Ce era nevastă-sa? O cățea. De unde avea ea bani? De la tac-su. Ce era tac-su? Un haidamac. De unde avea el banii? Ei, asta n-o mai ştia nimeni.

Mihail Iorca îi înapoie cheia domnului Buraga şi-i mulțumi foarte mult pentru încredere. Nu era ceea ce-şi dorise, dar în principiu îşi dorea două odăi alăturate, eventual cu uşă între ele.

„Facem uşă“ zbieră Buraga înfierbîntat şi continuă să povestească despre bătrînul haidamac. Da, bătrînul haidamac fusese în tinerețe un coate-goale, un fuşărit, un confetist. Făcuse comerț cu confeti, auzi dumneata, confeti! Singurul său gînd, după ce dăduse faliment în comerțul cu confeti, fusese acela de a face o partidă bună şi chiar reuşise să facă o partidă bună. Reuşise să pună mîna pe o vampă care era, din păcate, şi proprietăreasă. De unde avea bani vampa, asta o ştia toată lumea, deşi nimeni nu ştia de unde avea vampa *atîția bani.* În sfîrşit, povestea era lungă, dacă pe Mihail Iorca îl interesa în mod real…

— Dar imediat sub odaia mea, cine stă, întrebă Mihail la un moment dat, ca din întîmplare.

Atunci află el, cu stupoare, că pensiunea era destul de ticsită. Sub odaia sa? A, chiar sub odaia sa locuia baritonul Hariton Remus. La dreapta, pe culoar, ultima uşă, locuia doamna Hutopila, născută Anania. Vizavi de doamna Hutopila se afla odaia domnului Engster Grațian, profesor de naturale. La parter mai locuiau aşa: domnul Bilaus, de la Căile Ferate, domnul Epaminonda.

Mihail Iorca nu-l mai ascultă. Aflase cam tot ce-i dorise şi singurul său gînd era acela de a găsi un mijloc decent pentru a-l cunoaşte pe Hariton Remus. „Aşadar Hariton Remus ascunde un mort“ îşi spuse şi se închise din nou în camera sa ca să rumege faptele.

12

„Nu mă mai pot concentra“ spunea el. „Prostii“ spunea capul.

— Domnule Preşedinte, mă simt cu totul şi cu totul onorat, spunea domnul Gozec.

„Domnule Gozec, iată despre ce este vorba. Dumneata eşti un om care intră în legătură cu foarte mulți oameni. Pentru că, vezi dumneata, cine n-are dinți?“ „N-ai să reuşeşti“ spunea capul. „De ce?“ se văicărea el. „Dar eu vreau să te ajut“ spunea capul. „Vrei într-adevăr să mă ajuți?“ spunea el. „Sînt cu totul şi cu totul de partea ta“ spunea capul.

Ehupov se ridica dintre teancurile de ziare şi punea de ceai.

„Dumneata, Ehupov, va trebui să fii mai energic, mai energic şi mai subtil, Dumneata ai acces la foarte mulți oameni pentru că, nu-i aşa, cine nu cumpără ziare?“ „Cu Ehupov n-ai să faci nimic“ spunea capul. „Dar ce are Ehupov?“ spunea el. „N-ai să faci cu nimeni, nimic“ spunea capul. „Şi atunci cum rămîne?“ spunea el. „Totuşi sînt de partea ta’’ spunea capul.

„Domnule Fercalo, îmi place că dumneata vezi pînă departe. Este foarte important să vedem pînă departe. Numai cine vede pînă departe este şi în măsură să pună mîna. Pentru că există un punct, un punct în timp, care se apropie şi care va declanşa ceva nemaipomenit. Vom avea, domnule Fercalo, acces la adevăr. Omul, domnule Fercalo, prin reprezentanții lui, prin mine, prin dumneata, prin domnul Engster Grațian, va avea în sfîrşit acces la adevăr’’.

— Ei, draci! exclamă domnul Zaremba.

— Cum aşa? striga Manase Hamburda. Dumneata chiar nu crezi în nimic?

— Eu nu cred decît în cinematograf, spunea domnul Zaremba.

— Domnule Zaremba, urla Manase Hamburda, dacă îmi pui bețe în roate, eu să ştii că te distrug.

— Nu fiți prost, domnule Manase, şoptea Zaremba. Eu sînt de partea dumitale.

— Dar ce doreşti dumneata, concret? făcea Engster Grațian extrăgîndu-şi dintre dinți un fir de pai tocit şi privindu-l în soare.

„Cum naiba să le spun?“ se întreba el. „N-ai ce să le spui“ spunea capul. „Dar eu ştiu tot, eu simt tot, eu prevăd!“ striga el. „Fii, dom'le, serios“ făcea capul.

— Totul, înțelegi, totul, trăsnea Manase Hamburda cu pumnul în masă, țintuindu-l cu privirile pe Engster Grațian. Ori de cîte ori venea vorba despre ceva „concret“ simțea cum i se umflă ficatul şi cum îi vine să lovească în dreapta şi în stînga, ca şi cum ar fi vrut să fugă dintr-o sală supraaglomerată.

— Domnule Preşedinte, dar vă rog…

„Nici un vă rog!“ „Omul ți-a vorbit frumos“ spunea capul. „Nici un vă rog!“ „Totuşi, n-ai s-o poți duce aşa la nesfîrşit“, spunea capul.

Manase Hamburda devenea tot mai nervos. În fiecare dimineață se trezea hotărît să pună punctul pe *i* şi degetul pe rană. Spre ora zece simțea că ceva s-a interpus între intenția lui şi mijloacele prin care ar fi trebuit să ducă treaba la bun sfîrşit. În jurul prînzului îl apuca o panică nebună şi avea sentimentul că ziua era cu totul şi cu totul pierdută. După masa de prînz avea un moment de iluminare cînd mai credea cu îndîrjire că s-ar mai putea face ceva. Dincolo de ora trei îl chinuia îngrozitor timpul, se agita prin oraş, intra peste tot şi vorbea cu toată lumea, presat de ceva fizic, ceva care-l strivea din spate. Ce să le spun, ce trebuie să le mai spun? se întreba, obsedant, Manase Hamburda. Cum să-i facă să înțeleagă? Cum să-i facă să simtă primejdia în acelaşi fel în care o simțea el? Pentru că despre primejdie era vorba, împotriva primejdiei pleda el, pentru abolirea primejdiei prin conştientizarea ei. Trebuia să fie mult mai subtil, infinit mai subtil. În primul rînd nu trebuia să le inspire panică. Nu trebuia să pronunțe, în nici o împrejurare, cuvîntul „primejdie“. Mai mult decît atît, nu era bine să pronunțe nici cuvîntul „adevăr“. Strategia lui trebuia să fie extrem de fină, de perfidă. Oamenii rîd cînd aud cuvîntul adevăr, ei nu sînt solubili în adevăr, ei sînt orbiți de *adevăruri.*

În conştiința sa alternau momentele cînd demonstrația se clarifica impecabil, cu momentele cînd ea redevenea confuză. Ori de cîte ori avea impresia că ştia precis ce voia să spună, nu se putea exprima, iar atunci cînd confuzia îl domina trăia ore de maximă volubilitate. Oare nimeni nu observă că am ceva de spus? se întreba Manase Hamburda şi atunci îşi vizita prietenii cu un fel de răceală şi reținere, aşteptînd să fie întrebat. Îi pîndea cu răbdare, sperînd că în ființa lor se dă vreo luptă cît de măruntă şi

că, dintr-un moment în altul, îi vor cere să le spună ce mai era nou şi la ce concluzii mai ajunsese.

Dar nimeni nu-i cerea mai nimic după cum nimeni nu se mira în fața stărilor lui speciale, în fața exceselor de verbalitate, în fața izbucnirilor de furie sau a crizelor de exprimare. El însuşi se mira de starea de continuă normalitate în care-şi găsea prietenii şi cunoscuții. Era cu totul şi cu totul ciudat cum de nu reuşeau, niciodată, să observe nimic, cum de nu reuşeau, comparînd anii din urmă cu ceea ce se întîmpla atunci, să deducă marea încordare şi marea nelinişte care-l stăpîneau. Ori poate nu voiau să compare, să înțeleagă, să recunoască deschis că se întîmpla ceva, ceva important, grav. Ori poate ştiau că se întîmpla ceva important şi ascundeau totul, mascau totul, negau totul. Ce să fac cu ei? se întreba Manase Hamburda. Cum să le vorbească? Şi mai ales, cum să-i convingă? Şi imediat în creierul său se răsucea întrebarea: despre ce să le vorbească? de ce anume să-i convingă?

Încerca să-şi găsească o stare de maximă disponibilitate logică în alcool. Se amețea doar, nu reuşea să se îmbete niciodată. Şi ceilalți se amețeau şi atunci deveneau mult mai atenți, mult mai receptivi. Ascultau cu smerenie şi uneori îl completau în discursurile sale, aducînd, nu de puține ori, importante elemente de sprijin în susținerea demonstrației. Alcoolul provoca o stare de gravitate şi aducea comunicarea pe linia cea mai scurtă.

Totuşi, el era nemulțumit că trebuia să apeleze la alcool şi că era silit să-şi expună la birt cele mai fine şi mai importante gînduri. Spera totuşi că aceea nu era decît o etapă în marea luptă pentru *comunicare* pe care o purta şi se gîndea tot mai des la o soluție nouă, la obținerea unei stări de gravitate prin înlocuirea alcoolului cu altceva. Cu ce, se punea problema şi zile întregi se chinuia căutînd o soluție, un catalizator care să accelereze şi să desăvîrşească *marea comunicare.*

Treptat, reuşi să-şi clarifice strategia care trebuia să-l conducă, în final, spre marea victorie a comunicării. Dintr-o dată planul său deveni extrem de precis şi de simplu structurat. Toate etapele se conturau clar. Nu avea altceva de făcut decît să înceapă completarea fiecărui punct din planul strategic.

De fapt, ceea ce trebuia să obțină facilitarea maximă a comunicării. Experiențele de pînă atunci arătau clar că alcoolul media o primă fază a comunicării. Nu-i rămînea decît să ducă la bun sfîrşit această primă etapă. După ce toate contactele se vor fi produs, la acest etaj rudimentar al

comunicării, va trece la o altă experiență, înlocuind alcoolul cu un alt catalizator, cu starea festivă. Avea destulă experiență şi în acest sens, după o viață întreagă petrecută în preajma legii, în clădirile multor tribunale şi în focul multor procese şi pledoarii. Starea festivă accelera comunicarea, o organiza şi o desăvîrşea într-o manieră în care alcoolul n-ar fi reuşit niciodată să o facă.

Într-adevăr, ce era legea? Ce erau legile? Codurile, regulamentele, instrucțiunile? Nu erau altceva decît cuvinte, propoziții, fraze. Nimeni n-ar fi dat nici doi bani pe ele dacă n-ar fi fost la mijloc acea stare festivă, de maximă gravitate, în care se rosteau şi în care, în general, pluteau. Îşi amintea de sutele de împrejurări cînd judecător fiind, fusese nevoit să pronunțe tot felul de pedepse. Ce anume făcea ca momentul pronunțării să fie atît de tensionat, atît pentru inculpat cît şi pentru public? Starea festivă! Numai şi numai starea festivă. Orice propoziție spusă într-o stare festivă devenea *idee.* Orice discurs, oricît de confuz, ținut într-o stare festivă se transforma într-un nucleu concentrat de idei, într-o comunicare oraculară, din care, mult timp, cei ce au fost de față îşi băteau capul să identifice mari adîncimi. Aşadar a doua fază a comunicării trebuia să fie cea festivă, trebuia să provoace o dispoziție gravă în momentul comunicării pentru ca ideea să prindă şi să încolțească, să roadă şi să acționeze în conştiința celor aleşi.

Iar mai tîrziu, mult mai tîrziu, cînd atmosfera de profundă responsabilitate se va fi creat, cînd fiecare dintre cei aleşi va fi ajuns la conştiință şi la convingere, va putea instaura cea de-a treia fază a comunicării, faza desăvîrşită, comunicarea prin *ordin.* Va fi acea etapă finală cînd, prin aleşii marcați de importanța misiunii lor, el, Manase Hamburda, îşi va transforma revelația în ordin.

Cu cît se gîndea mai mult la planul său, cu atît era mai fericit. Faza finală i se părea o culme a gîndirii sale şi mai mult decît o soluție ingenioasă – era chiar o soluție genială. Genială prin simplitate şi prin forța logică pe care o emana. Revelația nu era explicabilă, prin natura ei revelația nu se preta şi nu s-a pretat niciodată, în istorie, la o transmitere pe filiere obişnuite, raționale, marcate de puterea demonstrației. Revelația trebuia transmisă prin ordin, deci prin forță, ordinul fiind o forță. Orice tentativă de a face explicabilă revelația era un atentat la condiția revelației, era o blasfemie, o crimă. Nimeni n-avea dreptul să distrugă o revelație prin interpretarea ei în cheie rațională. Nimeni!

Era cu adevărat îndîrjit, înrăit şi fericit în acelaşi timp. Capul tăcuse de mult, strivit probabil în fața evenimentelor mai noi care-l transformau fundamental pe om. „Nu trebuie să pierd nici o secundă“ îşi spuse Manase Hamburda şi se aşeză, prăbuşit de oboseală, pe marginea sofalei. Cu cine să mă-mbăt întîi şi-ntîi? se mai întrebă el, înainte de a se lăsa pe spate şi de a se scufunda într-o absență de zece ore.

13

Cînd Lituța îl trezi, pe la ora şapte, Manase Hamburda se întrebă întîi şi-ntîi: cine să fie fata asta?

— E tîrziu? îngăimă el.

— E şapte, spuse fata şi-l trase uşor de bărbia dublă. Această atingere amicală, „o hîrjoană zilnică probabil“ – gîndi el, reuşi să-l zguduie pînă în adîncul tuturor cărnurilor sale. „M-am buhăit“ îşi mai spuse el şi făcu mari eforturi să nu formuleze cu glas tare întrebarea.

Lituța dispăru plutind, după cum venise. Cîteva minute ecoul prezenței sale mai tulbură încăperea. Manase Hamburda se răsuci de mai multe ori între perne, căutînd un punct de sprijin. Îl găsi în sfîrşit şi se ridică în capul oaselor. „Poate cu domnul Gozec, îşi spuse. Domnul Gozec este întotdeauna foarte îndatoritor, foarte fricos de fapt, foarte prost de fapt…“ Îşi lăsă picioarele în jos, cu oarecare teamă, strîngîndu-şi crispat pleoapele şi căutînd în gol găurile reci ale papucilor. Domnul Gozec nici nu prea obişnuia să pilească, asta o ştia toată lumea. Nu prea era bun domnul Gozec, cel puțin pentru început.

„Lasă că-l fac eu să bea“ îşi spuse îndîrjit, în timp ce-şi pregătea pămătuful. Se privi în oglindă cu blîndețe. Capul său impunător îl îndîrjea în fiecare dimineață, îi picura un fel de licoare întăritoare în sînge. Văzîndu-l atît de mare şi de bine tăiat, atît de dur şi atît de expresiv totodată, Manase Hamburda îi ierta, lui, capului, toate micile evadări de la normele decente ale conviețuirii.

Se bărbieri cu tandrețe, îşi masă pielea obrajilor, se învălui într-un parfum fin şi se pieptănă îndelung. Apoi, în halat, intră în salon. Lituța tocmai ieşea pe uşă, îmbrăcată de oraş.

— Vezi că ai salată de vinete, spuse fata din zbor şi dispăru în spatele uşii trîntite. „Oare unde se duce?“ se întrebă el şi se aşeză la masă.

Îl pătrunse un sentiment de stînjeneală şi-şi aminti că în fiecare dimineață era la fel. În casa aceea mult prea mare, în fața mesei mult prea întinse, el se afla întotdeauna foarte singur şi foarte descoperit. Îşi turnă un păhărel de lichior alb şi-l sorbi cu infinită încîntare. Rupse cîteva firimituri dintr-o felie de pîine, înghiți puțină salată de vinete de pe-un vîrf de cuțit,

adulmecă o secundă şerbetul dintr-o farfurioară roz. Tuşi discret, îşi mai turnă un păhărel de lichior şi-l bău încet, gîndindu-se la domnul Gozec. Nu cu domnul Gozec trebuia să înceapă. În nici un caz cu domnul Gozec. Cu Hariton Remus trebuia să înceapă. Ridică paharul în aer, ca şi cum ar fi băut în cinstea lui Hariton Remus şi goli dintr-o sorbitură conținutul vîscos şi aproape transparent al paharului.

Trecu în altă odaie şi-şi alese cu grijă cămaşa, bretelele şi cravata. Cam pe cînd nodul era gata, se auziră bătăi discrete în uşă. „Cine să fie la ora asta?“ se întrebă amuzat, dar dispus totuşi să primească pe oricine şi să stea de vorbă despre orice. Din trei paşi se afla lîngă uşă. O deschise cu un zîmbet larg. În fața sa se legăna un băiat cam de 16 sau 17 ani, foarte serios şi foarte încurcat în acelaşi timp.

— Ce-i? făcu Manase Hamburda renunțînd să-şi mai bată capul cu identitatea băiatului.

— A sosit Vungă, spuse băiatul şi se opri brusc din clătinat. Să vă pun geanta la trăsură?

„Ce-o fi în capul lor?“ îi fulgeră prin minte, în timp ce mîna sa dreaptă se agita afirmativ prin aer. Băiatul apucă înfiorat, cu amîndouă mîinile, o geantă mare, burduşită, neagră şi dispăru pe hol şi apoi pe treptele de la intrare.

Da, cu Hariton Remus era cel mai bine. Hariton era un băutor bun şi se putea sta de vorbă cu el. Hariton era un suflet sensibil, un artist, un muzician ratat şi nobil chiar din cauza acestei ratări. Hariton Remus îşi purta suferința pe toată fața sa, pe toată îmbrăcămintea sa, în toate gesturile sale. Iradia suferință prin tot ce spunea şi obiectele pe care le atingea purtau încă multă vreme o peliculă fină de suferință. Chiar şi corul municipal, corul pe care îl dirija cu atîta suplețe, era pe departe cel mai trist cor de provincie. Cu Hariton Remus erau mari şanse, îşi tot repetă în gînd Manase Hamburda, coborînd treptele în urma băiatului.

Birja îl aştepta trasă la scară. Un bărbat mic şi zbîrcit, cu o privire fioroasă, pîndea cocoțat pe capră. Bărbatul mic şi zbîrcit îl trăsni de cîteva ori cu privirile pe Manase Hamburda şi totodată îşi mişcă buzele într-un fel anume, absolut concludent pentru cine era dispus să priceapă. „Oare mă înjură?“ se întrebă Preşedintele de Tribunal înciudat. Cum era posibil să-l înjure? Amărîtu’ acela, cu birja lui ponosită? Mamă, ce birjă ponosită avea!

— Ponosit eşti dumneata, se auzi, nefiresc de clar în aerul rece, vocea hîrîită a bărbatului mic şi zbîrcit. Eu nu înțeleg de ce apelezi dumneata la

birja mea.

Manase Hamburda rămase înghețat în dreptul portierei, cu degetele ridicate deasupra minerului. Privi în dreapta şi în stînga cu coada ochiului şi răsuflă oarecum uşurat, văzîndu-l pe băiat cum dispare înapoi în casă.

— Da' urcă odată, nene, că de trei ceasuri mă ții aici. Client eşti dumneata?

Dar ce sînt? ar fi vrut să-l întrebe, dar renunță, ca să nu-l îndîrjească şi mai tare pe birjar. Se sprijini cu vîrful unui picior de scară şi, săltîndu-se scurt, se prăvăli între pernele gîtuite ale trăsurii. Iapa cea murgă izbi furios cu copitele, răscolind pietrişul de pe alee. Fără să-şi dea seama, în momentul în care trupul său luă contact cu adîncimile trăsurii, Manase Hamburda rosti un fel de „bună ziua". Fără ca sunetele să fi fost extrem de puternice, ele nu fuseseră decît o intenție, bărbatul mic şi zbîrcit se făcu foc şi pară. La început era cît pe ce să explodeze în aer cu brațele şi mai ales cu vîrful codiriştei. Dar o secundă mai tîrziu, cu bărbia în piept, cu buzele strînse, îi aruncă printre dinți celuilalt:

— N-am eu nevoie de salutul dumitale, domnule Manase. Pe mine nu mă îmbrobodiți cu salutul. Pentru mine nu există decît un singur salut care are valoare, salutul militar.

Se auzi un pocnet scurt şi birja se puse în mişcare. „E nebun", cugetă Manase Hamburda, amintindu-şi ca prin vis că scena aceea se repeta cam de vreo zece ani. În sfîrşit, cîte nu văzuse el! Erau cu toții nebuni, nebuni şi bețivi.

Şi totuşi Hariton Remus nu era tocmai potrivit. Nu pentru început. În primul rînd, Hariton Remus se îmbăta foarte repede. Cînd ajungea deja să fie beat devenea şi foarte grețos. Nu conta faptul că se punea uneori pe plîns, dar ținea cu tot dinadinsul să dea el tonul discuției şi de obicei tonul pe care-l dădea era unul muzical, pentru că se apuca să cînte. Nu, Hariton Remus trebuia cultivat cu grijă, trebuia dus undeva unde alcoolul să se termine la timp, în aşa fel încît gradul de întunecare să fie oarecum scăzut şi Manase Hamburda să poată acționa asupra reziduurilor de luciditate. Domnul Susac era cel mai potrivit pentru început.

— Eu?! urla Vungă în răstimpul cînd Manase Hamburda se gîndea la Hariton Remus. Eu?! scrîşni Vungă răspunzînd la o întrebare pe care celălalt nu-şi amintea în ruptul capului să o fi pus vreodată. Eu n-am făcut avere! Dumneata ai făcut avere, după ce te-ai dat cu băşicarii şi cu băloşii…

Care într-o zi or să-ți sugă oasele, ş-or să-ți întindă mațele pe Strada una mie opt sute şaptezeci şi şapte, acolo unde ai dumneata casa de toleranță.

Cele două iepe, una murgă şi alta bălană, alergau de mama focului plesnite şi înjurate de bărbatul mic şi zbîrcit.

— Na! făcu Vungă, întorcîndu-se în silă şi aruncîndu-i clientului său o umbrelă,

Într-adevăr, ploua des şi destul de rece. Caldarîmul era alunecos şi murdar, iepele alunecau ori de cîte ori birja trebuia să dea colțul. Totuşi, era nedrept, îşi spuse Manase Hamburda, deschizînd umbrela cea uriaşă. Nu se cuvenea să strice astfel, de dimineață, ziua unui om.

— Auzi… şopti Manase Hamburda, fără să ştie dacă voise să riposteze ori să-l întrebe pe birjar unde anume îl duce.

— Nedrept eşti dumneata, ripostă Vungă, întorcîndu-şi jumătate de obraz. Dumneata şi cu fandosiții de la Sala Germană, care stați pironiți de vă zgîiți la fufele care se scălîmbăie pe pereți.

„Cum?“ gîndi rîzînd Preşedintele de Tribunal amintindu-şi perfect că pe asta n-o mai auzise.

— Şi vă cad scuipații în bere, continuă birjarul. Dar imediat se opri, se aruncă pe jumătate peste spetează şi începu să urle furios la un trecător nefericit, prin dreptul căruia trecuse razant. Toți sînteți la fel! Toți, toți, toți!

Manase Hamburda întoarse şi el capul, încercînd să descifreze în ploaie silueta omului care tocmai scăpase de o izbitură bună. Vungă se reinstală pe capră, cu fața desfigurată de ură, cu picături lungi de ploaie brăzdîndu-i pielea uscată, plesnită de frig, înnegrită de tutun prost. Lui Manase Hamburda i se făcu dintr-o dată milă de birjar, mai ales că Vungă îi fusese, trebuia s-o recunoască, cît se poate de util în ultimii ani. Omul petrecuse multe ore în ploaie ori în ninsoare aşteptîndu-l la uşile tuturor birturilor şi în fața tuturor caselor în care intra şi din care uita să mai iasă. Chiar schiță un surîs către ființa confuză a birjarului şi deschise larg gura, aşteptînd sunetul potrivit pentru a-i mărturisi gîndurile sale bune

— Eu ți-am spus dumitale, domnule Manase, să nu mai deschizi vorba cu mine, i-o reteză din nou, calm, bărbatul mic şi zbîrcit. Dumneata să vorbeşti la tribunal. Pe mine nu mă interesează ce gîndeşti dumneata.

„Aşadar la tribunal mă duce“ se lumină creierul omului de sub umbrelă. O linişte plăcută puse stăpînire pe el. Birjarul continua să vorbească repede şi nu se mai înțelegea dacă povestea ceva ori dacă afurisea pe cineva.

Domnul Susac era, într-adevăr, omul potrivit pentru prima fază a marelui experiment la care se gîndea. Domnul Susac era un omuleț stîngaci, serviabil, atent. Avea doi ochi deosebit de inteligenți şi de sinceri. Era, în primul rînd, un om foarte curat, fizic desigur. Purta întotdeauna cămaşă albă, pantaloni albi, sacou alb, cravată albă cu mici dungulițe cenuşii. Desigur că prețurile, în merceria sa, erau ceva mai ridicate. Dar era singura mercerie de lux din oraş şi merita să cumperi nasturi mai scumpi dar să fii văzut că ieşi cu ei de la Susac. Desigur că domnul Susac învîrtea fel de fel de afaceri ilegale, că umbla cu multe potlogării şi matrapazlîcuri. Desigur că făcea cămătărie în stil mare, trimitea multe pachete mici, bine legate, la Bucureşti şi primea din zece în zece zile cîte o scrisoare de la Berlin. Dar domnul Susac n-ar fi refuzat niciodată să se îmbete decent, sincer şi docil cu Manase Hamburda şi să fie receptiv la ceea ce Manase Hamburda urma să-i spună. Într-un fel, într-un fel foarte serios de fapt, domnul Susac se afla la mîna Preşedintelui de Tribunal şi tocmai asta era garanția că domnul Susac putea fi pregătit, cel dintîi, pentru cunoaşterea marelui adevăr.

Bărbatul mic şi zbîrcit îşi recuperă umbrela cu o smucitură şi celălalt înțelese că ajunseseră la destinație. Aruncă o privire spre clădirea cenuşie, cu două etaje, care nu-i spunea nimic. Coborî în ploaie şi rămase la marginea trotuarului, neştiind dacă trebuie sau nu să-i plătească ceva birjarului. Înainte de a se hotărî, omul dădu cîteva lovituri iepelor şi trăsura se îndepărtă în josul străzii.

Un țăran vînjos, între două vîrste, care stătuse adăpostit sub porticul unei uşi masive, se apropie hotărît, ducîndu-şi mîinile spre căciulă. La cîțiva paşi în fața lui Manase Hamburda se opri, îşi dirijă mîinile în altă direcție, se întoarse într-o rînă şi privi lung în urma trăsurii. Manase Hamburda nu schiță nici un gest, rămase mai departe înțepenit crezînd că țăranul are ceva cu el. Văzîndu-i ezitările şi fîstîceala se răzgîndi, deveni neîndurător şi se îndreptă cu paşi mari spre uşa masivă. Pătrunse în holul clădirii şi răspunse cu o uşoară înclinare a capului unui „să trăiți" răsunător, venit de undeva din stînga, dintr-o cuşcă de lemn şi sticlă.

Cîțiva oameni cu haine ude, cu privirile speriate, care aşteptau în fața cuştii, se dădură la o parte, aproape că se lipiră de perete, deşi nimeni nu le ceruse să facă loc. Trecu pe lîngă ei compătimindu-i în gînd pentru fețele lor subțiri şi metalice, desfigurate de un respect absurd, fără adresă. De pe trepte se repezi spre el un bărbat elegant, uşor încărunțit, foarte iute însă şi foarte alunecos. Veni cu mîna întinsă şi spuse:

— Ce facem, domnule Manase? Ne înrolăm? Manase Hamburda îi strînse celuilalt mîna şi vru să zică „poftim?“, dar se auzi spunînd:

— Pe cai, domnule Buliga, pe cai!

Bărbatul elegant şi uşor încărunţit rîse zgomotos şi rîsul său coloră tot holul acela înalt şi rece. Oamenii lipiţi de perete se luminară şi ei întrucîtva, iar privirile lor deveniră mai calde. Unul dintre ei, cu un surîs larg pe faţă, îndrăzni chiar să se desprindă de perete şi să facă vreo doi paşi înainte. Uşa masivă se deschise din nou şi ţăranul cel vînjos, între două vîrste, se strecură pe lîngă cuşca de lemn şi sticlă, înveselit şi el, de parcă ar fi auzit, de afară, cuvintele care-i făcuseră şi pe ceilalţi să se dezgheţe.

Bărbatul elegant şi uşor încărunţit redeveni rece şi sever şi toată căldura emanată în holul înalt şi rece se resorbi în persoana lui. Îi şopti la ureche, aplecîndu-se confesiv peste umărul lui:

— Domnu' Manase, ce facem în chestiunea Macovei?

— Las-o să se coacă. Pentru a doua oară Manase Hamburda se auzi răspunzînd dintr-un reflex care i se părea un mister. Ghici din nou, după figura celuilalt, că răspunsese bine, drept care rîse el de data asta, dar ceva mai încetişor.

Bărbatul elegant şi uşor încărunţit rîse şi el încetişor, oamenii din holul înalt şi rece rîseră şi ei încetişor, iar ţăranul vînjos hohoti de-a dreptul. „Oare n-o fi el Macovei?“ se întrebă Manase Hamburda, ascultînd rîsul sănătos al ţăranului. Bărbatul elegant şi uşor încărunţit îşi ridică pălăria în aer, spuse un „vă salut“ şi dispăru după uşa masivă. Manase Hamburda îl urmări atent cu privirea, curios să afle dacă ţăranul se ia după el. Ţăranul rămase însă ţintuit, cu o privire întrebătoare fixată pe faţa Preşedintelui de Tribunal. „Înseamnă că nu-i el Macovei“ îşi spuse Manase Hamburda şi începu să urce scările.

Cine ar fi trebuit să urmeze după domnul Susac? Pe cine mai avea el la mînă şi-l putea obliga să-l asculte, să înţeleagă şi să devină conştient de primejdie? Domnul Zaremba, în primul rînd, căruia i-ar fi putut ridica oricînd autorizaţia de a proiecta filme. Dar oare avea domnul Zaremba autorizaţie? Sau poate că nici n-avea nevoie de autorizaţie? În sfîrşit, se putea cerceta, Domnul Zaremba avusese o idee ingenioasă. Oricine avea o idee ingenioasă avea, fără îndoială, şi cîte un punct slab. La domnul Zaremba punctul slab se vedea de departe. De altfel, lui Zaremba ăsta parcă apucase deja să-i spună cîte ceva.

Nişte paşi mici şi repeziţi îl ajunseră din urmă şi o mînă moale îl apucă de cot. Se întoarse pe jumătate şi văzu în faţa sa un bătrîn scund şi ascuţit, cu hainele mult prea largi pentru trupul său, cu faţa sufocantă de gîfîituri.

— Ascultă, Manase, ce-i porcăria asta?

Manase Hamburda îşi transformă brusc fizionomia, dîndu-i un aer mai respectuos. Creierul său lucra trepidant, în viteză. Cine era bătrînul scund şi ascuţit? Părea obişnuit să ceară socoteală altora. Din moment ce-şi permise să-l tutuiască, înseamnă că avea mai multă putere decît toţi ceilalţi. Dar şi Vungă îl tutuia cîteodată şi totuşi nu avea mai multă putere. Or îl tutuia pur şi simplu din cauza vîrstei? Sau poate că era prefectul?

— Adică? spuse Manase Hamburda în doi peri.

— Macovei ăsta s-a tîmpit? făcu bătrînul scund şi subţire strîngîndu-l de braţ şi respirînd apoi repede, repede.

Atunci trăi Manase Hamburda o scurtă revenire în realitate şi-şi aminti clar de ce anume îi permitea lui Vungă toate obrăzniciile şi toate toanele. Bărbatul acela mic şi chircit îi fusese coleg de liceu. Oare apucase şi să-l termine? Aici imaginea se întuneca din nou. Cum de ajunsese Vungă atît de amărît şi cum de se înrăise aşa? Din cauza băuturii? Dacă era din cauza băuturii, atunci omul mai avea o şansă şi Manase Hamburda vibră din nou cu gîndul la planul său.

Bătrînul scund şi ascuţit îl sili să înainteze şi amîndoi urcară scările într-un ritm mai lent.

— Nu ştiu nimic, spuse ceva mai tîrziu Manase Hamburda, dîndu-şi seama din răsuflarea precipitată a celuilalt că acesta aştepta un răspuns.

— Am auzit că-ţi trimite comisie de la minister.

— Nu-mi trimite mie nimeni comisie de la minister, spuse Manase Hamburda tare, oprindu-se pe trepte şi privindu-l aspru, în faţă, pe bătrînul scund şi ascuţit.

— Păi, cam aşa ziceam şi eu, spuse bătrînul înmuindu-se.

„Nu cred să fie prefectul“ îşi spuse atunci Manase Hamburda.

Ajunseră la primul etaj, pe un coridor lung, înţesat de uşi pe o parte şi pe alta. Coridorul fremăta de lume, uşile se deschideau şi se închideau într-un ritm infernal, aprozii alergau de colo-colo cu subsuoarele grele de dosare. Şi aici se aflau oameni cenuşii, cu privirile oarecum speriate. Cei doi trecură printre ei străbătînd coridorul pe toată lungimea lui. Două şiruri de ochi îi urmăriră, mai multe capete se aplecară într-un fel de salut mut.

Da, domnul Zaremba trebuia implicat cît mai repede. Chiar dacă avea autorizație pentru aparat, chiar dacă avea autorizație pentru toate ideile sale ingenioase. Orice om care are autorizație este vulnerabil, îşi spuse Manase Hamburda.

Întorcînd dintr-o dată capul, înainte de a face la stînga, pe coridor, îl zări din nou pe țăranul vînjos care-i urma la o distanță destul de mare. Doi bărbați în uniformă trecură pe lîngă ei, împingînd din spate un alt bărbat, cu gîtul subțire şi cu un cap foarte rotund, care se bălăngănea mereu în vîrful gîtului. Îi privi curios şi chiar simți nevoia să se oprească în loc pentru a se lămuri, nu ştia încă în ce privință, cînd una din uşi se deschise larg şi un bărbat gras, îmbrăcat într-un costum cu picățele, îi trase înăuntru.

Bătrînul scund şi ascuțit oftă şi se îndreptă sigur de sine spre una din mesele joase ale încăperii. O tavă arămie cu mai multe ceşti de cafea umplea masa cea joasă. Încăperea era plină de bărbați care fumau şi care discutau aprins. Mai fiecare dintre ei avea în preajmă cîte o ceaşcă de cafea ori cîte un pahar opac. La intrarea lor se făcu linişte şi mai multe capete salutară zgomotos. Imediat Manase Hamburda se văzu înconjurat de cîțiva dintre bărbați, mai toți aflați la o vîrstă ceva mai mică decît a sa.

— Domnule Preşedinte, o s-avem război? întrebă de-a dreptul cel care părea mai tînăr.

— Pun pariu că n-o să fie nimic, spuse bărbatul cel gras, îmbrăcat în costumul cu picățele.

— Domnule Manase, se auzi o voce din spatele său, pe care nu reuşi s-o identifice, v-a chemat Bucureştii la telefon.

— Dă-i dracu', sîsîi bătrînul scund şi ascuțit din celălalt colț al camerei, răscolindu-şi gingiile cu vîrful opărit al limbii.

Cineva îi întinse o cafea, după ce mai întîi îl dezbrăcaseră de palton şi de pălărie. Sorbi din cafea de cîteva ori, mai mult ca să nu fie obligat să răspundă. Apoi, cînd se făcu linişte în jurul lui, spuse tare, apăsînd pe fiecare silabă:

— O să fie mai rău ca data trecută.

În încăpere se stîrni un vacarm îngrozitor şi Manase Hamburda avu, în sfîrşit, timp să privească mai bine, fără să fie silit să rămînă în centrul atenției. Îşi scoase pachetul cu țigări şi imediat i se oferi un foc. Aerul din cameră era deja greu de suportat. Mai mult de jumătate dintre oamenii aceia fumau, mai fiecare nu tăcea mai puțin de zece secunde.

— Domnule Preşedinte, spuse un bărbat uşor gîrbovit, cu o imensă lavalieră la gît, Franța o să dea ultimatum!

— Eu pun pariu c-o să fie, strigă cineva de lîngă fereastră.

Uşa se deschise timid şi mai multe rafale de aer curat se risipiră peste capetele lor. Un bătrînel jovial se apropie de Manase Hamburda şi numai că nu-l pişcă de bărbie:

— Domnu' Preşedinte, vă rog eu, treceți şi pe la arhivă… Urcă apa în arhivă.

— Pe ce? strigă bărbatul cel gras, în costum cu picățele.

— Pe un pol! răspunse vocea de la fereastră.

Manase Hamburda, de data asta foarte interesat de pariul care tocmai se punea la cale, îl împinse uşurel spre uşă pe bătrînelul jovial, mormăindu-i de cîteva ori „bine, bine". Cînd se răsuci din nou pe călcîie, bărbatul cel tînăr agita un ziar pe deasupra tuturor. Era, pesemne, un ziar franțuzesc pentru că mai mulți se aplecară deasupra lui completîndu-se unii pe alții în descifrarea unui articol.

Atmosfera era extrem de tensionată, toate creierele se găseau într-o stare de maximă perceptibilitate şi Manase Hamburda se întrebă dacă nu era cumva momentul să treacă direct la faza a doua a planului său şi să le vorbească, profitînd de acel moment oarecum apropiat de ideea de festivitate, despre primejdie. Cineva însă i se strecură în suflet cu o frază lungă şi încîlcită. Era vorba despre un anume consiliu parohial care voia să-l dea în judecată pe domnul Epaminonda Bucevschi pentru că, după cum toată lumea ştia, inadmisibil fiind de fapt, de trei ani şi mai bine tergiversa zugrăvelile la catedrală, depăşind riguros toate termenele pe care le avusese. Ce credea Preşedintele de Tribunal despre treaba aceea?

— Franța n-o să lase lucrurile aşa, strigă avocatul Buliga şi Manase îl observă cu discreție: ăsta era avocatul Buliga?

— Franța nu mai e ce-a fost, spuse vocea de la fereastră.

„Parcă ce-a fost Franța?" gîndi cineva.

Uşa se întredeschise din nou şi bătrînelul jovial pîndi înăuntru pînă cînd surprinse privirile lui Manase Hamburda. Atunci, profitînd de scurta intersecție a privirilor lor, ridică un deget şi arătă spre direcția opusă. Manase Hamburda se întoarse şi privi în direcția arătată de deget dar nu văzu decît fereastra pe care şiroia ploaia torențială. Întorcînd din nou capul zări, în spatele uşii care se închidea şi în spatele bătrînului jovial, silueta țăranului vînjos.

Nici nu era aşa rău dacă Epaminonda Bucevschi urma să fie dat în judecată. Desigur că el n-ar lăsa ca un artist să fie dat în judecată. Dar nu era rău să-l aibă pe artist la mînă, pentru că în felul acesta îl putea convinge mult mai uşor de existența primejdiei. Niciodată nu eşti ascultat mai atent, decît atunci cînd îl ai la mînă pe interlocutor, cugetă Preşedintele de Tribunal şi căută febril prin încăpere, încercînd să-l izoleze, în mulțime, pe cel care-i vorbise de Epaminonda Bucevschi.

Trupurile, vocile, paharele se învălmăşiseră atît de mult între ele, încît Manase Hamburda îşi pierdu speranța că va mai reuşi să discearnă un cît de mic grăunte de ordine. La un moment dat veni din nou vorba despre Macovei. Tresări la auzul acestui nume şi pîndi iarăşi pe sub gene, căutînd o figură care să se potrivească oarecum cu numele. Dar, cînd bătrînul scund şi subțire declară în gura mare că Macovei era un porc, se convinse definitiv că persoana nu se afla în încăpere.

Obsedat însă de apelurile bătrînelului jovial îşi luă pe furiş pălăria şi paltonul şi se strecură pe culoar, lăsînd încăperea într-un infern de mormăituri, vociferări şi strigăte. Coborî două şiruri de trepte strîmte, spre pivnițele arhivei, încă nelămurit cu cine ar fi fost cel mai nimerit să se îmbete în cursul serii. Mult mai tîrziu află că țăranul vînjos primise un an şi jumătate de puşcărie pentru că, într-un birt jegos de la marginea oraşului, spărsese ochiul drept al lui Hariton Remus.

14

În aceeaşi seară, Manase Hamburda s-a îmbătat vîrtos împreună cu mine expunîndu-mi, pentru a doua oară, teoria lui asupra primejdiei.

Dar mai întîi mi-a povestit despre dimineaţa halucinantă petrecută la Tribunal.

În ultimul timp realitatea devenise pentru el un acvariu tulbure în care plutea de sus în jos, de la dreapta la stînga, uneori obosit, alteori amuzat. Desigur că nu era vorba despre o pierdere a memoriei. Era numai o totală absenţă a interesului. Ştia cine este el, ce este el, ce trebuia să facă în fiecare zi. Dar nu-l mai interesau toate aceste lucruri. Vedea un om, de pildă, un om pe care-l cunoştea bine, de ani de zile. Ştia cine este acel om, ştia ce gîndeşte acel om şi ce doreşte de la el. Dar nu-l mai interesa. Stătea de vorbă cu oamenii din jur, cu oamenii de la tribunal, cu avocaţii şi consilierii şi totuşi nu-l interesau. Interesul său în faţa realităţii slăbise treptat şi ajunsese la o formă extrem de rafinată: realitatea ajunsese ceva extrem de diluat, un joc de marionete, o mişcare pur mecanică. Ceea ce altădată i se părea plin de conţinut acum devenise o glumă. Ceea ce altădată părea grav, acum devenise amuzant.

La Tribunal nu mai ştia care erau cazurile aflate în competenţa lui şi care cele ce nu-l priveau în nici un fel. Nu mai putea discerne între ceea ce trebuia să facă el şi ceea ce trebuia să facă alţii. Acum totul i se părea egal, totul plutea pe aceeaşi suprafaţă subţire, neconcludentă. Ar fi făcut orice, fără să simtă diferenţa de greutate dintre operaţiuni: semnarea hîrtiilor fără importanţă sau a celor extrem de importante, pronunţarea unei sentinţe grave ori îndepărtarea zăpezii de pe trepte. Deseori avea chef să stea de vorbă cu portarul ori să fumeze cîte o ţigară cu oamenii care aşteptau la uşi. Desigur că nu-şi trădase încă această stare specială, o stare de plutire, o stare de distanţare continuă de evenimentele cotidiene. Venea, de pildă, un fost coleg (sau un actual coleg): începea să-i vorbească repede, gîfîitor, emoţionat despre o problemă delicată. Ei bine, problema i se părea stupidă, omul i se părea mic, plin de coşuri, depăşit de timp. Îi ştia biografia, îi cunoştea calităţile, îi ştia numele şi totuşi nu-l mai interesa. Făcea eforturi mari ca să nu rîdă în timp ce omul argumenta, gesticula, se dădea de ceasul

morții. Răspundea şi el în doi peri, cît mai scurt, ca să-l facă să creadă pe celălalt că răspunsul este foarte adînc şi inteligent.

Tot ceea ce se întîmpla la Tribunal nu mai reprezenta pentru el decît un joc, un carnaval care înghițea timp, un ritual cu măşti vesele şi triste, ăsta era cuvîntul – măşti. Dar el nu mai dorea să participe la joc. Ani de zile trăise în vîrtejul acelor evenimente şi crezuse în ele, în consistența lor. Acum totul i se părea o tragică pierdere de timp. El suferea cumplit cînd îi vedea rătăciți în aceeaşi mişcare fără sens, implicați profund în uriaşa iluzie pe care o întrețineau şi care îi devora. Îi vedea lunecînd inutil pe coridoarele clădirii, îi vedea îndîrjindu-se în fața unor subiecte de nimic, îi vedea înrăindu-se, asociindu-se şi dezbinîndu-se, complotînd şi vociferînd, măcinînd sînge şi carne omenească şi mai ales timp, timp!

Nu putea face nimic pentru ei, cel puțin pe moment. Nu avea încă puterea de a-i opri şi de a le explica, în cît mai puține cuvinte, despre ce este vorba. Trebuia să simuleze şi el mişcarea, implicarea. Trebuia să pară încă de-al lor. Ar fi fost cumplit, probabil pentru ei, dacă el ar fi schițat un gest de desprindere, de retragere. I-ar fi lăsat complet descoperiți şi poate că l-ar fi crezut nebun. Era în interesul lui, totuşi, să-i lase atît de singuri, fără un virtual sprijin axiologic. Da, acesta era cuvîntul: el credea în axiologie. Pentru că ce era axiologia? Axiologia era nici mai mult şi nici mai puțin decît o religie. Dar despre asta mai tîrziu.

Şi totuşi se întreba, în adîncul forului său interior (pentru că ăsta era cuvîntul, for interior): dacă şi ceilalți se aflau în aceeaşi stare de simulare şi de pierdere a *interesului?* Eu ce credeam? El era convins că aşa ceva nu era cu putință. Dar gîndul, în sine, suna groaznic. Ar fi fost cu totul şi cu totul cumplit ca toți oamenii aceia, sau cel puțin o parte dintre ei, să fie simulatori de realitate, să fie, ca şi el, desprinşi de jocul cotidian. Oare se temeau şi ei să-şi trădeze adevăratele trăiri? Oare şi ei simulau în continuare numai şi numai pentru a nu fi considerați nebuni? Dar atunci ar fi fost cu totul şi cu totul minunat. Dacă într-adevăr mai erau şi alții care simțeau ce simțea el, care ajunseseră la superioara trăire, atunci nu era totul pierdut. Ar fi fost absolut necesar să se recunoască între ei, să-şi dea mîinile, să-şi comunice reciproc experiența şi să acționeze. Dar cum să-i recunoşti pe cei care gîndesc la fel ca tine? Cum se puteau recunoaşte între ei simulatorii de realitate? Aici era marea problemă. Eu ce credeam? Eu eram la rîndul meu un simulator de realitate? Şi dacă eram, de ce n-am spus nimic? De ce am

ascuns totul? Mie mi se adresa direct, fără menajamente. Dacă eram ceea ce el ar fi dorit să fiu, atunci lumea, ideea, *împrejurarea* mai aveau o şansă.

În sfîrşit. Din păcate nu era sigur de nimic. Nu trebuia să confunde o dorință, o iluzie cu ceea ce se întîmpla efectiv. Dacă ar fi existat, în mod real, şi alții ca el, atunci ar fi găsit ei, desigur, o modalitate de recunoaştere. El nu crede că ar fi fost foarte greu să se recunoască între ei. Exista, fără îndoială, o suită de semne la care ar fi putut să apeleze, existau mici repere, gesturi discrete, anumite feluri de a privi, de a sta de vorbă, de a pronunța cuvintele, de a spune „da“ şi „nu“. Pentru că şi cuvintele, la el, aveau acum alte sensuri. Şi cuvintele aveau alte încărcături, alte mobilități, alte strategii de combinare. Desigur că în acest punct problema era mai delicată, mai complicată, mai ales că ceea ce reprezentau pentru el cuvintele trebuia exprimat tot în cuvinte. În mare, însă, îmi putea spune că, de la un timp, cuvintele se retrăseseră în fața *ideilor.* Da, cuvintele cedaseră loc ideilor, acceptaseră să fie depăşite, înlocuite, asimilate de idei. Dacă pînă atunci cuvintele reprezentaseră pentru el un extraordinar obstacol în comunicare, de la un moment dat ele au suferit un proces de scufundare (o scufundare în creier, probabil), ridicîndu-se la suprafață ideile, care erau cu totul altceva, şi în compoziția cărora cuvintele intrau, tot aşa cum rezonanața intra în compoziția sunetului.

În sfîrşit. Despre toate acestea, mai pe larg, mai tîrziu.

Cînd a coborît în subsolul clădirii, în pivnițele care adăposteau arhiva, n-a ştiut precis de ce o făcea. Poate că voise să scape de colegii săi gălăgioşi, care nu se săturau niciodată să comenteze, să discute în contradictoriu, să facă din țînțar armăsar şi să-şi etaleze care mai de care subtilitățile. Poate că bătrînelul jovial îi atrăsese atenția cu ceva, poate că, față de bătrînelul jovial încă nu-şi pierduse interesul. El nu ştia dacă era de datoria lui să coboare în arhivă şi să descurce problemele de acolo. Oricum, bătrînelul jovial avusese în el ceva lipicios şi convingător şi nu era exclus ca în sufletul bătrînelului jovial să se afle un sîmbure de simulare. Mai ales că pe bătrînelul jovial îl chema Toni şi era frate, după tată, cu Epaminonda Bucevski. Pe toate astea le-a aflat imediat acolo, jos.

Nu mai coborîse de mult în subsolul clădirii. Dacă era să fie de tot sincer, nici nu-şi mai amintea să fi coborît vreodată. De la bun început scările i s-au părut foarte înguste şi foarte reci. Cu cît cobora mai mult, cu atît umezeala era mai pregnantă, acoperind, ca o piele subțire, treptele, pereții, balustrada. Umezeala era, acolo, ceva mai mult decît o consecință a

unor anotimpuri ploioase. Era ceva colcăitor şi viu, ceva care trăia *din* acele ziduri şi *din* acele balustrade de metal. Apa ajunsese, într-o formă rafinată, să vibreze din interior, să urce la suprafaţă cu o încetineală înnebunitoare. Şi nu pentru că n-ar fi putut să urce dintr-o dată, să ţîşnească la suprafaţă tot aşa cum dă laptele în foc. Nu. Aceea era viaţa umezelii, pe asta miza ea, pe *încetineală.* Principala ei calitate, marea ei forţă, marea ei perversitate stătea în *încetineală.* Aici era secretul umezelii. Ea nu era făcută să distrugă, ea era făcută să exaspereze. Distrugerea se producea, aşadar, mult mai ocolit, mai dureros şi mai ireparabil. Umezeala reuşea să dărîme, să disloce, să arunce în aer, pînă la urmă, toate temeliile lumii, toate acele noduri existenţiale care concentrau marile valori şi refugiile esenţiale.

Era destul de întuneric în pivniţe dar nu foarte întuneric. Cîteva becuri învelite în plase de sîrmă pîlpîiau din loc în loc pe tavan sau deasupra uşilor. Pentru că şi acolo erau uşi. Mai fiecare uşă era bine ferecată cu cîte o bară de fier, lăcătuită la unul din capete. Era destul de frig acolo jos, dar nu foarte frig. Dacă se gîndea bine, bine, era chiar mai cald decît sus, în partea activă a clădirii. Umezeala întreţinea, ciudat, o anumită temperatură suportabilă, pentru că numai astfel, prin suportabilitate, încetineala avea toate şansele de a distruge totul, pînă la ultimul atom.

A rătăcit printre uşile acelea mici şi aproape pătrate, pe canaturile cărora se prelingeau picături invizibile de apă. S-a lăsat condus de coridorul contorsionat pînă cînd a auzit voci. Una din uşi era uşor întredeschisă şi el s-a oprit în faţa ei. Înăuntru, cumva covîrşiţi de lumina galbenă care se prăbuşea din tavan, lucrau doi oameni. Amîndoi făceau aceeaşi operaţie: ridicau teancurile de dosare de pe duşumea şi le înghesuiau în rafturile superioare, şi aşa ticsite de hîrtii. Unul dintre cei doi oameni era bătrînelul jovial. Celălalt era Epaminonda Bucevschi. Poate că ar fi trebuit să se mire că-l întîlnea acolo pe Epaminonda Bucevschi. Dar el nu s-a mirat. Şi-a dat seama imediat că gestul lui de a coborî în pivniţele arhivelor conţinea o doză atît de mare de anormalitate, încît ar fi fost cu neputinţă să nu fie răsplătit cu vreo surpriză. Şi nici nu era o surpriză deosebită. Toate se legau între ele. Dacă el ar fi avut timp şi chef să se gîndească bine la acel lucru, adică la faptul de a coborî în pivniţe, şi dacă l-ar fi legat cu toate celelalte evenimente, gesturi şi discuţii din ziua aceea, ar fi reuşit să deducă fără greutate că Epaminonda Bucevschi urma să fie găsit în pivniţe. Omul avea daravelă cu parohia. Era normal să dea tîrcoale Tribunalului. Dar el nu s-a gîndit la asta nici măcar o singură clipă pentru că bătrînelul jovial a explicat

lucrurile imediat. „Fratele meu, pictorul“ a spus bătrînelul jovial şi el a dat din cap, iar Epaminonda Bucevschi a spus „ne cunoaştem“. „Pe mine mă cheamă Toni“ a rîs bătrînelul jovial şi el a rîs la rîndul lui pentru că, dintr-o dată, şi-a dat seama că se simțea foarte bine acolo, în pivniță, cu cei doi oameni.

„E dezastru“ a continuat să vorbească bătrînelul jovial Toni, ridicînd întruna dosarele de pe duşumea. Epaminonda Bucevschi nu s-a oprit nici el din treabă şi era evident că cei doi lucrau de multă vreme. „Urcă apa“ a mai spus bătrînelul jovial Toni. S-a oprit o clipă, cît să-şi aprindă o țigară, după care a început din nou să se aplece iute şi să ridice dosare. Lucra foarte repede, cu țigara între dinți, pufăind din ea, vorbind în acelaşi timp, calculînd mereu, cu un ochi de expert, care erau rafturile şi locurile unde se mai puteau stoca teancurile de hîrtii. Epaminonda Bucevschi lucra în alt ritm, ceva mai lent, dar rezultatul era la fel de substanțial, pentru că brațele sale lungi apucau teancuri mai mari şi mai grele.

„Nu ştiu ce-o să ne facem“ a vorbit din nou bătrînelul jovial Toni, mai mult sîsîind printre dinți. „Puneți mîna pe duşumea, e leoarcă“. El s-a aplecat şi a apăsat cu un deget duşumeaua, într-un loc de unde tocmai fuseseră ridicate dosarele. Şi chiar aşa era: leoarcă. Apa îmbibase lemnul şi-l făcuse moale ca buretele. A avut chiar senzația că duşumeaua pluteşte pe o peliculă de apă şi că, la o mişcare mai brutală, s-ar fi putut înclina. Atunci i s-a părut şi lui că era foarte important ca dosarele să fie salvate şi s-a apucat să-i ajute. Nimeni n-a zis nimic şi cei doi au continuat să lucreze ca şi cum ar fi fost firesc ca Preşedintele de Tribunal să salveze dosarele de la înec. După vreo zece minute de lucru intens, s-a încălzit şi şi-a scos pălăria şi paltonul.

Încăperea era destul de mare, dar rafturile o sufocau în întregime, erau atît de apropiate unele de altele, încît spațiul dintre ele rămăsese ceva mai mic decît îi trebuia unui om normal ca să se poată strecura de-a lungul lor. Probabil că spațiul era calculat după lățimea în umeri a bătrînelului jovial, Toni. Problema era că, peste tot, de-a lungul pereților, în spațiile de trecere şi în fiecare colț al încăperii zăceau maldăre impunătoare de dosare, dosare care, era limpede, nu avuseseră loc în rafturi. Ciudat era că, totuşi, acum îşi găseau loc şi el s-a întrebat cum de nu s-a făcut operațiunea de la bun început.

După încă vreo zece minute, bătrînelul jovial Toni a dat semnalul de oprire şi a spus că aşa nu se mai poate, că era timpul ca fiecare să bea cîte

un ceai. Imediat în spatele uşii erau cîteva scăunele joase în jurul unui primus şi ei s-au aşezat acolo. Epaminonda Bucevschi era asudat şi tîmplele îi zvîcneau puternic. Se vedea de departe că muncise cel mai mult dintre toți. L-a privit cu atenție şi întreaga înfățişare a pictorului i-a confirmat din nou gîndurile pe care le avusese altădată, şi anume că omul era potrivit pentru inițierea în fața primejdiei. Privindu-l însă pe bătrînelul jovial Toni, Manase Hamburda şi-a dat seama că şi bătrînelul jovial Toni era potrivit pentru o astfel de inițiere, drept care starea de confort şi de relaxare l-a cuprins şi mai adînc.

Bătrînelul jovial Toni şi-a agitat brațele subțiri şi iuți pe deasupra lămpii cu spirt, printre ceşti, lingurițe şi borcănaşe, pregătind în doi timpi şi trei mişcări un ceai cum el nu mai băuse de mult, aromat şi îndoit cu rom. Au sorbit ceaiul sub lumina chinuită a pivniței, urmărind cum din trupurile lor urcau aburi calzi spre tavan.

„Nu ştiu ce-o să ne facem, reluă din nou bătrînelul jovial Toni, zilele sînt tot mai scurte, nopțile sînt tot mai lungi…" Desigur că ceea ce spunea bătrînelul jovial Toni nu se lega de nimic, dar era adevărat pe jumătate. Ca să nu-l dezamăgească i-a spus ceva în legătură cu glaciațiunile şi că foarte multă lume credea că planeta trecea printr-o glaciațiune temporară de vreo zece mii de ani. Bătrînelul jovial Toni a rîs şi a spus că nu asta era problema, că s-ar putea să fie război şi că era foarte bine pentru cei care aveau cai. „De ce?" a întrebat el şi bătrînelul jovial Toni s-a întristat o clipă. N-a mai răspuns, s-a adîncit numai în ceaşca de ceai unde a tuşit cam un minut. El i-a privit cu tot mai multă atenție prin aburul ceaiului, prin aburii trupurilor şi prin fumul unei țigări pe care nu mai ştia cine o aprinsese.

„Ce-o să ne facem, domnule Preşedinte?" a întrebat, după ce şi-a învins tusea, bătrînelul jovial Toni. Epaminonda Bucevschi a tresărit şi s-a uitat fix la el, aşteptînd răspunsul cu un interes enorm, deşi el nu înțelesese deloc întrebarea bătrînelului jovial Toni. Cum adică ce-o să ne facem?

„Cum anume o s-o evacuăm?" a precizat bătrînelul jovial Toni. El tot nu înțelegea. Ce anume trebuia evacuat?

„Arhiva", a răspuns, clipind repede din ochi, bătrînelul jovial.

Arhiva? Dar cine voia să evacuase arhiva? De ce trebuia evacuată arhiva? Bătrînelul jovial Toni şi-a împins trupul înainte şi a vorbit vreo cinci minute, aproape enervat. Totul trebuia pregătit din timp. Nu se ştia niciodată cînd, cum şi ce. Arhivele ar trebui să fie întotdeauna pe picior de evacuare. Ce se evacua întîi şi-ntîi în caz de război? În caz de calamitate? În caz de

situație limită? Arhivele. Ele, săracele, erau evacuate întîi şi-ntîi. De fapt, arhivele sînt astfel făcute încît, pînă la urmă, sînt obligatoriu evacuate. Acesta este destinul lor, aici e punctul lor slab. N-a existat arhivă în istorie care, la un moment dat, să nu fi fost evacuată. Orice arhivă este evacuată pînă la urmă. Orice vapor este făcut să se scufunde pînă la urmă. Orice avion este sortit, dacă stăm bine şi ne gîndim, prăbuşirii. Fiecare obiect are moartea sa proprie, moartea care i se potriveşte. Moartea arhivelor era evacuarea. Ei bine, ce se va întîmpla cu arhiva Tribunalului în caz de forță majoră? Erau pregătite cele necesare evacuării? Se ştia care erau oamenii însărcinați cu această chestiune? Exista vreun plan, vreo idee de evacuare? Pentru că trebuia făcut numaidecît ceva. Primejdia era mare.

Cînd a auzit cuvîntul „primejdie“ Manase Hamburda l-a întrerupt şi l-a rugat să repete. Ce era mare? „Primejdia“ a repetat bătrînelul jovial Toni şi s-a oprit, aşteptînd parcă o nouă întrebare, Epaminonda Bucevschi a clătinat uşor din cap şi s-a întins cît era de lung, pocnindu-şi toate oasele, ca şi cum ar fi vrut să confirme şi prin acest gest că era de acord cu răspunsul bătrînul lui său frate.

Nu s-a putut abține şi i-a iscodit mai departe. Despre ce fel de primejdie era vorba? „Cum, dumneavoastră nu simțiți primejdia?“ a întrebat bătrînelul jovial Toni. „Poate că o simt“ a răspuns el şi nu l-a slăbit pe bătrînelul jovial. De ce natură era primejdia? Putea să precizeze cît de cît această natură? Era o primejdie concretă? Cît de aproape era primejdia? Era chiar în spatele lor, le respira în ceafă, ca un gîfîit mortal? Cu ce instrumente ale creierului său, ale gîndirii sale sesiza el primejdia? Ori era vorba de un instinct? O simțea organic? O simțea într-un punct anumit al corpului?

Bătrînelul jovial Toni nu s-a lăsat doborît de întrebări şi asta i-a plăcut mult. L-a privit tot timpul în ochi, sincer şi serios şi asta i-a plăcut foarte mult. Cînd rafala de întrebări a încetat, bătrînelul jovial Toni şi-a reglat respirația, l-a privit pe fratele lui mai tînăr, ca şi cum i-ar fi cerut permisiunea de a începe şi chiar a început.

Nu, primejdia nu era de natura evidenței. Primejdia era de natură deductivă. Era ceva oarecum asemănător cu jocul de şah. La şah nu cîştigă decît cel care vede, în perspectivă, mai multe mutări. Cam aşa era şi cu primejdia. Ea nu apărea, în toată claritatea ei, decît în creierul jucătorilor bine instruiți. Numai jucătorii de elită aveau cu ce să sesizeze primejdia, pentru că aveau forța de a descifra evenimentele frontale. Primejdia venea,

aşadar, din viitor. Venea din evenimentele lipsite încă de corporalitate, dar care germinau cu îndîrjire pe carnea existentă. Primejdia, în felul ei, se apropia asemeni umezelii, extrem de încet, dar tenace. Ea devenea, pe un anumit grad al înaintării sale, ubicuă. Era asemenea unui continent de mult scufundat şi care, iată, se ridica încet la suprafaţă. Primejdia pătrundea prin toţi porii existenţei, prin toate rănile deschise şi chiar prin cele de mult cicatrizate. Venea din adîncul viitorului la fel cum asuda, primăvara, pămîntul. Îşi trimitea antenele ei invizibile şi perturbatoare cu mult înainte ca adevărata ei materie să pătrundă şi să infecteze cotidianul.

Despre aceste antene perturbatoare bărînelul jovial Toni ştia o groază de lucruri. Şi chiar fratele său, Epaminonda, era deja binişor iniţiat în tainele acelui fenomen.

Atunci el s-a repezit cu alte întrebări pentru că expresia „antene invizibile perturbatoare" îl incitase mult şi înflorise în creierul lui într-o sumă de viziuni care purtau în ele şi schiţa unei teorii. Dar bătrînelul jovial Toni a ridicat un deget în aer şi a spus „întîi arhiva". A spălat ceştile, a strîns punguliţele şi linguriţele şi s-a ridicat cu o mină hotărîtă. Epaminonda Bucevschi s-a ridicat la rîndul lui şi el n-a mai avut ce face, i-a urmat. Au muncit din nou, poate mai bine de o oră, ridicînd dosarele de pe duşumea şi înghesuindu-le peste tot, oriunde deasupra solului. De data asta pericolul devenise mai pregnant pentru că hîrtiile ridicate de jos erau ude. Foile erau deja mai grele şi luceau de apă. Duşumeaua se înmuiase şi mai mult, devenise chiar alunecoasă şi ameninţa să se transforme într-o pojghiţă subţire de noroi.

După ce au ridicat dosarele din încăpere, chiar în momentul în care el se bucura în sinea sa că treaba se apropiase de sfîrşit, bătrînelul jovial Toni a împins cu umărul în perete şi o uşă strîmtă s-a deschis hohotitoare şi veninoasă, aruncînd peste ei, ca un tun care ricoşează, un val de întuneric şi de frig.

Bătrînelul jovial s-a proţăpit în faţa acelei guri urît mirositoare şi a stat un timp cu mîinile în şold. Apoi a întins o mînă, şi-a răsucit-o, ca pe o gheară, în întuneric şi caverna proaspăt destupată s-a luminat. Era o altă încăpere, nu mai mare decît prima, dar aflată într-un stadiu de scufundare infinit mai pronunţat. Maldărele de hîrtie, dosarele strînse fedeleş în teancuri, suluri şi cartoane de diverse forme, formate şi grosimi, zăceau într-un imens morman. Totul aducea mai degrabă cu un depozit de lemne decît cu o arhivă. Apa se infiltrase binişor la rădăcina mormanului de hîrtie şi

etapele înaintării sale spre nivelurile superioare se dezveleau din plin, sub forma unor straturi suprapuse de cenuşiu.

Cînd a văzut mizeria în care zăceau hîrtiile a simțit, doar pentru o secundă, e drept, că atribuțiile sale îşi scot colții şi că bătrînul arhivar ar trebui luat la bani mărunți. I-a văzut însă figura calmă şi liniştită şi imediat tonusul reacției i-a scăzut la zero. „Le dăm din mînă-n mînă“ a decis bătrînelul jovial Toni. Epaminonda Bucevschi, fără să mai aştepte vreun îndemn, a înaintat pînă în mijlocul încăperii şi a ridicat un maldăr de dosare pe care i le-a întins, după un balans larg cu brațele. El le-a preluat fără să spună vreun cuvînt şi i le-a înmînat, făcînd un pas lateral, bătrînelului jovial Toni, care se repliase între timp la o distanță potrivită. Era convins că în rafturile încovoiate şi burduşite nu mai putea intra nici măcar o foiță de țigară. Totuşi, bătrînelul jovial Toni nu s-a gîndit o singură clipă că noile teancuri de hîrtie n-ar avea loc printre cele vechi. Cu o artă desăvîrşită le primea şi le plasa în locuri care, pentru alți ochi, erau invizibile.

Au scos mai bine de jumătate din hîrtiile acelea, mult mai grele şi mai alunecoase decît primele. Ori de cîte ori primea cîte un teanc din mîna lui Epaminonda Bucevschi, avea impresia că un animal mic, fără piele, zvîrcolitor şi moale i se furişa perfid între palme. Şi-a învins de nenumărate ori greața numai pentru că ceilalți doi nu arătau, în nici un fel, că ar fi fost cuprinşi de ceva asemănător.

Pe măsură ce maldărul se înjumătățea, Epaminonda Bucevschi era silit să înainteze tot mai departe de uşă, scufundîndu-se tot mai adînc într-un fel de pastă cleioasă, provocată de aliajul apei, al noroiului şi al lemnului cu hîrtia. Aruncînd o privire mai atentă şi-a dat seama că artistul venise pregătit pentru acea împrejurare, deoarece purta cizme cu carîmb înalt. Şi chiar în față, avea un fel de şorț care-l apăra de zeama întunecată care se scurgea din teancurile ridicate. Privindu-se pe sine a observat că îşi murdărise destul de tare pantalonii şi mînecile şi chiar s-a gîndit cu ciudă că ar fi meritat şi el un şorț. Gîndul a dispărut însă, fugar şi fragil, pentru că imaginea din față devenea tot mai chinuitoare. Epaminonda Bucevschi muncea din greu, smulgînd pur şi simplu hălci de hîrtie din materia tot mai incertă care umplea încăperea. Era ca şi cum ar fi smuls nişte sertare din carne dintr-un uriaş trup prăbuşit, fire şi fibre, picături şi dîre scurgîndu-se încă după fiecare extracție. După vreo zece asemenea dislocări cumplite, Epaminonda a început să gîfîie, a scuipat de cîteva ori şi a rostit primele cuvinte din ziua aceea: „ce facem, Toni?“.

„Dă-le dracului“ a spus Toni şi a ridicat iarăşi un deget, semn că urma o nouă partidă de ceai. Totuşi, bătrînelul jovial Toni n-a uitat de respectul pe care i-l datora deoarece s-a întors spre el şi a spus: „se usucă“. El nu l-a mai întrebat nimic pentru că ştia bine că dosarele acelea erau moarte definitiv şi de fapt nici nu-l interesau. Nu era de competența unui Preşedinte de Tribunal să facă inventarul tuturor dosarelor şi cu atît mai puțin să le usuce pe cele îngropate în umezeală. Şi-a spus şi el, în gînd, „dă-le dracului“ şi s-a aşezat pe unul din micuțele taburete.

N-au mai băut ceai. Au băut rom. Şi-au încălzit mîinile deasupra lămpii de spirt şi au discutat. Epaminonda Bucevschi a devenit mult mai volubil şi l-a întrebat ce mai face domnişoara Lituța. El a fost surprins oarecum de întrebare, dar a răspuns „bine“. Epaminonda a continuat apoi, spunînd că în zilele acelea umede nu putea lucra aproape nimic. Pereții erau şi ei foarte uzi şi n-avea cum să pună culoare pentru că nu prindea nimic. Pe umezeală nu se puteau prepara suprafețele pentru pictură şi era silit să aştepte şi să tot aştepte. Desigur, de multe ori îi era dor, aşa s-a exprimat, „mi-e dor“, să mai încerce cîte o lucrare pe şevalet. Dar trecerea de la spațiile mari la spațiile mici era de-a dreptul dureroasă şi cerea o anume perioadă de adaptare. Plus că, pe timp umed, îl dureau foarte tare încheieturile degetelor şi aproape că nu reuşea să țină pensula cum trebuie.

Epaminonda Bucevschi a continuat să vorbească despre pictura murală, despre misterul spațiilor mari, despre alte şi alte zvîrcoliri şi fantasme care formează creația. Dar el nu l-a mai ascultat cu atenție şi a încercat să provoace din nou discuția despre primejdie şi mai ales despre „antenele invizibile perturbatoare“. Şi chiar a formulat o întrebare în acel sens, o întrebare aruncată în aer dar care ar fi trebuit să-l capteze pe bătrîn. Bătrînul însă l-a privit atunci cu nedumerire şi a spus: „care antene invizibile perturbatoare?“. Epaminonda Bucevschi avea şi el aceeaşi privire mirată. A luat-o din nou cu ale lui spunînd cît de onorat ar fi dacă el i-ar viziona, aşa s-a exprimat, „vizionați“, cîteva tablouri pe care le avea împrăştiate prin oraş, pe la diverşi cunoscuți. Ori dacă ar avea buna dispoziție ca într-una din zilele mai călduroase, mai plăcute, să facă o plimbare cu trăsura, nu departe, pînă la Valea Albă, unde, cu zece ani în urmă, a zugrăvit el o biserică şi a ieşit superb. Poate că şi domnişoara Lituța ar fi fost dispusă pentru o asemenea excursie, un fel de ieşire la iarbă verde, de fapt. El i-a promis atunci că va fi dispus pentru o asemenea ieşire şi i-a declarat că-l interesează foarte mult cum evoluează ca pictor, dar a spus

toate acestea mai mult ca să-i facă iarăşi permeabili pentru subiectul care-l interesa. Aşa că a formulat din nou o întrebare despre primejdie. Şi din nou unul dintre ei a spus: „Ce primejdie?". Atunci el şi-a dat seama că n-o să mai poată scoate nimic de la ei şi s-a ridicat. Şi-a scuturat cît de cît hainele şi a vrut să plece, Epaminonda Bucevschi devenise însă extrem de insistent. Vorbea mereu dorind, parcă, să-l facă să mai întîrzie, ca şi cum plecarea lui l-ar fi afectat foarte mult. A pomenit ceva despre un pod şi din nou l-a invitat undeva, ceva confuz, ceva în legătură cu o plimbare pe pod. Bătrînelul jovial Toni clătina şi el din cap, repede şi surescitat, dorind, poate, să-i întărească lui convingerea că merita să facă acea plimbare pe pod.

L-au condus pe trepte, aproape pînă la ieşirea din pivniţe. În momentul cînd s-a mai întors o dată spre ei, ca să-şi ia rămas bun, l-a văzut pe Epaminonda Bucevschi desfigurat de efortul pronunţării unor cuvinte fără şir. Bătrînelul jovial Toni, însă, i-a făcut cu ochiul şi i-a spus cu subînţeles: „mai vorbim noi".

Ce credeam eu despre toate acestea? Bătrînelul jovial Toni şi fratele său, Epaminonda Bucevschi, ajunseseră la conştiinţa primejdiei? Bătrînul descoperise într-adevăr natura „antenelor invizibile perturbatoare"? Cunoştea deja şi înregistra ca un colecţionar efectele „antenelor invizibile perturbatoare"? De ce refuzase, de la un timp, să mai vorbească despre ele? Ce credeam eu că trebuia făcut?

15

Mihail Iorca n-a reuşit chiar atît de repede să se apropie de Hariton Remus. Fostul bariton era un om dificil, complexat, violent. Niciodată nu se ştia dacă era acasă ori dacă era plecat, nimeni nu-i ştia drumurile, orele sale de plecare şi de sosire erau cu totul imprevizibile.

La început, Mihail Iorca a mizat pe o eventuală întîlnire la una dintre cele trei mese zilnice. Cobora conştiincios, primul, se aşeza, aştepta, mînca în silă şi pleca ultimul. Rareori Hariton Remus a luat masa în camera de zi. Dar chiar atunci cînd se întîmpla să apară, o făcea în fugă, mînca aproape enervat, mormăia mereu printre îmbucături şi se ridica des în picioare. Ceilalți nu-i dădeau prea mare atenție. Îşi vedeau de farfuriile, de paharele şi cuțitele lor. În asemenea condiții Mihail Iorca nu l-a putut implica în nici o conversație, pînă şi amabilitățile convenționale au rămas destul de fragile.

Totuşi, exista un careu de inşi care respecta strict ritualul mesei. Prima persoană din această constelație era însuşi domnul Buraga, proprietarul casei. A doua era profesorul de naturale, Engster Grațian. A treia era domnul Bilaus, funcționarul de la Căile Ferate. Şi, în sfîrşit, doamna Hutopila, despre care nu se ştia nimic precis. Vrînd, nevrînd, Mihail Iorca s-a alăturat, pentru un timp, acestei bande de mîncăi şi palavragii. Foarte rar trecea prin salon Epaminonda Bucevschi. Saluta discret, printr-o zvîcnire a umerilor ori printr-o măcinare mută a buzelor. Mînca încet, întotdeauna se oprea la jumătate, se ridica preocupat, întotdeauna se retrăgea cu fața, dispărea, uşor vinovat. Se ştia despre el că avea un atelier în oraş, unde înnopta deseori. Odaia sa de la parter era cea mai puțin luminoasă dintre toate şi în nici un caz n-ar fi reuşit să picteze acolo. Totuşi, domnul Buraga îşi amintea deseori că Epaminonda Bucevschi îşi alesese personal odaia aceea şi insistase în mod special să rămînă în ea.

Cu cît Hariton Remus era mai capricios, mai întunecat şi mai fulgurant, cu atît Mihail Iorca îşi întărea convingerea că fostul bariton ascundea în camera sa un mort. Pe măsură ce se gîndea tot mai mult la Hariton Remus, vechea senzație se fixa pe spațiul de locuit al acestuia, pe figura lui înăbuşită de pete cafenii, pe întreaga sa ființă incomodă. Era suficient ca Hariton Remus să intre în hol să-şi scuture pelerina de ploaie şi

să izbească din picioare. Dintr-o dată senzația creştea, se întindea ca un plasture fierbinte pe tot creierul, îl făcea pe Mihail Iorca să-şi piardă controlul, să încurce paharele, să tuşească din senin.

De cîteva ori, în momentele în care era convins de absența fostului bariton, s-a strecurat pînă în dreptul uşii sale. Din păcate, ori de cîte ori omul nu era acasă, senzația se dilua, se topea, se transforma dintr-o forță organică, într-o simplă bănuială a creierului. Stînd în camera sa şi numărînd orele, Mihail Iorca ajunsese la performanța de a sesiza momentele de sosire ale fostului bariton. Plimbîndu-se mereu dintr-o parte în alta a încăperii începuse să intuiască, sub paşi, ca pe nişte protuberanțe, obiectele din camera de dedesubt. Ştia deja cu precizie unde îşi ținea Hariton Remus un fotoliu uriaş. Masa era chiar pe mijlocul odăii şi avea formă rotundă, în jurul ei nu puteau fi mai mult de trei scaune.

Tulburat de descoperirile sale, Mihail Iorca făcu în aşa fel încît să aibă cît mai mult spațiu de mişcare. Renunță la unicul scaun pe care-l avea, motivîndu-i domnului Buraga că-i ocupă foarte mult loc. Îl convinse, de asemenea, pe proprietar să scoată patul imens, din metal, şi să-i aducă o canapea uşoară, care tot stătea inutil în hol. În felul acesta, în timpul zilei, putea să ridice canapeaua şi s-o sprijine de perete, captînd astfel încă o substanțială suprafață liberă. Înlăturînd mai toate baricadele, reuşi să acopere, cu paşii, aproape toată întinderea duşumelei. Într-un moment în care interesul pentru experimentul său ajunsese la maximum, datorită unor efecte de-a dreptul spectaculoase, ceru să i se scoată şi dulapul de haine, considerînd că hardughia putea sta foarte bine şi pe hol, în loc să-i mănînce lumina dinăuntru.

Stăpîn pe toată forța duşumelei, trecu la o studiere sistematică a obiectelor şi a configurației lor din camera lui Hariton Remus.

În primele zile identifică obiectele mari, mai grele şi mai voluminoase, care transmiteau sub paşii săi o forță sporită. Descoperi că Hariton Remus avea două dulapuri masive, aşezate unul în fața celuilalt. Dulapurile întrețineau, între volumele lor, un cîmp fluid de atracție, în convulsiile căruia pluteau alte zeci de corpuri, mai mici, mai dificil de captat. Unele dintre acestea erau chiar de dimensiuni milimetrice, extrem de firave, cu o presiune foarte slabă. Fostul bariton avea, probabil, un pat cu baldachin, un pat foarte înalt pentru că nivelul superior al unei instalații ciudate răbufnea mai violent decît toate celelalte corpuri sub paşii lui Mihail Iorca. Pe linia îngustă din stînga ferestrei pîlpîia ascuțişul sever al unei oglinzi. Chiar în

dreptul ferestrei răbufneau semnalele cele mai capricioase, semnale care pur şi simplu derutau ordinea receptării, tulburînd toate impresiile tactile din zonă. După multă bătaie de cap, Mihail Iorca ajunse la concluzia că Hariton Remus avea o draperie impunătoare în fața ferestrei, draperie care se lăsa continuu modelată de vînt. Aşadar fostul bariton obişnuia să-şi lase fereastra deschisă.

Se mai aflau, în odaia de jos, un cufăr lat, croit dintr-un material dur, amenințător. Probabil carlinga sa de metal provoca acel sunet distinct, comparabil cu o amenințare.

Era limpede că dedesubt domnea o dezordine flagrantă. Obiecte mari şi obiecte mici coabitau în aceeaşi pulsație, conuri tangente se intersectau cu sfere moi, forme fără conținut magnetizau corpuri discrete, lipsite de piele.

Mihail Iorca reuşi, de la un timp, să sesizeze diferitele materiale, lemn, metal, stofă. Reuşi să facă sinteza dintre formă şi conținut, sutele de obiecte îşi manifestară identitatea din ce în ce mai pregnant. O cămaşă aruncată pe un scaun era cu totul altceva decît un sacou atîrnat pe un umăr al baldachinului. Tot ceea ce ținea de materia moale se diviza în categorii distincte: mătase, bumbac, lînă. O batistă de mătase avea o plutire mai uşoară decît o cravată de bumbac. Toată garderoba fostului bariton deveni perfect străvezie, era ca şi cum s-ar fi developat treptat din adîncurile dulapurilor negre.

Dificultăți mai severe întîmpină cu obiectele suprapuse, cu mormanele de rufe murdare, cu teancurile de cărți peste care zăceau pachete de țigări fumate pe jumătate, scrumiere pline cu țigări fumate pe jumătate, fîşii de staniol, partituri şi corzi de vioară. Pînă la urmă toate măruntaiele odăii se revărsară sub paşii lui Mihail Iorca, orice obiect deveni o senzație concretă, distinctă. Reuşi să identifice chiar şi monedele de 25 de bani rostogolite pe sub dulapuri. Cele mai mici fibre ale acelui spațiu *se* aşezau tăcute în categoria lor, nelăsînd nici un dubiu, integrîndu-se perfect în modelul pe care creierul care plutea deasupra lor îl construia cu îndîrjire. În halul în care se afla, odaia lui Hariton Remus se descifra, generic, ca o ladă de gunoi.

Ori de cîte ori se întorcea acasă, Hariton Remus tulbura şi întrerupea operațiunea de „captare“ în care se afla Mihail Iorca. Cel de sus nu mai reuşea să înțeleagă nimic, senzațiile se dezagregau, toate eforturile de concentrare dădeau greş. Omul, cu forța sa specială, anula delicata

absorbire în paşi a micului său univers. Ceea ce răbufnea însă, cu violență, la suprafață, era mortul.

După aproape o săptămînă de experimente intense, Mihail Iorca ajunsese la concluzii clare. Mortul se afla în odaia de jos. În absența lui Hariton Remus toate obiectele erau sesizabile în afara mortului. Ori de cîte ori Hariton Remus revenea, devenea sesizabil şi mortul. Cel de sus era de-a dreptul intrigat. Aştepta cu răbdare ca Hariton Remus să plece şi relua detectarea aceea ciudată, pentru că după fiecare trecere a lui Hariton Remus odaia îşi recompunea elementele. Văzut de sus, Hariton Remus nu era altceva decît o forță colosală care agita îngrozitor compoziția încăperii sale. Totuşi, după nici una din plecările fostului bariton, mortul nu apărea în bătaia forțelor de captare. Aşadar Hariton Remus îşi purta mortul cu el. După această concluzie, Mihail Iorca a încercat să afle cît mai multe despre Hariton Remus.

S-a lipit de careul mîncăilor. A suportat-o cu seninătate pe doamna Hutopila pe durata tuturor pasiențelor pe care i le propunea. A înghițit de sute de ori relatările domnului Buraga despre mîrşăviile domnului Vlonga. A înghițit însă, cu şi mai multă greutate, tăcerile perfide ale domnului Bilaus, funcționarul de la Căile Ferate. Domnul Bilaus avea un mod absolut provocator de a tăcea. Cu gura încleştată se apleca înainte pînă cînd intra în raza precisă a vorbitorului, astfel încît să-l poată privi drept în ochi. Privindu-l în ochi pe vorbitor, avea obiceiul de a clătina mereu aprobator din cap, provocînd pînă la urmă senzația că celălalt aştepta de la domnul Bilaus confirmarea pentru cele spuse şi că domnul Bilaus, atotştiutor şi generos, i-o oferea.

Nu mai puțin insipid era profesorul Engster Grațian, care-şi desfăşura continuu o teorie absolut imbecilă despre primejdie. Considera că în fiecare moment lumea era perturbată de prezența în existență a unor elemente de fină rezonanță care veneau dinspre viitoarele catastrofe. Datorită lor viața normală nu mai era posibilă şi toate vechile legături dintre oameni, dintre idei, dintre gîndire şi acțiune, se diluau, se transformau într-un „ce“ imprevizibil. Desigur că lucrurile nu stăteau încă atît de prost, încît să ducă la disperare. Presiunea perturbatoare a primejdiei nu se generalizase încă, nu cuprinsese toate compartimentele vieții şi ale gîndirii. De aceea unele anormalități fine erau încă insesizabile. Oamenii continuau să creadă că anormalul, atunci cînd se producea, era doar un accident. Cînd un om nu mai reacționa normal la stimulii normali, se punea totul pe seama

capriciului. Nimeni nu vedea clar simptomele cangrenei sociale care se apropia. Pentru că primejdia încă nu-şi scosese colţii, ceea ce plutea peste toţi era doar umbra primejdiei. Corpul ei, cumplit şi desfigurant, era încă la o oarecare distanţă, dar se apropia încet, umflîndu-se monstruos o dată cu apropierea.

Doamna Hutopila era singura care se lăsa impresionată de teoria lui Engster Graţian. Uneori lăcrima discret din colţul ochiului stîng.

— Şi mai departe? Şi mai departe? întreba doamna Hutopila, sorbind cu toată fiinţa sa grasă şi confuză cuvintele profesorului.

Engster Graţian nu înţelegea întrebarea.

— Ce-o să fie dup-aia, preciza doamna Hutopila. Iar domnul Bilaus clătina agitat din cap, adică da, să vedem ce-o să fie dup-aia.

Engster Graţian se relaxa şi privea superior peste masă. Ştia să facă o pauză înainte de a-şi desfăşura teoria pînă la capăt şi să răsucească nervii ascultătorilor pînă la refuz. Expunea apoi tabloul aproximativ al momentului cînd presiunea perturbatoare se va generaliza. Era limpede că oamenii nu se vor mai înţelege în nici un fel. Limbajul va lăsa loc haosului, gesturilor spontane, impulsurilor absconse. Vor dispărea, în primul rînd, relaţiile dintre cauză şi efect, se vor prăbuşi toate sistemele de aşteptări. Binele va fi elementul celular în care se va dezvolta şi din care va prolifera răul, pasivitatea va înlocui acţiunea, adevărul se va topi în gura lăbărţată a minciunii.

— Doamne apără şi păzeşte! făcea doamna Hutopila şi scotea din sîn cărţile de joc, mici şi soioase. Trîntea repede aşii pe colţul mesei, concentra pe mijloc damele, arunca valeţii pe spate şi ciripea cufundată în tălmăcirea pasienţei: să vedem dacă iese.

Mihail Iorca încerca să plaseze cîte o vorbă despre Hariton Remus, dar nu-l prea luau în seamă. Totuşi, cîteodată, se mai auzea cîte un răspuns:

— Ehe, Hariton Remus… Ce viaţă!

Cînd Engster Graţian nu era în formă şi refuza să dezvolte teoria despre primejdie, se repezea domnul Buraga cu cele mai noi informaţii despre domnul Vlonga. Toată lumea ştia că domnul Vlonga construia, chiar în centrul oraşului, pe un teren cumpărat de pomană, o clădire impunătoare, cu două etaje, cu două aripi întinse pe două străzi. Era normal ca într-un oraş atît de mic să se construiască o clădire atît de mare?

— Da' de unde! bîzîia domnul Bilaus indignat.

În primul rînd nimeni nu ştia nimic despre destinaţia viitoare a clădirii. Era normal ca într-un oraş în care se ştia totul să nu se ştie nimic despre intenţiile domnului Vlonga? Era normal ca toată lumea să-şi bată capul cu chestiunea asta şi domnul Vlonga să tacă mîlc?

— Doar v-am arătat că nimic nu mai e normal, spunea Engster Graţian. Buraga însă replica violent: bine, înţelegea că primejdia perturba pe toată lumea, dar de ce pe unii îi perturba în bine şi pe alţii în rău?

— N-aţi înţeles, făcea Engster Graţian, simulînd năduful. Şi relua cu alte cuvinte: pînă la urmă toate vor fi o apă şi-un pămînt.

Domnul Buraga trecea destul de uşor peste afirmaţia profesorului. Dacă domnul Vlonga construia un hotel? Ce părere aveau ei despre ipoteza lui? Era normal ca într-un oraş atît de mic să existe un hotel atît de mare?

— Nu! tuna domnul Bilaus din vîrful buzelor, aruncînd cu furie aerul din gîtlej.

— Să vedem dacă iese, spunea doamna Hutopila şi împărţea cărţile. Apoi trăgea o cruce mare peste ele cu aceeaşi tragere de inimă cu care ar fi depănat-o pe piatra de mormînt a domnului Vlonga.

Totuşi, printre picături, Mihail Iorca a aflat cîte ceva despre Hariton Remus. Fostul bariton avusese, pe la mijlocul vieţii lui, o epocă de glorie. Pretindea că a cîntat cinci ani în corul Operei din Turda. Studiile şi le făcuse la Viena. Cîntase în toate corurile studenţeşti şi i se prezisese o carieră tulburătoare. De la Turda a plecat de bună voie, pentru că viaţa corală de acolo îl sufoca. Timp de un an a suplinit pe cineva în corul Operei din Bucureşti, baritonul titular fiind în sanatoriu în Italia. Aici domnul Buraga obişnuia să intervină şi să comenteze pe larg: desigur că domnul Hariton Remus a sperat, pe toată durata acelui an, ca baritonul titular să dea ortul popii. Cîte nopţi nu s-o fi rugat suplinitorul pentru împlinirea acestui vis. Totuşi, baritonul titular s-a întors cu plămînii absolut fortificaţi şi Hariton Remus a trebuit să-i cedeze locul, deşi, după cum pretindea Hariton Remus, publicul bucureştean se obişnuise cu vocea lui elegantă, impunătoare, virilă şi luni de zile mai apoi i-a simţit lipsa, păstrînd tăceri prelungi şi semnificative, după fiecare intervenţie corală. Revenirea, în viaţă, a titularului a fost un şoc pentru Hariton Remus. A început să bea şi, după cum mărturisea el uneori, după una dintre cele mai crunte nopţi înecate în vin şi-a vomitat coardele vocale.

— Asta nu se poate! sărea de la locul lui profesorul Engster Graţian. Şi începea să explice cum era cu organele vorbirii.

Hariton Remus îl oprea printr-o singură încruntare a frunții. Modalitatea lui cea mai cumplită de a-i pedepsi pe cei care îl întrerupeau ori pe cei care îndrăzneau să-l contrazică era aceea de a da peste gît un pahar cu vin. După ce trîntea paharul gol înapoi, pe masă, îi privea pe rînd şi le căuta expresia: vedeți? sînt într-un hal fără de hal şi totuşi nu mă las! dacă nu pot urca la suprafață, cel puțin mă scufund şi mai adînc!

De obicei, doamna Hutopila, care îl admira fără rezerve pe Hariton Remus, devenea atît de sensibilă în acest punct, încît exploda într-o indignare fără margini. Dar cum era posibil? Un asemenea bărbat, o asemenea voce, unde s-au dus, Dumnezeu ce păzea?

— Şi? Şi? întreba Mihail Iorca.

Şi, după ce a rătăcit un timp prin Bucureşti, ajungînd să fie dat afară din toate casele şi din toate birturile, şi-a amintit de unchiul său, de Hariton Susac. Dar toată lumea ştia ce fel de om era Hariton Susac. Ce ajutor putea spera el de la un om ca Susac. Desigur că unchiul său a fost de acord să-i asigure o pensiune onorabilă, însă cu condiția fermă ca Hariton Remus să nu deschidă niciodată uşa merceriei, să nu telefoneze, să nu-i facă vizite, să nu-l caute şi să nu-i transmită niciodată nimic, nici măcar o vorbuliță, prin nimeni. Iată ce fel de om era Hariton Susac, proprietarul merceriei de lux. Cînd el, Hariton Remus, avea atîta nevoie de un sprijin moral, unchiul său nu-i oferea decît bani! Merita un astfel de om să se lăfăiască între oglinzile merceriei sale, era normal ca de la merceria domnului Susac cea mai bună clientelă a oraşului să se aprovizioneze cu nasturi şi cu elastic?

— Nu! mîrîiau într-un glas domnul Bilaus şi domnul Buraga.

Oare cîți morți ducea cu el Hariton Remus, se întreba atunci Mihail Iorca, uluit el însuşi de subtilitatea întrebării.

16

Întorcîndu-se într-o după-amiază acasă, Manase Hamburda l-a găsit în salon pe Epaminonda Bucevschi împreună cu Lituța. Cei doi se aflau la o cafea, erau foarte veseli şi Epaminonda povestea ceva foarte amuzant. Cei doi bărbați şi-au strîns mîinile şi au rostit cîteva cuvinte de complezență. Manase Hamburda era foarte grăbit şi n-a avut timp să se mire de comportarea degajată, de adevărat om de lume, a pictorului. Epaminonda venise îmbrăcat mai bine decît ar fi cerut-o o după-amiază obişnuită. Lituța arăta şi ea foarte dichisită, de parcă s-ar fi pregătit pentru vizita aceea.

După ce a sorbit în grabă dintr-o ceaşcă de cafea, Manase Hamburda s-a ridicat fîstîcit şi şi-a cerut scuze, motivînd că are cîteva lucruri urgente de rezolvat. Epaminonda Bucevschi l-a întrebat, cu fața uşor schimbată, cu un tremur în glas, dacă problemele respective erau într-adevăr foarte urgente, întrucît venise cu gîndul că, în sfîrşit, ei doi vor putea face acea multproiectată plimbare pe pod.

Preşedintele de Tribunal a rămas şi mai mirat, nu-şi amintea nimic de o astfel de promisiune, dar nu s-a trădat în nici un fel. I-a spus lui Epaminonda, cu un zîmbet mai mult decît binevoitor, că el era oricînd dispus să facă o asemenea plimbare, dar că, iată, lui Hariton Remus i s-a întîmplat o mare nenorocire şi considera ca fiind de datoria lui să-i facă o vizită. Despre ce nenorocire era vorba, a întrebat, leneş, calm, aproape indiferent, Epaminonda Bucevschi. A, a răspuns Manase Hamburda, nu auzise încă? Era de mirare, toată lumea ştia. Un bețiv îi spărsese lui Hariton Remus un ochi.

— Care ochi? a întrebat, la fel de neutru, Epaminonda.

Ce importanță avea care ochi? Omul era într-o stare îngrozitoare, suferise o adevărată prăbuşire psihică, era normal ca toți prietenii săi devotați să fie, în acele momente, în preajma lui.

— Vin şi eu! a sărit Lituța şi a dispărut în camera alăturată.

Epaminonda s-a ridicat foarte trist şi foarte încet. Toată buna dispoziție din primele momente dispăruse de pe fața sa, arăta îmbătrînit şi hainele elegante păreau că-l stînjenesc. „Ei, nu-i nimic“, a mormăit el întinzîndu-i

mîna Preşedintelui de Tribunal. „Poate altă dată“, a mai spus, cu o ultimă licărire de speranță în ochi.

Sigur, altă dată, s-a grăbit să întărească Manase Hamburda, din ce în ce mai nelămurit. Apoi l-a întrebat dacă nu dorea să vină şi el să-i facă o vizită lui Hariton Remus.

— O vizită? a întrebat Epaminonda Bucevschi întunecat, din altă lume. A, da, a mai spus el, îmbrăcîndu-şi paltonul şi, în timp ce ieşea, fără să se mai întrebe dacă ar fi trebuit sau nu să-şi ia rămas bun şi de la domnişoara Lituța, a mai repetat de cîteva ori: „altă dată, altă dată“.

Şi a închis uşa după el, atît de abătut încît, iată, redau aici următoarele patru pagini şi jumătate ale jurnalului său:

„Din nou am auzit paşi pe pod. Paşii de acum nu mai seamănă cu paşii de atunci. Atunci erau slabi şi plini de o anumită timiditate. Acum au fost apăsați şi îndîrjiți. Atunci au dispărut imediat în auzul meu, acum au fost persuasivi şi am impresia că încă vibrează în urechea mea. Dar ceea ce mă supără cel mai mult este faptul că mi s-au părut a fi mult mai aproape de mine. Dacă e vorba de acelaşi om, înseamnă că s-a apropiat. Dacă nu e vorba de acelaşi om, înseamnă că trebuie să deduc un lucru oribil. Şi anume că sîntem mai mulți oameni pe pod.

Aştept cu îndîrjire în fiecare noapte. Dacă e acelaşi om şi se apropie de mine, se pune întrebarea: de ce se apropie? Dacă nu e acelaşi om, atunci se pune altă întrebare: cum e posibil să fim atîția oameni pe pod? Dacă sîntem atît de mulți oameni pe pod, atunci ce rost mai are podul? Cred că am ajuns prea departe cu îndoielile şi ezitările mele.

Sînt absolut sigur, cineva se plimbă în fiecare noapte pe pod. Un om singur, sînt paşii unui om singur. Îi aud mai ales spre dimineață. Cineva se plimbă, aşadar, întrucît spre dimineață nu are somn. Pare a fi un om neliniştit. Îşi caută locul. Mă pîndeşte. Se frămîntă. Se mişcă de colo, colo. E nervos. Paşii nu mi s-au părut mai apropiați, dar sînt, cu siguranță, mai impertinenți.

În noaptea asta m-am plimbat şi eu pe pod. Am simțit nevoia de a-i răspunde, de a-i arăta că exist. M-am rupt de la locul meu şi m-am plimbat pe pod. N-am mai făcut-o de mult timp. M-au durut genunchii şi am asudat. Dar m-am plimbat, timp de aproape cinci minute. M-am plimbat simulînd şi oarecare indiferență, pentru a-i arăta cît de sigur sînt de mine. M-am

plimbat cu ostentație, m-am plimbat eroic, aş putea spune. Mă simt foarte bine după această plimbare şi, pentru moment, mi se pare soluția cea mai fericită. Cînd m-am oprit eram năpădit de tuse şi îmi tremura toată pielea. M-am aşezat jos, m-am sprijinit de balustradă şi m-am descălțat, Mi-am frecat bine pielea piciorului şi am lăsat-o să respire.

Am stat aşa, desculț, aproape o jumătate de oră şi m-am simțit cu totul şi cu totul întinerit. Mi-am dat seama, pentru prima oară, că nu sînt cu totul lipsit de resurse. Voi lupta.

El însă nu s-a plimbat. Acest fapt mă umple de mirare deşi îmi oferă şi o mică bucurie lăuntrică. Sînt convins că l-am intimidat cu paşii mei. Este un fel de victorie. Pentru prima oară în viață mă simt victorios şi senzația îmi place. Voi continua să mă plimb pe pod pentru că altfel se va plimba el. Prefer să mă plimb eu.

De trei zile mă plimb pe pod, cam în jurul orei cinci, spre dimineață. Paşii lui au dispărut cu desăvîrşire. Mă simt stăpîn pe situație. Am un instinct sigur al momentului în care plimbarea mea va da cel mai mare efect. Aştept să treacă miezul nopții şi să se însăileze o geană de lumină. Cu puțin înainte de ora cinci ea devine sesizabilă. Atunci mă ridic şi încep să mă plimb. Am uneori impresia extraordinară că m-am ridicat doar cu o secundă înaintea lui. Mă simt ca şi cum aş fi cîştigător pe ultimul metru.

El tace. Sînt zece nopți de cînd tace. Moralul meu este foarte bun şi, într-un fel, pot spune că m-am adaptat acestui nou mod de viață. Plimbările, ca să fiu sincer, nu-mi fac prea multă plăcere. Uneori mă obosesc. Uneori mă simt cumplit de enervat de această obligație pe care mi-am luat-o singur. Am ajuns chiar să-mi pun problema libertății. Am amînat însă rezolvarea ei. Desigur, e necesar să mă plimb pe pod, am conştientizat această necesitate. Desigur, ca orice obligație, chiar conştientizată, şi aceasta este sîcîitoare. Dar efectele ei în timp sînt copleşitoare. Senzația de *siguranță pe care o am la sfîrşit, după ce-mi termin plimbarea, nu poate fi comparată cu nimic altceva.*

Cred că l-am distrus definitiv. Au trecut foarte multe zile de cînd nu i-am mai auzit paşii. Sînt convins că totul a fost un simplu incident şi am deja un plan pentru temperarea efortului meu. Răspunsul prompt l-a făcut, probabil, să cedeze definitiv şi în acest caz plimbările mele nu mai au nici un rost. Mă pregătesc de o lungă odihnă. Voi face plimbări din ce în ce mai scurte şi într-o bună zi voi renunța definitiv la ele. Am scurtat considerabil

plimbările mele. Pot spune că ele au devenit pur simbolice. Chiar şi în această formă, efectul lor este la fel de puternic. El tace.

Astă noapte am făcut numai zece paşi. Ecoul acestor paşi însă a planat multă vreme prin aer şi s-a risipit încet în spaţiu. El a înţeles ceea ce trebuia de mult să înţeleagă. Fără îndoială, conflictul nostru, dacă-i pot spune aşa, e pe sfîrşite. Ultima oară n-am făcut mai mult de patru-cinci paşi. El a tăcut ca de obicei, iar eu m-am culcat. Încep să simt din nou bucuriile unei odihne îndelungate şi sigure. Toate gîndurile mele s-au simplificat, s-au limpezit, au devenit clare şi nesîcîitoare. Acest episod din viaţa mea începe să devină amintire.

Mi-am permis ultima mare satisfacţie. M-am trezit la ora obişnuită, acea oră plină de incertitudine cînd ziua se strecoară încet, o dată cu aerul rece, şi am făcut o plimbare de un singur pas. După aceea a urmat o tăcere profundă şi m-am culcat. M-am culcat e un mod de a spune, pentru că inima îmi zvîcnea îngrozitor. Mi-am dat seama, în sfîrşit, de puterea simbolului şi de modul în care poate fi folosit într-un plan strategic de mari dimensiuni.

Toate au revenit la normal. Sînt multe zile şi multe nopţi de cînd nu m-am mai mişcat de la locul meu. Eu tac. El tace. Această situaţie pare, la prima vedere, un fel de înţelegere tacită, o stare de pace. În esenţă ea este o mare victorie gîndită de mine şi executată în cele mai ascunse detalii. Îmi reiau contemplările obişnuite şi mă gîndesc la lucruri normale. Apa a mai scăzut puţin în timpul conflictului. Sînt dimineţi în care ceaţa e foarte puternică şi foarte apăsătoare. Au trecut trei păsări în ultimele trei zile, dar, ca de obicei, nu s-au oprit. Respiraţia mea este calmă şi corectă. Pielea mea s-a mai relaxat şi chiar culoarea ei s-a mai îndulcit puţin. Îmi place să stau pe pod.“

Pentru ca lectura acestui jurnal să-şi atingă scopul, doresc să comentez, în cîteva rînduri, modul în care se prezintă această a doua secţiune a manuscrisului. Pînă în acest punct al celei de-a doua secţiuni grafica manuscrisului trăieşte o spectaculoasă revenire la normal. Literele lăbărţate de care am pomenit se restrîng, se egalizează între ele, se armonizează treptat cu celelalte. Rîndurile, şi ele, încep să se suprapună corect, să cîştige în orizontalitate şi să conducă la o impresie de maximă disciplină zilnică şi la ascuţirea simţului estetic al celui care le-a scris. Pe ultimele rînduri avem

o adevărată demonstrație de caligrafie. Unealta care le-a produs a fost, probabil, înlocuită şi ea, întrucît liniile se curbează, mai precis, grosimea liniilor devine uniformă, micile artificii sînt perfect controlate. Caracterele literelor trădează, pînă aici, fermitate, siguranță, instinct artistic.

Dincolo de acest punct, din păcate, dezordinea apare din nou. Chiar primul rînd cu care începe a doua parte a celei de-a doua secțiuni anunță, o atmosferă grafică stranie. Din nou se produce o separare figurativă a celor două grupuri de litere. De data aceasta, însă, literele mici devin tot mai mari, iar literele de tip „t“, „d“, „f“ etc. devin puncte suspecte şi penibile în şirul tot mai anevoios de cuvinte. Treptat, manuscrisul degenerează din nou din punct de vedere caligrafic şi ajunge la praguri monstruoase de capriciu şi ilizibilitate.

„Astăzi, în timpul prînzului, el s-a plimbat. Pentru moment nu mă simt destul de lucid ca să pot comenta acest eveniment. În primul rînd nu mi-am închipuit niciodată că el ar avea atîta curaj încît să se plimbe ziua. Curaj sau imaginație, e totuna. Am avut pentru un timp impresia că între noi, în pofida celor întîmplate, se instalase un anume consens şi chiar un cod al onoarei. Ziua rămînea a noastră în chip tacit şi doar noaptea mai putea fi un teren de dispută. Acest lucru părea clar şi logic, mai mult o problemă de bun-simț decît o convenție.

El a spart convenția şi acest fapt e cît se poate de grav. Va trebui să mă gîndesc bine, mai tîrziu, pentru că acum sînt cît se poate de contrariat şi am senzația unei gheare reci care mi-ar fi răscolit măruntaiele. Mă zbat într-o mare nelinişte ințețită de o severă indignare. El a făcut ceva de neiertat şi trebuie să pregătesc îndelung o ripostă.

El se plimbă în fiecare zi la ora prînzului. Nici mai departe şi nici mai aproape de mine, de cum o făcea în epoca nopților. Faptul că nu s-a apropiat în tot acest timp, nici măcar cu un pas, rămîne totuşi o victorie. Faptul că a descoperit această fisură, acest detaliu neprevăzut de mine, şi anume posibilitatea unei plimbări pe timp de zi, rămîne o înfrîngere grosolană.

De o săptămînă se plimbă, cîte zece minute în fiecare zi. Am reuşit să stabilesc cu exactitate momentul în care îşi începe plimbarea. Mîine intenționez să mă ridic eu, doar cu o secundă înaintea lui. Voi face eu o plimbare de zece minute. Voi vedea ce va rezulta. Îmi dau seama că, într-un

fel, nu fac altceva decît să aplic din nou vechea strategie. N-are rost să-mi reproşez prea mult lipsa de imaginaţie, mai ales că procedeul a fost eficient şi sper să dea şi ziua aceleaşi rezultate pe care le-a dat noaptea.

M-am ridicat cu o secundă înaintea lui şi m-am plimbat zece minute.

El nu s-a ridicat. Nu s-a mai ridicat. Evident, auzindu-mi paşii, nu s-a mai ridicat. Sînt numai sudoare şi praf, dar oarecum mulţumit. Au trecut două ore de la eveniment şi el tace. Respir încet şi calm. Încerc să-mi temperez bătăile inimii.

Pe la ora şase după-amiaza s-a ridicat şi el şi a făcut o plimbare de zece minute. Sînt constrîns să iau măsuri drastice. Mîine mă voi plimba şi la ora şase.

Astăzi m-am plimbat o dată la prînz şi o dată la ora şase. A fost epuizant pentru mine dar efectele s-au văzut imediat. Am aşteptat pînă seara tîrziu, dar el nu şi-a mai reluat plimbarea. Cred că a înţeles ceea ce trebuia de înţeles.

Am avut un somn bun pînă dimineaţă, cînd m-au trezit paşii lui. Am început să nu mă mai mir de nimic. Aşadar şi-a ales această oră neonorabilă, oră de om trezit cu noaptea în cap, numai ca să mă îndîrjească. Astăzi îl voi urmări cu toată atenţia şi voi nota toate mişcările lui. Mîine mă voi plimba de trei ori, dimineaţa, la prînz şi seara.

Trebuie să recunosc totuşi că plimbarea lui de dimineaţă a fost mai scurtă decît obişnuia el să le facă. Nu s-a plimbat mai mult de două, trei minute. Pe lîngă acest fapt, pe care l-am constatat cu bucurie, am sesizat şi o anumită retractilitate, o anumită ezitare în plimbarea lui. Am avut senzaţia ciudată că acea plimbare de dimineaţă a avut, pentru el, un caracter experimental, de probă, de încercare a nervilor mei. Dacă lucrurile stau aşa, dacă bănuielile mele se vor adeveri, atunci am mari şanse de a rămîne stăpîn pe situaţie. Nu l-am slăbit. M-am plimbat dimineaţa, între ora şapte şi şapte şi zece. M-am plimbat la prînz, la ora obişnuită. M-am plimbat în cursul serii, la ora obişnuită. El a tăcut. Un aer calm, de relaxare, pluteşte peste pod.

Mă plimb de trei ori pe zi şi acest lucru îmi dă destulă bătaie de cap. Mă adaptez destul de greu acestor eforturi şi nu reuşesc să mă refac de la o plimbare la alta. El însă tace de mai multe zile şi acest lucru îmi completează, pe plan moral, ceea ce îmi lipseşte la nivelul resurselor fizice. Nu mi-am imaginat niciodată că voi ajunge să fac trei plimbări pe zi şi de aceea nu m-am condiţionat niciodată pentru o asemenea eventualitate. Am

fost luat prin surprindere. Îmi asum însă condiția şi nu voi ceda în nici un fel. Aceste trei plimbări zilnice îmi păstrează intact statutul meu de om liber şi-mi conservă şi onoarea.

Lucrurile s-au complicat îngrozitor. Astăzi i-am auzit din nou paşii.

I-am auzit paşii într-un moment cu totul şi cu totul neavenit, într-un moment în care nervii mei se odihneau profund şi în care nimic din ființa mea nu era pregătit să riposteze. I-am auzit paşii, cam în jurul orei zece, dimineața, în timp ce-mi refăceam încet forțele după plimbarea de la ora şapte. Nici măcar nu m-am ridicat de jos. Nici măcar nu i-am numărat paşii. Mi-am prins capul în palme şi am aşteptat să termine. Mă simt profund jignit. Mi-e o silă îngrozitoare de mine şi în gură mi se formează cantități considerabile de salivă.

În pofida acestor lucruri sînt hotărît să-mi fac, netulburat, măcar plimbarea de prînz.

El nu are conştiință. Mi-am dat seama de acest lucru după modul lipsit de scrupule în care îşi alege orele de plimbare. Ceea ce credeam a fi imposibil de realizat, ceea ce mi se părea a fi o cutumă de neatins, a fost terfelit în picioare de mai multe ori în maniere degradante. Vreau să spun că se plimbă cînd îi vine lui chef. Nu-i pasă de nimic. Nu are nimic sfînt. Nu respectă nici o regulă şi nici o convenție. Nu-i pasă de nimeni. E în stare să calce în picioare orice şi pe oricine. E mai mult decît periculos.

Dar ceea ce mi se pare, în această fază cel puțin, revoltător, este faptul că nu-l pot combate decît tot cu mijloacele lui. Altfel spus, va trebui ca eu însumi să devin lipsit de scrupule şi de onoare. Eu însumi va trebui să încalc cele mai elementare reguli ale bunului-simț, eu însumi va trebui să trec peste convențiile fundamentale ale conviețuirii. Eu însumi trebuie să ajung un om lipsit de conştiință pentru a-l înfrînge pe el, celălalt om lipsit de conştiință. Acest raționament mi se pare sălbatic.

Dar nu am încotro.“

17

De cînd se întîmplase nenorocirea, toată lumea se mutase în camera lui Hariton Remus. Fostul bariton stătea întins în pat, deseori absent la tot ceea ce se petrecea în odaie. Capul său mare zăcea între perne, bandajat cu mai multe rînduri de feşe albe. Ochiul sănătos, pe jumătate acoperit şi el, clipea tot mai des, ca şi cum ar fi vrut, în felul acesta, să răzbată la suprafaţa.

Stările lui Hariton Remus erau marcate de aceleaşi reacţii imprevizibile. Uneori rămînea nemişcat cîte o jumătate de zi, alteori se zvîrcolea continuu, îndîrjit şi îmbufnat. Devenise, însă, mult mai comunicativ decît înainte. Chiar din primele ore, după ce fusese adus acasă, se apucase să povestească toate detaliile întîmplării. Istoria conflictului său cu ţăranul vînjos a revenit, după aceea, cam în fiecare zi, în atenţia celor adunaţi în cameră. Ea a rămas, totuşi, destul de confuză. Hariton Remus o povestea de fiecare dată altfel, o pornea de fiecare dată din alt punct şi o sfîrşea mereu cu alte concluzii. Nu de puţine ori cei adunaţi în jurul patului de suferinţă erau cît pe ce să creadă că Hariton Remus plasase lovitura nefericită şi că ţăranul vînjos se alesese cu un ochi spart.

Mihail Iorca profită şi el de haosul iscat în casă şi se instală, pentru perioade tot mai lungi de timp, în camera fostului bariton. Odată cu ochiul, omul îşi pierduse şi mortul. Mihail Iorca nu mai simţea nimic, senzaţia că celălalt ar fi ascuns un mort se topise definitiv. Totul reintrase în normal, încăperea nu mai era decît o simplă încăpere, bolnavul nu era decît un ins în faţa căruia i se făcea milă. Mihail Iorca nici nu mai avu curiozitatea să observe dacă lucrurile din camera de jos erau dispuse în ordinea pe care o intuise în plimbările sale. Totuşi, îi atraseră atenţia două portrete cenuşii, sufocate de vreme. Două gravuri de epocă de fapt, un cap al lui Beethoven şi un profil al lui Ceaikovski, aşezate cam în locul în care el crezuse că sînt două dulapuri.

Chiar din prima zi, cînd dăduse buzna, împreună cu domnul Buraga, cu doamna Hutopila şi cu domnul Bilaus, împreună cu Engster Graţian şi cu un bătrînel jovial şi cam ciudat, pe nume Toni, îşi dădu seama că în odaia aceea nu avea unde să fie ascuns un mort. Timp de cîteva minute privirile sale cercetaseră intens încăperea, motivate de o dorinţă foarte vie de

certificare, ceva care venea tot din creier şi nu din instinct. Nevăzînd nimic special şi mai ales nesimţind nimic, se lăsă şi el captat de personalitatea în suferinţă a lui Hariton Remus.

Doamna Hutopila se arăta cea mai impresionată şi nu de puţine ori îi reproşa lui Engster Graţian că, din pricina teoriilor sale negre şi uşchite, iată, unii începeau să sufere.

Domnul Buraga anunţă solemn că, pe toată perioada convalescenţei, va proceda la o reducere a costului chiriei pentru nefericitul său client. Imediat s-au adus cafele şi mici păhărele de rom şi s-a toastat în cinstea celui care se dovedise atît de uman. Fiecare dintre cei de faţă, cu excepţia lui Mihail Iorca, a relatat, după aceea, cîte un caz cutremurător de violare fizică. Doamna Hutopila cunoştea o persoană de sex feminin care fusese nici mai mult şi nici mai puţin decît opărită de propriul ei soţ. Persoana continua să trăiască în oraş, ar fi putut să-i dea şi numele, dar avea oarecare ezitări. Nefericita se împăcase pînă la urmă cu agresorul, ceea ce era cu totul şi cu totul deplorabil: bine, spunea profesorul de naturale, nimic nu mai era normal.

Engster Graţian relată un caz cutremurător, petrecut nu de mult la Bucureşti. O tînără doamnă a fost pur şi simplu strivită de o trăsură, chiar pe Podul Mogoşoaiei (pentru că lui aşa-i plăcea să denumească mai departe principala arteră a Capitalei: Podul Mogoşoaiei). Era o tînără din lumea bună, cu umbreluţă şi pălărie în zorzoane, o tînără care nici n-ar fi avut nevoie să se plimbe cu pasul pe Podul Mogoşoaiei, ar fi putut să iasă foarte bine în maşina ei personală decapotabilă ori în trăsura ei personală. Dar, în sfîrşit, în ziua aceea se plimba cu pasul pe Podul Mogoşoaiei şi un birjar beat a speriat caii şi a intrat pe trotuar, strivind-o. Ei bine, nu dorea să le povestească pe larg cîte contuzii şi în ce hal a fost ridicată femeia aceea de pe trotuar. Nimeni nu mai credea că existau forţe profane care să o poată pune la loc. Şi totuşi, în mod cu totul şi cu totul excepţional, după un tratament de aproape un an de zile în străinătate, tînăra femeie s-a întors, aproape neschimbată. Neschimbată pe dinafară, pentru că în interior se transformase ceva profund, pentru că altfel nu l-ar fi scos pe nenorocitul de birjar beţiv din puşcărie şi nu l-ar fi angajat la atelajul ei. Ce părere aveau ei despre povestea aceea? După opinia lui, orice traumă avea şi efecte în bine, efecte sesizabile însă pe distanţe lungi. De aceea el era convins că Hariton Remus era, în felul lui, un norocos. Fusese oare vorba despre un accident mortal? Nu, nimeni n-avea de ce să pronunţe cuvîntul moarte. Fusese oare

un accident fatal? Nu, nu era vorba de nimic fatal pentru că fostul bariton nu orbise de tot. Aşadar se aflau doar în fața unei întîmplări tragice, da, tragice şi semnificative în acelaşi timp. Depindea numai de el, de Hariton Remus, cum va şti să culeagă efectele benefice pe termen lung ale acelei întîmplări tragice.

Doamna Hutopila scutura repede din cap, fluturîndu-şi obrajii bucălați prin aer, ori de cîte ori Engster Grațian se scufunda în tenebrele complicate ale teoriei sale despre efectele benefice pe termen lung. Ieşind cît de cît din transă, doamna Hutopila îi readucea şi pe ceilalți la realitate.

— Şi ce-o să facem noi, acum? întreba doamna Hutopila, de parcă ochiul plesnit al lui Hariton Remus urma să se reverse peste toată casa, înecînd-o în gelatină alburie şi în vinişoarele roşii-colcăitoare.

Hariton Remus gemea de durere şi fiecare din cei prezenți se apleca asupra lui, încercînd să identifice locul suferinței. Nu ochiul îl durea însă pe fostul bariton. Nu. Îl durea creierul. Îl durea sîngele. Îl durea, după propria sa expresie, „tot ceea ce avea pe sub piele".

Şi din nou fiecare se întreba cum de fusese posibil ca un om, un om din casa *lor,* pe care *ei* îl cunoşteau, să pățească aşa ceva. Oare fusese atît de beat Hariton Remus încît să se pună-n bețe cu țăranul? Dar nu era vorba de aşa ceva, mormăia Hariton Remus. Țăranul îi lăsase o impresie excelentă.

— Dumneata nu ştii despre ce vorbeşti! – îndrăznea domnul Bilaus să deschidă gura.

Nu, chiar aşa stăteau lucrurile, mormăia mai departe, enervat, Hariton Remus. Țăranul, de fapt, fusese foarte paşnic, era perfect încadrabil în ceea ce se numeşte „pîinea lui Dumnezeu".

— Bine, pentru numele lui Dumnezeu, țipa doamna Hutopila, da' de la ce v-ați luat.

— De la o colindă, spunea, invariabil, Hariton Remus şi de fiecare dată păstra o tăcere lungă după cele rostite.

La ei, la Căile Ferate, povestea domnul Bilaus, într-o iarnă s-a întîmplat ceva cu totul şi cu totul halucinant. Din cauza viscolului şi a zăpezii abundente s-a pierdut un vagon. Nu s-a aflat niciodată cum anume s-a pierdut vagonul, cert este însă că vagonul a fost găsit pe traseu, în munte, înghețat bocnă pe şine. Cînd s-au apropiat cu o drezină, cîțiva lucrători de la un canton mai apropiat, şi au forțat uşile vagonului, au descoperit o privelişte stranie. Toți călătorii erau înghețați pe băncuțele lor, degerați adică, nişte momîi de sticlă, acoperiți cu un strat gros de

promoroacă. Fiecare fusese prins de îngheț după voia întîmplării. Unii mai erau aplecați deasupra pachetelor de mîncare, alții încremeniseră cu țigările în gură. Într-un loc, două bătrîne stătuseră la sporovăială şi rămăseseră cu creştetele aproape lipite, un bărbat fusese surprins de îngheț în timp ce se afla ridicat în picioare şi cotrobăia prin valiza aşezată în plasă. O cucoană mai ținea în mîini o carte de rugăciuni, doi domni fuseseră surprinşi în timp ce jucau domino şi unul dintre ei mai ținea mîna în aer cu o piesă de doi şi zero între degete. Cineva avea încă gura larg deschisă de parcă ar fi hohotit după o glumă bună. Conductorul înlemnise cu cleştişorul său într-o mînă şi cu biletul unui tîrgoveț mirat în cealaltă. Unii erau întinşi pe banchete, de parcă ar fi dormit pe furiş între două stații, alții se sprijineau unii de alții ca şi cum ar fi picotit în timpul mersului.

Lucrătorii de la canton au trecut din compartiment în compartiment, dintr-un capăt în altul al vagonului şi puțin a lipsit să nu-şi piardă mințile. Din loc în loc erau nevoiți să se strecoare pe lîngă cetățenii aflați pe culoar, în marea lor majoritate ieşiți la cîte o țigară. Cînd au ajuns în partea opusă a vagonului, cei cîțiva lucrători şi-au făcut cruce, s-au aruncat pe drezină şi au şters-o cît au putut de repede. Istoria se pare că a rămas absolut secretă pentru că nu s-a mai auzit nimic despre vagonul înghețat şi nici Căile Ferate n-au fost luate la bani mărunți, adică nimeni n-a cerut despăgubiri şi nimeni n-a reclamat nimic. El însuşi a aflat toată tărăşenia de la şeful gării, cu care este foarte bun prieten şi căruia i-a jurat că nu va mai sufla o vorbă, nimănui, despre ciudata întîmplare. Totuşi, ce părere aveau ei despre asta? El personal considera cu totul imposibil ca un vagon să se desprindă din mers, mai ales că: nici nu părea să fi fost vorba despre ultimul vagon. Era un vagon de clasa a doua şi toată lumea ştia că vagoanele de clasa a doua sînt plasate cam pe la mijlocul garniturii. Cum se putea pierde, aşadar, un vagon de la mijlocul garniturii. Oare povestea nu era cusută cu ață albă? Oare nu era o simplă calomnie la adresa Căilor Ferate?

— Bine, da' nu se leagă! exclamă doamna Hutopila după un timp, după ce-şi revenise din stupoare.

— Adică? se răsuci spre ea domnul Bilaus, cu o expresie ascuțită a feței, de parcă ar fi fost pus pe hartă.

Nu se lega în nici un fel cu Hariton Remus, ar fi vrut să zică doamna Hutopila, dar în fața privirii amenințătoare a domnului Bilaus renunță. În definitiv, poate că totuşi se lega…

Bătrînelul jovial Toni, care intra acolo calm şi degajat, ca şi cum ar fi fost de datoria lui să-l supravegheze îndeaproape pe Hariton Remus, povesti la rîndu-i o istorie cu un arhivar. Istoria era adevărată şi se întîmplase în arhiva primăriei din Turda. Arhivarul principal, un om onest, cu o experienţă de aproape 30 de ani în materie, rămăsese într-o după-amiază peste orele de program ca să pună ordine în nişte hîrtii. Arhiva din Turda nu era de dimensiuni excepţionale, totuşi era o arhivă mare, chiar ceva mai mare decît ar fi fost de aşteptat. Nimeni nu ştia de ce era atît de mare arhiva primăriei din Turda, poate nici arhivarul principal, ori poate din cauza asta arhivarul principal îşi pierduse viaţa, tocmai pentru că voise să afle de ce era atît de mare arhiva primăriei din Turda. Fapt era că în după-amiaza aceea omul a rămas în incinta arhivei, după orele de program. A lucrat el ce-a lucrat şi nu şi-a terminat treaba. Drept care a hotărît să rămînă şi o bună bucată din seară. A lucrat el ce-a lucrat toată seara şi, era de la sine înţeles, nu şi-a terminat treaba. Atunci a hotărît să rămînă şi o bună bucată din noapte, drept care s-a închis de tot în încăperile arhivei.

Nu se ştia ce s-a întîmplat mai departe. Sigur era faptul că, a doua zi, omul a fost găsit mort. Personalul primăriei a fost obligat să spargă uşile acelor încăperi ca să poate pătrunde pînă la cadavrul arhivarului principal. Odată sparte uşile, înăuntru au descoperit o privelişte zguduitoare. Mai bine de jumătate din dosarele şi hîrtiile de acolo fuseseră făcute ferfeniţă. O parte din dosare se prăbuşiseră de pe rafturi şi zăceau adunate într-un morman imens. Omul nu se zărea nicăieri şi atunci au săpat în adîncul mormanului de hîrtie. L-au găsit pe bietul arhivar, de nerecunoscut, ca şi cum ar fi fost ros de şoareci. Era de mirare cum de ajunsese acolo, sub mormanul de hîrtie zdrenţuită, pentru că un singur om n-ar fi reuşit în nici un caz să se acopere singur cu atîta amar de hîrtie. Unii au crezut că hîrtia se prăbuşise din întîmplare peste om, în timp ce era chircit la baza unor rafturi. Dar ce te făceai cu celelalte rafturi goale, mai îndepărtate de locul întîmplării, cum ajunseseră sutele de dosare, din toate colţurile încăperii, exact peste omul aflat în arhivă?

Pe de altă parte, încăperile arătau jalnic, ca şi cum s-ar fi dat acolo o luptă. Hîrtiile nu erau pur şi simplu zdrenţuite, ca şi cum ar fi fost vorba de furia unui singur om. Nu. Hîrtiile erau pătate cu sînge şi cu sudoare şi mici bucăţele de piele umană se aflau, uneori, ascunse în adîncul ghemotoacelor. Omul, la rîndul lui, era aproape decojit de piele şi pe carnea lui se aflau impregnate fel de fel de cuvinte şi semne, ca şi cum ar fi răzbătut acolo

printr-o presiune suspectă, prin mijlocirea unui indigo. Fața nefericitului arhivar trăda o stare de groază anormală, de parcă ar fi trebuit să înfrunte valuri întregi de lăcuste. El apucase să vadă, înaintea morții, ceva cu totul şi cu totul îngrozitor şi ultima privire îl marcase definitiv, luînd-o cu sine în abisuri ca pe o mască mortuară.

Aşa s-a distrus mai bine de jumătate din arhiva din Turda, pentru că foile, rupte şi zdrențuite, miile de ghemotoace şi stratul de fițuici hărtănite n-au mai putut fi recuperate.

Ce credeau ei despre întîmplarea cu arhivarul? Oare nu era încă un semn că în lume dăduseră buzna nişte forțe necunoscute care perturbau bunul mers al lucrurilor? Oare nu era el, Hariton Remus, o victimă a acelor invizibile şi deşănțate forțe perturbatoare? Oare nu trebuia interpretat într-un sens mult mai subtil faptul că lui Hariton Remus i se scosese un ochi?

— Aşa e cînd nu ştii cu cine te-aşezi la masă, medita doamna Hutopila.

Hariton Remus îşi reîncepea zvîrcolirile între perne şi pături, spumega de furie, îi făcea pe toți cu ou şi cu oțet şi le reproşa că n-au înțeles nimic din ce era de înțeles. Țăranul nu avusese nici o vină.

Normal, arăta bătrînelul jovial Toni şi Engster Grațian era întrutotul de acord. Țăranul nu fusese decît un exponent. Exponent al cui? întreba, doct, domnul Buraga. Bătrînelul jovial şi Engster Grațian se tatonau reciproc, fiecare fiind dispus să-l lase pe celălalt să răspundă. De altfel, între ei se petrecea o dispută ciudată, o dispută în sensul că fiecare dorea să-l tragă cît mai mult de limbă pe celălalt.

— Ați spus „normal“? îl privea incisiv bătrînelul jovial pe Engster Grațian.

Desigur, se lăsa incitat acesta din urmă. Era normal ca forța uriaşă să acționeze prin exponenți, adică prin elemente umane, prin forțe concrete. În asemenea împrejurări nimeni nu mai era vinovat, fiecare avea şanse egale de a cădea sub incidența acelei forțe, de a fi mînuit şi dirijat de ea. Nimeni nu avea anticorpi împotriva acelui virus de natură cosmică, împotriva acelui virus care, mai devreme sau mai tîrziu te obliga să joci rolul care ți-era sortit, să faci răul care îți era repartizat. Pentru că despre asta era vorba, se producea o repartiție masivă a răului în univers. Unii primeau mai mult, alții mai puțin, dar fiecare se alegea cu cîte ceva. Poate că țăranul a fost norocos, el n-a trebuit decît să ridice brațul şi să spargă un ochi. Păcatul lui se va şterge mult mai uşor. Dar ce te faci cu cei care vor ridica brațul ca să ucidă, poate un om, poate o sută de oameni, poate un milion de oameni?

Răul nu era distribuit uniform. Această distribuție haotică transforma oricînd pe victimă în călău, pe oripilat în oripilator, pe martir în trădător. Iată, Hariton Remus nu era decît o victimă. Trecea, traversa, aşadar, rolul de victimă. Dar era perfect posibil ca într-una din zile Hariton Remus să se ridice din pat şi să taie jugulara domnului Buraga.

În acest punct al demonstrației se producea o ilaritate grozavă şi toată lumea vocifera în legea ei. Domnul Buraga afirma clar că el nu permitea violențe în casa aceea, care era a lui şi pe care, de bine de rău, încă o gospodărea.

Doamna Hutopila se indigna dintr-o dată împotriva lui Hariton Remus, de parcă fapta s-ar fi produs deja. Începea să turuie vrute şi nevrute în legătură cu o serie de cazuri în care şarpele fusese încălzit la sîn.

Bătrînelul jovial Toni, despre care nimeni nu ştia încă prin ce minune ajunsese acolo şi ce interes avea să vegheze în camera bolnavului, aplauda pur şi simplu tirada domnului Engster Grațian afirmînd că era pentru prima oară cînd se înțelegea cu cineva. Se considera integral răsplătit pentru timpul pierdut alături de nefericitul Hariton Remus şi declara că ei doi, adică el şi Engster Grațian, vor fi ultimii care vor cădea victime în repartiția răului. De ce? Întrucît ei apucaseră să conştientizeze organic esența fenomenului.

— Cunoaşterea amînă răul! conchidea bătrînelul jovial aruncîndu-şi pieptul înainte, gata să primească frontal orice lovitură.

Mihail Iorca asculta din colțul său, fumînd țigară după o țigară şi spunînd din cînd în cînd cîte un „da“, cîte un „nu“ ori cîte un „păi“. Nu contenea însă să se întrebe în mintea sa dacă acei oameni erau efectiv pătrunşi de rezonanța morbidă a întîmplării ori dacă nu cumva jucau un spectacol hilar numai şi numai pentru că aveau un spectator fidel.

Treptat însă, confuzia, vehemența, vacarmul acelei încăperi s-au multiplicat prin sosirea altor şi altor personaje. Au apărut destul de repede Manase Hamburda, însoțit de o fată frumoasă, deşi oarecum trecută, pe nume Lituța. Peste cîteva zile a intrat în odaie, cînd nimeni nu se aştepta, Epaminonda Bucevschi. S-a apropiat, demn, ceremonios, de patul în care se frămînta fostul bariton şi l-a ascultat aproape milităreşte, pocnindu-şi carîmbii cizmelor. I-a spus cîteva cuvinte de compasiune şi încurajare, cuvinte care au produs în odaie un moment de consternare datorită felului excesiv de festiv în care fuseseră spuse. Se pare însă că lui Hariton Remus i-au plăcut gesturile şi cuvintele lui Epaminonda Bucevschi, pentru că l-a

invitat să se aşeze chiar pe marginea patului său de suferinţă, ceea ce pictorul a făcut imediat. Cei doi bărbaţi nu şi-au mai spus nimic semnificativ. Nici nu mai era necesar, întrucît creditul pictorului în ochii celorlalţi crescuse enorm. Era pentru prima oară cînd Hariton Remus invitase pe cineva să se aşeze chiar pe marginea patului său, fapt cu adînci semnificaţii, comentat mai apoi de toată lumea, pe şoptite.

Fiecare zi aducea cu ea cîte o mînă de vizitatori noi, persoane binecunoscute în oraş, cum erau, de pildă, domnul Comariţă, fostul protopop Zapotoţchi, Ehupov şi farmacistul Halip Patapie, Fercalo Artur şi domnul Gozec.

Gozec, stomatologul, venea de obicei dimineaţa, ca să arate că el, pentru un prieten, era dispus să-şi neglijeze pacienţii şi să rupă din timpul lui de muncă şi de cîştig. Întotdeauna îşi exprima părerea de rău că vătămarea la care fusese supus Hariton Remus nu era de domeniul lui, pentru că el, ca stomatolog, ar fi fost în stare să refacă *totul* integral.

Ehupov trecea spre seară, intra timid şi nefericit, se aşeza pe cel mai incomod scaun din încăpere (chiar dacă fotoliile, să zicem, erau libere) şi aştepta cu două, trei ziare din ziua respectivă pe genunchi. La plecare le strecura frumuşel la căpătîiul lui Hariton Remus, cu o asemenea lumină pe faţă, încît era limpede că se considera cel mai evlavios dintre oameni.

Farmacistul Halip Patapie îşi încropise într-un colţ al încăperii un fel de laborator compus dintr-o lampă cu spirt, o cutie cu diferite recipiente ermetice şi o balanţă foarte fină. De mai multe ori pe zi cîntărea fel de fel de substanţe, le combina şi le trecea prin fel de fel de filtre. După fiecare asemenea operaţie rezultau cîte două, trei degete de lichid auriu, foarte asemănător cu ceaiul tare de chimion. Era convins că soluţia avea puteri binefăcătoare asupra rănii şi ori de cîte ori îi schimba pansamentul lui Hariton Remus îl obliga să reziste cîte cinci, zece minute în aburul fierturii. Într-una din zile, cînd Halip Patapie nu se arătase încă, domnul Bilaus a mirosit mai toate recipientele farmacistului după care şi-a pregătit un ceai combinat. I-a silit pe toţi să soarbă cîte o gură ca să le demonstreze că niciodată, nimeni, nu mai băuse aşa ceva.

Manase Hamburda a fost foarte încîntat să-l întîlnească acolo pe bătrînelul jovial Toni. Cei doi au redeschis discuţia despre „antenele invizibile perturbatoare“ şi profesorul Engster Graţian li s-a alăturat imediat. Au urmat ore lungi de confesiuni, de şuşoteli grave, de discrete desfăşurări de ipoteze. Rareori cei trei se lăsau tulburaţi de valul celorlalţi

vizitatori ori de crizele fizice şi morale ale fostului bariton. După un timp, doamna Hutopila le aranjă trei scaune şi o măsuță joasă în dreptul ferestrei, spațiu care le-a revenit în chip tacit şi în care nu i-a tulburat nimeni.

Domnul Buraga, după mutilarea clientului său, deveni mult mai demn şi mai impozant. Se îmbrăcă mai îngrijit, folosi un vocabular mai ales. Ori de cîte ori ieşea pe stradă îşi afişa o alură specială, de ins pe spatele căruia apasă mari responsabilități, de om concentrat care meditează în fiecare secundă la binele umanității. Ciudat era faptul că şi cunoscuții lui deveniră mai respectuoşi, îl salutau mai adînc, îi strîngeau mîna mai tare, îi căutau privirile cu mai multă insistență. După scurt timp, domnul Buraga angajă o bucătăreasă şi diminețile lui mizere petrecute în *bucătăria încîlcită* se pierdură în zona amintirilor nefericite.

Culmea era că, după accident, pensiunea domnului Buraga deveni ceva mai solicitată, dacă nu chiar cea mai solicitată pensiune din oraş. Într-o săptămînă reuşi să închirieze toate camerele. Cu discreție şi demnitate îi anunță pe foştii chiriaşi că, date fiind împrejurările şi semnele care nu conteneau să se dezlănțuie, se vedea silit să le ridice prețurile. Nimeni n-a protestat cu nimic, fiecare s-a arătat de acord şi au fost chiar onorați să-l ajute pe domnul Buraga în eforturile sale de a asigura „supraviețuirea casei".

În acelaşi timp, odaia lui Hariton Remus continua să fie un adevărat viespar. Nimeni nu mai ținea socoteala vizitatorilor şi nimeni nu-şi mai punea problema dacă cei sosiți aveau într-adevăr de-a face cu Hariton Remus, cu domnul Buraga ori cu vreuna dintre persoanele aşa-zis de-ale casei. La început au pătruns, timid, vecinii domnului Buraga, chipuri noi, deşi nu total necunoscute. Apoi s-au perindat alte persoane, care pretindeau că locuiesc „acolo, pe stradă", deşi era greu de precizat care stradă anume, casa aflîndu-se la o intersecție. Încetul cu încetul au apărut figuri cu totul şi cu totul noi, din oraş, ori călători sosiți direct de la gară. Doamna Hutopila era cît pe ce să jure, într-o zi, că doi dintre cei strecurați în odaie nu erau decît „vagabonzi ordinari" care veniseră ştiind că se vor alege cu cîte un ceai fierbinte.

Hariton Remus dormea foarte mult, mînca foarte bine şi se îngrăşa văzînd cu ochii. În fiecare zi, după somnul de prînz, îi anunța pe cei din jur că şi-a adus aminte de încă un element important al întîmplării şi că, în sfîrşit, era în măsură să reconstituie totul. Ceea ce povestea nu se deosebea

aproape cu nimic de celelalte versiuni şi după fiecare istorisire, ascultată cu sufletul la gură, doamna Hutopila întreba:

— Da', totuşi, de la ce v-aţi luat?

— De la o colindă, răspundea fostul bariton şi se întuneca din nou.

Într-adevăr, de la o colindă, precizară într-o zi doi inşi destul de dubioşi, care susţineau că au fost de faţă. Cei doi duhneau cumplit şi se vedea bine că erau rebegiţi de frig.

— Ce fel de colindă? îi anchetă cu severitate doamna Hutopila.

— O colindă pe care ţăranul o cînta prost, asta era, preciză unul dintre inşii dubioşi.

Doamna Hutopila se înroşi toată de curiozitate şi bărbia ei dublă se cutremură atît la rostirea, cît şi la auzul cuvintelor. În sfîrşit, avea impresia că prinsese un fir sigur al întîmplării şi nu-i slăbi pe cei doi. Îl sili, totodată, şi pe Hariton Remus să fie atent la discuţie. Era adevărat aşadar că ţăranul cîntase prost colinda? Nu, fostul bariton era de părere că ţăranul vînjos o cîntase destul de bine.

— Ba nu, doamnă, ca o cizmă, completă cel de-al doilea ins dubios. Şi declară, pe nerăsuflate, că el mai cunoştea cîţiva oameni care fuseseră de faţă şi care erau gata să jure că ţăranul vînjos cîntase ca o cizmă.

— Dar dumnealui? insistă grav doamna Hutopila arătînd spre patul bolnavului.

— A, cu dumnealui a fost cu totul altceva, declară acelaşi ins dubios. Dumnealui cunoştea teorie. Şi povesti cu zeci de înflorituri şi încîlcituri cum anume demonstrase Hariton Remus că, din cele mai vechi timpuri, colindele se cîntau de la sine.

Doamna Hutopila trecu întrebarea asupra lui Hariton Remus şi-i ceru ferm să-i explice cum anume se cîntau colindele de la sine? Ce anume era prostia asta? Fostul bariton se chirci tot şi se întoarse cu faţa la perete. Mormăi ceva, precum că se simte foarte rău şi că are nevoie de somn. Totuşi, înainte de a refuza definitiv să mai scoată vreun cuvînt repetă din nou că ţăranul cîntase foarte bine.

Doamna Hutopila i-a dat imediat afară pe cei doi inşi dubioşi pretextînd că-l răscoleau prea tare pe bolnav trezindu-i amintiri neplăcute.

Nimeni nu se miră cînd în casă îşi făcu apariţia, alergînd mereu pe coridoare şi printre uşi, un băiat de vreo 16 sau 17 ani, foarte serios şi foarte încurcat în acelaşi timp. Domnul Buraga aduse cu el, la un moment dat, doi meseriaşi cu un val de tapet şi, vreo jumătate de zi, trebăluiră toţi trei în

camera de zi. Mai tîrziu, Vungă descarcă dintr-un camion cîteva mese joase şi mai multe taburete moi, rotunde.

Cînd, într-o după-amiază, băiatul foarte serios şi foarte încurcat îi servi cu rom şi cafea pe Manase Hamburda, pe Engster Graţian şi pe bătrînelul jovial, nimănui nu i se păru nimic ciudat. Şi nici la sfîrşit, cînd băiatul sosi cu nota de plată, nimeni nu schiţă nici un gest de nelămurire, Manase Hamburda declară că face el cinste şi aşeză o bancnotă nouă pe tava de alamă. Camera de zi se transformase deja într-o mică şi elegantă cafenea, dar apropiaţii casei puteau să ceară să fie serviţi şi în camera lui Hariton Remus.

18

Erau primele zile ale toamnei şi cele din urmă zile în care m-am mai simţit tînăr.

În oraş ploua de aproape o săptămînă şi pivniţele caselor erau pline de apă. Străzile şiroiau, mizeria canalelor răbufnea printre gratiile de fier inundînd străzile şi plutind leneş pe faţa înclinată a caldarîmului. Acoperişurile deveniseră şi mai ascuţite, şi mai alunecoase, despicînd aerul cenuşiu într-un joc rece, de jucării geometrice aruncate grămadă. Arborii din parcul municipal, negri şi subţiaţi de ploaie, înţepau pămîntul umflat, mustind de seve grase, întunecate.

Domnul Buraga a lucrat jumătate de zi ca să-şi salveze borcanele cu murături şi cu zacuscă din pivniţă. Cartofii, ceapa, căpăţînile mari de sfeclă pluteau în apa ridicată pînă la mijlocul gambei. A încercat să scape de apă cărînd-o afară cu găleţile, el şi cu băiatul serios de 16-17 ani. De fiecare dată însă erau depăşiţi de viteza de creştere a apei şi după ore întregi de muncă au renunţat. În timp ce aruncau apa în stradă, au găsit în faţa casei, chiar pe trotuar, un cîine înecat.

S-au adunat mai mulţi în jurul cîinelui, au stat cu umbrelele deasupra capetelor şi s-au uitat la cîine. Ploaia şiroia continuu peste umbrelele negre, stropindu-i şi udîndu-le picioarele. Nimeni însă n-a vrut să plece pînă cînd nu s-a ajuns la un acord unanim în privinţa animalului răpus de ploaie. Pentru că aceasta a fost concluzia profesorului Engster Graţian: animalul fusese răpus de ploaie.

Domnul Bilaus şi-a permis să remarce că potaia ar fi putut foarte bine să nimerească sub roţile unei trăsuri. Pe vreme rea birjarii îşi pierdeau pur şi simplu minţile şi mînau ca tîmpiţii.

— Nu e moarte de trăsură, a spus Engster Graţian, cu fermitate. Nu se vede nicăieri nici o leziune. Corpul animalului nu fusese hărtănit, nu se observau urme de violenţă. Pe de altă parte cîinele arăta foarte umflat, ori era limpede că numai apa îl umflase aşa.

— Păi, cum? Doar n-a stat cu gura deschisă, în ploaie, îşi dădu cu presupusul doamna Hutopila.

Nu era vorba de ploaie. Era vorba de aer. Din cauza teribilei căderi de apă cîinele nu mai avusese aer.

Doamna Hutopila n-a acceptat demonstrația. Engster Grațian nu era destul de clar: cu ce se înecase animalul, cu apă sau cu aer?

Engster Grațian a dat dovadă de o răbdare infernală. Ei nu înțelegeau că aveau în față o primă mostră dintr-un viitor şir de crime? Aveau de-a face cu un nou semn, cu o nouă răbufnire a primejdiei. Iată, un animal, un cîine, murea într-un mod cu totul ciudat, într-un mod cu totul nou, dacă se putea exprima aşa. Murea ucis de ploaie, de coalizarea unor factori teribili, de presiunea nemaicunoscută a apei care dezlocuia aerul. Nu era vorba de un cîine înecat, era vorba de un cîine *sufocat*.

Domnul Buraga îndrăzni să întrebe dacă n-ar fi fost deja timpul să îndepărteze cadavrul animalului din fața casei.

— Nu, replică scurt Engster Grațian.

Chiar atunci la una din ferestre apăru Hariton Remus. Fostul bariton se chinui să răzbată, cu privirile ochiului sănătos, pînă la locul disputei. Nemulțumit probabil de ceea ce vedea prin geamul stropit de apă, deschise fereastra şi se sprijini cu palmele de pervaz, întinzîndu-şi corpul cît mai în față.

Engster Grațian se răsuci numai puțin, în aşa fel încît să-l poată capta în vorbele sale şi pe noul privitor. Nu, nu era cazul ca ei, care ştiau despre ce era vorba, să procedeze la îndepărtarea cadavrului. Ceea ce aveau în față se putea compara cu o mană cerească, da, cu un dar căzut din cer, pentru că reprezenta o dovadă! O primă dovadă concludentă de apropiere a primejdiei. Simptomele stranii ale morții trebuiau analizate, interpretate, semnalul de alarmă trebuia tras. Aveau acolo semnele unei epidemii, la picioarele lor zăcea prima victimă a unei cumplite infiltrații de viruşi perturbatori. Era de datoria lor să pună în gardă pe toată lumea, să trezească marea responsabilitate socială. Din fericire, prima victimă era un cîine, un biet animal vagabond. Dar cine putea să-i asigure că a doua victimă nu va fi un om?

O birjă s-a apropiat de pe strada Confederației şi a oprit, în spaima unei înjurături cumplite, alături de ei.

Manase Hamburda şi bătrînelul jovial Toni au coborît şi, chiar înainte de a atinge caldarîmul ud, puşi în temă cu privire la noul atentat împotriva normalității.

Discuția s-a încins şi mai tare pentru că bătrînelul jovial Toni era de părere să fie ridicat chiar în acel moment cadavrul şi să fie dus la redacția ziarului local, pentru ca de acolo să pornească o întreagă campanie de prevenire a populației şi de instruire a ei în privința simptomelor perturbatoare.

Doamna Hutopila nu s-a abținut să nu toarne gaz peste foc şoptind la un moment dat (cuiva, nu se ştie cui) că animalul s-ar fi putut foarte bine să nu fie decît leşinat şi că unii, în loc să-l salveze, scornesc teorii pe seama lui.

Cînd a auzit de ziarul local, domnul Buraga s-a făcut alb de furie. Atîta vreme cît domnul Vlonga era principala „forță financiară susținătoare“ a ziarului local, acel ziar nu era altceva decît un ziar de rahat, care murdărea pe cititor şi provoca zîzanie în universul intim al oamenilor cinstiți. Acel ziar era el însuşi o primejdie şi era de mirare cum dumnealor nu reuşeau s-o sesizeze şi pe asta, blocîndu-se cu îndîrjire la cele mai puțin concrete, care veneau din aer, din apă, din pămînt, în sfîrşit, din spații iluzorii.

Discuția s-a deplasat treptat spre ceea ce-l durea pe domnul Buraga, Mihail Iorca a ieşit şi el adăpostit sub o umbrelă uriaşă. A ascultat cîteva minute din pragul uşii. Băiatul serios de 16-17 ani a mai aruncat cîteva găleți cu apă scoasă din pivniță, după care a întors găleata cu fundul în sus, s-a aşezat pe ea sub unul din balcoane şi şi-a aprins o țigară.

Au mai trecut cîteva birje. De fiecare dată oamenii şi caii priveau lung spre grupul de bărbați adunat în jurul cîinelui mort. Timp de un minut s-a oprit şi ploaia. Apa se tîra ca o pastă groasă de-a lungul trotuarelor cărînd cu ea ghemotoace de hîrtie şi pătlăgele verzi. Hariton Remus a închis fereastra şi s-a aruncat din nou în pat. Peste oraş bătea un clopot cenuşiu, iar sunetele apăsau tot mai aproape acoperişurile şi creştetele trecătorilor. Pe coşurile Tribunalului ieşeau rotocoale negre de fum, semn că focul fusese aprins cu bulgări de cărbune ud.

În aer pulsa un fel de nervozitate. Cînd m-am oprit în dreptul lui Mihail Iorca mi s-a părut că fața omului devenise şi mai subțire şi că straturi succesive de sînge se întrevăd dedesubt. Ceilalți nu mai discutau de mult despre cîinele înecat. N-ar fi fost de mirare ca animalul să se fi ridicat şi s-o fi luat scîrbit spre capătul străzii. Discutau despre ziarul local şi despre domnul Vlonga. Apoi au discutat despre ziare în general şi despre clădirile care nu mai aveau nici un sens. Cineva îşi dădu cu părerea că, în acele momente, nu era recomandabil să ai case, ci să ai cai. Vorbeau toți deodată,

gesticulau şi se îndîrjeau în ploaie, lovindu-şi picioarele unele de altele ca să mai alunge frigul. Din cînd în cînd tăceau toți şi timp de două, trei secunde strada încremenea într-o linişte cumplită. Numai mersul greoi al apei, înaintarea ei cleioasă pe deasupra bolovanilor colțuroşi de rîu, mai întreținea viața în univers.

Am ajuns, la un moment dat, la o altă concluzie. Timpul era foarte întîrziat, anotimpul, în general, întîrziase destul de mult. Secolul acela întîrziase şi el, se scufundase treptat şi-şi înecase definitiv contururile. Planul lui Manase Hamburda nu mai era bun, nu! Cine mai avea timp să-şi stîrnească iluziile? Alcoolul n-ar fi grăbit nimic, ba dimpotrivă, era un element de întîrziere. Ceea ce trebuiau să facă ei ținea de luptă pe față, de provocarea conştiințelor. Acolo, în oraşul acela mic cît un punct, trebuiau *provocate* primele conştiințe.

În acest timp Hariton Remus făcea game. De cîteva zile îşi exersa vocea, cîte cinci, zece minute, înainte de masa de prînz. Domnul Susac nu venise să-l vadă. Ori de cîte ori intrase cîte un străin în odaie, Hariton Remus avusese cîte o tresărire de speranță. Ochiul său bun licărise de multe ori în speranța că noul-sosit era domnul Susac, dar de fiecare dată se prăbuşise în aceeaşi neagră dezamăgire.

Băiatul foarte serios şi foarte încurcat în acelaşi timp îşi fumă țigara pînă la sfîrşit şi se ridică de pe găleată cu o imensă părere de rău, coborî din nou în pivniță ca să pescuiască borcanele mai mici, scufundate în stratul de mîl pe care îl adusese apa.

Se auziră şuierăturile unei locomotive care nu avea încă intrarea în gară. Picăturile de apă deveneau tot mai grele şi tot mai negre. Alunecau tot mai încet pe acoperişuri, pe haine, pe umbrele. Apa se scurgea ca şi cum ar fi avut de învins suprafețe extrem de poroase, ca şi cum obiectele ar fi magnetizat fiecare picătură, împiedicîndu-le să se desprindă şi să cadă. Sute de picături negre, cu formele apropiate de modelul aerodinamic, atîrnau pe marginea umbrelelor şi pe borurile pălăriilor. Una lîngă alta formau un lanț mărgelat de mici animale bolfoase agățate, precum liliecii, cu picioarele în sus şi capul în jos.

Pas cu pas, grupul de oameni s-a îndepărtat de cîinele ud şi mort. S-au apropiat de uşa casei, dar extrem de încet, modulînd mii de gesturi prin aer şi sufocînd mii de cuvinte. Domnul Manase Hamburda era pe departe cel mai mulțumit dintre toți. Într-o vreme, fusese singur. Crezuse că numai el ajunsese la conştiința primejdiei. Acum era bine. Micul atom trebuia împins

uşor, trebuia scos din habitatul său. Era cazul ca mişcarea să umple lucrurile, fiinţele. La fel ca în vremurile imemoriale, cînd gestul primordial a pus în funcţiune maşinăria lumii, ei urmau să pună în funcţiune conştiinţele. Cineva aminti de Societatea Junimea din Iaşi. Desigur, nu de o societate literară aveau nevoie. Dar aveau nevoie de un *flux intelectual.* Chiar aşa, propuse domnul Bilaus, o societate a intelectualilor de provincie care să se numească „Fluxul intelectual“.

Era prea preţios, a remarcat domnul Buraga. Manase Hamburda îi anunţă pe cei prezenţi că domnul Zaremba ar fi fost de acord să le pună la dispoziţie, o dată pe săptămînă, Sala, pentru dezbateri. „Şi dup-aceea dăm film“, s-a auzit vocea cuiva.

Pe la ora patru, Fercalo Artur şi-a închis merceria şi s-a gîndit să fac o plimbare pînă la domnul Buraga. Merceria mergea prost, erau prea multe mercerii în oraşul acela, lumea nu mai ştia să se îmbrace, nimeni nu mai cumpăra dantele„ „ce dracu’ purtau ăştia pe dedesubt?“ se întreba uneori. Cînd s-a apropiat de pe strada Şerpuită i-a găsit pe toţi în prag. Era limpede că se pusese ceva foarte important la cale. Bărbaţii formau un grup compact şi doamna Hutopila dădea tîrcoale, sperînd că se poată infiltra şi ea. „Proasta!“ a cugetat Fercalo Artur, după ce i s-a făcut imediat loc în masa compactă a grupului.

Cam pe cînd ajunseseră în hol, ideea unei societăţi intelectuale deschise era deja conturată.

Fercalo Artur vibra pe toată verticalitatea lui:

— Adică deschisă în fiecare zi?

Nu. Era vorba de putinţa comunicării, de lejeritatea ei. Cine avea cunoştinţe despre primejdie era invitat, dacă nu chiar obligat, să le expună.

„Aha“ făcu proprietarul merceriei bine înfipt între ceilalţi. Manase Hamburda considera că, săptămînal, unul dintre ei trebuia să facă un drum la Bucureşti. Cineva a întrebat „pentru ce?“ şi altcineva a răspuns „ca să ţinem legătura“. În timp ce vociferau în hol, Hariton Remus a deschis de mai multe ori uşa odăii sale şi i-a urmărit atent. Băiatul foarte serios şi foarte încurcat a ieşit la un moment dat cu un băţ şi a împins cadavrul cîinelui ceva mai încolo, în dreptul unei case cu obloanele trase.

Doamnei Hutopila i s-a făcut puţin loc, atît cît să i se spună, discret, să pregătească nişte cafele cu rom. Întorcîndu-se din stradă, băiatul foarte serios şi foarte încurcat a închis uşa după sine. Cei din hol au rămas pentru o clipă în întuneric, apoi domnul Buraga a aprins lumina. Umbrelele au fost

strînse şi aşezate într-un colț, ca să se scurgă. Dimineața, cînd băiatul de 16-17 ani le-a mutat din loc, erau încă grele de apă.

Era limpede că trebuia organizat un banchet de inaugurare şi timp de vreo jumătate de ceas discutară despre momentul cel mai potrivit în care trebuia pornit. Domnul Bilaus propuse ca banchetul de inaugurare să fie ținut vara viitoare, deoarece vara, după expresia sa, „garniturile circulau cel mai bine“. Bătrînelul jovial Toni considera însă că banchetul nu trebuia să sufere amînare, totul trebuia început chiar de a doua zi, dacă era posibil. „Eternul mîine“, chiar aşa s-a exprimat, eternul mîine era cel mai indicat.

Băiatul serios şi încurcat a ieşit din nou, cu o roabă. A pus cîinele în roabă şi l-a cărat la capătul străzii, unde se adunaseră deja mormanele grele de gunoi. Cînd s-a întors, cineva ajunsese la concluzia că „mîine“ era o zi imposibilă, deoarece „azi“ se şi transforma imperceptibil în „mîine“. Dar „poimîine“ era cu totul altceva, ea exista în chip autonom, ca o zi independentă, nealterată încă de azi. Dacă banchetul ar fi avut loc poimîine, ar fi fost de bun augur, pentru că ar fi căzut într-o sîmbătă seara. Orice treabă începută sîmbătă seara era din start însemnată cu sorți de izbîndă, pentru că putea fi foarte bine continuată pe tot traseul dimineții de duminică.

Dar era clar că domnul Zaremba n-ar fi pus la dispoziție Sala într-o zi de vîrf cum era sîmbătă. Pentru domnul Zaremba ziua moartă era lunea. Aşadar lunea puteau ține intelectualii banchetul de inaugurare.

Doamna Hutopila îi anunță că a terminat de rîşnit cafeaua şi că apa tocmai dădea în clocot. Le turnă cîte o ceşcuță de rom pe care ei o băură în picioare. Sosi şi Ehupov cu ziarele şi Manase Hamburda îl întrebă repede dacă Franța nu dăduse ultimatum.

— *Încă* nu, a spus Ehupov cu o privire încărcată de semnificații, sugerînd prin modulațiile vocii că, mai tîrziu, le va da şi alte detalii cu privire la problema în cauză.

Cu atît mai mult, se înfierbîntă atunci domnul Hamburda, cu atît mai mult trebuiau să urgenteze pregătirile pentru banchetul de inaugurare. Totul trebuia pus la punct în cele mai mici amănunte, aveau nevoie de un geniu al organizării. Într-adevăr, interveni cineva, care dintre ei era cel mai potrivit pentru asemenea treabă? Cine ştia cel mai bine să facă ordine, să stabilească precis responsabilitățile, oamenii, prețurile, programul defalcat pe ore, pînă la minut, secundă, pînă la cele mai insesizabile nuanțe?

„Halip Patapie, farmacistul!“ exclamă în gînd Engster Grațian. Manase Hamburda le explică repede că n-aveau motive să se sperie. El, cu o hîrtie şi un creion, ar fi pus totul la punct în zece minute, ar fi împărțit responsabilitățile precise şi ar fi conceput *schema generală a afacerii.*

Băiatul se întoarse cu roaba şi coborî din nou în pivniță. Doamna Hutopila îi anunță că sînt gata cafelele. Hariton Remus ieşi din odaia sa, pentru prima oară îmbrăcat în costum, încălțat cu pantofii lui cei mai buni, cu obrazul ras proaspăt. Trecu discret pe lîngă cei care apucaseră să se apropie cît de cît de camera de zi şi se instală imberb la una din mese.

Se auziră din nou apelurile disperate ale locomotivei care nu avea intrare în gară. Apa izbea în rafale scurte acoperişul, ca şi cum picăturile ar fi căzut în asalt, uneori mai grele, alteori ceva mai uşoare. Mihail Iorca simți din nou, foarte vag, prezența mortului. Privi în jur cu o față chinuită dar senzația nu se fixă pe nici unul dintre oamenii de acolo.

Eu însumi nu mai vedeam oamenii decît ca pe nişte personaje. Fiecare cuvînt de-al lor mi se părea ales cu grijă, fiecare gest mi se părea gîndit cu atenție, cu infinită perfidie, cu o mare forță de disimulare. Fiecare dintre ei părea că nu ştia ce gîndea celălalt. Ei toți păreau că nu aveau încă habar unde urmau să ajungă. Iar eu ştiam că nu era *adevărat.*

Capul domnului Manase Hamburda se trezi dintr-o lungă letargie şi îşi reluă comentariile sadice.

— Treaba e ca şi făcută, zicea Manase Hamburda. „Canci!“ zicea capul. Trebuie să fie cît mai festiv, zicea Manase Hamburda. „O să fie o crăpelniță“ zicea capul. Manase Hamburda începu să audă, în miezul urechii sale, vorbele care urmau să fie pronunțate peste cîteva secunde. „O nouă mîrşăvie a capului“ s-a gîndit el. „Ba e ceva nou şi pur şi simplu“ a răspuns capul.

Cînd au ajuns în camera de zi, transformată de domnul Buraga în cafenea, planul banchetului de inaugurare era, pe ansamblu, conturat. Au mai rămas un timp în picioare, în jurul meselor şi planul s-a conturat şi mai bine.

A intrat şi Epaminonda Bucevschi şi toată lumea l-a primit cu maximă cordialitate. I s-a povestit în cîteva cuvinte cum au ajuns la ideea cu banchetul de inaugurare, Epaminonda a propus ca discursul de început să fie rostit de Manase Hamburda şi toți au fost de acord. Au mai băut cîte un rînd din romul adus de doamna Hutopila.

Au intrat şi cei doi inşi dubioşi, „vagabonzi ordinari“, cum i-a numit în gînd doamna Hutopila, şi s-au aşezat la masa lui Hariton Remus. Aveau cu ce-şi plăti romul şi doamna Hutopila i-a servit imediat. Cei doi au stat mult timp de vorbă cu fostul bariton, uneori pe şoptite, alteori foarte relaxaţi, ca şi cum ar fi dorit să arate că ei nu aveau nimic de ascuns.

— Atunci batem palma, a spus bătrînelul jovial Toni, după ce nimeni n-a mai avut nici o propunere în legătură cu banchetul de inaugurare.

S-au aşezat la mese şi n-au avut nimic să-şi spună.

19

Am stat față-n față, eu şi Epaminonda Bucevschi, la o masă, lîngă fereastră.

El dorea de mult să mă întrebe cîteva lucruri dar nu avusese prilejul. I se părea că sînt o fire prea puțin comunicativă şi din această cauză ezitase de mai multe ori să intre în vorbă cu mine. I-am spus că acelaşi lucru îl crezusem eu, despre el. Am rîs şi am cerut vin fiert.

Băiatul de 16-17 ani, care se afla, după ultimele semne, şi sub ordinele directe ale doamnei Hutopila, ne-a adus două ceşti mai mari şi un fel de ceainic. Un abur plăcut învălui toată masa noastră. Deşi stabiliserăm că sîntem, de fapt, doi inşi comunicativi, am mai rămas multă vreme într-o stare de aşteptare incertă. El privea mereu pe fereastră şi picăturile de ploaie care se scurgeau extrem de încet îl iritau. Avea întipărită pe față o suferință surdă, ca şi cum picăturile metalice, tăioase, ar fi alunecat pe propria lui față.

Repetă din nou că îşi dorise de mult timp să poarte o discuție cu mine. Simțea că eu aveam o privire deosebită, că eu observam unele lucruri cu mai multă atenție şi considera că ceea ce-mi va povesti el mă va interesa într-o foarte mare măsură. I-am spus că eram gata să-l ascult. Dar nu era nici o grabă, continuă el, cu privirile înghețate pe fereastră. În primul rînd nu-şi putea exprima opiniile aşa, dintr-o dată. Poate că unii reuşeau să discute orice, oricînd, oricum. El nu era dintre aceia. El nu gîndea decît motivat de anumite împrejurări, de anumite stări ale zilei, ale oamenilor, ale obiectelor. Nu orice configurație a lumii înconjurătoare era fertilă gîndirii, meditației, concentrării. Pentru el momentele de reală concentrare, de reală meditație erau momente de grație, cînd, probabil, aerul, spațiul, bolta cerească se aflau sub incidența unor intersecții fericite. Ce fel de intersecții? Linii, traiectorii, mişcări, toate corpurile prezente în acelaşi timp în univers concurau la starea lui de deschidere reală ori la inhibarea ființei sale. Dar simțea că milioanele de puncte cosmice se deplasau vertiginos spre o configurație fericită. Nu peste mult timp va fi în stare să-mi spună totul, cu maximă simplitate şi cu sinceritate unică.

Picăturile grele de apă încremeniseră pe fereastră şi Epaminonda le privea cu şi mai multă îndîrjire, de parcă ar fi vrut să le forţeze alunecarea prin insistenţa privirii sale. Din punctul cel mai înalt al ferestrei se revărsară, în jos, cîteva fire strălucitoare, pline de un instinct robust de viaţă. Prin încrengătura transparentă de nervuri, se zbăteau atomi incandescenţi. O lumină palidă acoperi toată faţa cenuşie care sugruma picăturile de apă. Fiecare picătură se însenină brusc din interior, împinsă în dezmorţire de ceva extrem de fin şi fragil, o explozie a miniaturilor.

— Iese soarele, spuse Epaminonda Bucevschi şi expresia lui s-a schimbat.

I-am spus că nu era vorba de soare. Poate că norii se spărseseră pentru un moment.

Şi ce? Era destul un minut. Chiar şi o singură secundă era suficientă pentru el ca să-şi poată trăi integral starea de deschidere, pentru ca el să-şi poată găsi motivarea superioară. Dar el credea că era mai mult decît o simplă spărtură în nori. După-amiaza urma să fie strălucitoare, poate că urma să avem parte de un amurg minunat.

Lumina pătrunsese binişor în sala de zi şi mesele, scaunele, corpurile se molipseau treptat de căldură, agăţîndu-se de prilejul acela de trezire. Încăperea deveni dintr-o dată mai înaltă, lucrurile îşi descoperiră culorile, feţele prinseră contururi mai suple. Doamnei Hutopila îi dispăru de tot bărbia dublă, băiatului de 16-17 ani îi dispăru masca de fiinţă profund încurcată. Picăturile de apă iradiau în aerul devenit albăstrui şi infinit mai uşor pe umerii oamenilor. Mici perle închizînd în miezul lor atomi explozivi se depuneau ciorchine pe marginea de jos a ferestrelor.

Îl vedeam pe Epaminonda de-a dreptul tulburat şi doream ca minunea să mai ţină. N-aş fi vrut să-l văd trecînd atît de repede într-o deziluzie încremenitoare, deşi nu eram înăbuşit de curiozitate pentru ceea ce urma să-mi spună.

Da, repetă el, existau locuri în care el se simţea bine, care îl încurajau în captarea motivaţiilor. Iată, oraşul, de pildă. Oraşul era pentru el un fel de labirint, case legate prin coridoare, din cînd în cînd cîte o scară periculos înclinată ducînd la mansardă, pivniţe jegoase, ferestre umede, duşumele mucegăite, pereţi jupuiţi, tavane ondulate sub greutatea grinzilor. Chiar şi arborii nu i se păreau altceva decît nişte excrescenţe lemnoase, arse de aerul tăios. Rareori se simţea bine în oraş, prea puţine erau locurile în care îşi găsea cîte un minut, două, de relaxare. El dorise dintotdeauna să picteze în

sud, el iubise dintotdeauna lumina puternică, soarele, baia de lumină. Unde erau în oraşul acela pieţele mari, spaţiile respirabile, platourile pentru captat soare? Frigul, iernile prea lungi, verile fragile, da, toate acestea sugrumaseră totul, el însuşi se simţea sugrumat, se simţea prea bolnav şi prea bătrîn ca s-o mai ia din loc, s-o ia pur şi simplu spre sud.

I-am spus că nu părea bătrîn. Nu părea bătrîn? Desigur, nu-l cunoşteam încă. Nu trebuia să mă las înşelat de vîrsta lui. El nu părea bătrîn, dar *conformaţia* sa era de o natură specială, datorită oaselor. Poate că eu nu observasem, dar el avea o cantitate mai mare de oase decît ceilalţi oameni. Oasele sale erau mai lungi, mai puţin învelite de carne. Oasele sale erau dublate de alte oase, care la rîndul lor se sprijineau de alte oase, numai oase peste tot, pînă în adîncul fiinţei sale. Din cauza acestor oase el îmbătrînise mai repede, oasele stocau timpul mult mai rapid decît celelalte organe. În oase bătrîneţea se localiza mult mai uşor, prindea *cheag* mult mai repede. Iată care era numai unul din aspectele dramei lui. Desigur, nu dorea să stoarcă nimănui nici un strop de compasiune. Dar dorea ca eu să ştiu toate acele lucruri pentru că ştia că eu scriam un roman despre oraş.

Micile cristale licăreau calm în aerul de afară. Ultimele cuvinte mi le spusese oarecum şoptit. Tăcu vreo cîteva minute fără să-mi privească faţa şi i-am fost recunoscător. Scriam eu, într-adevăr, un roman despre oraş? Şi ce legătură ar fi avut cu stările lui, cu drama lui?

Poate că, la prima vedere, stările lui, persoana lui, n-aveau nici o legătură cu faptul că eu scriam un roman despre oraş, îmi spuse ceva mai încolo. Dar el dorea să fie *liniştit.* Dorea să ştie că a făcut tot ceea ce trebuia făcut. Păcat că nu mai putea continua în încăperea aceea. Casa domnului Buraga era una dintre puţinele în care-şi regăsea liniştea, identitatea. Uneori însă era sufocat şi aici, poate de propria sa identitate. Nu voiam să ieşim puţin? Era convins că după-amiaza se potrivea cu ceea ce mai avea să-mi spună.

Am ieşit. Nu era chiar o după-amiază cu soare, dar aerul se încălzise. Stratul de noroi se mai subţiase, lumina pulsa ceva mai viu dincolo de sfera ceţoasă. Noroiul nu se uscase deloc, dar o anumită încremenire îl făcea acceptabil. Ne-am strecurat printre case şi printre arbori, am păşit ba pe trotuare, ba pe caldarîmul străzilor.

Nu ştiam unde dorea să ajungem. Nu l-am întrebat nimic, l-am urmat aproape fără nici un gînd. În apropierea hipodromului ne-am oprit cîteva minute. Din grajdurile hergheliei un îngrijitor scotea rînd pe rînd cîte un

armăsar suplu şi-l lăsa liber într-o bătătură împrejmuită cu un gard de nuiele. Un fecior pletos, cu mînecile suflecate, plimba de dîrlogi o iapă albă, înnebunită de lumină şi de aerul proaspăt. Caii fremătau într-un fel de bucurie a zilei, măcinînd iarba udă, mustoasă, pe jumătate înecată de noroi, sub copitele nervoase. Impresionat şi molipsit de libertatea pe care o degaja hîrjoana cailor, Epaminonda Bucevschi m-a privit drept în ochi şi a făcut cîteva gesturi sferice cu mîinile sale lungi.

M-a rugat să mărim pasul ca să nu ne prindă noaptea şi eu l-am ascultat, deşi noaptea nu ne amenința de nicăieri, îndepărtîndu-ne de larma iscată în fața grajdurilor mai auzeam din cînd în cînd cîte un nechezat ori cîte un strigăt de om. Cîmpul negru, brăzdat cu mii de coame ascuțite, ca şi cum tot pămîntul ar fi fost inundat de fuga unor animale mici, tîrîtoare, nervoase, se întindea în fața noastră, întrerupt pe alocuri de sălcii împletite ori de case răzlețe.

Dorea să ajungem pînă la pod. Atît. Probabil că eu mă plimbasem deja pînă la punctul acela în care oraşul eşua încet în livezi şi izlazuri. Era sigur că eu mai fusesem pe pod. Lui îi plăcea foarte mult să facă, din cînd în cînd, cîte o plimbare pe pod. Poate că auzisem deja, de la unul ori de la altul, despre acel obicei al lui, de a se plimba din cînd în cînd pe pod. Ori de cîte ori se plimba pe pod el se simțea bine, se integra perfect în dezolarea locului şi creierul său devenea mai activ. Podul era un loc foarte singuratic, drumul care ducea acolo fusese părăsit de cîțiva ani. Nimic nu arată mai trist decît un drum părăsit. Ce-i determina pe oameni să construiască un drum şi apoi să-l lase în paragină? Un drum părăsit era un adevărat univers de semnificații şi amintiri, vorbea într-un limbaj mai mult decît sugestiv despre inerența sfîrşitului, despre destinul implacabil, despre ciclicitatea universală. Ce părere aveam eu despre pod? Vedeam ceva deosebit? Simțeam ceva deosebit? Observam ceva ciudat, descifram stări, elemente, senzații care altora le erau ascunse?

Podul, construit pe vremuri din trunchiuri groase de stejar, arăta încă destul de solid. Nu era prea lung, dar cele două balustrade laterale îi dădeau un aer spectaculos, prelungindu-i dimensiunile. Pe o parte şi pe alta se întindeau două estrade lungi, ca două trotuare de lemn pavate cu scînduri groase. Din loc în loc lemnul fusese ciuruit de timp, bucăți întregi putreziseră şi atîrnau rupte. Pe mijloc scîndurile care formaseră trupul propriu-zis al podului fuseseră smulse în mare parte şi grinzile se întrevedeau dedesubt în toată armătura lor geometrică. Capetele cuielor,

țîşnite din carnea lemnului ca nişte mici vietuitoare curioase, punctau toată acea schelărie chinuită, dar fermă încă şi bine înfiptă în malurile rîului.

Apa se scurgea încet pe sub grinzile de stejar, ca un aluat negru, înainte de a inunda cîmpia şi de a înghiți orizontul. Dintr-un mal în altul materia vîscoasă a rîului se clătina leneş, ca un trup umflat şi morocănos. Podul rezista bine sub presiunea rîului întunecat. Peste tot pluteau resturile smulse din malurile încărcate cu lăstăriş. Trunchiuri contorsionate alunecau la vale ca nişte sicrie arse. Fîşii colorate, ca nişte petice desprinse de pe hainele unui clovn, se încîlciseră între crengile şi coroanele de vîsc plutitoare. Pe marginile albiei zăceau file murdare, aduse cine ştie de unde, aruncate în afară cu silă, ca şi cum ar fi fost incomode datorită marii lor fragilități. Privind mai atent am zărit, îngrămădite în jurul pilonilor de lemn, ghemotoace de hîrtie destul de mari, ca şi cum cineva s-ar fi jucat într-un morman de cărți aruncate pe malul apei.

Ne-am aprins cîte o țigară şi ne-am sprijinit de balustrada podului. Epaminonda Bucevschi insistă să fiu cît mai atent posibil şi să privesc cu luare aminte în jur. Observam oare ceva ciudat? Aveam impresia că ceva nu se integra perfect în peisajul din jur? Exista ceva care-mi tulbura ochiul, mintea, amintirile? Aveam vreo presimțire, cumva?

Nu realizam nimic din ce mă îndemna Epaminonda. Am aruncat fumul peste balustradă şi l-am privit cum se pierdea deasupra apei. Lumina filtrată printre norii zdrențuiți ne orbi pentru o clipă. Nu era chiar un amurg desăvîrşit, dar ziua promitea să se sfîrşească frumos. Epaminonda Bucevschi mă rugă să mai facem cîțiva paşi, spre celălalt capăt al podului. Trebuia să fiu foarte atent, însă. El cunoştea fiecare stinghie, fiecare colț de scîndură unde se putea aşeza cît mai bine talpa piciorului. L-am urmat pas cu pas. Din cînd în cînd se întorcea spre mine şi mă privea întrebător, ca şi cum ar fi vrut să-mi spună „ei? nimic, nimic?". Ajunşi la capătul opus ne-am oprit din nou. Dorea să afle integral părerea mea. Îmi folosea la ceva experiența aceea? Eram edificat în privința persoanei lui? El dorea şi era dispus să-mi dea toate datele de care aş fi avut nevoie.

I-am spus că mă interesau foarte mult ghemotoacele de hîrtie care continuau să se adune sub pod.

— Numai atît? şopti Epaminonda Bucevschi, mai mult pentru sine. Rămase foarte dezamăgit şi se pierdu cu gîndul pe deasupra apelor. Despre ghemotoace nu ştia să-mi spună mare lucru. Şi pentru el prezența acelor hîrtii sfîşiate, convulsionate are *aproape* o noutate.

Am coborît cîțiva paşi pe malul alunecos, cu maximă prudență, agățat tot timpul cu brațele de schelăria exterioară a podului. Voiam foarte mult să culeg cîteva din acele foi albe, lipite de pămîntul unsuros. Aş fi vrut să pot extrage, de lîngă pilonul podului, şi cîteva capete aproape sferice, în care bucățile de hîrtie se înghesuiau unele în altele, ca foile de ceapă. Epaminonda mă urmări consternat. Se apropie mult de mine, gata să-mi sară în ajutor dacă materia vîscoasă a rîului m-ar fi apucat cu vreunul din tentaculele ei. Ajunsesem foarte aproape de o jumătate de filă galbenă, care fusese aruncată ceva mai sus, pe malul zgîriat. Mi-era tot mai greu să-mi țin echilibrul şi mă temeam că, dacă mi-aş fi desprins mîinile de lemnul podului, aş fi alunecat ca pe un tobogan în apa neagră de sub pod. Epaminonda îmi întinse unul din brațe în timp ce se ancoră strîns cu celălalt. Am învins aerul milimetru cu milimetru şi am apucat cu două degete bucata de hîrtie.

Am luat-o înapoi spre oraş. Epaminonda devenise dintr-o dată grăbit şi insistase, într-o manieră care mi s-a părut ciudată, să părăsim podul. Credea că nu procedase tocmai bine aducîndu-mă acolo. Desigur că eu eram liber să-mi aleg tot ceea ce doream din realitatea *aceea* şi din ce-mi oferea el. Ştia foarte bine că n-ar fi reuşit să-mi impună nici o nuanță, că ceea ce avea pentru el prioritate pentru mine, poate, nu conta. Oricum, el rămînea la dispoziția mea, pentru tot ce aş fi avut nevoie, în ce-l privea, evident.

Pe foaia îngălbenită şi murdară se afla tipărit un text. N-am reuşit să citesc nimic pentru că foaia era udă şi murdară şi nu aveam chef să citesc ceea ce era scris pe o foaie udă şi murdară. Am aşezat-o, mai tîrziu, pe un teanc de cărți, ca să se usuce. A doua zi, dimineața, a trecut pe la mine Manase Hamburda. Voia numaidecît să mă ia la Zaremba, unde se aduna *comitetul,* ca să întocmească *statutul* şi *regulamentul* societății. În timp ce mă îmbrăcam m-a întrebat, la un moment dat „ce-i cu foaia asta?“. Eu am spus „poftim“? şi el a mormăit „nimic, nimic“. Seara, cînd m-am întors, pe teancul de cărți se aflau doar cîteva granule de praf.

20

La Sala Germană era mare agitație. Nu exista un comitet propriu-zis. Oricine intra era cooptat imediat în comitet. Domnul Zaremba le pusese la dispoziție un separeu încărcat de pluşuri şi catifele. Mesele erau moi şi joase, scaunele arătau ca nişte perne uriaşe, totul aducea foarte bine cu interiorul unei cutii de bomboane.

Se ronțăiau alune, să dădeau peste gît halbe gulerate de bere şi se discuta violent. Lituța, vioaie şi surîzătoare, se agita şi ea în mijlocul bărbaților, vînturînd prin aer coli de hîrtie şi un toc răsucit dintr-un corn subțire de cerb.

Domnul Zaremba era dispus să-şi pună localul la dispoziția Societății nu numai lunea după-amiaza. Dacă era nevoie, Societatea putea beneficia de Sală şi în alte zile, cu condiția ca membrii Societății să consume totuşi cîte ceva, în aşa fel încît încasările localului să nu scadă sub cele normale. Mai mult decît atît, le punea la dispoziție şi aparatul de proiecție, dacă ar fi avut nevoie de el şi chiar cele patru sau cinci filme cu Stan şi Bran pe care le primise din străinătate. Domnul Zaremba dorea însă ca, pe toate publicațiile Societății, programe, afişe, proiecte de statut, regulamente, corespondență etc., să apară şi numele lui, ca proprietar al Sălii în care-şi desfăşura lucrările Societatea.

Manase Hamburda mulțumi, în numele tuturor, domnului Zaremba şi-l asigură că numele său va figura pe antetul care va fi stabilit ulterior şi care va defini exact scopul Societății. Apoi îi rugă pe cei prezenți să facă propuneri pentru invitați, întrucît membrii fondatori, adică cei care vor fi prezenți la banchetul de inaugurare, trebuiau aleşi cu grijă.

Engster Grațian se gîndea în primul rînd la intelectuali. Întrucît era vorba de o Societate a intelectualilor din provincie era normal ca *numai* intelectualii să participe la banchetul de inaugurare. Ulterior, după *ce intelectualii fondatori* vor fi devenit conştienți de îndatoririle lor în cadrul Societății şi după ce se vor fi *dizolvat î*n marea masă, desăvîrşindu-şi misiunea, vor putea veni şi *alții.*

Dar ce se înțelegea prin intelectual, întrebă cineva şi întrebarea anonimă deveni punctul de plecare al unei lungi dispute.

— Intelectualul este omul care munceşte cu intelectul, spuse profesorul Engster Grațian, mîndru de definiția lui.

Domnul Bilaus ripostă neaşteptat de violent. După părerea lui era suficient să ai intelect ca să ai acces în categoria intelectualilor. Existau oameni care, datorită împrejurărilor stupide în care fuseseră aruncați de existență, se vedeau siliți să muncească mai ales cu mîinile. Şi totuşi mulți dintre ei erau oameni de cultură, oameni care gîndeau, oameni care trăiau cultural şi care aveau emoții intelectuale. Era nedrept profesorul Grațian dacă restrîngea categoria intelectualilor doar la cei care munceau cu intelectul. De fapt, dacă se gîndea bine, nu exista om să nu muncească şi cu intelectul. Orice om viu avea intelectul treaz. După părerea lor, şeful gării era intelectual sau nu?

Bătrînelul jovial Toni afirmă că, în general, şefii de gară erau nişte tîmpiți, mai întotdeauna buhăiți de somn şi preocupați numai de tertipuri prin care să ascundă băutura şi să nu arate cît erau de piliți. Din cauza asta el nici nu prea călătorea cu trenul. Dar, evident, existau şi excepții. Poate că şeful domnului Bilaus să fi fost un om onorabil.

Domnul Bilaus spuse scurt că şeful său direct, şeful gării, în general era un om sensibil care scria şi poezii. Ce aveau ei de spus vizavi de acel fapt?

— Îl chemăm! decise Manase Hamburda pentru toți.

Dar nu era vorba numai despre *asta,* replică domnul Bilaus aproape jignit. Era vorba de un principiu. După el orice om care a citit în viața sa o carte era un intelectual.

— Şi dac-a fost o carte de bucate? se auzi din nou vocea anonimă.

— Eu vorbesc de o carte adevărată, răcni gîtuit domnul Bilaus.

Nu, Engster Grațian nu era de acord ca la banchetul de inaugurare să vină toți *neaveniții.* O carte nu era de ajuns.

Domnul Zaremba consideră însă că, uneori, era de ajuns şi o carte. Bine, să presupunem că o carte de bucate nu era suficientă, deşi el putea garanta că bucătarul lui era un intelectual chiar fără să fi citit nici o carte de bucate, şi asta datorită marelui său bun-simț. Dar ce te făceai cu domnul Zapotoțchi, care nu citise decît Biblia. Îndrăznea cineva să spună că domnul Zapotoțchi nu era un intelectual?

— Totuşi, spuse Engster Grațian, între bucătar şi Zapotoțchi eu îl aleg pe Zapotoțchi.

Şi bucătarul ce meteahnă avea? se infiltră din nou iritat domnul Bilaus. De ce un bigot şi nu un om de bun-simţ?

Manase Hamburda îşi dădu cu părerea că era loc pentru amîndoi.

— A, nu, făcu Engster Graţian. Dacă e cu principiu atunci să fie principiu! Şi le reaminti că oamenii de care aveau ei nevoie nu erau oameni obişnuiţi. Ei aveau nevoie, la început, de oameni apţi să asimileze, să înţeleagă, să se pătrundă cît mai profund şi cît mai repede de marile adevăruri care le vor fi comunicate. Bunul-simţ nu ajuta, în situaţia aceea, la nimic. Era nevoie numai şi numai de creier, de creier dezvoltat, de creier cît mai voluminos!

— Nu sîntem măcelari, să cîntărim creiere, mustăci Ehupov.

— Dar nu cîntărim. Testăm! replică Engster Graţian. A testa era cu totul altceva. Nu? Trebuia să existe un criteriu după care să fie aleşi cei care urmau să fie fondatorii Societăţii. Acel criteriu era numai şi numai capacitatea lor de înţelegere.

Ehupov spuse că el a înţeles totul din primul moment, deşi n-a lucrat în viaţa lui cu intelectul. El a vîndut ziare, ziare.

— Păi, nu? se aruncă din nou în luptă domnul Bilaus.

Manase Hamburda îi rugă să nu se mai certe pentru *categorii* şi să discute despre persoane concrete. Garanta domnul Bilaus că şeful gării era un om apt pentru înţelegerea primejdiei? Să facă bine şi să-l aducă. Era convins domnul Zaremba că bucătarul putea înţelege marele adevăr? Să fie adus bucătarul. În felul acela trebuiau să lucreze ei.

Artur Fercalo se bîţîise tot timpul pe scaunul său şi, după ultimele cuvinte ale lui Manase Hamburda, pe care nu-l ascultase mai deloc, se lansă într-un discurs pedant. Şi el, iată, nu era decît un umil proprietar de mercerie. Oare pentru atîta lucru trebuia exclus din categoria intelectualilor? Oare era pus la îndoială creierul lui? Ce ştiau ei despre creierul lui? Desigur, *părea* că el nu muncea în mod direct cu creierul. Ca şi Ehupov, el primea banii cu o mînă şi dădea marfa cu alta. Dar ştiau ei cîtă cantitate de creier îşi pusese el în funcţiune ca să ajungă unde ajunsese? Ştiau ei cît luptase el cu creierul, cît se gîndise, cît se consumase, cîtă frămîntare avusese loc în viaţa lui ca să obţină tot ce obţinuse, ca să învingă concurenţa, ca să se menţină la suprafaţă? Adică negustorii nu erau intelectuali? Adică ei nu-şi foloseau, nu munceau cu intelectul?

Engster Graţian aruncă acru că, în cazul acela, şi comandantul garnizoanei era un intelectual. Şi comandantul corpului de pompieri.

— Păi, cum să nu? sări domnul Bilaus. Cu ce *muncea* un ofițer pe timp de război? Oare nu cu intelectul? Oare nu era de datoria lui să gîndească înainte de a da un ordin sutelor de oameni?

— Bine, acceptă profesorul de naturale. Era de acord că în timp de război un ofițer își *punea la bătaie* creierul. Dar în timp de pace? Făcea *ăla* ceva în timp de pace?

— Domnilor, domnilor, gemu Preşedintele de Tribunal. Mai concret, mai concret.

— Să-l luăm pe domnul Gozec, spuse Ehupov. Ce ştia domnul Gozec în afara stomatologiei sale? Desigur că făcuse *şcoală* ca să poată scoate dinți. Dar la ce folos dacă era absolut opac? Putea cineva să susțină cu mîna pe inimă că domnul Gozec ar fi priceput ceva din ceea ce discutau ei? Iată că şcoala era, uneori, un vax.

Era, aşadar, nevoie de şcoala vieții, comentă Lituța. Aici era şi ea de acord. Nici ea nu avea prea multă şcoală propriu-zisă. Dar avea şcoala vieții. Şi caligrafie, cu tocul ei de os, cuvintele „şcoala vieții".

Manase Hamburda ceru să fie ascultat. Le spuse că, date fiind urgențele misiunii lor, n-avea rost să fie prea exigenți. Era indicat să cheme cît mai multă lume, cu speranța că măcar jumătate din ea va înțelege despre ce urma să fie vorba. De fapt, banchetul de întemeiere va începe cu o conferință publică şi ar fi fost de dorit ca la această conferință să participe cît mai mulți cetățeni ai oraşului. El pregătise deja textul conferinței şi era convins că adevărurile cuprinse acolo, într-o demonstrație zguduitoare, vor *afecta* în bine multe conştiințe.

Engster Grațian propuse să fie chemate toate cadrele didactice din oraş, convins că *ele* vor forma grosul conştiințelor.

Fercalo Artur era convins că, în afară de domnul Susac, toți ceilalți proprietari de magazine mici ar fi dat dovadă de multă atenție, considerație şi înțelegere.

Cineva propuse ca din corpul local al ofițerilor să fie chemați cîțiva, în aşa fel încît să fie reprezentate toate gradele. Nu se ştia niciodată de unde sărea iepurele. Poate că unii ofițeri vor fi mai activi şi mai permeabili, chiar decît cadrele didactice.

Domnul Buraga, sosit puțin mai tîrziu, ceru cu fermitate ca Vlonga Halus să fie tăiat de pe listă, dacă apucase cumva să figureze acolo, şi să nu fie trecut niciodată pe ea, dacă pînă atunci absentase de pe listă. El era convins că Vlonga Halus nu era şi nu putea fi un intelectual, dat fiind faptul

că se apucase să trîntească în mijlocul oraşului o hardughie monstruoasă, ca o broască rîioasă cu patru perechi de labe, care împînzea micul centru sufocîndu-l.

— Nu e, îi şopti Lituța domnului Buraga şi acesta din urmă se linişti. Bău dintr-o singură sorbitură o halbă de bere şi se declară mulțumit de modul în care evoluau lucrările.

În sfîrşit, Manase Hamburda îi linişti pe toți. Invitațiile urma să fie tipărite şi numele celor aleşi vor fi completate ulterior. Vor avea ei grijă să solicite prezența tuturor celor cu prestanță socială şi cu credit individual. Nu contează dacă cei invitați vor fi prelați, ofițeri, avocați, negustori, profesori, oameni de rînd. Ei vor trăi oricum o *uniformizare* la nivelul adevărului, atunci cînd vor lua contact toți, cu acelaşi adevăr. Important era ca ei să stabilească ceva esențial, *conturul* general al Societății, în aşa fel încît fondatorii ei să se integreze într-un spațiu deja *structurat.* Era necesar ca Societatea să aibă un nume? Era necesar ca substantivul „primejdie" să fie conținut în corpul denumirii generice?

Ehupov considera că nu trebuia pomenit nimic despre primejdie, cel puțin la început.

Lituța le ceru să se gîndească la o denumire eroică, eventual puțin romantică, în aşa fel încît participanții să fie pătrunşi de un sentiment cît mai înălțător chiar din primele momente.

Domnul Bilaus propuse un nume concret:

— *Societatea intelectualilor locali.*

Engster Grațian rîse încetişor. Formularea era o prostie, n-avea viață, n-avea prestanță.

Domnul Bilaus nu se lăsă impresionat de rîsetul profesorului de Naturale. Denumirea pe care o propusese avea avantajul ei. Care? Aceea de a *atrage.* Oare care om cu situație din oraş n-ar fi aspirat la statutul de intelectual? A nu adera la Societate ar fi fost echivalent cu a recunoaşte că nu erai intelectual. Acela era numele cel mai potrivit pentru că era cel mai eficient.

Manase Hamburda îi dădu dreptate.

Engster Grațian repetă din nou că denumirea i se părea o prostie dar se închina în fața eficienței.

Băură toți, ciocnindu-şi halbele în aer, deasupra mesei şi toastînd pentru destinul Societății. Manase Hamburda îşi curăță buzele cu vîrful limbii şi le citi cîteva dintre „punctele provizorii ale statutului".

Unu. Societatea urmărea să-i unească pe toți intelectualii locali într-o *masă compactă.*

Doi. Scopul acestei unități era lupta pentru *asanarea* existenței.

Trei. Asanarea nu se putea realiza decît prin conştientizarea faptului că existența era în permanență amenințată de germeni perturbatori.

Patru. Era de datoria fiecărui intelectual să depisteze şi să raporteze prezența germenilor perturbatori.

Cinci. Fiecare intelectual trebuia să lupte, cu toate forțele, împotriva germenilor perturbatori. Fiecăruia i se va da în observație cîte o categorie specială de germeni perturbatori, în funcție de experiența personală, de gradul de inițiere, de puterea de contracarare.

Şase. Fiecare intelectual trebuia să inițieze şi să îndrume în lupta cu germenii perturbatori alți şi alți oameni, din toate categoriile sociale. Fiecare intelectual era aşadar un misionar.

Şapte. Intelectualul nu trebuia să spere în victorie. Speranța în victorie îi atenua forța de luptă. Germenii perturbatori trebuiau considerați, dacă nu invincibili, cel puțin infiniți.

Opt. Cel mai elementar fapt de care trebuia să aibă grijă intelectualul era conservarea normalității.

În tăcerea care se lăsase, Manase Hamburda îmi căută privirile. Eu am clipit de mai multe ori, repede, apreciativ.

Restul mai tîrziu, reuşi să mai vorbească Manase Hamburda printre strigătele, exclamațiile şi comentariile celorlalți. Oare nu era necesar, întrebă cineva, ca statutul să precizeze situația intelectualilor din Capitală? Ce făceau intelectualii din Capitală? Erau sau nu primiți în Societate?

O altă voce, care trăda un fel de domn Bilaus transfigurat, formulă ipoteza că germenii perturbatori puteau fi infiniți în spațiu dar şi în timp. Oare nu trebuia precizat despre ce fel de germeni era vorba?

„O s-avem probleme cu hainele“ se auzi şi vocea domnului Zaremba. Dacă toți intelectualii din oraş participau la banchetul de întemeiere, se vedea nevoit să mărească spațiul destinat garderobei. Chiar problema scaunelor nu era încă elucidată. Cîte scaune şi cîte mese erau necesare? Tacîmuri avea suficiente.

Engster Grațian îşi tot freca între două degete lobul urechii. Povestea cu lupta care nu se mai sfîrşea era destul de tristă. Dar nu conta. Intelectualul trebuia fortificat.

Lituța sugeră să mai fie înscris un punct în statut. Nu era de bun augur un statut în opt puncte. Trebuia o cifră fatală. Cifrele fatale, răsfățate de istorie erau: 3, 7 şi 9.

— Foarte bine, spuse Manase Hamburda. Scrie acolo! şi îi dictă punctul nouă: cînd intelectualul se considera el însuşi molipsit şi perturbat de germenul anormalității, era obligat să recunoască şi să se predea…

— Cui? întrebă Lituța fascinată.

— Societății, răspunse Manase Hamburda.

Un nou val de sunete invadă spațiul rozuliu al separeului. Chelnerul cel bătrîn intră cu un nou rînd de halbe. Domnul Zaremba lovi cu pumnul în colțul mesei şi spuse că, iată, era hotărît, va mări garderoba.

Chelnerul cel bătrîn adună halbele goale şi rămase cîteva zeci de secunde cu ele în mîini, citind, peste umărul fetei, ultimul punct din statut.

Halbele trosniră iarăşi în aer şi jumătate din lichidul auriu se scurse în gîtlejurile bărbaților. Manase Hamburda considera că în zilele acelea se juca marea carte a vieții lui. Ceea ce urma să se întîmple la banchetul de întemeiere era numai o parte infimă din marele lui proiect şi din marile lui speranțe. Intelectualii vor deveni, după ritualul comunicării, tot atîtea centre cosmice în jurul cărora se vor aduna alte şi alte ființe dispuse să ia contact cu adevărul, să trăiască iluminarea. Un arbore uman se va desfăşura pe verticală şi pe orizontală, tulburînd istoria şi catalizînd marea comuniune dintre om şi cosmos. Fiecare va avea o îndatorire precisă, fiecare va avea *loja* lui în care va reproduce, *în mic,* ceea ce se întîmpla, *în mare,* cu ei toți. Fiecare va trebui să execute un program complex: dincolo de „vînătoarea de anormal“ vor avea şi misiunea subtilă de a prolifera adevărul în alte conştiințe. Pentru că principala lor strategie nu era stîrpirea anormalității, infinită pe scara manifestărilor ei, ci proliferarea infinită a adevărului, care urma să înăbuşe anormalitatea cu forța lui.

Chelnerul bătrîn îi aduse telefonul domnului Zaremba. Cu ochii fixați pe fața lui Manase Hamburda, proprietarul Sălii Germane se răsti la cineva:

— Nu de ăla! D-ălalt! Da!

Ehupov se aplecă mult peste masă şi îşi trecu un colț al hainei peste bărbie, ca şi cum ar fi vrut să-şi zvînte o lacrimă, o picătură de salivă sau de sînge sau de orice altceva.

Manase Hamburda declară că se simțea obosit. Dorea să bea o cafea. Chelnerul bătrîn plecă tîrşîindu-şi paşii, atîrnînd cumva de partea de sus a telefonului. Lituța ceru să conducă ea operațiunile de amenajare a sălii

pentru banchet. Ea şi cu Epaminonda Bucevschi, care le *vedea* în materie de armonie şi culori.

Domnul Zaremba îşi ţuguie buzele şi repetă de mal multe ori că punctul ultim din statut i se părea „absolut fantastic“. Ce era de făcut, totuşi, cu meniul? El propunea un meniu fix.

Chelnerul bătrîn aduse ceştile de cafea.

Manase Hamburda, privind pe geam, îl zări pe Epaminonda Bucevschi într-o trăsură, la colțul străzii, discutînd cu Vungă şi fumînd împreună cu birjarul. Se întoarse apoi spre Lituța şi înțelese din expresia ei că şi fata îl văzuse, cu un minut mai devreme, pe Epaminonda Bucevschi.

Domnul Bilaus se apropie de tîmpla lui Engster Grațian şi-i vorbi cam un minut, timp în care profesorul de Naturale clătină mereu aprobator din cap.

— Mai sînt 48 de ore, anunță Fercalo Artur.

Lituța izbucni cu o nedumerire gravă. La ce oră trebuia să înceapă totul? Ora avea şi ea semnificația ei. Exista o oră a intelectualilor, exista o oră a flecarilor, alta a celor care…

— Pe la cinci, spuse calm Manase Hamburda.

Domnul Zaremba îl observă şi el pe fereastră pe Epaminonda Bucevschi. Lituța îşi lovi palmele una de alta şi țipă veselă că ora era foarte bine aleasă.

Domnul Buraga se întrebă cu voce tare dacă membrii corului municipal dirijat de Hariton Remus erau intelectuali. Şi tot el îşi răspunse că nu, nu puteau fi intelectuali. Cineva vorbi despre Hariton Remus. Tot mai multă lume ştia că fostului bariton îi revenise vocea. Oare nu era nimerit ca Hariton Remus să fie invitat să cînte o arie cu prilejul banchetului de întemeiere?

În timp ce înghițeam ultimele picături de bere l-am zărit şi eu prin halbă şi prin geamul separeului pe Epaminonda Bucevschi.

Hariton Remus era un exemplu de fenomen ciudat, în care normalitatea făcuse un important pas înainte în ofensiva împotriva anormalității. Omul îşi pierduse întîi vocea. Apoi cineva i-a spart ochiul. Şi cînd se credea mai nenorocit, răul s-a transformat în bine. Organul profesiei sale s-a vindecat. Era un caz, nu? Ar fi fost interesant dacă ar fi fost pus să cînte, nu?

Manase Hamburda conchise că nu. Hariton Remus era o excepție. Nu putea fi dat ca exemplu. Oamenii ar fi fost duşi în eroare, era ca şi cum li s-

ar fi spus că după un rău urmează obligatoriu şi un bine. Nu, pentru ei binele trebuia să fie mut. Binele nu intra în ecuație. Nu la bine trebuiau să se raporteze ei, ci la *rău* şi la *mai rău.*

— Uite-l pe domnul Epaminonda! exclamă Ehupov şi aproape că se izbi cu creştetul de fereastră.

Partea a doua

1

Un singur lucru nu prevăzuse Manase Hamburda: că membrii fondatori vor veni la banchetul de întemeiere împreună cu soțiile şi chiar cu fiicele lor.

Chiar din primul moment, cînd uşile Sălii Germane au fost deschise şi cei dintîi invitați au pătruns înăuntru, membrii comitetului de organizare au simțit ceva *ciudat.* Exista, în sosirea lor, un fel de stare festivă, dar de cu totul altă natură decît cea scontată. Mulți soseau cu atelajele personale ori cu birjele închiriate. Pînă şi cîteva automobile au parcat în fața restaurantului. De fiecare dată cînd un nou invitat se apropia de intrare, Manase Hamburda se întreba cam ce anume îl deranja la invitat. Pentru că îl deranja ceva, era sigur. Fiecare om care intra acolo avea un aer special, deținea *ceva în plus,* pătrundea în lăcaşul adevărului cu o expresie prea sigură, ca şi cum ar fi ştiut de la început totul.

Domnul Zaremba era cel mai puțin nelămurit dintre toți. Desigur, nici el nu era cu inima împăcată, dar o anumită bucurie îl învăluia şi-l ridica deasupra realității, văzînd cîtă lume se lăsa absorbită de stabilimentul său. Aşezat în prag, impozant, într-un costum negru, cu revere late, cu o garoafă roşie la butonieră, saluta pe toată lumea, săruta mîinile nevestelor şi ale fiicelor şi îndruma publicul spre garderobă.

Tot privindu-i pe Zaremba cum se apleacă jovial şi sclipitor asupra fragilelor antebrațe, Manase Hamburda şi-a dat brusc seama că ceea ce i se păruse a fi *în plus* erau femeile. Sîngele îi năvăli în tîmple, obrajii i se umflară, un junghi întunecos îl străbătu din tălpi pînă-n creştet. Dintr-o dată realitatea i se dezveli sub adevărata ei față: aerul festiv nu venea dinspre intrarea care-i primea, ci dinspre şuvoiul care intra. Şi, mai precis, aerul festiv venea chiar de la toaletele damelor. Într-adevăr, mamele şi fiicele se îngrămădeau într-un număr disperat, aducînd cu ele izuri puternice de parfum şi cantități considerabile de funde, pălării, dantele, volănaşe, trene, umbreluțe, evantaie, poşete şi alte infinite zorzoane. Manase Hamburda avu un scurt presentiment că totul se ducea dracului. Se apropie discret de domnul Zaremba şi-i strecură la ureche:

— Ce facem, domnu' Zaremba?

Zaremba saluta în dreapta şi în stînga, aflat într-unul din cele mai frumoase visuri ale vieții sale.

— Cum? spuse el între două fraze de mare amabilitate aruncate unor familii dintre cele mai onorabile din oraş.

Toni Bucevschi se apropie şi el. Îşi găsise un croitor foarte bun pentru că, datorită hainelor, arăta ca un bărbat serios aflat în cumpăna vîrstei. Manase Hamburda îi observă imediat fața lividă şi înțelese că şi arhivarul avea îndoieli grave.

— Ce facem cu femeile? şopti Manase Hamburda la urechea domnului Zaremba.

— Păi, n-avem ce face, spuse domnul Zaremba.

Manase Hamburda făcu un gest cu degetele, ca şi cum ar fi aruncat în aer un obiect sferic, de care era sigur că nu se va mai întoarce niciodată pe pămînt. Toni Bucevschi scrută orizontul străzii şi fața îi deveni şi mai nemulțumită.

— Cine le-a zis să vină cu nevestele? întrebă Toni Bucevschi fără adresă, ştiind că va fi auzit şi de Zaremba şi de Manase Hamburda.

— Da' le-a zis cineva să vină fără? răspunse proprietarul Sălii Germane netulburat. În secunda următoare se apleacă din nou asupra unei delicate mînuțe înmănuşate şi conduse personal pe domnul şi pe doamna Bruda la garderobă.

Engster Grațian, într-un sacou strîns pe corp, cu alură de toreador, apăru şi el din adîncurile parfumate şi zumzăitoare ale restaurantului.

— S-a umplut, spuse scurt Engster Grațian şi nici el nu arăta prea bine.

— Cum s-a umplut? se întoarse spre el domnul Zaremba.

— Aşa bine, răspunse gîtuit profesorul de Naturale. Mai trebuiesc scaune.

Zaremba dispăru în spatele unor draperii de culoare vişinie. Engster Grațian îi căută privirile lui Manase Hamburda şi făcu un gest cu mîinile, ridicîndu-le şi lăsîndu-le să cadă înapoi pe coapse. Apoi îl urmă pe domnul Zaremba.

Chelnerul cel bătrîn se strecură în spatele lui Manase Hamburda şi făcu un gest cu mîinile, ridicîndu-le şi patronul. Unii invitați cereau consumație şi el nu ştia ce să facă. Manase Hamburda aruncă un „dă-i dracului!“ pe vîrful buzelor. Chelnerul bătrîn plecă bucuros şi lămurit, reținînd, probabil, numai particula „dă“.

Trăsurile continuau să vină într-un ritm constant şi Manase Hamburda se văzu el în rolul celui care trebuia să sărute mîinile doamnelor, să strîngă mîinile bărbaţilor, să le complimenteze pe domnişoare şi să-i îndrume pe toţi spre garderoba „lărgită“ a domnului Zaremba. Cînd îl văzu însă pe Epaminonda Bucevschi cum apare în uşă, cu mîinile în buzunar, ca şi cum n-ar mai fi fost nimic de făcut, îl înşfacă imediat de umeri şi-l lăsă în locul său. Se întoarse pe călcîie şi intră în restaurant.

Sala era arhiplină şi o voie bună generală se degaja în aer. Cînd Manase Hamburda trecu printre mese, cîţiva aplaudară, se lansară cîteva glume, într-un colţ se auziră chicote. El se îndreptă sever spre mica estradă aşezată sub ecranul sălii. La masa „comitetului“ nu se afla decît domnul Buraga, adîncit în contemplarea unei hîrtii albe, incapabil să-şi ridice fruntea şi să privească în miezul încăperii. Cînd Preşedintele de Tribunal ajunse lîngă el, domnul Buraga ridică doi ochi umezi, de iepure jupuit.

— Domnule Preşedinte, murmură Buraga. Domnule Preşedinte, mai spuse el înainte de a se îneca definitiv în propria sa voce.

Chelnerul cel bătrîn alerga printre mese aşezînd peste tot pahare şi fel de fel de sticle. „Parcă era vorba de un meniu fix“, îşi spuse Manase Hamburda şi-l căută cu privirile pe domnul Zaremba. Patronul dirija operaţiunea de plasare a unor noi scaune printre cele deja ocupate şi nu făcu decît să ridice aproape insesizabil din umeri la întrebarea mută a celuilalt.

Se auzea clar în înaltul sălii clinchetul de pahare. Lumea sporovăia în grupuri mici şi din cînd în cînd se rîdea înfundat. Cîţiva bărbaţi reluară figura cu bătutul din palme ca şi cum ar fi fost nerăbdători. Curînd domnul Zaremba deveni neputincios în faţa publicului aflat în continuă afluenţă şi formulă rugămintea ca domnii să rămînă în picioare şi să cedeze locurile damelor. În spatele tuturor se înghesuiră cîţiva elevi de liceu. Manase Hamburda reuşi să identifice, în sală, cîteva dintre doamnele bine înfipte în viaţa oraşului. Se aflau acolo directoarea Şcolii normale de fete, cîteva instructoare din subordinea ei, doamna preoteasă Hulubei, doamna colonel Moroşanu, directoarea Şcolii de handicapaţi; în primul rînd se mai aflau Lituţa şi doamna Hutopila, domnişoara Dochiţa, profesoară de geografie, văduva aviatorului Strehaia (erou din Primul Război Mondial) însoţită de fiul ei de 14 ani. Sala, pe mai toată suprafaţa ei, vibra de forme armonioase şi de lenjerie feminină. În scurta sa explorare, Manase Hamburda recunoscu prea puţini dintre invitaţii pe care mizaseră în mod special şi cărora le trimiseseră invitaţii individuale.

Îşi aminti că un oarecare propusese ca, în afară de invitaţii, să fie lipite şi nişte afişe în punctele cheie ale oraşului, în aşa fel încît cei realmente interesaţi să nu fie frustraţi de contactul cu adevărul. Manase Hamburda îl înjură în gînd pe cel care avusese ideea nefericită, dar nu reuşi să identifice, în memorie, a cui fusese vocea. Mai tîrziu m-a întrebat dacă nu-mi aminteam cumva cine fusese cu propunerea. I-am răspuns că nu aveam habar şi am negat că *eu* aş fi fost de faţă în momentul pronunţării ei.

Sala gemea de lume şi aducea extrem de mult cu publicul unei săli de varieteu, cu un minut, două, înainte ca orchestra să dea semnalul de începere. Manase Hamburda îşi strecură două degete în buzunarul de la haină şi răsuci nervos colţul unor file împăturite. Conferinţa pe care o pregătise nu mai avea nici o greutate, date fiind noile împrejurări. Textul fusese conceput cu un anumit ton, aproape universitar, era adresat unor bărbaţi şi ridica probleme de mare concentrare şi de mare seriozitate în receptare. Ar fi fost cu totul ridicol să expună, în faţa *acelei* săli, toate subtilităţile concluziilor sale.

Manase Hamburda căzu într-o tristeţe abisală. Foşgăiala, ţipetele la timp cenzurate, icnetele, rîsetele ostentative, bîrfa trezită pe toate buzele, ajungeau la el ca un foc palid de artificii, ca ecoul unui cazan de locomotivă aflat în trepidaţie. Simţea că, secundă după secundă, atmosfera se dilua, se prăbuşea, devenea chiar ostilă tuturor gîndurilor sale, speranţelor lor, în general. Era cît pe ce să se prăbuşească dezarmat pe scaun, alături de domnul Buraga şi de Toni Bucevschi, cînd, în sală îşi făcu apariţia Mihail Iorca.

Îmbrăcat într-un costum alb, de mare bun-gust şi rafinament, pe care, probabil, numai la Paris mai avusese *unde* să-l poarte, Mihail Iorca degaja din toată fiinţa lui o linişte specială, o mare libertate şi o dezinvoltură proprie numai celor obişnuiţi cu marile oraşe şi cu intimitatea oamenilor celebri. Manase Hamburda nu crezuse niciodată că Mihail Iorca putea să fie şi *aşa.* Nu degeaba şi-a tocat averea la Paris, gîndi el, cînd îl văzu cum trece, ca un prinţ de sînge, ca un armăsar de rasă, ca o sabie de gheaţă prin aburul jegos al unui birt, îşi dădu seamă că nu era totul pierdut.

Într-adevăr, sala căzuse într-o tăcere sticloasă. Mihail Iorca, sigur pe sine ca un peşte singur într-un ocean transparent, îl zări pe Manase Hamburda şi-i făcu un gest cu mîna. Manase Hamburda se ridică repede şi-l invită printr-un gest scurt dar politicos să ia loc alături de el, pe estradă. Mihail Iorca nu ezită nici o secundă. Nimeni nu schiţă nici un gest, iar în

momentul cînd o şoaptă laterală îi tulbură drumul, Mihail Iorca o stinse cu o singură privire.

Îi strînse mîna lui Manase Hamburda, îl salută printr-o înclinare a capului pe Toni Bucevschi şi, întrucît domnul Buraga nu îndrăznise să ridice ochii spre el, se aşeză pe scaunul oferit de Manase Hamburda. Domnul Zaremba li se alătură imediat, întrebîndu-l în şoaptă ceva pe Mihail Iorca, mai mult din dorința de a se integra în preajma acestuia. Din celălalt capăt al sălii, Epaminonda Bucevschi le transmise o fluturare de braț, semn că uşile fuseseră închise.

Engster Grațian, încurajat de efectul pe care Mihail Iorca îl produsese asupra sălii, îi interzise vehement chelnerului bătrîn să mai servească pe cineva şi să mai mişune prin sală.

Manase Hamburda făcu doi paşi înainte, apropiindu-se oarecum de public, dar păstrînd în acelaşi timp distanța necesară pentru a-l domina. Intrat în toate hainele firescului, salută decent, mulțumi celor prezenți pentru interesul acordat conferinței şi-i anunță că urma să le vorbească liber.

Întîi şi-ntîi îi prezentă pe „membrii comitetului de organizare“ şi avu grijă să înceapă cu Mihail Iorca. Le povesti, pe scurt, că ideea acelei Conferințe şi ideea întemeierii unei *Societăți a intelectualilor* din oraş îi aparținuse în întregime lui Mihail Iorca. În acest punct al cuvîntului său, începu să aplaude, pe jumătate întors cu fața la Mihail Iorca şi toată lumea izbucni furtunos, bătînd cordial din palme. Mihail Iorca privi mai puțin de o secundă spre Manase Hamburda, zîmbi şi-şi puse picior peste picior.

Lumea se simți atît de impresionată de gesturile simple ale bărbatului îmbrăcat în alb, încît îşi înteți aplauzele. Manase Hamburda îi calmă cu gesturi largi.

Continuă să le vorbească de Mihail Iorca. Le aminti că omul din fața lor tocmai se întorsese de la Paris. De fapt, se întorsese din Europa şi adusese cu el o fărîmă din aerul civilizat şi din tonul marilor probleme care se dezbăteau acolo.

— Domnul Mihail Iorca, spuse el, a venit singur printre noi. Nu l-a chemat nimeni, decît propria sa conştiință şi marea noastră nevoie de a intra în rezonanță cu adevăratele spații în care se leagă şi se dezleagă istoria. A venit în acest oraş cu o misiune specială, cu o misiune a cărei extraordinară însemnătate urmează să o descifrăm aici, acum.

Manase Hamburda vorbea în fața sălii electrizate şi se mira el însuşi de spusele lui. Simțea cum în creierul său creşte o avalanşă de cuvinte şi de

idei care nu aveau nici o legătură cu ce gîndise pînă atunci. „Am să rup, mai tîrziu, hîrtia“, îşi spuse şi continuă să se adreseze sălii, stăpînind-o perfect prin demonstraţia sa şi prin greutatea pe care omul din spatele său i-o dădea datorită prestanţei sale.

Da, Mihail Iorca era omul lor de legătură. Omul care le făcea lor legătura cu Europa, cu marea conştiinţă a acelui veac. Pentru că pretutindeni, în Europa şi în Capitală, se trezeau conştiinţele, se trăgeau marile concluzii istorice ale veacului. Iată. Mihail Iorca venea acolo, în oraşul acela mic, pierdut în spaţiile vitrege ale provinciei, se *reîntorcea î*n oraşul în care se născuse numai şi numai din dorinţa de a aprinde şi la ei focul conştiinţei. Micul atom incendiar se afla acolo, în faţa lor, în inimile lor. Veacul apăsa greu pe existenţa de zi cu zi. Un om venea să tragă semnalul de alarmă, să le arate care era grandioasa soluţie. Pentru că el nu venise cu mîna goală. Nu. Venise cu o soluţie, cu o strategie de acţiune. Degetul lui arătător cunoştea calea, direcţia. Era o obligaţie pentru toţi intelectualii oraşului să mediteze la acel deget arătător, la calea arătată de el.

Desigur, Mihail Iorca urma să plece din nou. Urma să plece înapoi, în Capitală, în Europa, ca să ducă răspunsul lor. De aceea ei trăiau un moment de mare responsabilitate. Acolo, chiar în acea zi, urmau să dea un răspuns. Nu era o întîlnire amicală, nu era nici vorbă de un banchet. Deşi doamnele veniseră în număr atît de mare şi într-o ţinută atît de aleasă, nu urma să aibă loc un bal şi nici o proiecţie cinematografică…

În sală se iscă un oarecare murmur, dar Manase Hamburda îl cenzură ferm. Pe măsură ce vorbea, statura lui devenea şi mai impunătoare. Pieptul i se bomba, privirile îi ardeau.

— Acum, aici! strigă Manase Hamburda. Am venit aici, noi, intelectualii oraşului, ca să judecăm primejdiile acestui veac nefericit. Peste tot s-au tras semnale de alarmă. Peste tot intelectualii au rostit cuvîntul ferm „nu“ în faţa anormalităţii. Trebuie să pronunţăm şi noi cuvîntul care ne va uni conştiinţele. Domnilor, trebuie să spunem „nu“!

Sala primea cuvintele ca pe nişte mici gămălii incandescente ţîşnite dintr-o praştie. Cîţiva îşi goliseră paharele şi ascultau cu degetele crispate pe faţa de masă. Un bărbat într-un costum de culoarea oului de raţă simţi că nu mai poate face faţă discursului fără încă un deget de alcool. Pocni din degete şi-i făcu semne disperate chelnerului bătrîn.

Domnul Bilaus stătea în picioare, sprijinit cu un umăr de perete şi ceafa i se cutremura de emoţie. Engster Graţian îşi spuse în gînd, de vreo

cîteva ori, că Preşedintele era dat dracului.

Cea mai mare parte a cucoanelor şi a fiicelor îşi luaseră ochii de pe Mihail Iorca şi îl urmăreau cu irisurile excitate pe Manase Hamburda. Mai fiecare recunoştea în sinea sa că Preşedintele de Tribunal avea aplomb. Elevii de liceu din ultimul rînd ascultau cu gîturile asudate. Un ofițer de infanterie se trezi, de mai multe ori, că luă poziție de drepți pe anumite accente ale vorbitorului.

Aerul sălii era uşor încins datorită zecilor de gîtlejuri care respirau. „O să fie bine“ îşi spuse Manase Hamburda înainte de a îmbrățişa încă o dată cu privirile toată sala şi de a schimba tonul:

— Nu e uşor ceea ce trebuie să facem. Primejdia care ne apasă e cumplită, e gravă, e grețoasă. Răul, ura, mizeria, trădarea, întunericul atîrnă peste noi şi stau agățate doar de un fir de păr. Pe deasupra creştetului nostru se revarsă o cascadă de sînge, de puroi, de nervi, de suferință. Rănile necicatrizate ale istoriei se prăbuşesc peste fețele noastre, cad în casele noastre, pe mesele noastre, peste pîinea şi cuțitul nostru… Avem nevoie de cuvîntul „nu“ şi de toată forța creierului… Pentru că trebuie să separăm, fiecare în parte şi toți împreună, normalul de anormal, adevărul de minciună. Domnilor, să presupunem că anormalitatea este un animal scîrbos şi veninos care trebuie hăituit şi stîrpit. Cine îl zăreşte trebuie să anunțe şi pe alții. Hăitaşii trebuie să fie cît mai mulți pentru ca lighioana să se prăbuşească sub ascuțişul armelor. Fiecare intelectual trebuie să fie un astfel de hăitaş! Societatea căreia îi punem astăzi bazele are nevoie de cît mai mulți hăitaşi! Trebuie să urmărim, să stîrpim animalul rău! Oricine zăreşte un exemplar din acest animal trebuie să dea semnalul de alarmă. Să spună. Să strige! Aici, chiar azi, chiar acum!

Manase Hamburda era asudat şi bărbia i se cutremura sub presiunea cuvintelor. Se întoarse spre masa la care stăteau Buraga şi Toni Bucevschi. Maşinal, Zaremba îi umplu un pahar cu bere şi Manase Hamburda îl dădu peste cap.

În sală izbucniră cîteva centre de comentare. Bărbații intraseră într-un fel de transă eroică şi dădeau explicații femeilor. Se auzeau mereu expresiile „adică cum?“, „de ce?“, „în ce sens?“. Domnul Zaremba, după ce primi paharul golit din mîna lui Manase Hamburda, se grăbi să-l strîngă de umărul drept. Voise şi să-l felicite bărbăteşte în fața mulțimii dar i se păruse brusc nefiresc să strîngă mîna care tocmai alunecase peste buzele ude cu spumă.

Mihail Iorca îl privea amuzat pe Manase Hamburda, fără să-şi trădeze însă amuzamentul. Într-un fel omul acela îl impresionase. Nu-i purta pică pentru modul nu tocmai onorabil în care-i folosise prezența. Îşi aminti însă că ar fi fost cazul să-şi ia tălpăşița din oraş. De mult ar fi trebuit să-şi vîndă casele rămase de la bătrînul său tată. „Nici măcar nu m-am dus să-i văd mormîntul" îşi spuse bărbatul îmbrăcat în alb. Intrase într-o ciudată letargie, de la venirea în oraş. Acum trebuia să o destrame. Simți un fel de recunoştință față de Manase Hamburda. Îi făcuse o bună recomandare în fața oamenilor. Poate că în felul acela cîştigase mai mult credit. Da, era cazul să ceară un preț mai mare pe imobile.

Chelnerul bătrîn, la un semn al domnului Zaremba, îşi reluă goana agitată printre mese. Bărbații cereau mai ales bere, ca să-şi stingă fierbințeala. Doi băieți tineri, ajutoare noi, gîndi domnul Bilaus, duceau tăvi cu lichioruri şi cafele.

Se discuta cu îndîrjire în cîteva locuri din sală şi atenția multora era atrasă dintr-un punct în altul.

Manase Hamburda se văzu nevoit să mai aducă la cunoştința publicului cîteva lucruri. Toți cei prezenți acolo vor semna un act de întemeiere a Societății. Societatea va fi înregistrată, chiar a doua zi, ca persoană juridică. Membrii fondatori vor discuta, apoi, statutul Societății. Discuțiile libere erau programate la sfîrşit.

Tensiunea creştea din fiecare nelămurire, din fiecare întrebare aruncată în aer. Cineva dorea să ştie dacă membrii fondatori plăteau şi ei cotizație. Altul se interesă mai bine de partea cu vînătoarea. Cam pe fiecare masă se adunaseră sticle, pahare, ceşti. Bărbații îşi aprinseseră, mai toți, cîte o țigară. Femeile îşi făceau vînt cu evantaiele. O doamnă mai în vîrstă se arătă nelămurită, pentru că Mihail Iorca nu spusese încă nici un cuvînt.

Un profesor pensionar repeta mereu că Manase Hamburda avusese întrutotul dreptate şi că trebuiau să treacă la acțiune. Directoarea Şcolii normale de fete se ridică în picioare şi ceru să fie ascultată. După părerea ei, pentru că tot li se ceruse să-şi spună deschis părerea, principalul animal scîrbos şi veninos care trebuia hăituit era Ministerul Învățămîntului. Ştiau ei că în cursul acelui an Ministerul Învățămîntului le redusese contul la jumătate? Ştiau ei în ce mizerie trăiau fetele la internat? În felul acela nu se putea face educație. Era cu totul şi cu totul lăudabilă inițiativa acelei Societăți pentru că, iată, avea în sfîrşit unde să-şi pună problemele.

Elevii de liceu îngrămădiți în spate începură să aplaude şi mai multe persoane rîseră pe înfundate. Directoarea Şcolii normale de fete pronunță de cîteva ori cuvîntul „derbedei“ şi încercă să vorbească din nou. Bărbatul îmbrăcat în costum de culoarea oului de rață i-o luă înainte. Cu un glas puternic, acoperind cu uşurință toată frămîntarea celor din jur, îşi spuse părerea despre pericolul anormalității. Remarcă în mai multe fraze elogioase subtilitatea şi rafinamentul de gîndire ale lui Manase Hamburda. Întări şi el, cu toată convingerea, ideea că principala grijă a intelectualului era depistarea anormalității. Toată lumea trebuia să depisteze cele mai diverse anormalități, chiar dacă unele păreau inofensive. Iată, el dorea să aducă la cunoştința publicului o anormalitate depistată recent. Ştiau ei că penitenciarul era mult prea aproape de oraş? Ştiau ei că elevii de la şcoala Popadiuc treceau chiar prin dreptul penitenciarului, de două ori pe zi? Ştiau ei ce efect avea asupra copiilor imaginea asasinilor în haine vărgate şi a gardienilor de pe ziduri? Oare era normal să clădeşti penitenciarul lîngă şcoală şi şcoala lîngă penitenciar? Cel fel de generații vor fi acelea care vor creşte cu obsesia penitenciarului în suflet? Îl ruga pe Manase Hamburda şi personal pe Mihail Iorca să țină cont de cele observate de el.

— Păi, dacă aşa stau lucrurile, spuse doamna Strehaia, să vă spun eu ce pensie are o văduvă de război! Încercă să se ridice în picioare şi-şi desfăşură un voal negru din jurul brațelor. Cinci sute de lei lunar, atîta! strigă doamna Strehaia izbucnind în plîns. E normal? Domnule Manase, e normal? Pentru un erou care a căzut pentru întregirea nației?

Manase Hamburda schiță cîțiva paşi de apropiere. Ar fi vrut să le spună că primejdia *lui* şi anormalitatea *lui* erau de altă natură şi că el se referise la cu totul altceva. Chiar reuşi să construiască două, trei propoziții, cînd mai multe voci îl întrerupseră prin vehemența cu care îi aprobau ideile.

— Eu, se ridică un bărbat burtos, cu mutră de măcelar, eu vreau să ştiu cine a dat foc anu' ăsta la fabrica Smocct…

— Sigur, sîsîi cineva din spatele lui. În gară zace de trei săptămîni un vagon cu săpun…

— Unde? tresări domnul Bilaus.

Manase Hamburda îi puse un deget în față şi-l calmă. Cineva agita un sul de hîrtie prin aer şi cerea ca la Fondul săracilor să se facă o anchetă serioasă.

— Domnule Preşedinte, strigă un bătrîn slăbănog spre Manase Hamburda. Frații Thöner au dat faliment! De ce se ține ascuns acest lucru?

— Şi mai e ceva, tună peste adunare bărbatul în costumul de culoarea oului de rață. În curtea penitenciarului se afla o tăbăcărie. Era normal ca *totul* să fie deversat în pîrîiaşul Toplița? Jumătate de oraş se împuțise deja din cauza tăbăcăriei. Nu mai era mult şi urma să se împută şi cealaltă jumătate.

— Ți se pare, îi aruncă, în zeflemea, o voce.

— Cum mi se pare? Cum mi se pare? întrebă furios bărbatul îmbrăcat în costum culoarea oului de rață.

— Să fie vîndut săpunul la licitație! strigă altă voce.

— Omul! Omul trebuie păzit de anormalitate, gînguri o voce de licean pirpiriu.

Mai fiecare dintre bărbați se afla la al treilea rînd de bere. Chelnerul bătrîn asudase şi gîfîia ca un cîine în amiază. Faptul că fiecare trebuia să dezvăluie un act de anormalitate devenise atît de clar, încît nimeni nu mai putea fi oprit.

Un domn cu nasul coroiat se apropie de estradă cu tot cu halbă şi povesti pe nerăsuflate cum era situația la internatul de băieți. Pedagogul fusese pe vremuri plutonier şi acum îi bătea cu centura pe sărmanii elevi. Liceenii din spate începură să fluiere lung. Omul cu nasul coroiat arătă încîntat spre ei:

— Aşa! Aşa!

— Domnul Torac a angajat cinşpe lucrători orbi, informă cu glas cîntat o femeie cam trecută, îmbrăcată numai în dantele. Bărbatu-său încerca s-o tragă de mînecă dar ea se smulse violent. E normal ca la fabrica de perii să lucreze cinşpe lucrători orbi? La Thöner, la tapiserie, de ce n-au fost primiți lucrătorii orbi?

— Cînd se va zugrăvi odată catedrala? intonară mai multe voci.

— Domnul Iorca, să vorbească domnul Iorca! cereau liceenii.

— La garnizoană s-au cumpărat opt butoaie cu varză stricată, şopti un bătrînel cu gîtul scurt.

„Ai văzut că n-a ieşit nimic?“ auzi Manase Hamburda dinspre propriul său cap.

Fiecare simțea că are ceva de spus. Nimeni nu dorea să piardă marele moment în care se putea exprima. Treceau unul după altul prin fața lui Manase Hamburda, îl îmbrățişau emoționați şi-l pupau pe amîndoi obrajii. Pe Mihail Iorca îl omagiau doar cu cîte o înclinare a capului, înainte de a se proțăpi pe estradă şi de a-şi comunica observațiile.

Domnul Bruda se hotărî şi el să destăinuie una din anormalităţile care gîtuiau oraşul. Ce căuta o clădire atît de mare în centrul unui oraş atît de mic? Cîţiva aplaudară la vorbele domnului Bruda. Manase Hamburda îl trase spre el, nemulţumit:

— Ce faci, Năică, ai înnebunit?

Domnul Bruda se ruşină cumplit. Toni Bucevschi se ridică şi îl imploră pe Manase Hamburda:

— Opriţi-i, domnule, opriţi-i!

— Domnilor, încercă Manase Hamburda pentru a doua oară. Nu de asta ne-am adunat aici. Primejdia e mult mai subtilă. Anormalitatea e de altă natură… Simptomele, germenii…

— Da, da! se auzeau strigăte de pretutindeni şi Manase Hamburda se trezi din nou înăbuşit de entuziasmul celor care îl aprobau.

— Să se spună tot! Să fie aduşi aici!

— La şcoala de handicapaţi este igrasie!

— De ce s-a pavat Piaţa Ştefan cel Mare cu piatră de rîu? Cine a pus banii în buzunar?

— La Creditul Imobiliar s-au falsificat chitanţe!

Chelnerul bătrîn împărţea al patrulea şi chiar al cincilea rînd de bere. Fumul de ţigară devenise dens şi se rotea în aerul încăperii ca nişte nori prevestitori de furtună.

Manase Hamburda îmi căută privirile şi eu am ridicat din umeri. Artur Fercalo se luptă multă vreme cu sine. Ar fi vrut să spună cîteva cuvinte despre situaţia anormală şi mizerabilă a merceriilor din oraş. În ultimul moment însă îl sfătui pe Manase Hamburda să dea citire celor nouă puncte din statut, în speranţa că oamenii se vor disciplina.

Preşedintele de Tribunal reuşi cît de cît să se facă auzit, apelînd des la personalitatea lui Mihail Iorca, spre care se întorcea des, ca şi cum ar fi vrut să-l arate mereu publicului. Citi rar şi răspicat cele nouă puncte, răsplătit mereu cu strigăte de „aşa“, „sigur“, „da“, „merge“. Cînd ajunse la punctul cinci, sala vibră din nou de comentarii. Un tînăr spilcuit ceru, cu o voce peltică, să i se dea în observaţie poligonul, pentru că el locuia în apropiere şi vedea zilnic cum sărmanii recruţi erau frecaţi acolo pînă la sînge. Un bărbat buhăit, aflat la al cincilea rînd de bere, ceru, nici mai mult, nici mai puţin decît o slujbă „pe la primărie“.

Punctul şapte trecu aproape neobservat, dar punctul nouă impresionă adînc. Un tîrgoveţ care se cinstise cu prea mult lichior se ridică aproape

plîngînd şi spuse că el dorea să fie primul care să se predea Societății pentru că vînduse butoaie cu doage plesnite.

Ideea că normalitatea trebuia cu orice preț conservată căzuse foarte bine pe înțelesul tuturor şi proliferă într-o altă avalanşă de strigăte, fraze, mărturisiri. Cîțiva se interesară de prefect. De ce nu venise prefectul? De ce s-a demolat hala pieței dacă nu s-a ridicat alta? Domnul Crăiniceanu era un bețiv. Şi la Calea Ferată s-au pus bani în buzunar. De ce s-a tras calea ferată pe mijloc? Grădinile din Hardic erau mereu inundate din cauza morii. Ce s-a făcut cu mortul din tren? În parc nu s-a adus destul pietriş, la plimbare se făcea noroi. Comerciantul român era un prost. De ce? De o sută de ani comerciantul evreu îl juca pe degete pe comerciantul român. Dacă trecea regele prin oraş? Nu exista nici un platou de unde să vadă lumea. Domnul Zaremba încasa separat pentru film…

— Cum? urlă domnul Zaremba amețit. Ce-a zis? Epaminonda Bucevschi, care se afla foarte aproape de uşă, plescăi din buze, ca şi cum ar fi vrut să scape de un fir de praf. Ieşi în stradă şi se duse acasă.

Lui Manase Hamburda i se făcu rău. Se prăbuşi pe scaun, lîngă Mihail Iorca. Toni Bucevschi aduse cu mîna lui două halbe de bere şi le întinse celor doi.

— Tîmpiți, spuse Manase Hamburda şi bău cu sete. Mihail Iorca fuma oarecum absent.

— Ai să treci cu vederea, nu-i aşa? îi zise apoi bărbatului îmbrăcat în alb. Îl bătu uşurel cu palma pe genunchi: îți găsesc eu cumpărător la case.

— Ce-ai? întrebă Mihail Iorca nedumerit şi se aplecă spre Manase Hamburda. Eşti bolnav? Îi atinse tîmpla cu degetele. Fruntea celuilalt pulsa ritmic şi violent, de parcă pe spinarea omului ar fi căzut nişte lovituri cumplite de bici.

Larma, rîsetele, strigătele, zgomotul provocat de sutele de pahare, ceşti şi tacîmuri învăluiau totul, striveau înălțimea gîndului de început. O presiune tenace de nervi, oase, fum îndesa materia umană înfundînd-o într-o cutiuță. Engster Grațian avea o teribilă înfrîngere întipărită pe chip. Toni Bucevschi îi întinde instinctiv mîna şi celălalt i-o strînse recunoscător. Nu se mai înțelegea nimic din colcăiala de trupuri, din susurul alcoolului şi din foşnetul rochiilor şi al dantelelor. Membrii fondatori ai Societății se simțeau însă foarte bine şi continuau să vorbească. Unii ocupaseră estrada şi dirijau de acolo mai multe coruri de voci. Manase Hamburda îl chemă printr-un

gest pe Zaremba, care se apleacă vinovat pînă la buzele aflate într-o frămîntare lentă.

— Dă-le un film, spuse Manase Hamburda. Ai un film?

— Am, spuse Zaremba. Am un film nou. Am *Pe aripile vîntului*. Dar e subtitrat în germană.

Manase Hamburda se gîndi două secunde;

— Fie şi-n germană.

2

Au urmat cîteva zile cu soare, de toamnă întîrziată. Oraşul s-a bucurat de vremea frumoasă şi a uitat definitiv întîmplările de la Sala Germană.

Domnul Bilaus şi cu Engster Graţian au băut însă, două zile, cot la cot, înecîndu-şi amarul şi povestindu-şi unul altuia totul, de la copilărie pînă în momentul în care la Sala Germană s-a stins lumina şi a fost proiectat filmul *Pe aripile vîntului*.

Toni Bucevschi s-a dat la fund pentru un timp. Manase Hamburda a zăcut în camera sa, îngrijit de Lituţa şi de băiatul de 16-17 ani. Domnul Buraga a desfiinţat cafeneaua. Cele trei mese zilnice au început să se desfăşoare din nou ca pe vremuri. Hariton Remus exersa tot mai des în odaia sa. Mulţi dintre chiriaşii casei reclamau domnului Buraga nopţi nedormite şi dimineţi pierdute chinuitor din cauza vocii baritonale care urca de la parter. În cîteva rînduri domnul Buraga l-a rugat pe Hariton Remus să-şi tempereze exerciţiile ori să anunţe din timp orele la care dorea să dea probe vocale.

Artur Fercalo a stat îmbufnat în spatele tejghelei sale, de dimineaţa pînă seara, sperînd să recupereze ceva din timpul pierdut. I-a părut sincer rău că nu apucase să pună problema merceriilor din oraş. S-a mustrat singur, de mai multe ori, pentru acel moment în care se lăsase învins de timiditate.

Epaminonda Bucevschi a rătăcit cîtăva vreme de la o casă la alta. Şi-a pregătit cîteva pînze dar nu s-a apucat, pînă la urmă, de lucru. A revenit în casa domnului Buraga şi a luat masa de cîteva ori împreună cu ceilalţi. Şi-a vizitat fratele dar n-a reuşit să-l scoată din tenebrele în care se scufundase. Pînă la urmă s-a instalat în casa lui Manase Hamburda, ca să-i ţină de urît Lituţei. Ori de cîte ori Lituţa se întorcea din camera lui Manase Hamburda, obişnuia să se intereseze îndeaproape de sănătatea celui suferind. Preşedintele de Tribunal nu avea propriu-zis nimic. Pur şi simplu se simţea foarte obosit şi nu voia să deschidă ochii. Din cînd în cînd se lăsa bîntuit de tristeţe şi spunea că viaţa lui s-a sfîrşit.

Mihail Iorca a rămas, după seara petrecută la Sala Germană, cu o continuă mască de om total amuzat. S-a gîndit îndelung la el însuşi, la zilele

pe care le petrecuse în oraş. A reuşit, la un moment dat, să treacă şi dincolo de limita dureroasă a amintirilor sale. Retrăi, în minte, evenimente de dinaintea sosirii sale în oraş. Dorința de a *fugi* cît mai repede de acolo i se înfiripă din nou.

Avea de rezolvat, însă, cîteva lucruri. Trebuia să vîndă casele şi să descopere mortul.

Întîi şi-ntîi îşi vizită casele. Vungă se oferi să-l plimbe cu birja pe la cele cinci, şase case împrăştiate în tot oraşul. Fiecare dintre imobile gemea de chiriaşi şi subchiriaşi. Ori de cîte ori cobora în fața uneia, oamenii ieşeau ciorchine la geamuri sau pe balcoane. Casele erau mari, frumoase, cu etaje şi mansarde. Se vedea însă de departe că erau neîntreținute şi că neglijența locatarilor le rodea pe dinăuntru, scufundîndu-le în mormane de gunoi şi în duhori înfiorătoare. Gardurile erau putrezite ori doborîte de-a binelea, acoperişurile apăsau ciuruite de ploaie şi sfărîmate de grindină. Multe dintre ferestre fuseseră sparte şi acoperite cu scînduri scurte, uneori aşezate unele peste altele ca nişte palme zgîriate şi obosite.

Pe tot timpul drumului Vungă comentă şi bombăni patern. Nu se făcea aşa. Bătrînul fusese om de treabă. Păcat de bani. Muncise mult bătrînul, avusese idei. Nu fusese bețiv, nu se însurase a doua oară. Strîngea şi trimitea, strîngea şi trimitea. Ehe, dacă ar fi ştiut el cum i se tocau banii în străinătate! El, Mihail Iorca, ar trebui să se simtă puțin ruşinat. Dacă era să judece bine, ar fi trebuit să se simtă chiar vinovat. Ce făcuse cu banii? Îi tocase cu femeile, se lăsase golit de parale, se lăsase stors de tinerețe, de viață. D-apoi aşa era bine? Aşa se purta un fiu? Tatăl fusese un om inimos, deschis. Fiul fusese pur şi simplu un potlogar, un coate-goale înfumurat. Atîția ani fără nici o depeşă, fără nici o veste? Ce fiu era ăla care nu venea nici la moartea lu' tată-său? Dacă era vorba de un cît de mic grăunte de recunoştință, ar fi trebuit să vină şi de la mama dracului. Să nu-ți pese chiar deloc de părintele tău? Să-l laşi să moară ca un cîine, fără o vorbă bună, fără să-i ții tu, cu mîna ta, lumînarea? Apoi fiul ăla era, nici mai mult, nici mai puțin, decît un porc, un fandosit, un gîndac puturos de bucătărie care trebuia strivit cu un bobîrnac. Ştia el măcar unde fusese înmormîntat bătrînul? Fusese măcar o dată, de cînd se aciuase prin oraş, să caute mormîntul? Se întrebase el, măcar o dată, cine stătuse în aceşti şapte ani să îngrijească de mormînt? Cine făcuse parastasul, cine dăduse slujbe pentru pomenire şi odihnă? Cîine, nu om, era fiul acela. Uite cum primeau unii totul de-a gata şi nu-i mustra nici cugetul şi nici nimica. Sigur că erau casele în paragină!

Cine să aibă grijă de ele? Comisionarul era şi el un porc, jumătate din bani îi pierdea la cărți, un sfert îi bea şi restul îi depunea la bancă. Păi, aşa se ține o afacere? Aşa se îngrijeşte de o moştenire? Păi, ce fel de om era ăla care îşi bătea joc chiar de pîinea care îl hrănea? Păi, ăla nu era om. Ăla era fiară. Şi mai pomeneau unii de țările civilizate. Care țări civilizate? El nu cunoştea o țară civilizată. Singurul loc care i s-a părut civilizat erau Băile Herculane. Şi asta întrucît era plin de bolnavi şi bolnavii nu mai au încotro. Ştiu că le-a sunat ceasul şi trebuie să fie civilizați. Asta era. Măcar îşi mai amintea Mihail Iorca în ce casă se născuse? De mirare că-şi mai amintea. Poate Dumnezeu încă nu-şi luase ochii de la dînsul, dacă nu-i ştersese încă amintirea aceea din cap. Poate că se mai putea spăla ceva din mîrşăviile şi nesimțirile de altădată.

Mihail Iorca îl ascultă pe Vungă cu un fel de sfințenie. Nu-l întrerupse nici măcar o singură dată. Din cînd în cînd îi dădu şi cîte un răspuns, simțind că întrebarea nu fusese retorică.

Vungă opri la sfîrşit în fața unei case destul de modeste, întinsă ca un tren de-a lungul unei curți lungi. Odăile dinspre stradă arătau ceva mai bine şi singura cameră de la etaj avea deasupra un fel de fronton. Nu se mai ghicea nimic din vechile stucaturi. Puteau fi acolo resturile unor amorezi ori ale unor măşti ciuntite.

Vungă înjură caii de mama focului pentru că „erau tot mai proşti“. Sări de pe capră şi-i deschise portiera lui Mihail Iorca. Avea în priviri un fel de strălucire respectuoasă care nu se mai potrivea deloc cu cele spuse doar cu două, trei minute înainte. Mihail Iorca păşi pe trotuarul încropit din pietre de rîu şi-şi trecu palma peste grilajul de metal al porților. Fierul purta urmele multor anotimpuri umede şi ale multor mîini care apucaseră într-un fel sau altul de săgețile care țîşneau deasupra grilajului. Un cîine începu să latre în fundul curții şi alți cîini, de pe toată lungimea străzii, i se alăturară. Cîteva javre se apropiară de atelaj şi se răstiră înfuriate la cai, dar după două, trei accese isterice se potoliră şi dădură tîrcoale cailor cu un fel de părere de rău.

Una din uşile casei vagon se întredeschise uşor. O bucată bucălată de față şi un ochi roşu rămaseră un timp în aşteptare, înainte de a se retrage din nou în culcuşul lor întunecos. Perdelele de la parter fluturară sub degetele fine ale unei femei. Un bărbat morocănos ieşi în curte ca să potolească javra înnebunită în lanț.

— Ei? spuse Vungă şi împinse de poarta grea şi ascuțită. Îl lăsă pe Mihail Iorca să intre şi-l urmă la numai un pas.

Într-adevăr, Mihail se născuse şi copilărise în curtea aceea încîlcită, şerpuind printre magazii de lemne, şoproane, cuşti de iepuri, coteţe şi private. La capătul cel mai îndepărtat al curții se ridica un nuc uriaş, un nuc care părea mult mai bătrîn decît oraşul însuşi, mai ales că putea fi zărit cam din orice punct al oraşului. Îşi aminti că niciodată nu reuşise să urce mai sus de prima mare bifurcație a trunchiului şi că îi invidiase cumplit pe toți copiii din vecini care cunoşteau „drumul" pînă la ultimile ramuri.

Revăzu dintr-o dată, în memorie, momentul în care nucul era scuturat cu prăjinile. Toată lumea se agita dedesubt cu săculteţe şi coşuri, adunînd febril şi apărîndu-se în acelaşi timp de grindina lemnoasă, împiedicîndu-se printre frunze şi ramuri rupte, izbindu-se unii pe alții şi pipăindu-şi cucuiele, într-o teribilă încăierare cu natura blîndă a marelui copac.

Bărbatul morocănos reuşise să potolească animalul şi aştepta apropierea celor doi străini. Vungă o luă înaintea lui Mihail Iorca, se apropie nepăsător de cîine şi-l scărpină de cîteva ori pe gît. Îi spuse apoi bărbatului morocănos, mai mult privind peste creştetul lui, că proprietarul casei tocmai se întoarse în oraş şi voia să arunce o privire.

O femeie grasă ca un cub deschise larg uşa de după care pîndise. Se legănă pe cele două picioare umflate şi veni lîngă bărbatul ei:

— Care proprietar? Ce proprietar?

Mihail Iorca îşi plimbă lung privirea pe deasupra acoperişurilor şi contemplă mult timp fereastra de la etaj. Acolo, pe vremea liceului, prin fereastra deschisă, primea în piept toată aroma nucului bătrîn şi tot misterul amurgurilor lungi, care se adînceau infinit în labirintul imensei coroane.

Alte cîteva uşi fuseseră lipite de perete şi alți oameni îl priveau din miezul nedumeririi lor. Toți se aflau într-o stare de aşteptare, gata să se baricadeze din nou în odăile lor dacă ar fi fost nevoie. Mirosurile grele ale cîtorva lăzi de gunoi şi ale cîtorva bucătării inundară aerul. Mihail Iorca se îndreptă spre una din uşile deschise, în cadrul căreia se profilau scările care urcau la etaj.

Femeia care semăna cu un cub alunecă prin curte tot aşa cum un calup de unt ar fi alunecat pe suprafața unei tigăi încinse. Se repezi în fața lui Mihail Iorca, dar nu pentru a-l împiedica să înainteze, ci pentru a-i mătura totul din drum. Reuşi, printr-o singură mişcare, să ridice un copil de vreo trei ani care zăcea de mult pe o oliță chiar la capătul de jos al scărilor. Urcă

ea însăşi, gîfiind îngrozitor şi strigînd un nume scurt, apoi rostogolind cîteva fraze în ucraineană.

— Poftim, poftim, îl îmbie de mai multe ori pe Mihail Iorca, întorcînd spre el o gură mare, duhnind a varză acră şi a tutun fin.

Se auzi o uşă smulsă aproape şi Mihail Iorca se pomeni în fața fostei sale odăi. Femeia care semăna cu un cub se lăsă absorbită de perete şi vizitatorul păşi înăuntru.

Camera nu era goală. Un băiat de vreo 16-17 ani, foarte serios şi foarte încurcat în acelaşi timp, îl privea din spatele unei mese. Unul din pereți, „celălalt“, gîndi Mihail Iorca, era plin de cărți aşezate pe stinghii de brad. Pe masă zăceau cîteva teancuri de foi, alte cărți tocite de atîta citit şi o farfurie de tablă, cu un rest de tocăniță sleită în ea.

Se auziră paşii ca de tun ai femeii coborînd scara de lemn. Mihail Iorca răsuflă oarecum uşurat şi făcu ocolul încăperii. Nu se mai afla acolo nici unul din obiectele pe care le cunoscuse el, în copilărie şi adolescență. Un dulap cu multe uşițe şi sertare acoperea peretele pe care altădată Mihail îşi ținuse biblioteca. Un pat foarte înalt, de metal, se întindea sub fereastră. Alte cîteva scaune, haine rătăcite, un scăunel de tras cizme, împînzeau încăperea.

Mihail Iorca făcu un pas spre băiatul de 16-17 ani, fără vreo intenție deosebită. Băiatul însă se ridică în picioare şi avu o reacție ca şi cum ar fi vrut să-şi strîngă hîrtiile şi cărțile de pe masă. Îşi cenzură imediat gestul şi-l privi în ochi pe bărbatul din fața sa, cu o mare linişte.

— Cum te cheamă? întrebă Mihail Iorca încet.

— Filip, răspunse băiatul.

Mihail Iorca se apropie de fereastra care dădea spre curte. Rămase cam un minut în fața ei privind nucul.

Aşteptă să simtă ceva deosebit dar nimic nu se clinti în ființa lui.

— De ce nu deschizi fereastra? îl întrebă pe băiat.

— N-o deschid niciodată, răspunse băiatul.

Nu se schimbase nimic, în aer şi pe pămînt, de cînd el păşise ultima oară în camera aceea. Fiecare atom era la locul lui, fiecare amănunt îşi conservase perfect lipsa de însemnătate, fiecare lucru pulsa mai departe în aceeaşi cavitate strîmtă, nefericită. Coborî treptele destul de repede, trecu fără să observe pe lîngă femeia grasă, care tocmai se pregătea să-i întindă o ceaşcă de cafea.

În curte, Vungă discuta degajat cu o mulțime de bărbați şi femei, mai tineri şi mai bătrîni, înconjurați la rîndul lor de o droaie de copii. Se vedea bine că trăsese cîteva păhărele, pentru că o sticlă se cumpănea în mîna omului care domolise cîinele.

Mihail Iorca nu le aruncă nici o privire. Se îndreptă spre poartă şi Vungă se repezi să-l ajungă din urmă. Din goană mai întoarse o dată capul spre cei rămaşi în curte, aruncîndu-le un surîs. Oamenii îi făcură cu mîna, de parcă zîmbetul lui Vungă ar fi însemnat foarte mult pentru ei.

— Domnu' Mihail! strigă Vungă şi reuşi să ajungă, totuşi, cel dintîi la poartă. I-o deschise şi-l ajută să urce în birjă. Oameni nenorociți, comentă el, de pe capră, aşteptînd să hotărască Mihail Iorca, de data aceea, încotro vor porni.

Mihail Iorca nu se grăbea. Îşi aprinse o țigară, aruncă chibritul ars între bolovanii care pavau strada şi trase un fum. Ar fi vrut să simtă ceva special şi îi era ciudă că nu simțea nimic. Privirile îi căzură pe chibritul ars şi mortul începu să-l preocupe din nou.

3

Mortul îl preocupa acum mai ales prin absența sa. Senzația inițială fusese precisă. Mortul trimisese semnale din puncte certe, concrete, extrem de apropiate de locul fizic în care respira Mihail Iorca. Treptat senzația cîştigase în spațialitate. Suprafața de pe care soseau semnalele era mult mai mare şi semnalele mult mai slabe. Mihail Iorca simți, la un moment dat, că toată casa domnului Buraga îl găzduia pe mort, că trupul inert pe care-l căuta se afla *difuzat* în pereți, în mobilă, în uşi, în trepte. Profitînd de vînzoleala pe care o creasе Hariton Remus, reuşi să se plimbe nestingherit peste tot, din pivniță pînă-n pod. Căuta cu ardoare acel loc în care semnalele ar fi pulsat mai intens, acel loc în care concretețea ar fi pătruns din nou în creierul său.

Din nefericire toate ungherele casei pulsau uniform. Nu exista nici măcar un singur colț mai misterios din abisul căruia să extragă un fir de certitudine. Pivnița continua să fie plină de apă şi să duhnească din pricina legumelor putrezite. La parter singura odaie care l-a preocupat cît de cît a fost aceea a lui Epaminonda Bucevschi. Într-o zi, cînd pictorul îşi făcu drum pe la Hariton Remus, reuşi să arunce o privire. Aşteptă pînă cînd Epaminonda căzu definitiv în prizonieratul de cel puțin zece minute al unei cafele întinse de doamna Hutopila. Se strecură pe coridor şi înaintă, simulînd o relaxare perfectă, spre uşa care-l interesa. Ajuns în dreptul ei îşi compuse o atitudine cît mai firească şi ciocăni uşor în canatul uşii. Dădea perfect impresia, dacă l-ar fi văzut cineva, că nu ştia nimic de absența chiriaşului din cameră, în acelaşi timp dădea impresia că avea ceva foarte important să-i comunice, pentru că îşi reluă bătăile în uşă, chiar ceva mai consistent. În sfîrşit, cu alura unui om exasperat de neşansă, contemplă cîteva secunde cheia care ieşea pe dinafară şi, apăsînd pe clanța uşii, o deschise larg.

Rămas în prag, privi totul cu răbdare şi precizie. Camera era foarte întunecoasă. O fereastră ca o fantă orizontală, ceva mai mare decît a unei cazemate, mărginea partea de sus a unui perete. Destul de sus ca nici o privire umană să nu treacă prin ea şi să nu zărească priveliştea dezolantă a unei curți interioare. Cîteva studii de mîini aşezate pe pereți. Desene vechi,

patinate de timp şi de singurătate, subțiate de frică şi de întuneric. Pe jos, alte desene, cartoane uriaşe sprijinite de perete ori hîrtii mici cît să le ții în podul palmei. Şi pe fiecare dintre ele aceleaşi mîini obsedante, mîini chinuite, încleştate în momente de rugă ori de frămîntare disperată. Mîini de bărbat între două vîrste, cu degete slăbănoage, lungi, cu încheieturile pronunțate ca nişte noduri. Altceva nimic. Toată pustietatea încăperii se prăbuşea violent peste foile desenate în cărbune şi peste un mic trepied aşezat sub fereastră.

Nu mai era nimic de văzut şi nimic de făcut în camera aceea. Închise uşa fără zgomot. Avu grijă să se asigure dacă era sau nu singur pe coridor. Îşi făcu din nou apariția în camera lui Hariton Remus. Cu o mînă în buzunarul hainei, cu alta aruncînd în aer o cutie de chibrituri şi prinzînd-o leneş, de fiecare dată în ultimul moment, Epaminonda Bucevschi îşi mai pierdu cel puțin o oră, în ziua aceea, alături de ceilalți vizitatori ai fostului bariton.

I-a fost şi mai uşor să pătrundă în camera doamnei Hutopila. Într-o dimineață, după micul dejun, îi şopti că avusese un vis. Un vis care-l tulburase peste măsură. Doamna Hutopila trăi un moment de mare tensiune interioară. Aproape că i se oprise respirația. Ce vis? A, un vis ca oricare altul. De fapt, nici nu-şi dădea seama de ce se simțise atît de tulburat.

— Spune, dom'le, nu mă ține!

Ce? Visul. A, nu, el nu-şi povestea niciodată visele. Mai ales cu toată lumea dînd tîrcoale în jur. De fapt, îl şi uitase pe jumătate. El nici nu prea credea în vise.

Cum? Uitase visul pe jumătate? Era nebun? Nu credea în vise? Dar în ce credea dumnealui?

El nu credea în nimic, asta era. Ar fi vrut să creadă şi el în ceva, dar nu i se arăta nici un semn. Niciodată nu i se arătase nimic, nici în somn şi nici treaz fiind. Dumnezeu îl ocolise, dracul îl ocolise, nu tu coşmar, nu tu revelație. Doar aşa, cîteodată, cîte o tulburare de dinainte de răsăritul soarelui.

Nene, nu vorbi cu păcat! Păi, tocmai ăsta era semnul! De ce nu zicea tot? Să zică tot! Visele aveau clenciul lor. Visele trebuiau despachetate, despăturite, destăinuite. Visul era o legătură, o înnodare, el trebuia dezlegat cu răbdare, cu fereală, că dacă scăpai un fir se pierdea din nou, se scufunda în negură. Nu e vis să nu ascundă ceva, sîmburi de viitor, zeflemele, bîrfe, niscaiva parale, pricini de inimă-neagră ori de inimă albastră, comedii d-ale

amorului, patimi la pat, la băutură, la slujbă, la jocuri de noroc, fandoseli care trebuiau înțărcate, guri care trebuiau închise, dopuri care trebuiau destupate, depeşe de la orizont, sîcîială în casă, zbatere pe limbă, ciorchini de bucurie, coşcogeamite moştenire ori dar, ori găselniță, vînturare pe sub ferestre luminate, mădular ostenit, ispită, cale bătută, ehe, cîte şi mai cîte… Dacă se simțea tulburat, de ce nu-şi descărca inima?

Nu şi nu. Dacă n-avea crez, n-avea nici destulă tragere de inimă.

Ah, otrăvită lume care măcina totul şi nu lăsa nici un fir legat de pămîntul lui, numai rădăcini smulse şi întoarse în vînt. Cum de i se împietrise aşa inima? Că dac-a început o să-i spună mai multe, ca să se răcorească,…

— Doamna Hutopila, se poate?

— Stai, băiatule, că nu te mănînc…

Şi l-a chemat la o cafea. Unde, ce cafea? Lasă, bei şi dumneata o cafea cumsecade. Dar întîi scoase o sticloanță cu rom. Romul era medicament. Ce ştia el, Halip Patapie? Un prost! Orice strop de rom băut era un cîştig de o zi. Ei, ş-acum visul! Păi… Visul, visul! Fără vis nu se lega nimic. N-avea haz. Păi, nu ştia de unde să-l ia. N-avea *importanță* de unde. Numai să-l apuce odată. Odată apucat, se depăna de la sine.

Inventă un vis. Se făcea că era singur. Chiar singur, singur? Nu, era lîngă o pădure. Pe timp de noapte ori pe timp de zi? Parcă era ziua. Era soare ori era ceață? Era soare pentru că se vedea pînă în adîncul pădurii. Pădure bătrînă sau pădure tînără? Lăstăriş, aha! Lăstăriş… Şi el? El mergea întruna. Se lovea de lăstăriş? Se lovea şi nu prea. Mergea sau fugea? Mergea. Mergea pur şi simpla. Deci nu-l fugărea nimeni. Parcă nu. Da' lăstărişul? Îl zgîria, îl oprea în loc? Nu. Mda. Deci: prin lăstăriş, pîş, pîş pînă cînd i-a ieşit în față un lac. Un lac? Da. Cu apă limpede? Aşa ş-aşa. Se vedea celălalt capăt? Parcă da. Şi? Şi el s-a oprit chiar la marginea lacului, la un pas de apă. S-a udat? Nu. L-a stropit ceva, vreo adiere de vînt, vreo ramură mai mlădioasă? Nu. Doar că, din lac, chiar dinaintea lui, a ieşit la un moment dat ceva… Ce? O pasăre. O pasăre? Ce fel de pasăre? Pasăre zburătoare? Da, pasăre ca toate păsările. Păi, nu era înecată? Nu, era pasăre de apă. Cum aşa? A ieşit din apă şi l-a privit drept în ochi. Doamne apără şi păzeşte! Drept în ochi? Da. Cît? Cam un minut? Un minut? Asta-i tot. Nu se poate! Şi pasărea? Pasărea s-a dat din nou la fund. De tot? În adîncul apei? Şi el? El a mai stat ce-a mai stat şi cînd a văzut că pasărea nu se mai întoarce s-a aşezat jos şi s-a culcat. Şi ce-a visat. Păi, nu mai ştie. Cum nu

mai ştie? Să-şi amintească ce-a visat. Nu mai ştie. Că n-a dormit mult şi s-a trezit. Şi? Şi s-a bărbierit, s-a spălat ş-a coborît la masă. Cum, acolo? Unde acolo? Pe mal? Ei, draci, pe mal!

Doamna Hutopila, cutremurată, trase un gît de rom direct din sticlă. Ciudat vis, domnule Iorca, foarte ciudat. Dumneata pofteşti la gînduri pe care omul nu şi le poate plăsmui singur. Măcar ai făcut ceva şcoală p-acolo? Da. Teologia cumva? Nu. Păi, ce? Astea, Literele? Nu. Cum nu? Păi, ce mai e? Procuratura, cumva? Da' de unde! Zău? Păi, mai e ceva? Doctor? Şcoala sanitară? Nici. Ei, nu se poate! Ce-a mai rămas? Poduri şi şosele? Nu, doamnă, politehnica. A, politehnica… D-aia se ițea cu gîndul pe deasupra tuturor. Da' pasărea cum era, c-a uitat să-ntrebe: era albă? Cu gîtul lung? Da, cu gîtul lung. Atunci e limpede. Pasărea era lucru cu două tăişuri… Da' dacă zicea că s-a scufundat… Noroc că s-a scufundat. Oricum, îl paşte o cumpănă. Dar sînt semne că va ieşi sănătos din ea. Îl cheamă un gînd întunecos, la adîncime mare. Ceva din ce-a fost mai trage de el. Dar să nu se dea bătut. De oglindit nu s-a oglindit şi asta era bine. Dacă se oglindea, era ca şi înghițit de sorb… Şi lăstărişul era pus acolo cu chichirez… Oameni mulți care aşteaptă ceva de la el… Şi tot aşa, şi tot aşa… Un gît de rom, o gură de cafea…

Nu descoperi nici un mort la doamna Hutopila.

Nu descoperi nimic nici la Engster Grațian, unde se lăsă invitat ca să vizioneze cîteva reptile. După două zile de conversații pe teme de natură, Engster Grațian se simți atît de onorat de existența, în acea casă, a domnului Mihail Iorca, încît îl puse în temă cu unul din marile sale secrete. Da, el, Engster Grațian, era un mare specialist în reptile. Nimeni nu ştia încă acel lucru. Nimeni încă nu avusese acces în odaia sa, nimănui încă nu-i deschisese cele două dulapuri uriaşe.

Dar Mihail Iorca îl înțelegea. Simțea că Mihail Iorca vibra alături de el, că-i aproba eforturile, gîndirea, chinul sufletesc. Văzuse Mihail Iorca exemplarele conservate de la Muzeul Grigore Antipa din Capitală? Ei bine, ce se afla acolo era vax în comparație cu ce se găsea la el în dulap. Pentru că el descoperise o nouă compoziție, o nouă soluție, un nou concentrat! Da! Un concentrat care nu distrugea viața animalului, nu-i răpea din strălucire, din aerul lui de vietate alunecoasă, din încordarea lui originară. Modul în care fuseseră conservate pînă atunci reptilele era absolut barbar, primitiv, stîngaci. Concentratele cu spirt, cu alcool rafinat şi cu alte soluții distilate, camforizate, duhnitoare, usturătoare, dezagreabile, puteau fi aruncate la

gunoi. El, Engster Grațian, poseda o rețetă nouă, o rețetă care urma să revoluționeze tehnicile de conservare în concentrate a animalelor mici şi îndeosebi a reptilelor terestre şi acvatice. Desigur, nu dorea să intre în amănunte şi nici să vorbească despre elementele care intrau în compoziția rețetei. O păstra în secret pentru că pîndea marea lovitură. Dar mostrele, mostrele lui, borcanele lui, pe acelea da, dorea să i le arate.

Şi-l invită, într-o seară, după cină, în camera lui. Era una din cele mai mari odăi ale casei. De fapt, era mai mult un apartament pentru că două uşi flancau doi pereți laterali. Una dintre uşi făcea legătura cu un fel de cămăruță, în întregime ocupată de un pat. Cealaltă se deschidea spre o vastă sală de baie, încărcată de faianță şi de un cazan uriaş, care funcționa cu lemne.

Două dulapuri imense, ca nişte caleşti negre, stăteau față în față, pulverizînd din cale, prin prestanța lor, toate celelalte obiecte ale încăperii. Engster Grațian aprinse o serie întreagă de veioze şi lampadare, astfel încît cele două dulapuri fură inundate de lumină. Cu extremă gingăşie desfăcu mai întîi o uşă, apoi pe cealaltă şi se aşeză pe un scaun, la o distanță egală de amîndouă, în aşa fel încît să poată urmări comod şi integral tot spectacolul. Mihail Iorca se văzu prins între două şiruri de lighioane cumplite, purtînd încă, în privirile şi expresiile lor, groaza, ura şi viclenia stării lor native. N-ar fi putut spune ce anume le făcea atît de cumplite. Soluția în care pluteau era total incoloră. Recipientele de sticlă arătau a fi de bună calitate, permițînd privirii să pătrundă fără greş şi fără obstacol pînă la cele mai mici detalii. Fostele viețăți arătau mai degrabă înghețate decît conservate. Răceala sîngelui se revărsa parcă dincolo de pereții de sticlă, inundînd încăperea. Neclintirea lor putea fi uşor confundată cu o pîndă, tăcerea cu o amenințare. Timp de cîteva zeci de secunde, atît cît îi trebui lui Mihail Iorca să privească bine şi în dreapta şi în stînga, tot acel panoptic rămase scufundat în tăcere şi într-o desăvîrşită încremenire. La un moment dat însă, un sunet uşor se desprinse din stînga şi pluti o secundă în aer. Apoi, un sunet identic, din dreapta. Şi din nou din stînga şi din nou din dreapta. Era ca şi cum bule mici de aer s-ar fi format în adînc şi ar fi urcat spre suprafață. Şi chiar văzu, într-un recipient mai înalt, care adăpostea o viperă subțire şi neagră, cum două sau trei bule de aer călătoreau prin lichidul incolor. Şi în partea cealaltă, într-un acvariu populat cu şopîrle, bulele de aer începură să susure şi să se spargă de fața superioară a cubului de sticlă. Treptat, pe parcursul a zece secunde, toate vasele, eprubetele,

borcanele, acvariile, recipientele se puseră în mişcare şi mărgele nervoase de aer dezlănţuiră un vacarm acvatic, zbătîndu-se energic să urce la suprafaţă, bolborosind violent în drumul lor.

Engster Graţian îşi trădă un hohot subţire de rîs, care se înteţi şi el pe măsură ce dulapurile prinseseră viaţă. Profesorul de Naturale îl pierdu din vedere pe Mihail Iorca, stătea ţintuit în scaunul său urmărind cu ochii bulbucaţi priveliştea. Rîdea cuprins de o transă isterică şi-l îndemnă şi pe celălalt să rîdă. Arătă prin aer cu degetul. Reptilele, întărîtate parcă de rîsul omului şi de vibraţiile micilor mărgele, sforăitoare, se mlădiară uşor, valsînd delicat în lichidul tulburat. Provocau senzaţia clară că şerpii tocmai s-au trezit şi că înotau spre suprafaţă, ca să smulgă cîte o gură de aer.

— E din cauza luminii, spuse Engster Graţian, încă rîzînd şi închise repede dulapurile. Lumina face totul, mai spuse el şi-i întinse lui Mihail Iorca un scaun.

Mihail Iorca nu se abţinu, la sfîrşit, să nu-l întrebe de unde avea dulapurile. Profesorul îi răspunse senin că le luase în urmă cu vreo doi ani de la Hariton Remus, unde le văzuse că stăteau degeaba.

Cu domnul Bilaus conversă în tihnă, aproape o noapte întreagă, într-un moment cînd funcţionarul de la Căile Ferate se simţi extrem de nenorocit şi de strivit de viaţă. Camera domnului Bilaus era foarte curată şi foarte primitoare. Fiecare lucru era ales cu gust şi aşezat într-o armonie deplină cu celelalte. Pe unul din pereţi domnul Bilaus ţinea o pînză autentică de Octav Băncilă şi pe altul un studiu de mîini semnat de Epaminonda Bucevschi. Nici urmă de iz de locomotivă sau terasament în odaia simpaticului funcţionar. Şi totuşi au discutat aproape numai despre căile ferate. Şi mai ales despre calea ferată care trecea prin oraş.

Desigur, medită cu voce tare domnul Bilaus, *ca oraş* era neplăcut să fii secţionat, în două, de o cale ferată şi zilnic să fii furnicat încolo şi încoace de locomotive, vagoane, garnituri, personale şi accelerate. El, *ca oraş,* n-ar fi acceptat asta. Oraşele civilizate *erau* astfel construite încît să fie tangente la calea ferată. Sigur, existau şi situaţii cînd starea de tangenţialitate era imposibilă, din cauza reliefului, a istoriei etc. etc. şi etc.; dar, atunci se jongla cu metalul, cu terasamentele, se răsucea pămîntul, se tăia ce se tăia şi tot nu se perturba nimic. Adică oraşul propriu-zis, parcurile, pieţele, spitalele, cimitirele, cvartalele rămîneau neatinse, nederanjate. Şi creierele, şi fiinţele, şi morţii, da, şi ei rămîneau nealteraţi, nebruscaţi, neîmpinşi, nemutaţi. El ştia toată istoria căii ferate pentru că totul se întîmplase sub

ochii lui. E adevărat, el nu avusese atunci nici o putere, dar asta nu înseamnă că nu era chinuit de remuşcări. Pentru că, de fapt, ce se întîmplase? Ordinarii îşi împărţiseră banii între ei. În loc să ocolească oraşul şi să facă gara la marginea oraşului, au scurtat traseul, au trîntit gara în mijlocul oraşului şi au mai tăiat şi cimitirul în două, ca să se înscrie pe cel mai scurt drum de ieşire. Era posibil aşa ceva? Iată că fusese posibil. Ştia Mihail Iorca ce tragedie fusese atunci cu morţii? Ştia că mai bine de o sută de morminte fuseseră strămutate, ca să poată fi săpat tranşeul pentru terasament. Ştia ce situaţii cumplite se iscau, uneori, în cimitir, la cîte o înmormîntare? Să presupunem că un cortegiu funerar venea dinspre oraş şi că locul de veci se afla contractat în partea *a doua* a cimitirului. Ce se întîmpla atunci? Cortegiul înainta ce înainta, pătrundea pe poarta cimitirului şi iar mai înainta ce mai înainta. Şi la un moment dat, brusc în faţă, calea ferată. Calea ferată ca o prăpastie, ca o aşchie prelungă şi scormonitoare, ca un sfredeluş care te scoate clin minţi. Ce făcea cortegiul? Normal, se oprea. Caii se opreau, preoţii se opreau, văduva se oprea, lumea se oprea, mortul se oprea… În cimitir nu exista barieră. Asta ar mai fi trebuit, barieră! În sfîrşit, cortegiul trebuia să-şi continue drumul. Un fecior mai sprinten trebuia s-o ia în faţa tuturor, să se uite în dreapta şi-n stînga şi să facă semn: se poate sau nu se poate. Uneori drumul era perfect liber, deschis, nici un sunet de nicăieri, nici o vibraţie. Alteori însă se auzea cîte un şuierat de tren. Ei bine, nu era nimic de făcut. Cortegiul aştepta pînă cînd trenul, taca-taca, taca-taca, trecea prin faţa lui. Se ridicau crucile, coşurile, se îndemnau caii şi se pornea mai departe. Era mai greu cînd se nimerea cîte un tren chiar în gară, pe punctul de a porni. Locomotiva pufăia aruncînd rotocoale de aburi şi din cînd în cînd mai scotea cîte un şuierat. Ce făcea cortegiul? Uneori aştepta, ca să nu fie prins la jumătate de trecerea trenului. Alteori se hotărau s-o ia la picior şi atunci, pîş, pîş, repede, repede, popa cu anteriul ridicat păşind iute peste şine, sărind de pe una pe alta ca peste un şanţ, ceilalţi îngrămădindu-se şi înghesuindu-se unii pe alţii, ca să nu-i prindă trenul, ăia împingînd din spate, ăştia înaintînd greu cu prapurile, hai, hai, una, două, cîte un vîrf de bici ars peste crupele cailor, hodoronc, tronc şi dricul, văduva şi îndurerata familie împărţindu-şi sufletul între tristeţea adusă de mort şi grija provocată de tren, uite-aşa, ca o adunătură de furnici care împinge un gîndac, salt peste calea ferată. Dincolo începeau să-şi pună iar veşmintele în ordine, se rînduiau iarăşi după vechea datină, se căutau din nou de batiste, intrau, cît de cît, în ritmul normal, bocitoarele o luau de la capăt, popa

începea să cînte, să vînture cădelnița, se chinuiau să-şi potrivească iar fața dinainte şi se-ndreaptau, cătrăniți că picaseră în orarul gării, către groapa săpată tot între două trenuri, că groparii nu mai aveau nevoie de ceasornic şi se orientau mai ales după cele două accelerate de zi, ca marinarii după Steaua Polară şi Crucea Sudului.

Ei, ce părere avea Mihail Iorca despre tărăşenia aia? Başca faptul că, tocmai cînd te credeai scăpat, acceleratul se repezea buluc pe dinapoia ta, spărgîndu-ți urechile, împroşcîndu-te cu zgură şi slobozind peste coroanele teilor un abur dens şi rostogolitor. Ehe, de cîte ori nu asistase el la scene d-astea. Îți trece toată cuvioşenia şi te umflă rîsul. Era normal? Nu, nu era normal. Iată de ce-l înțelesese pe Manase Hamburda chiar de la început. Sigur că aici era un semn de primejdie, cînd moartea nu se mai putea separa normal de viață şi nu se mai putea aşterne liniştit în legile ei. Şi Căile Ferate ce făceau? Şi Ministerul ce făcea? Şeful lui, care de altfel era un om cumsecade, ce făcea? Nimic. Nimeni nu făcea nimic. Primăria n-avea o para. Parohia n-avea nici o putere. Numai morții blestemau dinăuntru, zgîlțîiți cu fiecare trecere de tren şi dezveliți din cauza trepidațiilor. Pentru că pămîntul se disloca încet, piatra se crăpa, lemnul țîşnea din alveolele sale ca nişte dinți de lapte zguduiți prea tare. Mormintele se lăsau tot mai moale, se topeau pe orizontală înghițite de acea continuă măcinare. Şi oasele ieşeau la suprafață. Da, an de an scădea adîncimea locurilor de veci, tot ceea ce fusese groapă devenea încropeală, simple straturi pălăite de un grădinar nepriceput. Şi oasele ieşeau. Pămîntul le arunca înapoi, către oameni, ca un reproş, ca un semn că moartea lor va fi la fel. Dar cine vedea toate acestea? Culmea era că toată lumea vedea. Ei, şi? Poate că, dacă el ar fi fost Şef de gară, ar fi gîndit altfel. Ar fi găsit resurse să lupte, să convingă, să se zbată, să pună deoparte, an de an, din diverse conturi şi să îndrepte lucrurile. Pentru că şi aşa era viața asta destul de nedreaptă şi destul de agitată. Da. Cenuşie, dar agitată, cu cît mai cenuşie, cu atît mai agitată. Măcar locul de repaos să fie liniştit şi sigur. Lui Mihail Iorca i-ar fi plăcut să fie înmormîntat în acele condiții? Unde erau cimitirele de altădată? De altfel, mulți lăsau cu limbă de moarte să fie înmormîntați în cimitirele din jur, de pe lîngă bisericile satelor cuibărite în văi şi lunci. Nu va trece mult şi oraşul se va pustii. Întîi se vor împuțina morții şi mai apoi se vor împuțina viii. Pentru că, dacă nu ai loc să mori, nici loc să trăieşti nu poți găsi. Aşadar el se simțea vinovat. Vinovat dar nu înfrînt. Avea el un plan, dar era prematur

să-l destăinuiască. Dar dacă, totuşi, ar fi trecut la acțiune, Mihail Iorca era dispus să-i dea o mînă de ajutor?

Restul casei i se deschise mult mai uşor. La domnul Buraga intră de mai multe ori, cu fel de fel de pretexte, în celelalte odăi îl purtă însuşi proprietarul, cuprins într-o zi de dorința ciudată de a-i arăta *totul.*

4

Paginile de mijloc ale jurnalului lui Epaminonda Bucevschi lasă impresia că, după scrierea lor, literele s-au măcinat şi s-au sfîşiat între ele. Jumătăţi întregi dintr-o literă se găsesc suprapuse peste litera următoare, rîndurile de jos sînt, parţial, smulse de cele de sus. Liniile drepte sînt înhăţate de cele arcuite, punctele par a fi atras asupra lor, într-un fel de foame (organică), zeci de aşchii din corpul semnelor din jur. Chiar şi din faţa albă a foilor par a fi fost înhăţate firimituri mici, într-o îngurgitare sălbatică, din care a rămas ca mărturie un întreg mozaic de bobiţe furunculoase, ca şi cum hîrtia s-ar fi îmbolnăvit de o acnee. Iată ce conţin aceste pagini:

„L-am lăsat două zile să-şi facă de cap. Mi-am executat numai cele trei plimbări zilnice şi în rest mi-am adunat forţele. El continuă să bocănească pe pod în jurul orei zece. Mîine voi intra peste el.

Am reuşit. După plimbarea de la ora şapte am făcut cîteva exerciţii de respiraţie şi apoi m-am concentrat. Înainte de ora zece m-am ridicat şi mi-am început noul program de plimbare. Cred că a durat vreo jumătate de oră. Eram atît de surescitat încît nu-mi puteam potrivi paşii. N-a fost o plimbare ca un ultimatum, ca o luare în posesie. Nu mai realizam nici măcar în ce sens curgea timpul şi cît a trecut de la primul pas. Eram îmbibat ca un burete de sudoare cînd mi-a trecut prin minte să mă opresc. Întrecusem măsura. Pe lîngă toate acestea aveam în faţă şi spectrul înfiorător al plimbării de la prînz. M-am prăbuşit la baza parapetului şi am zăcut două ceasuri aproape în nesimţire. Cred că am horcăit îngrozitor şi acest lucru mi se pare regretabil. N-aş vrea să mă mai aud horcăind.

El a tăcut. M-am plimbat la ora 12 cu eforturi înfiorătoare, aproape de transă. El a tăcut. Nu m-am ridicat de jos pînă seara şi n-am deschis un ochi. La ora şapte seara mi-am făcut cei cîţiva paşi, mai mult simbolici şi m-am prăbuşit din nou. Aş putea zice într-un fel de leşin. El însă a tăcut. Sînt atît de pătruns de această tăcere a lui, încît toţi porii mei o adulmecă şi

respiră nu atît prin aerul din jur, cît prin tăcerea lui. Mîine mă aşteaptă o zi grea. Nu am de ales.

M-am trezit cu cîteva minute peste ora obişnuită. Am sărit ca ars şi mi-am făcut plimbarea, fericit că el n-a profitat de întîrzierea mea pentru a mi-o lua înainte. Am recuperat întîrzierea plimbîndu-mă cîteva minute peste ora la care, de regulă, ar fi trebuit să încetez. M-am odihnit pînă la ora zece şi mi-am început plimbarea de ora zece. Am fost într-o formă grozavă şi m-am plimbat de data aceasta cu trei, patru minute mai mult. M-am aşezat să-mi trag sufletul şi atunci a început el.

Cu siguranţă, îşi bate joc de mine. Mi s-au chircit creierii, simt în mine un fel de întuneric. Îmi tremură degetele. Mi s-a învineţit o unghie. Încerc să reconstitui faptele. Mă aşezasem de două secunde jos cînd, brusc, i-am auzit paşii. Aşadar m-a aşteptat îndelung să termin pentru a începe el. Ceea ce mă tulbură este mai ales faptul că s-a ridicat imediat *după ce m-am aşezat eu. A făcut-o cu scopul declarat de a mă umili. Sau, poate, plimbările mele îl aduseseră într-o stare atît de covîrşitoare, încît nu s-a mai putut abţine şi s-a ridicat în primul moment liber pe care l-a întrezărit.*

Din nou, ordinea, cîtă era, mi se pare profund compromisă. El se poate ridica aşadar oricînd, în orice moment, pentru plimbările sale. În orice moment liber, evident. Oare trebuie să deduc de aici că va fi necesar zi de zi, ceas de ceas, adică tot timpul? Mi se pare inuman. Exclud această idee din mintea mea. Mi-am continuat programul obişnuit. M-am plimbat la prînz şi seara. El a tăcut. Pentru a-l descumpăni am hotărît să nu mai fac plimbarea de la ora şapte, în schimb să fac o plimbare lungă la ora zece. S-a plimbat la ora şapte! Ca să fiu sincer, nu chiar la şapte, cred că pe la şapte şi zece. Aşadar, profitînd de absenţa mea, a intrat în timpul meu de plimbare. Atunci i-am făcut una bună. Am aşteptat să termine şi m-am ridicat eu. Cred că asta i-a dat de gîndit. Plimbările noastre, au devenit haotice. Nu pot să prevăd nimic. Uneori nu se plimbă cîte o zi întreagă. Alteori se ridică imediat după ce mă aşez eu. De cele mai multe ori îşi face plimbarea la ore total stupide, să zicem la ora două sau la ora cinci după-amiaza. În felul acesta nu pot prevedea nimic şi nu-mi pot face nici un plan. Mă ridic şi eu atunci cînd simt că asta l-ar putea sîcîi. Mă ridic de foarte multe ori după ce termină el plimbarea. În general însă îmi place să fac plimbări lungi, cît mai lungi, exasperante, aş putea spune, ştiind că el mă aşteaptă cu sufletul la gură. Îl şi simt cum vibrează şi cum îmi pîndeşte momentul de relaxare pentru a începe el.

Dar şi el face plimbări lungi. Uneori aceste plimbări lungi pe care le face îmi convin de minune, pentru că am timp să mă odihnesc. Alteori, cînd sînt odihnit, mă sîcîie îngrozitor să-l aud cum umblă pe pod. Cînd simt că termină zvîcnesc pur şi simplu de la locul meu şi nu mă mai opresc timp de două, trei ore. Adevărata dispută se duce însă dimineața. Eu nu vreau să-l las să înceapă el plimbarea de dimineață. Mă trezesc din ce în ce mai devreme şi-mi încep plimbarea. Chiar dacă nu rezist mai mult de o oră, două, contează foarte mult. Plimbarea de dimineață are un efect direct asupra moralului şi implicit asupra întregii zile. Dar şi el se trezeşte din ce în ce mai devreme. Uneori îi aud paşii în somn. Deschid ochii şi simt cum îmi dau lacrimile. Nu-mi dau seama cum se poate trezi atît de devreme. Pentru mine sculatul de dimineață e un chin. Nu-l pot lăsa însă să-şi facă de cap. Se întîmplă să dorm pe furiş, numai şi numai pentru a fi în picioare la primul semnal al zilei. Azi a făcut o plimbare extrem de lungă, înfiorător de lungă, nu mi-am închipuit niciodată că o ființă omenească, rațională, s-ar putea plimba atît. Cred că s-a trezit cu un ceas înaintea mea şi s-a plimbat pînă la ora prînzului. Spun că s-a trezit cu un ceas înaintea mea pentru că, în momentul în care am deschis ochii, paşii lui aveau acea claritate şi coerență tipice unei plimbări care durează de mult. Intrase aşadar în ritm, făcea o plimbare frumoasă şi nu m-am putut abține să nu-i admir paşii. Am aşteptat îngrozit să termine şi după ora zece sudoarea a început să curgă fierbinte pe gîtul şi pe mîinile mele. Palmele mi s-au înmuiat şi mi s-au lipit de genunchi ca două frunze de brusture. Am stat înmărmurit şi i-am urmărit plimbarea pe ceas. Cred că s-a plimbat mai mult de şase ore. Pe ultimile două ore am avut o stare vecină cu halucinația. Îmi venea să strig şi să urlu şi m-am ținut strîns de balustrada podului ca să-mi calmez nervii. Plimbarea lui de şase ore mi se pare o provocare aberantă şi nu ştiu dacă e cazul să-i răspund.

Trebuie să-i răspund. O asemenea plimbare ascunde foarte multe amenințări şi foarte multe necunoscute. Cu siguranță, e un om puternic. La un moment dat părea definitiv înfrînt, dar n-a făcut altceva decît să-şi adune forțele şi să se antreneze pe ascuns. Ca adversar, îl admir. Mîine voi încerca şi eu o plimbare de şase ore.

Am reuşit. Nu-mi dau seama cum, dar am reuşit. Nu-mi mai pot mişca nici mîinile, nici picioarele, dar sînt fericit şi în mintea mea e o teribilă rotire de lumini. Nu ştiu cît timp va trebui să stau aici, jos, lîngă balustradă,

pînă să-mi pot permite să mai fac un pas. Probabil că mîine nu voi putea face nimic.

Dar nici el n-a făcut astăzi nimic. Plimbarea de ieri l-a doborît, aşa cum pe mine plimbarea de azi m-a doborît. E bine că i-am răspuns. Pînă una, alta, sîntem egali. E meritul lui că m-a provocat, altfel nu mi-aş fi dat seama niciodată de întinderea resurselor mele. De trei zile nici unul dintre noi nu face nimic. Eu mă simt mult mai bine. Astăzi am făcut o plimbare timidă la prînz. El s-a plimbat cîteva minute seara. Voi încerca mîine încă o plimbare de şase ore.

El s-a plimbat astăzi aproape zece ore. Credeam că nu mai termină. Mi-am acoperit urechile ca să nu-i mai aud sunetele paşilor. Mă torturează cumplit cu aceste plimbări lungi. Voi încerca să-i răspund în cel mai dureros chip cu putință. Mă voi plimba o zi întreagă.

M-am plimbat de la ora şapte dimineața pînă la ora şapte seara. Am avut senzația că aud uşoare horcăituri dinspre el. Ori de cîte ori le auzeam simțeam în mine resurse înnoite. Am încercat, pe cît mi-a fost posibil, să fac şi o plimbare frumoasă. După cîteva ore, însă, partea estetică a plimbării s-a diminuat îngrozitor şi cred că de mai multe ori m-am împiedicat, iar la sfîrşit nici n-a mai fost vorba decît de o tîrşîială de paşi. I-am dovedit, cred, cine sînt.

Lucrurile s-au stabilizat oarecum. Eu mă plimb o zi întreagă şi a doua zi mă odihnesc. El se plimbă o zi întreagă şi a doua zi se odihneşte. Acest mod de a discuta mi se pare mai rezonabil. E, totuşi, un început de ordine şi de convenție. Desigur, fiecare dintre noi încearcă mici înțepături, mici aluzii, mici ironii. Uneori, în formă fiind, nu mă opresc decît noaptea, tîrziu. El s-a plimbat, o dată, pînă după miezul nopții. Într-una din zile m-am trezit cu cel puțin două ore înainte de răsăritul soarelui şi am savurat îndelung gîndul că s-a simțit umilit la culme în momentul în care s-a trezit.

El, însă, îmi face greutăți. Plimbările lui tind să devină de 24 de ore. Are un avans considerabil față de mine. Are metode de relaxare superioare. Va trebui să inventez ceva în acest sens. Viața mea a devenit un adevărat iad. El nu mai are nici o limită. Se plimbă cîte două, trei zile în şir. Mă supune unui ritm infernal.

Astăzi, în timp ce-mi trăgeam sufletul sprijinit de balustradă, m-am gîndit serios să abandonez. De zile întregi n-am privit aerul, apa, pămîntul. M-am aplecat şi am pîndit printre scîndurile ciuntite ale podului. Dedesubt, în dreptul pilonilor, apa îngrămădeşte un fel de ghemotoace de hîrtie.“

Epaminonda Bucevschi se simțea foarte bine în compania Lituței. Discutau despre nimicuri, răsfoiau cărți, aşteptau momentele în care Manase Hamburda cerea cîte ceva. Ori de cîte ori Lituța se întorcea din camera lui Manase Hamburda, discutau despre Manase Hamburda. La prînz, cînd lumina inunda salonul, discutau despre vremea frumoasă de afară. Spre seară, cînd se făcea frig şi băiatul de 16-17 ani făcea focurile, discutau despre frumusețea nopților petrecute la foc.

Epaminonda Bucevschi se ridica des în picioare şi străbătea cu paşi mari salonul. Atunci discutau despre salon. Cînd Lituța se apropia de fereastră şi privea spre stradă discutau despre stradă. Lituța rîdea uşor, repede, aproape că nu era frază auzită pe care să n-o răsplătească măcar cu un surîs. La ea rîsul avea sute de nuanțe, putea să fie zeflemitor, trist, aprobativ, cinic, ironic, provocator. Nu exista tip de răspuns pe care Lituța să nu-l poată traduce prin rîs.

Epaminonda Bucevschi rîdea rar şi rîdea urît. Totuşi, în fața fetei se deschidea cu uşurință, purtînd pe chip o continuă stare de mirare. Lituța găsea teribil de amuzantă dedublarea care se producea în ființa pictorului şi starea lui de mirare suprapusă peste rigiditatea lui ciolănoasă, de corp delăsat, care atîrnă continuu în aer, o îmbujora aproape. Rîdea uneori numai privindu-l. Evident, nu rîdea cu răutate şi Epaminonda se înmuia foarte tare ori de cîte ori auzea acel rîs special, provocat de asperitățile ființei sale. Şi din nou discutau, discutau despre modurile ei infinite de a rîde şi după aceea discutau despre rigiditatea lui. El nu se considera rigid, dar avusese de mic copil o neîndemînare aparte. Mereu se lovise de obiecte, se împiedicase de ele, se *rănise,* deseori intrînd în contact cu obiecte care, pentru alții, erau inofensive. Poate că din cauza aceea din trupul său nu rămăseseră, viguroase, decît oasele. Carnea se tocise, dispăruse în sutele de tumefieri pe care le îndurase de-a lungul anilor. În locul cărnii proliferaseră, compensativ, oasele.

Lituța rîdea copios ascultîndu-l cum povestea despre tristețea copilăriei lui. Nu, nu rîdea de copilăria lui. Rîdea de felul *cum* povestea. Dar ce era ciudat în felul cum povestea? Era, pentru că el vorbea cu ciudă. Uneori tăceau. Mai ales spre seară, cînd focul trosnea în şemineu. Dar el nu suporta mult timp tăcerea. O întreba: domnişoară Lituța, dumneata eşti cumva nepoata lui Manase Hamburda? Nu, nu era nepoata lui Manase Hamburda.

Ea nu era nimic. Soră mai mică, poate? N-auzi, domnule, că nu sînt rudă cu el? Cum, nici măcar fiică? Nici. Fiică vitregă, se întîmplă şi din astea… Nu se întîmplă, n-are cum să se întîmple, la Manase n-avusese cum să se întîmple. În sfîrşit, îşi cerea scuze. Na-ți-o bună! Ce rost avea să-şi ceară scuze? Poate că a supărat-o. N-a supărat-o, nu se supără ea aşa de uşor. Dacă era să se supere ori de cîte ori ar fi trebuit să se supere, ehe…

Manase Hamburda mormăia ceva în camera alăturată şi ea pleca. Se întorcea furioasă: ce faci, domnule, n-ai plecat încă? Lui îi tremura vocea, se fîstîcea: poftim? Stai aici ca un popîndău! Ce, eşti îndrăgostit? Dacă era îndrăgostit, să spună! Voia s-o ceară de nevastă, să spună! Ce o tot lungea atît? Pînă cînd? Voia să-i toace nervii? Unde învățase el să se poarte? Profita de o fată fără mamă, de o fată bătrînă? Şi ce dacă era fată bătrînă? Da, era, şi cu asta, basta! Era încă drăguță. Recunoştea el că ea era încă drăguță?

El se ridica în picioare, ochii stăteau să-i sară din orbite. Ea îl aşeza din nou în fotoliu. Îl săruta blînd pe tîmplă. Să se liniştească, aşa era ea. Nebună. Grozav îi plăcea să se joace. A observat el cît de uimiți erau oamenii cînd li se arunca în față exact lucrurile care-i preocupau? Cît de holbați şi dezarmați rămîneau oamenii cînd li se scotea la iveală, cu un singur cuvînt, tot ceea ce era în creierul lor jegos şi malformat? A observat el toate acele lucruri? Nu prea părea să le fi observat. Ea le-a observat. Dintotdeauna s-a jucat în felul acela. Nu era un joc prea comod. Şi nici nu se putea juca foarte des şi cu oricine. Recunoştea el că era un joc foarte delicat? L-a surprins, într-adevăr, foarte tare? Atunci era bine. Jocul îşi atinsese scopul. Mai dorea să-l continue? Era sigură. Făcea două cafele, sau două ceaiuri, sau două compoturi. Dorea el şi dulceață? Dorea el să fumeze un trabuc? Avea ea, pus bine, un trabuc. Fuma şi ea, pe ascuns. Nimeni nu-i pîndea mişcările, nimeni nu-i interzicea nimic şi totuşi îi plăcea să fumeze pe ascuns. El de ce nu fuma pe ascuns? Ar fi fost mult mai plăcut dacă ar fi fumat pe ascuns. Nu voia să încerce chiar acolo? Nu voia să fumeze, împreună cu ea, pe ascuns? El voia orice. Vai, ce om, să nu ştie ce doreşte. A observat el, întîmplător, că nu e bun de nimic. De ce-şi pierdea timpul în casa lui Manase Hamburda? De ce nu se apuca de lucru? Unde erau pînzele sale, studiile sale, schițele sale? De ce nu termina odată de zugrăvit catedrala? Dacă îl dădeau în judecată? Ce, credea el că, venind în fiecare zi la Manase Hamburda acasă, o să-i sperie şi n-o să-l mai dea în judecată?

El se înfuria şi cuvintele i se buluceau pe limbă, înecîndu-l.

Ea rîdea. Să tacă. Era clar că el n-avea nici un răspuns. Şi ce dacă se înfuria? Furia n-o impresiona cu nimic. Nu putea suporta un bărbat ca el, care stătea tolănit toată ziua pe sofale, dădea impresia că îl bîntuiau cine ştie ce suferințe şi de fapt n-avea nimic. Măcar dacă s-ar fi apucat de băut! Sigur, de ce nu se apuca de băut? Ar fi fost mult mai impresionant dacă şi-ar fi înecat nimicul în alcool. Un mare artist care se scufunda în alcool, ros de o patimă adîncă, insesizabilă pentru ochiul comun, ei, da, altă poveste! Îşi bătea joc de el? Sigur că da! În sfîrşit, îşi dădea şi el seama de un lucru. Da, îşi bătea joc de el, dar cu tandrețe. Nu observa el, deloc, tandrețea? Ea nu dorea decît să-l mişte din loc, să-l provoace. Sigur lui nu-i plăceau discuțiile serioase. Dar despre ce dorea el să discute? Despre nimicuri? Ea şi-a dat seama de mult că el era un maestru al nimicurilor. Dorea să discute despre vreme? La prînz despre soare, seara despre foc, dimineața despre micul dejun? Da? El se mai relaxa puțin: da, domnişoară Lituța, despre nimicuri. Viața lui ajunsese într-un punct mort. Un punct mic, negru, ascuțit ca un vîrf de ac şi mort ca un cîine înecat? Da, cunoştea şi ea punctul acela. Îl vedea zilnic pe fața lui, în ochiul lui. Punctul însă era cît se poate de mişcător, mort dar mişcător. Sau mai bine zis era aducător de moarte, mişcător pentru că asta era menirea lui, să aducă moarte. Sigur, îl vedea zi de zi cum se zbătea sub pleoapele lui, în cuvintele lui, în gesturile lui. Numai puncte mici, mişcătoare, aducătoare de moarte. Nu se temea el că din ființa lui se împrăştiau în jur prea multe puncte mici, ascuțite, aducătoare de moarte. Nu se temea el că din ființa lui se împrăştiau în jur prea multe puncte mici, ascuțite, aducătoare de nimic? Oare ea nu era în primejdie de a se molipsi de plaga aceea compusă din mii de atomi care se căutau prin aer, se lipeau unul lîngă altul şi proliferau nimicul? Oare el nu urmărea s-o ucidă căutîndu-i prezența? N-o avea pe conştiință, nici un pic? Nu era vorba de acel lucru. Nu era cazul să exagereze. Dar ea nu exagera cu nimic, nu. Ea doar se străduia să înțeleagă. Se simțea el regenerat în prezența ei? El nu ştia nimic despre asta. Nu-şi dădea seama. Pur şi simplu se trezea dimineața şi singurul lucru care i se părea că avea cît de cît sens era vizita zilnică în casa ei. Şi a lui Manase Hamburda, evident.

A, deci aşa! Totul era mult mai încurcat decît i se păruse ei. Ființa lui era mult mai încîlcită, mult mai nesigură, mult mai subtilă. Biet nătîng părăsit în lume. Aşadar o vizita din dorința cumplită de a-şi găsi măcar o fărîmă de sens. Dar ea, unde îşi găsea ea, zilnic, fărîma de sens? S-a întrebat

el, măcar o dată, de unde îşi aduna ea, zilnic, forța de a mai supraviețui o zi?

Nu, nu s-a întrebat. I s-a părut că ea arde pur şi simplu, ca o planetă, nu, ca un corp cosmic despre care nu se ştie nimic şi care trimite energie în univers fără să i se ceară acest lucru.

Ce stupidă comparație! Nu-i era ruşine să fie atît de prețios? Desigur că el nu se pricepea atît de bine ca ea să înfiripe cuvinte, fraze, să treacă de la una la alta… Ea se ridica şi-l ruga s-o privească. El o privea. Ea îl întreba ce simte. El nu ştia ce să spună. Nu dorea s-o picteze? Măcar un portret în creion nu dorea să-i facă? Nu, el nu desena iarna. Pe frig, în general, nu reuşea să tragă nici o linie. Sîngele lui rece nu-l ajuta. Oasele lui mari şi late îl împiedicau să se exprime fluid, să inventeze, să lege liniile între ele. Îşi revedea numai vechile lucrări. Într-o vreme făcuse multe studii de mîini. Da, i-ar fi plăcut să-i deseneze mîinile. Deşi, în ultimul timp, exact mîinile nu-i mai ieşeau. I se întîmpla ceva cu totul straniu, ori de cîte ori desenase cîte un portret, în ultimii ani, se oprise la mîini. Chiar şi zugrăvelile din catedrală erau gata, totul era gata. Numai că se oprise la mîini. Personajele nu aveau mîini pentru că el nu mai fusese în stare să picteze mîinile. Sfîntul Pavel nu avea mîini, Isus nu avea mîini, Pilat din Pont, la care mîinile contau foarte mult, nu avea mîini. Din cauza asta nu desfăcuse încă schelele şi nu lăsase pe nimeni să-i dezvelească pereții.

Ea îl săruta pe tîmplă. Chiar aşa se întîmplase?

Da. Ceva se prăbuşise în el, o limită superioară. Din cauza asta îşi dorea foarte mult să meargă într-o zi să revadă o mică biserică de țară pe care o pictase cu vreo zece ani în urmă. Acolo zugrăvise un cor întreg de îngeri în rugăciune şi sfioşenie. Ar fi vrut foarte mult să contemple din nou acele mîini, să se lase pătruns de ele. Nu dorea şi ea să vină cu el, să-i arate mîinile? Cum să nu. Îi vorbise şi lui Manase Hamburda de povestea aceea şi Manase Hamburda promisese că, într-una din primele zile mai liniştite, mai puțin friguroase, îl va însoți. El discutase deja cu un proprietar de trăsură, aranjase totul. Nu era departe. Numai vreo zece, doisprezece kilometri, pînă la Valea Albă. Dorea ea, din tot sufletul, să meargă? Sigur că da. Chiar a doua zi, dimineața, era cel mai bine. Numai că trebuia luat şi Mihail Iorca. Da, Mihail Iorca trebuia să fie luat numaidecît. Pentru că ea îl iubea pe Mihail Iorca. I-a plăcut foarte mult cum arăta Mihail Iorca îmbrăcat în costum alb.

Alt joc? În sfîrşit. Mihail Iorca era un om care, în definitiv, merita să fie dorit. Dar nu-l dorea. Îl iubea. Nu s-ar fi măritat niciodată cu un om ca Mihail Iorca. Visul ei era să se mărite cu un grec. Îşi propusese însă de mult să discute *ceva* cu Mihail Iorca. Era adevărat că Mihail Iorca fusese coleg de liceu cu Manase Hamburda? El nu ştia nimic.

Ei bine, Mihail Iorca nu se întorsese degeaba în oraş; Manase Hamburda îl aştepta de mult. Mihail Iorca se întorsese pentru că era *vinovat.* Ce fel de vinovăție? Ei, nu cine ştie ce. O *chestie* între doi bărbați.

5

Plecară abia a treia zi pentru că Manase Hamburda se lăsă foarte greu convins să deschidă ochii. Eşecul banchetului de întemeiere îl afectase cumplit, îşi simțea toată ființa otrăvită, dezorientată, umilită.

Cu o zi înaintea plecării acceptă să iasă din bîrlog şi să discute, împreună cu Lituța şi cu Epaminonda Bucevschi, despre banchet. Manase Hamburda se considera vinovat. Toate gafele porniseră de la el, toate stîngăciile, toate impreciziile, uriaşa infatuare, ce mai, *infinita* naivitate, toate conlucraseră la prăbuşirea proiectului. Nimeni nu înțelesese nimic. El pierduse din mîini controlul evenimentelor şi toată lumea sfîrşise prin a-şi face de cap. Nu reuşise să comunice nici o fărîmă din ceea ce era esențial, din ceea ce-l sfîşia cumplit, din adevărul pe care-l îmbrățişase ca printr-o revelație. Se îndoia chiar şi de prietenii săi, de cei despre care crezuse, la un moment dat, că au receptat integral substanța ideii. Domnul Hamburda dăduse dovadă de o teribilă slăbiciune de caracter, căzuse primul şi într-un chip cu totul şi cu totul flagrant în cursa dezordinii, a micilor invidii şi a bîrfei deşănțate. Şi chiar Engster Grațian i s-a părut, la un moment dat, că se lăsase pradă tentației. Toni Bucevschi îşi păstrase cumpătul dar fusese cu totul inactiv, nu schițase nici un gest ca să oprească falsa desfăşurare de idei, avalanşa de vorbe şi de fraze pîrîcioase care înghițise marea comunicare.

Chiar şi el, Epaminonda Bucevschi, ar trebui să se simtă uşor culpabil. Ce căutase acolo, proțăpit lîngă uşa de la intrare, în loc să țină piept, umăr la umăr cu cei de pe estradă, mulțimii care alunecase în vulgara şi inutila sporovăială?

— Eu, domnule? făcu Epaminonda disperat.

Da, el! La început lăsase impresia că vibra alături de ei. Participase la cîteva discuții în camera lui Hariton Remus. Şi chiar acolo, în pivnițele arhivei, avusese o atitudine fermă, chiar dacă tăcuse tot timpul. Oare cei doi frați nu comunicaseră între ei? Era de la sine înțeles că ideile lui Toni despre „antenele invizibile perturbatoare“ fuseseră asimilate încă de mult de Epaminonda. Şi atunci? De unde pînă unde refuzul acțiunii, inhibiția din ziua aceea? Lituța îl calmă aproape definitiv pe Manase Hamburda. În

primul rînd nu era vorba de un eşec. În sfîrşit ştia şi el cu cine avea de-a face. Oamenii nu erau obişnuiţi cu lucruri atît de subtile cum era teoria lui despre primejdie. Pe lîngă asta, nu se putea discuta ceva atît de delicat într-un restaurant, între două înghiţituri de bere şi în toată fojgăiala aceea de jupoane şi dantele. Sigur, dăduseră greş mizînd pe receptivitatea oamenilor, pe propria lor forţă de a se face înţeleşi. Dar eşecul, în esenţă, era o victorie. Era o victorie pentru că, pe distanţă lungă, el avea efecte benefice. Experienţa lor arătase cu claritate că erau necesare alte tehnici de apropiere de sufletul oamenilor, de creierul lor. Mai mult decît atît, eşecul sugerase, chiar prin natura lui, care trebuia să fie metoda eficientă de apropiere.

— Care? strigă Manase Hamburda. Spune, care?

— Frica, spuse Lituţa. Vorbeşti despre primejdie dar oamenilor nu le este frică.

Cei doi bărbaţi o priviră uluiţi, aşteptînd continuarea. Dar Lituţa refuză să mai dezvolte subiectul. Începu să le ceară sfatul pentru drumul proiectat pînă la Valea Albă. Ce anume doreau să ia de mîncare, de băut? Manase Hamburda nu voia să audă despre Valea Albă. Voia să ştie totul despre frică. Persuasiunea prin frică, asta voise să spună? Nu, nu tocmai. Cuvintele trebuiau să stîrnească senzaţii, mai ales atunci cînd făceau parte dintr-o demonstraţie. Ele trebuiau însoţite de *ceva* anume, care să le confere greutate. Dar despre toate acestea era dispusă, promitea solemn, să discute a doua zi. Voiau să ia vin sau şampanie? Voiau cîrnaţi sau friptură?

— Ce mai poate exista, pe lîngă cuvînt? întrebă Manase Hamburda. Şi repetă că el nu avea ce căuta la Valea Albă. Lituţa îi spuse, printre altele, că urma să vină şi Mihail Iorca. Atunci Manase Hamburda repetă *numai* întrebarea:

— Ce mai există, pe lîngă cuvînt?

— Adevărul, spuse Lituţa. Adică lucrurile.

— Adică să aştept întîi desfigurarea lor? Şi apoi să le spun cum s-a întîmplat?

Lituţa se învîrtea prin încăpere, ieşea, aducea cîte ceva, se gîndea la cîte un lucru care trebuia luat numaidecît. Între două gesturi fără importanţă îi spuse că nu mai avea rost să continue, atunci. El, Manase Hamburda, era obosit. Trebuia să-şi recapete forţele, dar nu stînd întins şi cu ochii închişi. Ea era sigură că ieşirea aceea în natură, chiar dacă urmau să se scufunde cu trăsura în toate noroaiele, avea să-i facă bine.

— Înţelegi, îi spuse, sărutîndu-l pe tîmplă, aer, pămînt, apă, foc…

Dimineaţa era aşa cum o aşteptase Lituţa: senină, răcoroasă dar nu friguroasă, liniştitoare. Vungă şi Epaminonda Bucevschi sosiră în jur de ora nouă, amîndoi pufăind pe capra unei trăsuri, zveltă, uşoară. Manase Hamburda le ieşi în prag, bine dispus. Nu-şi pusese încă haina şi arăta destul de tînăr şi de sprinten în cămaşa deschisă la gît. Lituţa alergă în jurul trăsurii, aerul dimineţii se înfioră de rîsul ei. Coşurile, cutiile ticsite cu pachete mici cît pumnul ori cu pîini viguroase trecură din mînă în mînă şi poposiră în lada trăsurii. Vungă înjură de cîteva ori iapa bălană, mai mult ca să-şi alunge din cap gîndul că totul mergea foarte bine. Trecură pe la Mihail Iorca şi-l aflară la cafea. Probabil că Lituţa sau Epaminonda sau ei împreună puseseră totul la cale. Mihail Iorca mai înghiţi o sorbitură, spuse că totul era gata şi ieşi cu pălăria într-o mînă şi cu pardesiul subsuoară. Îl salută pe Manase Hamburda cu un gest care putea să fie un cod al lor, de pe vremuri. Îi spuse ceva Lituţei, ceva despre dimineaţa aceea frumoasă şi imediat vorbi despre iepe, lăudîndu-le. Se aşeză lîngă Epaminonda Bucevschi, faţă în faţă cu Lituţa şi Manase Hamburda.

— Dumnezeu să ne-ajute! spuse Vungă scuipînd un rest de ţigară şi pocni cu biciuşca peste crupele iepelor.

Trăsura zvîcni din loc. Vungă o ţinu într-o goană pe toate străzile oraşului lăsînd în urmă trîmbe de praf.

— Ehe, comentă el, întorcînd capul spre cei prăbuşiţi între perne, se zice că Franţa a dat ultimatum.

— Ce? strigă Manase Hamburda care nu auzise prea bine.

— Franţa, Franţa! strigă Vungă. Numai de nu ne-ar lua caii…

— Ce spune? întrebă Manase Hamburda spre cei din trăsură.

— Parcă cine înţelege ce spune, îi răspunse Lituţa şi imediat îi făcu un semn lui Mihail Iorca: de cîţi ani nu mai fusese în oraş?

De vreo şaptesprezece. Aha, făcu Lituţa şi tăcu un timp. Ieşiră din oraş pe la bariera Cărămidăriei, traversară calea ferată şi îndemnară caii spre dealul Osoiului, care se profila ca un trapez în faţa lor. Lăsară în urmă ultimele case şi grădini, urmăriţi de lătrăturile cîinilor, de zarva găinilor şi a curcilor trezite din praful şoselei.

Lituţa îl întrebă pe Mihail Iorca dacă-şi mai amintea ceva. Sigur că-şi mai amintea. Ce? O mulţime de lucruri. De pădurea aceea din faţa lor îşi mai amintea? Da, îi ştia mai toate cărările. Dar de Valea Albă, ştia ceva? Nu, nu mai fusese la Valea Albă. Dar Manase Hamburda, mai fusese la Valea Albă? Nu. Dar Vungă? Nici Vungă. Asta-i bună! Cum, numai

Epaminonda Bucevschi ştia unde era Valea Albă? A, nu toți auziseră de Valea Albă. Nu era cine ştie ce departe. Toată lumea ştia unde era Valea Albă, chiar dacă cei mai mulți nu fuseseră acolo. Era o vale ca toate văile, un sat ca toate satele. Nu se afla țăran care să nu ştie cum trebuia mers ca să ajungi la Valea Albă.

Iepele se mai domoliseră şi Vungă le lăsă în voia lor pe toată lungimea urcuşului. În partea sa dinspre miazăzi dealul era sterp. O pantă lină se înfiripa chiar de la ieşirea din oraş țintind doar ceva mai sus de linia orizontului. În punctul ei cel mai ridicat linia se pierdea într-o pădure de stejari.

Lituța îşi înălță gîtul fin, subțire ca o iluzie şi privi cu nesaț înapoi. Mihail Iorca îşi întoarse şi el privirile. În vale oraşul arăta mărunțit şi înghesuit spre unul din centrele sale, ca şi cum nişte cuburi albe, de diferite mărimi, s-ar fi rostogolit şi ar fi ricoşat de o mantinelă. Fire de fum se ridicau lent, decupînd cerul în fîşii albastre.

Manase Hamburda începu să se plîngă de natură. El nu avea organ pentru natură. Niciodată nu simțise un fior în fața naturii. Ce erau brazii, ce era cerul, ce era lacul? Lemn, aer, apă. Nimic, nu vedea altceva nimic. Unde era misterul? Miile de microorganisme care devorau totul, împrăştiind cenuşa lucrurilor peste alte lucruri, care aşteptau şi ele, la rînd, ca să fie fărîmițate? El iubise întotdeauna oraşul, da, el îşi dorise, dintotdeauna, să trăiască în oraşe mari, cît mai mari. Mihail Iorca avusese noroc, trăise în cele mai mari oraşe posibile. Lituța îi spuse că vorbea cu păcat. Nimic nu era mai fascinant decît viața în stare pură, firescul liber, vegetalul neîntinat, reflexul gigantic al simplității.

— Ia te uită, făcu Manase Hamburda. Şi cînd plouă? Cînd e lapoviță? Ce te faci cînd e lapoviță? Şi-şi aprinse o țigară, ca şi cum aerul încremenit al dimineții l-ar fi iritat prin virtuțile lui medicinale. Iar expresia „reflexul gigantic al simplității" i se părea cam stupidă. De unde o ştia Lituța? O citise undeva?

Da, o citise undeva. Unde? Într-o carte. Bine, bine, dar ce fel de carte? Lituța rîse inundînd toată valea cu ființa ei: o carte care se scria chiar atunci. Mihail Iorca zîmbi. Manase Hamburda tuşi sufocat: ce erau prostiile acelea? Cum, adică, se scria chiar atunci?

— Dumneata n-ai auzit de André Gide? întrebă Lituța.

Ce treabă avea André Gide? Nu, el nu citea în franțuzeşte. Auzise Mihail Iorca de André Gide?

— Da, răspunse celălalt.

Treaba lor. El nu credea în literatură. El nu credea în cărți. El credea numai în coduri. Nu citea decît cărțile de legi. Şi nici pe acelea nu le mai citea de un timp. Pentru că legile pluteau în aer, ele preexistau în univers. Aşa cum teorema lui Pitagora preexistase lui Pitagora şi Pitagora nu făcuse altceva decît s-o înhațe din aer, din lucruri, din propriul său creier. Auzise Epaminonda Bucevschi de André Gide?

— Nu, spuse Epaminonda Bucevschi.

Poftim! replică jovial Manase Hamburda. Unul dintre oamenii pe care el îi respecta cel mai mult nu auzise de André Gide. Şi lovi cu degetul în spinarea lui Vungă, de parcă ar fi lovit într-o uşă:

— Domnule Vungă, ai auzit dumneata de unu' André Gide?

— Tțțț, făcu Vungă.

Demonstrația era ca şi făcută. Oamenii normali, cinstiți, oamenii la locul lor nu auziseră de André Gide. Deci André Gide era ca şi inexistent. De fapt, pentru el, foarte multe lucruri erau inexistente. Şi nu datorită ignoranței. Datorită lipsei de şansă. Față de Mihail Iorca el trăise în cu totul alt timp, în cu totul alt ritm. Chiar şi Parisul, ce era pentru el Parisul? Nimic. O aluzie culturală, un zvon, o adiere. Desigur, pentru Mihail Iorca Parisul era o amintire, o certitudine. Nu?

— Da, spuse Mihail Iorca.

Altă şansă, altă viață. Cîți ani stătuse Mihail Iorca la Paris? Zece? Doisprezece? El, Manase Hamburda, îşi dorise din tot sufletul să trăiască la Bucureşti. Pentru el, care iubise atît de mult oraşele mari, nu contase decît Bucureştiul. Ei, da, fusese de cîteva ori la Bucureşti. Fusese chiar şi la Eforie. Şi cu ce se alesese? Cu nimic. Pentru că el nu avea amintiri *ferme* din călătoriile lui, din marile oraşe. Îşi tocase toată viața acolo, în clădirea Tribunalului, printre fel de fel de găinari, panglicari, bețivi, bătăuşi, jmanglitori, sperjuri, borfaşi, asasini. Şi din nou îl atinse pe Vungă cu încheietura degetului:

— Zi, dom'le, am dreptate sau nu?

— Tțțț, făcu Vungă. Şi înjură iapa bălană, ars de nerăbdarea de a o vedea în chinurile iadului.

Mihail Iorca, pătruns dintr-o dată de curiozitate, se uită la iapă. Manase Hamburda nu pierdu ocazia: da, da, exista un iad al cailor. Era sau nu era aşa?

— Să le ia dracu! tună Vungă. Rar animal mai prost ca iapa.

Manase Hamburda se declară de acord. Pentru el, tot ce spunea Vungă era întemeiat sau măcar plauzibil. Niciodată nu îndrăznise să-l contrazică pe Vungă. Şi erau destui ani la mijloc. Cam de cînd era el clientul fidel al lui Vungă?

— Ehe, se auzi vocea omului de pe capră.

Iată dovada! E adevărat, cu banii pe care-i plătise ar fi putut să-şi cumpere nu un atelaj, cinci! Şi jumătate de herghelie. Dar nu. El s-a simțit întotdeauna vinovat față de Vungă. Era o *chestie* pe care nu şi-o explicase niciodată. Şi nici Vungă nu avea nici o idee. Sau, poate că bănuiau ei de ce se simțise el dintotdeauna vinovat față de Vungă? Nu, nu bănuia nimeni nimic. Dar Londra? Cum era Londra? Fusese Mihail Iorca şi la Londra? Evident că Mihail Iorca fusese şi la Londra. Ei bine, Londra era şi ea inexistentă pentru Manase Hamburda. Chiar într-o măsură mai mare decît Parisul. *Dinspre* Londra nu-i sosea nici măcar acea adiere culturală. Londra, pe creierul său, era pur şi simplu o pată albă.

Intrară în pădurea de stejari şi începu coborîşul. Drumul mai păstra urmele ploilor. Trăsura se legăna pe arcurile nemțeşti atenuînd oarecum duritatea drumului. Un fir de apă li se alătură după cîteva minute. Pe la jumătatea pantei aveau în dreapta lor un adevărat torent. Pădurea se rărea tot mai mult şi siluetele unor case obosite răsăriră pe celălalt mal al apei. Se opriră în fața unei punți pe care o dregeau un bătrîn şi un fecior. Vungă îi întrebă dacă o luaseră bine spre Valea Albă. Epaminonda Bucevschi mormăi ceva din trăsură, nemulțumit că Vungă se îndoia de traseul indicat de el. Feciorul spuse că da, o luaseră cum trebuia şi se uită speriat la bătrîn. Bătrînul se gîndi cam o jumătate de minut şi spuse şi el că da, o luaseră bine, numai că trebuiau să urmeze *mai departe* firul apei. Birjarul le mulțumi cu o blîndețe care suna rar în vocea lui. Dădu bice şi se urniră din loc. După ce se îndepărtară se întoarse spre Epaminonda Bucevschi şi-l întrebă dacă înțelesese ce spusese bătrînul. Epaminonda nu găsi nimic de neînțeles.

— Cum vine asta „mai departe“? întrebă Vungă. Pentru Epaminonda răspunsul sunase foarte clar. Trebuiau să țină drumul. Manase Hamburda îl întrebă de cînd nu mai fusese la Valea Albă. Era adevărat. Epaminonda Bucevschi nu mai fusese de vreo zece ani la Valea Albă. Dar drumul i se întipărise perfect în oase şi în sînge (cît mai avea). Biserica pe care voia să le-o arate fusese prima lui mare lucrare, una dintre acele experiențe care marchează viața unui om. Acolo lucrase el de unul singur, acolo pictase el

după chipul şi asemănarea propriilor sale obsesii şi convingeri. O vară întreagă muncise ca un rob, închis zi şi noapte în lăcaş, întrerupt numai, din cînd în cînd, de țăranii care băteau în uşă, semn că-i aduseseră cîte un coş de merinde. Da, da, spuse Manase Hamburda. N-ar fi stricat să înghită şi ei cîte ceva. Lituța răscoli printre cutiile din lada trăsurii. Manase Hamburda ochi o sticla de coniac franțuzesc şi o înşfăcă numaidecît.

— Iată! Iată ce înseamnă pentru mine Franța! spuse el şi desfăcu sticla, sorbind o înghițitură. Apoi i-o întinse lui Mihail Iorca. Coniacul franțuzesc, lamele de ras englezeşti şi berea nemțească. Asta era tot ce cunoştea el din Europa. Şi din nou i se adresă lui Mihail Iorca. Berlinul cum era? Era *tot* Europa, şi la Berlin?

Celălalt răspunse că Berlinul era un oraş foarte curat şi foarte civilizat. Şi berăriile? Cum erau berăriile! Şi bețivii? Erau sau nu bețivi în berării?

Sticla trecu pe la Epaminonda, care i-o întinse lui Vungă. Vungă închină în sănătatea tuturor, dar gestul său străbătu aerul mai ales în direcția iepei. Lituța îi îmbie cu nişte *sandwich*-uri dar nimeni nu dori să mănînce nimic. Atunci îşi luă ea unul şi începu să-l molfăiască îmbufnată.

Dar Varşovia? Varşovia era *tot* Europa? Mihail Iorca nu ştia. *Pe la* Varşovia nu trecuse. Rău, făcu Manase Hamburda. Varşovia era un oraş minunat, cu totul şi cu totul minunat. Era punctul cel mai *lateral* al Europei. Ştia toate acestea de la un polonez, da, un polonez nebun care-şi călcase nevasta în picioare. Şi pe care-l trimisese la pîrnaie, n-avusese încotro. Totuşi, cu polonezul avusese ce să discute. Ia să vadă, oare îşi terminase polonezul osînda? Hm, dacă nu învîrtise ceva între timp, însemna că i se apropia termenul. Poate chiar *acelea* erau zilele din urmă ale pedepsei. Nu era interesant? Poate că omul era chiar atunci pe cale de a fi eliberat. Chiar în clipa aceea, chiar în secunda aceea? La cine rămăsese sticla?

Se opriră din nou, într-un sat, să întrebe dacă o luaseră bine spre Valea Albă. Un țăran care îşi bătea cîinele ridică spre ei doi ochi îngălbeniți şi le spuse că da, n-o luaseră rău. Vungă mînă mai departe pentru că Lituța se înfuriase cumplit, mai ales pe animalul care continua să icnească la picioarele țăranului, deşi ar fi putut bine să fugă.

O femeie le spuse, din partea casei, că, din moment ce tot o luaseră pe drumul *ăla,* nu mai aveau încotro, trebuiau s-o țină *tot aşa.* Mai apărură cîțiva şi începură să se certe, leneş, între ei. Un bărbat cu mutră de țîrcovnic îi spuse femeii că toată treaba fusese greşită din deal. *Oamenii* n-ar fi trebuit să coboare pe dreapta rîului, ci pe malul stîng. Un bătrîn scund, măcinat,

înăbuşit de un brîu mult prea lat, îi spuse bărbatului cu mutră de ţîrcovnic că drumul de pe malul stîng era de două ori mai lung. Da, izbucni bărbatul cu mutră de ţîrcovnic, cît pe ce să-l asurzească pe bătrîn, da' ce se făceau *oamenii* dacă era rupt podul? Femeia spuse şi ea că auzise *pe drum* că, într-adevăr, podul fusese luat de apă.

Se mai apropie o nevastă tînără şi le spuse celor adunaţi în faţa porţii că podul n-avea nimic, chiar cumnatul ei trecuse cu două zile înainte pe pod. Şi de două zile-ncoace? făcu bărbatul cu mutră de ţîrcovnic.

Păi, de două zile nu plouase *nimic,* interveni şi Epaminonda Bucevschi.

— Dar la munte? făcu nevasta tînără, care tocmai le spusese că podul nu avea nimic. Nu era numaidecît nevoie să *toarne* jos. Dacă *turna* sus era acelaşi lucru. Apa venea oricum.

Pictorul dădu semne evidente de iritare şi-i spuse lui Vungă să-i dea bice, pentru că el era sigur că se aflau pe direcţia cea bună. Înainte de a se desprinde trăsura din faţa porţii, nevasta tînără îşi mai dădu o dată cu părerea privind spre cerul senin şi spunînd, aşa, către nimeni, că semnele nu arătau a bine. Aerul era greu, umed, iar încremenirea aceea de pe cer aştepta ploaie.

Toată lumea întîlnită în drum se arăta mirată. Cum de se abătuseră pe acolo? Erau cel puţin alte două sau trei drumuri mai bune, mai scurte, mai sigure. Totuşi, nu se aflau chiar foarte departe de Valea Albă. Important era să ajungă la pod. Cu nişte iepe vînjoase cum erau acelea urmau să ajungă şi la Valea Albă, ceva mai tîrziu de prînz, dacă nu chiar în preajma după-amiezii. Pe măsură ce Epaminonda Bucevschi se arăta tot mai neliniştit de răspunsurile oamenilor, Vungă continua să întrebe în dreapta şi în stînga de Valea Albă. De fiecare dată clătina din cap, mulţumind cu vocea mieroasă, evitînd să-l privească, în semn de reproş, pe Epaminonda.

Manase Hamburda se întrebă din nou ce anume căuta el acolo. Avea atîtea lucruri importante, decisive, de făcut, în oraş. Şi, iată, rătăcea pe malurile unor ape care nu se mai sfîrşeau. Pentru că rîul începuse să-l exaspereze: cum putea fi o apă atît de lungă? Mihail Iorca se simţea bine. Privea curios la oameni, la case, la arbori. Trăgea aer în piept şi-l reţinea în plămîni, tremurînd de efort. Lituţa îl întreba mereu cîte ceva şi el răspundea „da“, „nu“, „o singură dată“, „foarte puţin“, „din cînd în cînd“, „evident“, „se poate“.

Ajunseră în sfîrşit şi la pod. Traversară rîul şi abia după aceea îşi amintiră că acela era podul care ar fi trebuit să fie rupt. Rătăceau deja de vreo trei ore. Lituța le spuse că ar fi mai bine să mănînce acolo, înainte de a se îndepărta de apă. Epaminonda Bucevschi îşi revenise, întorcea către toți o față radioasă. Îşi amintea cu precizie de pod şi de *toate* locurile: nu mai aveau decît o azvîrlitură de băț pînă la Valea Albă. Mai traseră cîte un gît din coniacul franțuzesc şi convenIră să ia masa la Valea Albă. Manase Hamburda dorea să economisească timp. N-avea nici un rost să facă două opriri. Tot urmau să vadă biserica. Se vor dezmorți acolo, se vor odihni, vor avea timpul de partea lor. Era vorba de timpul de întoarcere. În cursul serii el voia să fie înapoi, în oraş. Avea lucruri importante, decisive, de făcut.

Drumul şerpuia printre fînețe şi livezi. Oamenii întîlniți în cale erau tot mai puțini. Pe măsură ce li se părea că se apropiau de Valea Albă, aproape nimeni nu mai ştia nimic de Valea Albă. La început au crezut că cei întrebați nu erau de prin partea locului. Apoi, cînd un bătrîn a ridicat din umeri şi le-a spus că el „n-are ce să le răspundă“, Manase Hamburda a dat alt verdict:

— Cîrcotaş!

S-au încrucişat la o cotitură cu un car cu fîn. Nu, omul nu ştia încotro era Valea Albă. Ştia însă toate satele din jur. Le înşiră vreo zece, douăsprezece nume. Apoi, mîndru de sine, făcu un gest cu toată jumătatea de sus a corpului: vedeți?, nu e printre ele nici o Vale Albă.

Epaminonda îşi pierdu din nou stăpînirea de sine. Arăta răvăşit şi nefericit. Continua să creadă că se aflau pe drumul cel bun şi încerca, prin fraze anemice, să-i linişească. Mihail Iorca îi spuse atunci cîteva cuvinte neaşteptate. Epaminonda Bucevschi îşi făcea griji inutile. Ce conta Valea Albă? Lui Mihail Iorca plimbarea aceea în necunoscut i se părea admirabilă. Era dispus să rătăcească şi trei zile. Era de părere că nici lui Manase Hamburda nu-i strica o mică abatere de la starea de normalitate. O mică improvizație. Din cîte văzuse, în timpul banchetului de întemeiere, Manase Hamburda era un as al improvizației.

Lituța bătu din palme şi zvîcni din tot corpul, cît pe ce să sară de gîtul lui Mihail Iorca. Vungă spuse un „hm“ şi îşi scutură pălăria de praf. Epaminonda Bucevschi trăi o scurtă iluminare.

Manase Hamburda reacționă şi el. Despre ce improvizație era vorba? Despre nefericita zi cînd se văzuse nevoit să schimbe *tonul* discursului în speranța că va mai salva ceva? Da, fusese o zi nefericită. De mult aştepta un reproş de la Mihail Iorca. În sfîrşit, reproşul venise. Da, se simțea vinovat *şi*

în fața lui Mihail Iorca. Se folosise de personalitatea lui Mihail Iorca. În acele momente i se păruse că persoana lui Mihail Iorca ar fi avut virtuțile unui catalizator. Un catalizator în vederea comunicării, evident. Un catalizator care să accelereze, să aprofundeze şi să asigure o comunicare extrem de delicată. Lucrurile ar fi luat o întorsătură şi mai gravă, dacă Mihail Iorca n-ar fi avut fericita inspirație de a intra, la momentul oportun, în sală. Dar el a intrat în momentul oportun în sală. Recunoştință veşnică pentru marea lui inspirație! Desigur, Manase Hamburda s-a înşelat. Deşi a avut la îndemînă un catalizator de asemenea calibru, tot a dat greş în marea comunicare. De ce? Pentru că el, catalizatorul, i-a scăpat, treptat, printre degete. Pasivitatea celui care îl făcuse, pentru o clipă, să-şi recapete speranțele, a fost principala cauză a eşecului. Dacă Mihail Iorca ar fi spus un singur cuvînt, acolo, în sala aceea căzută în dezordine, totul ar fi fost posibil.

Dar Mihail Iorca n-a spus nici un cuvînt! Manase Hamburda dorea să ştie o dată pentru totdeauna: teoria lui despre primejdie era ridicolă? Nu, nu era ridicolă. Era însă în contratimp. În contratimp cu oamenii. Nu trezea nimic profund în oameni, nu răscolea nimic în creier, pentru că era prea abstractă. Nu putea fi asimilată fără garnitură. Ca şi berea. La bere aveai nevoie de sărățele. Votca fără cîteva felii de caşcaval, trecute prin piper, era seacă, dureroasă. Whisky fără gheață nu s-a mai pomenit. Aşa era şi cu teoria despre primejdie. Teribil de serioasă. Ca o marfă englezească. Dar avea nevoie de o tehnică specială de plasare. Oamenilor ar fi trebuit să li se zbată frica în oase de cîte ori li s-ar fi expus teoria despre primejdie. Or, cui i se zbătea frica în oase? Nimeni nu vedea decît drojdia urît mirositoare din curtea vecinului.

— Frică în oase? exclamă Manase Hamburda. Şi Lituța îi vorbise despre frică. Ce voise să-i spună cînd pomenise de frică? Ce ştiau ei mai mult decît el? Ce ascundeau ei? Ştiau ei ceva esențial, ceva ce li se părea că el n-ar înțelege?

Coborau într-un defileu care nu se mai termina. Mihail Iorca se întrebă de mai multe ori cum era posibil să coboare atît de mult cînd urcaseră atît de puțin. Îşi alungă nedumerirea şi-i răspunse lui Manase Hamburda: nu era vorba de ceva ascuns de ei şi neînțeles de ceilalți. Numai că oamenii, ca să înțeleagă o idee abstractă, ori măcar sa acționeze în conformitate cu ceea ce li se cerea, pe etajele superioare ale ideii, aveau nevoie ori de o senzație

fizică, intensă, covîrşitoare, care să însoțească momentul comunicării, ori de o autoritate indubitabilă, care să fie autorul comunicării.

— Cum ar fi Dumnezeu, completă Manase Hamburda.

Da. Cum ar fi Dumnezeu. Sau, cum erau, altădată, martirii. Primii creştini. Şi ei erau nişte intermediari. Dar intermediari înzestrați cu autoritate superioară. Ei, propriu-zis, nu comunicau, ei *vesteau.* Cam aşa ar trebui să procedeze şi Manase Hamburda cu adevărurile sale: să le vestească. Dar avea nevoie de acel vîrf de piramidă care să-i transforme comunicarea în destăinuire, spunerea în revelare. El trebuia să le aducă o *nouă ştire,* nu să le demonstreze un adevăr.

— Cum ar fi un ziar, spuse Lituța.

— Da, acceptă Mihail Iorca. Ceva în genul unui ziar.

Dealurile, pe o parte şi pe alta a drumului, deveneau tot mai amenințătoare, strivind tot mai mult, între trupurile lor, firul prăfuit pe care aluneca trăsura. Deasupra călătorea o dată cu ei o fîşie de cer doar ceva mai lată decît drumul.

— Nu înțeleg, se frămîntă Manase Hamburda. Eu n-am bani să scot un ziar.

— În Europa, spuse Mihail Iorca plictisit, cînd cineva vrea să spună ceva, scoate un ziar.

În fața lor se întrezări, printre pini, un acoperiş. Se apropiară de o încropeală fără uşi şi fără ferestre, ridicată din trunchiuri de brad, dar care ar fi reuşit să adăpostească, pe timp de ploaie, cel puțin zece, doisprezece oameni. Locul era pustiu. Vungă trase alături şi opri fără să ceară încuviințarea celor din trăsură. Apoi mormăi ceva despre iepe. Or fi ele proaste, dar nici să le omoare nu voia.

Mihail Iorca sări înviorat din trăsură şi se dezmorți păşind în jurul adăpostului. Lituța îl urmă imediat, îndemnîndu-i şi pe ceilalți să coboare şi să caute lemn pentru foc. Epaminonda Bucevschi aşteptă cîteva secunde să vadă ce intenționa Manase Hamburda să facă. Preşedintele de Tribunal privi în jos şi se înspăimîntă cumva de stratul de iarbă. Se îndesă înapoi între pernele trăsurii. Vungă deshămă iepele. Epaminonda coborî şi se îndreptă spre cotitura drumului, unde zărise o troiță.

— Sînt urme de urs, spuse Lituța într-o doară, răscolind praful de cetină de sub un brad înalt, care proteja tot văzduhul.

— Ar trebui să organizăm o vînătoare, se auzi glasul lui Mihail Iorca.

— Şi cu ce bani să scot eu un ziar? îi strigă Manase Hamburda, adîncit cu totul în trăsură. Cîteva secunde un vînt rătăcit se înfăşură printre trunchiuri şi crengi.

— Amanetez casele, se auzi din nou vocea lui Mihail Iorca.

6

Mult mai tîrziu, aşezaţi pe o drezină răsturnată, Mihail Iorca mi-a povestit, în felul lui, coşmarul acelei zile.

N-au mai ajuns la Valea Albă. Au rătăcit dintr-un sat în altul întrebînd mai pe fiecare om întîlnit în cale. Răspunsurile erau dintre cele mai ciudate. Unii ridicau din umeri şi-şi vedeau de treabă. Alţii se gîndeau prelung, mai puneau cîteva întrebări, iar se gîndeau şi la sfîrşit mărturiseau că n-au auzit nimic de satul acela. Vungă le-a mormăit de mai multe ori cîte ceva despre drumul de întoarcere. Manase Hamburda însă era cu totul şi cu totul absent, căzuse într-o meditaţie adîncă din care nu l-a mai trezit nimeni pînă a doua zi. Ei au continuat să caute.

Epaminonda Bucevschi şi-a dat de mai multe ori cuvîntul de onoare că locurile îi erau cunoscute. Pînă la urmă ei şi-au dat seama că Epaminonda Bucevschi nu reuşea să deosebească un deal de altul, o vale de alta, un arbore de altul. Tot ce întîlnea în cale i se părea că a mai văzut o dată. I-au cerut să descrie satul. Dar el nu ştia să descrie satul. El ştia să descrie numai biserica. Satul propriu-zis nu-l vizitase, nu-l bătuse cu pasul. Îşi făcuse de lucru numai în biserică, o vară întreagă, atît. Vungă s-a înfuriat. Lituţa a chiţcăit amuzată şi l-a sărutat pe Epaminonda, ţoc, pe tîmplă. Manase Hamburda părea că n-a auzit nimic şi n-a ieşit din ale lui. El, Mihail Iorca, era doar puţin obosit. Întîmplarea nu-l mai amuza atît de mult. Îi era, cumva, indiferentă. Dar nu i-a făcut nici un reproş lui Epaminonda şi a fost de acord cu ei că nu trebuia să se lase bătuţi.

Au oprit un ţăran care mîna nişte oi. Nu l-au mai întrebat de Valea Albă. L-au îndemnat pe Epaminonda Bucevschi să-i descrie biserica şi să-l întrebe dacă ştia undeva un sat cu o astfel de biserică. Epaminonda s-a fîstîcit, s-a foit, a tuşit de cîteva ori şi l-a întrebat pe ţăran dacă nu ştia un sat cu o bisericuţă de lemn într-o vale. Ţăranul a răspuns prompt. Era vorba de biserica vîndută? Epaminonda iar s-a încurcat. I-a privit întîi pe ei, în trăsură, ca şi cum ar fi vrut să le ceară o mînă de ajutor. Nu, nu ştia nimic de nici o biserică vîndută. El căuta un sat cu o vale şi în vale o biserică de lemn pictată pe dinăuntru. Ţăranul n-a mai ştiut ce să zică. Nu cunoştea decît o singură biserică de lemn şi aceea era vîndută. Epaminonda Bucevschi s-a

înfuriat. I-a strigat lui Vungă să urnească trăsura. După părerea lui țăranul era beat. Şi cam toți oamenii întîlniți în ziua aceea erau ori amețiți de alcool, ori total răuvoitori.

Tot Lituța l-a calmat. Ce puteau face? Într-o călătorie ca aceea erau la cheremul bețivilor şi a necunoscuților. Biserica, însă, era într-adevăr de lemn? Epaminonda a spus „da“. Au mai tăcut ei un timp şi Lituța l-a întrebat din nou: aşadar zugrăvelile fuseseră făcute, în întregime, pe lemn. Epaminonda le-a ținut un discurs furibund, întrerupt din cînd în cînd de accese ciudate de indignare, despre pictura pe lemn. Da, lucrase pe lemn. Şi ce dacă lucrase pe lemn? Lemnul era un material nobil, un material unic, de o mare vulnerabilitate picturală. Lemnul primea culoarea şi formele cu o reacție superioară celorlalte materiale. Şi asta pentru că lemnul reprezenta ceva viu, un corp viu sau care fusese viu. Pe lemn pictura avea ceva din arta tatuajului, uneori îi era frică de reacțiile represive ale lemnului şi de aceea a lucrat într-o încordare cumplită, străduindu-se să nu greşească nimic. Doze de culoare, proporții, expresii şi alte asemenea.

Foarte bine, foarte bine, a spus Lituța. Asta era ceva mai interesant chiar, o biserică de lemn şi nu una din piatră. Zugrăveală pe lemn şi nu pe tencuială. Înseamnă că pe dinăuntru lăcaşul arăta ca o imensă icoană.

Expresia „imensă icoană“ l-a înviorat pe Epaminonda Bucevschi. Da, a repetat el de mai multe ori. Era vorba de o imensă icoană. Desigur, suprafețele pe care lucrase nu erau dintre cele mai perfecte. Lucrase pur şi simplu pe scînduri de brad pe care le preparase el însuşi, cu mare greutate. O imagine se întindea pe două, trei scînduri, scenele alegorice cuprindeau un spațiu şi mai mare, iar liniile verticale care separau două scînduri apropiate dădeau impresia că acțiunea se petrece după nişte gratii.

Au descoperit, treptat, că fiecare om auzise cîte ceva despre biserica vîndută. Da, fusese vîndută o biserică de lemn. Nimeni nu ştia dacă era sau nu pictată pe dinăuntru. Nimeni nu ştia cine o vînduse. Toți ştiau cine o cumpărase. Nimeni nu ştia de ce fusese vîndută. Poate că satul care o vînduse avusese două biserici. Ori poate că oamenilor nu le mersese prea bine cu biserica de lemn. Existau zeci de motive, dintre cele mai ascunse, pentru ca un sat să-şi vîndă biserica. Satul care cumpărase biserica se numea Bălți. Nu se afla foarte departe, imediat la ieşirea din defileu. Oricum, nu mai era timp de ajuns acolo pe lumină. Mai fiecare se uita întîi la soare şi-i sfătuia să înnopteze pe undeva.

Epaminonda Bucevschi a căzut în aceeaşi muţenie ca şi Manase Hamburda. Lituța a luat hotărîri în numele tuturor. Presimțea ea că biserica din Bălți era cea căutată. Ne-a mai întins o sticlă de coniac franțuzesc. Vungă a biciuit fără milă iepele sperînd să ajungă la ieşirea din defileu înainte de apusul soarelui. Ziua se termina, la fel de senină, dar pătrunsă de o uşoară înfrigurare. Amurgul i-a prins într-o pădure de meri. Bătrînul care păzea merii se numea Trifan. Era înalt, uscățiv şi avea puşcă. I-a dus într-o casă înconjurată de meri. Sute de coşuri cu mere erau înşirate pe o prispă lungă şi în spatele casei. Le-a deschis două odăi neatinse de ani de zile. A scos apă şi a adăpat caii. A făcut un foc într-o vatră aflată între meri. Au stat în jurul focului şi au vorbit cu bătrînul. Auzise şi el de biserica vîndută. Nu mai era departe pînă la Bălți. Dincolo de pădurea de meri începeau bălțile. Dar ce se mai auzea cu războiul?

Manase Hamburda a tresărit. Auzise ceva bătrînul despre război? Da, bătrînul auzise despre nemți. Ce anume? Că va fi război la nemți? El luptase cu nemții, îi cunoştea pe nemți. Unde luptase el cu nemții? În Italia. Îi ştia pe nemți în fel şi chip. Întîi luptase alături de ei şi după aceea împotriva lor. Le ştia toate fețele. Românii n-aveau noroc cu nemții. Nemții cădeau mereu în picioare, ca pisica. De fapt românii n-avuseseră noroc cu nimeni. Nici măcar cu Dumnezeu. Cum aşa? Bătrînul n-a mai vrut să spună nimic. S-a îngrijit de bucățile de carne, voia ca bucățile de carne să se frigă cît mai bine. Apoi a adus vin de mere. Manase Hamburda a băut mult şi s-a dus să se culce. Epaminonda Bucevschi s-a întors pe prispă, afară, printre coşurile cu mere. Vungă s-a mai îngrijit puțin de iepe şi s-a cuibărit în trăsură. Lituța a vrut să ştie de *unde* orăcăiau broaştele. Bătrînul i-a spus că nu departe avea un heleşteu. El, Mihail Iorca, n-avea chef să se ridice de la foc şi să caute heleşteul. Dar Lituța l-a luat cu ea. S-au luat după orăcăit şi au găsit heleşteul. Fața apei era neclintită şi se vedea ca în palmă. Lituța nu l-a întrebat nimic şi el n-a spus nimic. Au tăcut şi au ascultat broaştele. În adîncul apei se zăreau cîteva butoaie înnămolite. Ea a aruncat un măr în apă. Broaştele au tăcut o secundă. Apa s-a rotit încet.

El s-a gîndit că, de fapt, ar fi vrut să trăiască la Bucureşti de o lună. Şi nici chiar atît de mulți bani nu avusese. Şi nici prea tînăr nu mai era. Nu-i plăcuseră prea multe lucruri în viață. Nu iubise foarte tare niciodată. Nu avusese niciodată prieteni foarte buni. Nu-i plăcea alcoolul. Fuma din plictiseală. Nu urîse pe nimeni. Nu făcuse nimănui nici o bucurie deosebită. Nu fusese niciodată grav bolnav. Patria nu şi-o iubea în mod deosebit. Nici

prea multă franceză nu învățase. Nu avea decît un singur costum de haine foarte bun. Prea spiritual nu se arătase nicăieri. Nu crezuse niciodată în Dumnezeu. Nici o carte nu-l tulburase în mod deosebit. Prea multă lume nu-l cunoştea. Tatăl său fusese, în realitate, un mîrşav cămătar.

Ea s-a gîndit că, de fapt, ar fi vrut să trăiască la Bucureşti. Niciodată nu avusese vreun ban al ei. Nici prea frumoasă nu era. Citise mult, dar nu înțelesese mare lucru. Avea o memorie bună şi vorbea deseori din cărți. Nu iubise încă pe nimeni. Nu avusese niciodată rochia cea mai elegantă din oraş. Se apropia de 30 de ani. Nu ştia cum ajunsese în casa lui Manase Hamburda. Nu era leneşă, dar nici nu-i plăcea să deretice zi de zi şi să-şi piardă timpul în bucătărie. Pantofii din picioarele ei aveau un număr cam mare.

El şi-a aprins o țigară. Ea şi-a strîns rochia în jurul genunchilor.

Apa fremăta de vietăți lacome, colcăitoare. Corpuri minuscule se devorau chiar în clipa aceea, hohotind dureros printre vegetale şi tulburînd stratul de mîl, animale mici făcute din carne stăteau la pîndă sfîşiind carnea altor animale. Într-o cumplită încăierare milioane de corpusculi se agitau pulsînd cîte o secundă ori prelungindu-şi existența numai cu un minut şi consumînd pentru asta cantități enorme de încrîncenare şi energie. În urma lor rămîneau cavitățile scobite, şlefuite sălbatic, ale carcaselor fără conținut, clădindu-se în etaje succesive, piramidale, ca un cumplit edificiu al macerației, în vîrful căruia se chinuia să-şi țină echilibrul el, ultimul mare organism carnivor. Într-o cutremurare de sfîrşit de lume ori de specie, înfricoşat de singurătate mai mult decît de foame, fantasma acelui umil spațiu uitat între dealuri şi bălți şi-a ridicat capul înfipt la capătul unui gît lung, solzos şi plin de o mlădiere hipnotică. A țîşnit din apă numai pentru o străfulgerare privindu-l drept în ochi pe bărbatul încărunțit.

Femeia s-a speriat şi s-a repezit să îmbrățişeze pielea rece a bărbatului.

A doua zi au străbătut bălțile şi au intrat în sat. Pe o limbă de pămînt apărată de sălcii, la capătul unui drum întărit cu piatră, se ridica o mică biserică din lemn. Epaminonda Bucevschi n-a regăsit nimic, în memoria lui, care să se potrivească, măcar pe departe, cu noua arhitectură a lăcaşului.

Un băiat cu o față spălăcită le-a povestit dintr-o suflare cum a fost desfăcută biserica, bucată cu bucată şi adusă pe trei care trase de cîte patru perechi de boi. Au urcat pe drumul pietruit şi au intrat în lăcaş. De la început nu s-a zărit nici o zugrăveală, nici o alegorie şi nici un car de îngeri. Numai două icoane mari străjuiau intrarea în altar. Epaminonda Bucevschi

s-a bucurat şi a întors spre ei marea lui privire de om hăituit care s-a pus, pentru o clipă, la adăpost. Totuşi, pe măsură ce ochii li s-au obişnuit cu lumina firavă filtrată printre ferestruicile zăbrelite şi pe la încheieturile grinzilor, au observat din loc în loc cîte o urmă de culoare. Pereții păstrau fel de fel de forme întrerupte, pete de culoare, cîte o linie mai întunecată ieşită limpede de pe urma unui penel. S-au profilat, după un timp, chiar pete inteligibile: un capăt de grindă purta pe ea o jumătate de picior, într-un colț se vedeau două mîini, în altă parte o coroană împărătească. Ca şi cum un copil s-ar fi jucat decupînd imagini, tăindu-le în zeci de bucăți şi lipindu-le apoi, la întîmplare, pe cupole, pereți şi chiar pe duşumele. Dintr-o dată, Epaminonda Bucevschi s-a dat cîțiva paşi înapoi şi a fost cît pe ce să se prăbuşească, pe spate, peste uşa pe care intrase. Şi-a dat seama că zugrăveala sa fusese întoarsă pe toate fețele. Dulgherii nu mai ținuseră socoteală de *ordinea* grinzilor şi le clădiseră înapoi cum le căzuseră lor la mînă, împrăştiind lucrarea lui Epaminonda prin tot corpul bisericii, chiar şi pe dinafară. Epaminonda Bucevschi a ieşit rîzînd şi s-a dus glonț la trăsură. S-a urcat, s-a aşezat şi n-a mai scos un cuvînt. A rămas, pe tot drumul de întoarcere, cu o mască surîzătoare, de parcă o glumă bună i s-ar fi înfipt în creier pentru toată viața.

Manase Hamburda, însă, a fost cu totul şi cu totul debordant şi cuceritor. A vorbit mult despre ziarul pe care intenționa să-l scoată. O gazetă pe care s-o împartă peste tot, şi la Bucureşti. O gazetă care să cuprindă şi un rezumat în principalele limbi europene, în aşa fel încît „oameni cît mai diferiți între ei să se poată bucura de acelaşi lucru". Era de mirare cum de nu-i venise ideea mai repede. Pierduse atîta timp din viața lui scurtă umblînd pe drumuri ocolitoare.

Lui Mihail Iorca cel mai ciudat i s-a părut faptul că drumul de întoarcere nu le-a luat mai mult de două ore jumătate.

7

Eu i-am povestit lui Mihail Iorca ce s-a mai întîmplat la Sala Germană după ce el şi cu Toni Bucevschi l-au scos afară pe Manase Hamburda. De fapt, îngrijoraţi din cauza stării lui Manase Hamburda, tot atunci au mai ieşit şi Engster Graţian şi domnul Bilaus şi domnul Buraga. Practic mulţimea a rămas fără „comitet de organizare". Dar nimeni n-a observat nimic. Zaremba a stins luminile şi a încercat, după cum îl sfătuise Manase Hamburda, să proiecteze un film. Oamenii însă n-au vrut să audă de nici un film. Cîţiva s-au supărat foarte tare pe domnul Zaremba şi l-au ameninţat că vor schimba *tonul* dacă va mai încerca să-i ţină în întuneric. Ei aveau de discutat. Aceea era prima întrunire liberă a intelectualilor din oraş. Doreau cu toţii să discute despre oraş. Oraşul nu putea fi lăsat în halul acela. Oraşul pur şi simplu se scufunda în noroi. Oraşul era vechi, putred, fetid. Temeliile erau roase de gîngănii dezgustătoare, terenul de sub oraş era mocirlos datorită apelor care se tot scurgeau înăuntru şi nu se mai lăsau înghiţite de miezul pămîntului. Bălteau acolo, la cinci, şase metri sub temelia oraşului. Probabil că nu exista un loc mai măcinat de infecţie şi umezeală cum era locul de sub oraş.

Bărbatul îmbrăcat în costum de culoarea oului de raţă a rămas definitiv pe estradă şi a început să conducă discuţiile. Le-a impus de la bun început o regulă: fiecare să vorbească pe rînd şi să spună tot ce are de spus, cu orice preţ. Totuşi, se cuvenea să nu depăşească mai mult de zece minute, urmînd ca la sfîrşit, dacă ar mai fi rămas timp, să reia ideile. Bărbatul burtos cu mutră de măcelar a urcat şi el pe estradă, ca să-l ajute pe bărbatul în costum, de culoarea oului de raţă. Mai tîrziu s-au mai lipit de cei doi tînărul spilcuit cu voce peltică şi bătrînelul cu gîtul scurt. Nimeni n-a ţinut însă cont de regula sugerată, fiecare a vorbit cît a vrut şi a spus ce l-a tăiat capul.

Totuşi, marea lor grijă a rămas oraşul. Ce trebuia să facă *Societatea intelectualilor* din oraş pentru oraş? Era limpede că trebuia să-l scoată din mizerie, să-l apuce cu căngi de fier şi să-l tragă din mocirlă, din nămolul greţos, să-l scoată la suprafaţă, la aer, la lumină. Trebuia să cureţe zonele discrete, subterane, ceea ce se afla pe sub pielea oraşului. Trebuia să stîrpească toate cuiburile de şobolani care se înmulţiseră îngrijorător, sub

case, sub străzi, sub parcul municipal, sub manej, sub spitalul militar şi sub spălătorie. Dar nu atît de şobolani era vorba, cît de marele animal alunecos care trăia acolo, în adînc, sub duşumele, sub paşii nevinovați ai copiilor, sub caldarîmul pe care se rostogoleau roțile trăsurilor. Pentru că era vorba de un singur animal, de o vietate cumplită, molipsitoare, unsuroasă şi galeşă, un animal rău şi sîngeros, deşi cumplit de leneş şi nepăsător, un animal care se întindea pretutindeni pe sub oraş, ca o bucată mişcătoare de carne, ca o imensă gelatină clătinătoare în viscerele căreia se înfigeau pietrele de temelie ale clădirilor şi se băteau stîlpii de telegraf. Exista, acolo, sub ei, chiar sub locul pe care se afla Sala Germană, chiar sub picioarele lor şi chiar în momentul acela, un fel de corp străin, negru şi duhnitor, străbătut de sute de galerii minuscule, hăcuit ca o piatră ponce, ros de istorie şi de toate scurgerile deşănțate ale vieții moderne, un corp care totuşi pulsa, care mai avea destulă putere pentru a sufoca treptat oraşul, pentru a-l înghiți cu migală, bucată cu bucată, insesizabil aproape. Şi ceea ce era mai dureros era faptul că din interior plecau spre suprafață, azvîrlite la suprafață, respinse spre etajele superioare, duhorile şi secrețiile rafinate ale masei de carne fluidă. Urcau prin ziduri, prin pietrele caldarîmului, prin arbori, guri de canale, nisip, pietriş, iarbă, picături minuscule din veninul înnebunitor al mizeriei vii care de fapt asta producea înăuntru: venin înnebunitor. Era ca şi cum temeliile oraşului ar fi asudat şi picăturile de sudoare ar fi inundat străzile cu o pojghiță alunecoasă, extrem de solidă, o pojghiță pe care o luai cu tine pe tălpile picioarelor şi o cărai după tine, mereu, zi de zi, dintr-o casă în alta şi mereu în propria ta casă, dintr-o cameră în alta, pînă la sfîrşitul vieții.

Ce era de făcut? Tîrgovețul care se cinstise numai cu lichior avea o mutră cumplit de înspăimîntată. Liceenii amuțiseră, doamna Strehaia icnea încet. Bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață a izbit cu palma în masă, ca şi cum ar fi cerut să se facă linişte, deşi toată lumea tăcea alături. Bătrînelul cu gîtul scurt a tuşit scurt, profesorul pensionar s-a uitat la bătrînelul cu gîtul scurt sperînd că după scurtul acces de tuse bătrînelul cu gîtul scurt va începe să vorbească. Directoarea Şcolii normale de fete a rămas mult timp cu ochii descompuşi de groază întrebîndu-se mereu în sinea ei dacă nebunia aceea ajunsese şi sub Şcoala normală de fete.

Cineva şi-a dat cu părerea, destul de anemic, că, poate, cei de la poduri şi şosele. Nu era acolo vorba de o problemă de întreținere? Nu, a spus domnul cu nasul coroiat. Era o problemă publică. Mai mulți bărbați din

primele rînduri au clătinat din capete: da, da, era vorba de o problemă publică. Bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață s-a ridicat atunci în picioare şi a spus: domnilor, este vorba de o problemă publică. Doamna Strehaia s-a oprit din plîns. Liceenii au murmurat ceva, pătrunşi de respect. Chiar şi chelnerul bătrîn a clătinat din cap.

Da, salubritatea n-avea ce căuta acolo. Pentru că animalul uriaş, alunecos şi mîrşav, nu trăia numai în subsolul oraşului, numai în temeliile oraşului, ci şi în creierele lor, în temelia vieții morale, în nefericirea vieții lor zilnice. Starea de continuă scufundare a oraşului avea un reflex şi pe plan moral, şi pe zona conştiințelor, a ideilor, a îndatoririlor, a convingerilor. Aşa cum oraşul se scufunda insesizabil în carnea moale a animalului care trăia în temeliile oraşului, tot aşa ei se scufundau în iluzia morbidă, distructivă, care stătea la temelia moralei lor. Pentru că morala lor era terminată, depăşită de istorie, învinsă, compromisă, desființată. Viața lor morală colcăia de aceleaşi duhuri satanice, de aceeaşi sudoare crudă, maceratoare. Ei, pe dinăuntru, repetau starea de putreziciune din stratul celor cinci, şase metri de pămînt mustos. Se clătinau în acelaşi fel, edificiile lor valorice mureau ca nişte piramide de carton lăsate în ploaie. Toate schelăriile pe care îşi construiseră pînă atunci opinii, considerații, teorii se contorsionau, se delăsau în ele însele, treceau dintr-o stare de agregare solidă într-una fluidă, se moleşeau ca nişte bastoane de plastilină. Nici un cuvînt nu mai putea fi clădit pe alt cuvînt, nici o idee nu mai putea fi construită cu acele cuvinte compromise, gîndirea nu mai funcționa nici ea pentru că toate materiile ei prime, ideile erau şi ele compromise. Pluteau cu toții într-o altă carne, de animal aerian, într-o carne mult mai rarefiată însă, animalul care-i înghițea pe ei era mult mai vast, corpul său era de mărimea unui ocean. Pedeapsa lor cea mai cumplită era aceea că urmau să plutească în derivă, singuri, pe suprafețe imense de carne fluidă, fără nici o singură şansă de a se regăsi unii cu alții, de a se întrezări măcar, de la distanțe lungi.

Ce era de făcut? Atmosfera, în Sala Germană, a devenit dezolantă, părea că tavanul se lăsa uşor pe creştetele lor, gata să-i strivească. Ferestrele se chirciseră, se lăsaseră resorbite de pereți, unghiurile drepte ale încăperii se încovoiară, înghițite de volume gonflabile, ca şi cum toată clădirea ar fi fost gonflabilă şi atunci s-ar fi dezumflat.

Bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață a cerut din nou, lovind cu palma, să se facă linişte. O voce timidă a întrebat dacă Manase Hamburda urma să se mai întoarcă. Femeia îmbrăcată în dantele s-a

ridicat, a ieşit oftînd şi dusă a fost. Vreo doi liceeni, profitînd de starea de disperare, şi-au aprins cîte o ţigară. Bătrînul slăbănog a preluat tusea scurtă de la bătrînelul cu gîtul scurt. După aceea a vorbit. Soluţia, aşa cum amintise mai înainte şi altcineva, n-a pomenit cine, exista acolo, în aerul sălii, plutea peste creştetele lor. Pentru că el îşi amintea de o vorbă: o barbă bine săpunită era pe jumătate rasă. Iată de ce credea că, întrucît tot s-au adunat acolo, au şi rezolvat problema pe jumătate. Toată lumea s-a relaxat şi unii au aplaudat. Chelnerul bătrîn a fost din nou nevoit să alerge printre mese cu halbe de bere, tăvi de sărăţele, pahare şi sticle. Tînărul spilcuit cu voce peltică i-a cerut cuvîntul bărbatului îmbrăcat în costumul de culoarea oului de raţă. Bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de raţă a spus „poftim". Tînărul spilcuit cu voce peltică s-a ridicat în picioare şi a privit în ochii tuturor cu mare gravitate şi responsabilitate, ca şi cum ar fi vrut să anunţe pe fiecare în parte că i-a decedat cel mai iubit membru al familiei. Da, bătrînul slăbănog avea dreptate. Exista şi o veche zicală, pe care ţinea s-o reamintească: cine n-are bătrîni să-i cumpere.

Sala a jubilat din nou. Tîrgoveţul care se cinstise cu lichior s-a ridicat fără să ceară voie nimănui şi a declarat că el era dispus să subscrie pe moment, dacă toată lumea ar fi fost dispusă să subscrie. Sigur, a întărit profesorul pensionar. Da, da, s-au mai făcut auzite nişte voci. Nu se putea face nimic fără bani. Domnul cu nasul coroiat s-a opus. Intelectualii nu aveau bani. Din cele mai vechi timpuri, era ştiut, intelectualii duceau lipsă de bani. Soluţia pe care trebuiau s-o găsească ei, acolo, trebuia să fie independentă de bani, trebuia să fie o soluţie *intelectuală.* Adică o soluţie care, prin forţa ei interioară, să rezolve ambele laturi ale problemei. Prin forţa spirituală a soluţiei trebuiau să piară, să fie eradicate, strivite, ambele animale: şi cel care înăbuşea oraşul şi cel care înăbuşea conştiinţele.

Cineva propuse ca străzile principale ale oraşului să fie acoperite cu asfalt. Sau, în cel mai rău caz, dacă nu se găsea asfalt, să fie scoasă piatra de rîu şi să fie bătută piatră cubică. Bărbatul burtos cu mutră de măcelar a spus că în felul acela nu se rezolva mare lucru. Şi ce? i s-a răspuns. Tot trebuia început cumva. Gîndul că primul pas trebuia totuşi făcut, într-un fel, a rodit în minţile tuturor. Într-adevăr, care era cel mai potrivit mod de a începe?

Domnul cu nasul coroiat a propus ca să fie înlocuit imediat pedagogul de la internatul de băieţi. Dar era mult prea puţin, au protestat unii. Liceenii din spatele sălii au reacţionat însă, prelung, izbind în duşumea cu bocancii. Poate că ar fi fost bine, a spus profesorul pensionar, ca intelectualii din oraş

să-şi vopsească o firmă cu numele Societăţii pe care s-o bată deasupra Sălii Germane. Dar şi asta era prea puţin. Unul din bărbaţii din primele rînduri s-a gîndit că n-ar fi rău să se treacă, imediat, la o colectă. Din banii obţinuţi să fie cumpărate nişte *diagonale* tricolore, pe care intelectualii oraşului să le poarte zi de zi. Nu era rău, au zis unele voci. Tot era prea puţin, au zis alte voci. Să fie ridicat un palat al Culturii, precum cel de la Iaşi, a spus un băiat de vreo 16-17 ani. Ei, asta era prea mult. Palatul Culturii, dacă toate aveau să meargă bine, urma să fie ridicat la sfîrşit. Atunci, a şoptit cineva din spatele primelor rînduri, să fie cumpărat un automobil. În oraş nu existau decît vreo şapte automobile. Toate aparţineau unor industriaşi de altă naţionalitate. Ar fi fost cu totul şi cu totul tonic, pentru popor, dacă intelectualii ar fi avut, şi ei, un automobil al lor. S-a mai propus o serie de lucruri. Un muzeu al învăţămîntului local, o grădiniţă gratuită pentru copiii muncitorilor de la fabrica Smocet, lărgirea cu vreo cîteva hectare a parcului şi amenajarea unei grădini de vară. Cineva a cerut, de mai multe ori, ca o delegaţie de patru, cinci membri fondatori să plece la Bucureşti. Un colonel pensionar a sugerat ca vechile hărţi ale oraşului să fie revizuite. S-a mai propus o dată colecta. Cîţiva capi de familie au plătit şi au părăsit localul.

La un moment dat, un licean a pomenit ceva de o statuie. Oraşul nu avea nici o statuie. Ideea a trecut dintr-un creier în altul şi a terminat prin a electriza încăperea. Sigur, oraşul n-avea nici un monument. Exista un obelisc la cimitirul eroilor, dar oraşul propriu-zis nu avea nici o statuie, nici un monument, nici un simbol emblematic, nimic. O statuie cu o făclie, a spus bărbatul burtos cu mutră de măcelar. Da, pentru început era semnificativ. Faptul că intelectualii oraşului ridicau o statuie nu putea fi trecut cu vederea de nimeni. Iar statuia urma să fie ridicată într-un loc extrem de central, sau ce va fi fiind, să ia contact cu schimbul, să se umple de semnificaţia obiectului, să primească în felul acela, indirect, gîndul asanator al spiritualităţii oraşului.

Un domnitor călare, a propus cineva. Nu, a răspuns bătrînelul cu gîtul scurt. Aveau nevoie de un bust. Un bust de intelectual local. Care dintre predecesorii lor merita onoarea de a fi urcat pe soclu? Poate poetul Mihai Horodnic, a şoptit, tandră, directoarea Şcolii normale de fete. Fostul colonel a propus ca bustul să-l reprezinte pe generalul Zadic, cel care, în urmă cu două decenii, intrase victorios în oraş. Bătrînul chelner a cerut să fie ascultat şi el. El personal îl servise pe generalul Zadic în urmă cu două decenii. Generalul Zadic fusese cam impulsiv şi, oricum, extrem de grăbit.

Fumase întruna, scuturase scrum pe fața de masă, nu-i plăcuse berea locală şi ceruse vin de Panciu. Mai nimerit ar fi fost ca bustul să-l reprezinte pe domnul Wenzel Hoffmann, care, pentru mulți, era un nume uitat. În urmă cu aproape 90 de ani, domnul Wenzel Hoffmann, primar al comunei, ceruse ferm împăratului Francisc I ca tîrgul să fie ridicat la rang de oraş.

În cazul acela, s-a ridicat domnul cu nasul coroiat, fără să precizeze care era cazul, fostul învățător Popadiuc ar fi fost cel mai indicat. Oare nu trezise el, din inerție, învățămîntul primar al oraşului? George Enescu, a strigat o voce, în urmă cu vreo şapte ani George Enescu a dat un concert în oraş. Oreste Reney, prefectul patriot, a strigat altă voce. Liceenii au început să scandeze numele lui Nicolae Iorga. Nu scrisese Nicolae Iorga un articol despre starea proastă a librăriilor din oraş? S-au mai auzit cîteva nume: protopopul Mîndrilă, Franz Josef, fostul preşedinte de tribunal Alexandru Hnidei, Ludwig Kindl, primul comandant al corpului de pompieri, Karl Offner, medic chirurg şi primul director al spitalului, Emil Gîrleanu, care în urmă cu treizeci de ani acceptase să vină la o şezătoare literară, Petre Liciu, care fusese şi el pe acolo cam în aceeaşi perioadă, cu trupa lui de teatru.

Discuțiile au devenit, treptat, foarte îndîrjite. Existau deja prea multe personalități din istoria oraşului care ar fi meritat un bust. În schimb nu exista nici un criteriu solid după care să fie aleasă persoana. Pînă la urmă s-au oprit la poetul Ienăchiță Văcărescu. În felul acela nu mai erau obligați să arbitreze disputa dintre candidații locali, asigurau universalitatea simbolului şi intrau şi în circuitul național. Toată lumea a rămas mulțumită. Entuziasmul a durat trei zile. Bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață a încercat să țină un discurs de încheiere. Dar şi bătrînelul cu gîtul scurt s-a repezit să spună cîteva cuvinte de încheiere… Totuşi, bărbatul îmbrăcat în costum de culoarea oului de rață a avut ultimul cuvînt pentru a întreba de sculptor. Cine era în stare să cioplească bustul? Un licean mirosind a tutun a spus că ştia el de un sculptor foarte bun, Vergiliu Tofei, care avea atelier la Cernăuți. S-a constituit repede un comitet de acțiune din trei persoane: bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață, bătrînelul cu gîtul scurt şi liceanul mirosind a tutun.

În două zile s-au adunat banii. Domnul Torac, cel care angajase cincisprezece lucrători orbi, domnul Vlonga, frații Thöner şi cu domnul Crăiniceanu au oferit sumele cele mai substanțiale. A treia zi, bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață, bătrînelul cu gîtul scurt şi liceanul mirosind a tutun au luat trenul şi s-au dus la Cernăuți. L-au găsit

imediat pe Vergiliu Tofei. Au vrut să-i dea comanda, dar Vergiliu Tofei a spus „nu, eu lucrez pe loc“. Cum, s-a mirat bărbatul îmbrăcat în costumul de culoarea oului de rață.

Vergiliu Tofei i-a purtat prin cîteva încăperi lungi, înşirate ca nişte vagoane şi în care îşi avea toată pietrăria. Cîțiva ucenici tăiau piatră în primul atelier, în cel de-al doilea cineva şlefuia un cap turnat în bronz, mai departe se scrijeleau nişte frunze de laur pe un soclu. „Ienăchiță Văcărescu“, a murmurat Vergiliu Tofei. Cam cînd a trăit Ienăchiță Văcărescu? Pe la o mie şapte sute, a spus liceanul mirosind a tutun. Aşadar caftan, a mai spus, pentru sine, sculptorul. Nu voiau mai bine un domnitor? Avea, de gata, busturile tuturor domnitorilor, chiar şi ale principalilor generali romani care trecuseră prin Dacia. I-a dus într-o pivniță uriaşă, care fusese înainte pulberărie, şi le-a arătat sute de capete din piatră aşezate pe mai multe rafturi suprapuse, cam la fel cum stăteau înşirate tigvele într-o catacombă. Nu doreau un cap al lui Eminescu? Avea mai multe capete ale poetului, comandate de o şcoală din Galați şi neridicate de un an de zile. Nu, ei îl doreau pe Ienăchiță Văcărescu.

Vergiliu Tofei n-a mai insistat. A răsfoit un dicționar, o istorie şi un almanah şi în zece minute a aflat totul despre Ienăchiță Văcărescu. A luat un cap al lui Vasile Lupu, i-a smuls pana de struț din căciula de astrahan, a mai şters puțin din încruntare, a mai luminat fruntea, a mai limpezit barba. În jumătate de ceas, cu dalta într-o mînă şi cu ciocanul în cealaltă, sculptorul Tofei se afla la trei paşi în fața lucrării sale, contemplînd-o. Între timp un ucenic a adus pietrăria de soclu, îngrămădită într-o roabă. Pe una din pietre săpaseră următoarele: Ienăchiță Văcărescu, 1740-1797, întemeietor de poezie şi gramatică românească.

Au plătit, au închiriat o căruță şi au încărcat piatra. La întoarcere s-au împotmolit la o încrucişare de drumuri, una din roțile din spate s-a scufundat în noroi pînă la butuc. Au pus mîna toți trei, au descărcat piatra, au aşezat-o pe marginea drumului. Au tras căruța din noroi, au urcat piatra la loc şi s-au tîrît pînă în oraş printr-o ceață şi printr-o chiciură care i-au făcut să-şi blesteme viețile. Au coborît piatra în fața Sălii Germane, sub privirile speriate ale domnului Zaremba, au dat drumul la vizitiu şi s-au dus la casele lor. Un timp, domnul Zaremba n-a ştiut ce să facă. Piatra pentru soclu a cărat-o a doua zi în spatele restaurantului şi a lăsat-o la voia întîmplării, să se macine în ploaie. Bustul însă l-a aşezat pe o măsuță, la intrarea în garderobă.

8

Întîi, era într-o luni dimineață, m-a vizitat Manase Hamburda.

— Cum merge? m-a întrebat, imediat după ce a intrat în casă.

— Bine, i-am răspuns.

El s-a plimbat cu paşi de echilibrist, mutîndu-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul, aplecîndu-se înainte, înapoi, în stînga, în dreapta, săltîndu-şi gîtul în aer, agitîndu-şi mîinile peste lucrurile mele.

— Zău? a făcut. A ridicat o carte, a ridicat şi cartea aflată dedesubt, a ridicat tot teancul. Le-a aruncat înapoi, una cîte una. Eu nu i-am răspuns nimic pentru că nu mi se păruse că m-ar fi întrebat ceva.

— Bine de tot? a spus el.

— Ei, nu chiar bine de tot, am spus eu.

S-a oprit în fața mea, m-a privit foarte serios şi apoi, brusc, s-a schimonosit într-un rînjet.

— Ai probleme? Şi imediat a început să turuie: dacă aveam probleme, el era dispus să mă ajute. Era gata să stea de vorbă cu mine pe îndelete şi să-mi răspundă la toate întrebările. Era imposibil ca eu să le ştiu chiar pe toate. Existau atîtea lucruri fine, subtile, delicate, invizibile din exterior, care formau universul unui om, personalitatea lui. Uneori nici chiar individul însuşi nu realiza toate meandrele propriului său psihic, d-apoi cineva din afară!

S-a aşezat pe scaunul meu, la masa mea, cu coatele sprijinite de masă. Cu două degete mi-a ridicat una după alta cele cîteva foi albe pe care le aveam împrăştiate.

— Ce-s astea? m-a interogat cu o voce care nu admitea refuz.

— Hîrtii, am spus.

— Hîrtii pur şi simplu? şi s-a uitat pe fiecare dintre ele. Cu răbdare, ca şi cum ar fi avut la dispoziție toată ziua, le-a întors pe o parte şi pe alta. Pe ultima, oarecum dezolat, a ridicat-o în aer şi a privit-o *contre jour,* ca pe o radiografie de plămîn. S-a ridicat şi a făcut iarăşi, iscoditor, ocolul odăii.

— Hm, a mormăit scrutînd spațiile goale dintre cărțile aruncate în rafturi. Ce ştii de Gide?

— E un scriitor, am spus.

— Mare? a continuat el. A îndesat cîteva cărți într-un raft de jos ca să poată cerceta, pe un altul, al doilea rînd de cărți. N-a mai aşteptat să-i spun ce gîndeam despre Gide. Mi-a vorbit din nou despre fațetele extrem de complicate care compun ființa unui om. Nu doream să întreb nimic? Eram atît de sigur că ştiam totul? Ori, poate, persoana lui nu conta?

— Contez sau nu contez? m-a chestionat iarăşi, încordat ca un arc în aşteptarea răspunsului.

Eu tocmai turnam ceaiul în ceşti şi n-am prea înțeles ce dorea să-i spun. L-am întrebat cît de dulce să-i fac ceaiul. El a rîs, s-a furişat în spatele meu, a privit, cu bărbia pe umărul meu, cum pregăteam ceştile.

— Dulce, dulce, a şoptit. S-a repezit, a băut, s-a opărit puțin, a răscolit din nou prin bibliotecă. Ştiam povestea cu gazeta? Mihail Iorca amanetase casele şi-i oferise o sumă considerabilă. Vor tipări o gazetă săptămînală în care oamenii vor fi învățați să gîndească. Oamenii vor fi inițiați într-o mulțime de lucruri subtile. El, Engster Grațian şi Toni Bucevschi vor ține rubrici săptămînale. Oamenii aveau nevoie de repere, de criterii, pentru a distinge normalul de anormal. Exista o adevărată ştiință a sesizării primejdiei şi tocmai principiile fundamentale ale metodei de autoapărare urmau să fie predate prin intermediul gazetei. Doream să citesc cumva, înaintea tuturor, articolul de fond?

— Da, am spus, din politețe.

El a devenit exuberant. De ce nu i-am spus mai din vreme? Ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi venit el la mine? Desigur, aş fi aşteptat să apară publicația dar această aşteptare nu m-ar fi întîrziat, poate, foarte mult? De ce eram eu atît de tăcut, atît de retras, atît de misterios? De ce nu mergeam direct la sursă? N-avea nici un rost să revin mai tîrziu, pentru a pune în acord unele evenimente cînd ele, de la bun început, mi se ofereau în toată logica lor. Îmi va aduce, de fiecare dată, să citesc, cu mult înainte de apariția gazetei, tot ceea ce va scrie el pentru gazetă şi tot ceea ce-i vor oferi alții. Aşa era bine? Îşi dorea foarte mult să fie liniştit în privința faptului că eu, în ceea ce-l privea, *înaintam* normal.

— Se poate? am spus eu, într-o doară, întrucît nu-i mai puteam urmări demonstrațiile stufoase şi desele divagații.

— Promit! a strigat, solemn, întinzînd o palmă în fața mea, de parcă ar fi vrut să se apere. A abandonat cărțile din bibliotecă şi mi-a cercetat cele cîteva gravuri şi desene pe care le aveam lipite pe pereți. Privindu-le, cu spatele la mine, mi-a vorbit despre banchetul de întemeiere. Nu voia să mă

influențeze în nici un fel. Totuşi, voia să afle: credeam eu că *totul* fusese o mascaradă?

— Nu, nu chiar o mascaradă, i-am zis.

— Da' puțin circ tot a fost, a continuat el.

— Un pic, i-am bătut eu în strună.

A rămas întristat. Pentru mine întîmplarea conta foarte mult? Intenționam să o folosesc ca o modalitate de a diseca, de a scormoni, de a sfîşia toate membranele care acopereau principalele creiere ale afacerii şi de a etala, de a scoate în afară, violent şi fără scrupule, toate mecanismele interioare ale personajelor, care erau, totuşi, nişte ființe?

Reuşise să mă obosească. Vînzoleala lui prin camera mea mă enerva. L-am văzut cum s-a oprit în fața unui sacou de-al meu, atîrnat pe un cui şi cum a făcut eforturi disperate pentru a nu se repezi să-l buzunărească.

— Nu pricep, i-am spus.

S-a temut că m-am supărat. Mi-a cerut insistent să-i repet că nu eram supărat. I-am repetat de cîteva ori că nu eram supărat. Mi-a spus că în ultimul timp se simțea tot mai irascibil, mai nervos, presat de nişte evenimente imposibile, invizibile, stranii, *dar* evenimente, pentru că se desfăşurau o dată cu propria lui ardere. S-a îmbrăcat să plece. M-a întrebat încă o dată dacă mai eram supărat. I-am spus încă o dată că nu eram supărat. M-a întrebat dacă îşi mai putea permite să mă deranjeze din cînd în cînd. I-am spus să mai treacă. În uşă m-a întrebat care erau orele mele cele mai libere.

— Nu contează, i-am spus. Treci oricînd.

Mi-a scuturat mîna îndelung. Mi-a spus că avea încredere în mine şi că era convins că voi fi cît se poate de drept şi de *civilizat* în tot ce voi gîndi.

M-am retras repede ca să stopez un eventual nou discurs. Nu m-am gîndit prea mult la Manase Hamburda. Extravaganțele, în viața lui, mi se păreau un lucru normal.

Marți seara m-am dus la Sergiu Bruda, ca să joc un tarnip. Se mai aflau acolo dirigintele poştei, Stehneiov şi un bătrînel cu gîtul scurt, fost ceasornicar, socrul lui Sergiu. Am jucat cîteva partide şi au apărut frații Thöner. L-am privit întrebător pe Sergiu pentru că nu ştiam că-i frecventa şi că era la rîndul lui vizitat de frații Thöner. Sergiu m-a lăsat să înțeleg că nu se vedea cu ei mai mult de două, trei ori pe an. Frații Thöner veniseră, evident, cu automobilul şi aduseseră cu ei o ladă de şampanie. Au mai venit,

după aceea, domnul Gozec cu nevastă-sa şi o verişoară de-a lui Sergiu, domnişoară, profesoară de geografie, pe nume Dochița.

S-au făcut două mese de tarnip, am băut şampanie şi atmosfera s-a destins imediat. La început am nimerit cu doamna Gozec, cu Stehneiov şi cu unul din frații Thöner, cel mare. Pe la miezul nopții, cînd nu se mai înțelegea mare lucru din jocul nostru şi cînd fiecare vorbea şi rîdea în legea lui, Thöner cel mare mi-a şoptit, cu discreție şi cu un imens zîmbet pe buze că *ei,* de fapt, veniseră acolo pentru mine.

— Poftim? am spus eu nelămurit şi m-am întors spre el. Era însă rîndul meu să cer atuul şi mi-a făcut semn că vom discuta mai tîrziu.

Peste vreo zece minute, cînd toată lumea rîdea după una din glumele cam tîmpite ale lui Stehneiov, Thöner cel mare s-a lipit din nou de tîmpla mea. M-a întrebat dacă ajunsese şi la urechea mea zvonul precum că ei ar fi dat faliment. Ei nu dăduseră faliment. Zvonul era o minciună, o calomnie. Ei aveau foarte mulți duşmani. Da, nu era posibil să industrializezi un oraş fără să-ți faci duşmani. Totuşi, lor nu le prea păsa ce zicea lumea. Dar țineau foarte mult ca *eu* să ştiu tot adevărul. Dacă aveam timp să vizitez fabrica lor, ei ar fi fost foarte mulțumiți. Aveam eu nevoie, cumva, de vreo bibliotecă masivă sau de vreun birou, fie chiar şi din lemn de abanos?

Nevasta lui Sergiu, o femeie tăcută şi slabă, care fuma întruna, ne-a mai adus un rînd de cafele. Stehneiov era în mare vervă şi povestea mereu despre halul absolut ordinar în care primea el coletele poştale.

— Ați auzit de monument? continuă să nu mă slăbească Thöner cel mare. Cum, nu ştiam nimic de monument? În oraş se ridica un monument şi ei oferiseră o sumă substanțială pentru realizarea proiectului.

S-au ales din nou echipele şi am jucat cu domnişoara Dochița, cu Thöner cel mic şi cu Sergiu. Thöner cel mic era cam băut şi greşea des. După fiecare greşeală împrăştia în cameră o expresie fericită şi un rîs subțire, numai bun pentru a perfora un timpan neavizat. Domnişoara Dochița îmi urmărea fiecare mişcare cu un ochi de şarpe. Îi plăcea să cîştige, dar îi plăcea şi să sufere ori de cîte ori pierdea.

Thöner cel mic avea un mod mai subtil de a mi se adresa. Îşi ținea privirile pironite în cărți, expresia feței perpendiculară pe mîna care mînuia cărțile şi-mi vorbea printre dinți, ca şi cum ar fi vrut să deruteze pe toată lumea.

— S-au auzit cuvinte urîte despre noi, îmi şuieră prima oară.

Nevasta lui Sergiu a adus alune, şerbet şi sărățele.

— Unii aşteaptă să crăpăm, îmi strecură printre dinți a doua oară. Dar noi n-o să crăpăm. Avem un contract cu statul. Nici o întreprindere care a avut contract cu statul n-a dat faliment. Sau poate că ştiți dumneavoastră vreuna?

— Nu, m-am apărat eu, nu ştiu.

Ceea ce m-a amuzat şi mai mult a fost că domnişoara Dochița, care auzea tot şi vedea tot, a pornit să-i cînte în strună.

— Frații Thöner au dreptate, mi-a sîsîit şi ea în timp ce aduna o levată cu un as.

Thöner cel mic a ieşit pentru o clipă dindărătul măştii sale şi a privit-o galeş. Nu peste multă vreme, după cum am aflat, s-au căsătorit. Domnişoara Dochița însă mai avea o serie întreagă de lucruri să-mi spună. Întîi l-a lăsat pe Thöner cel mic să mai turuie ceva despre monument, despre subscripție, despre cum s-a ridicat oraşul datorită lor, despre condițiile *superioare* de care se bucurau meseriaşii în fabrica lor, despre intenția lor fermă de a deschide şi o secție de cuie. L-a întrerupt nevasta lui Sergiu, care a adus dulceață de vişine, chec şi un fagure. Masa era ticsită de pahare, sticle, farfurioare, cupe, lingurițe şi toate aromele acelor zaharicale se amestecau în aer cu fumul de țigară. Aerul din cameră a devenit greţos. Pe masă nu mai aveam unde face cărțile. Domnişoara Dochița m-a prins în timp ce molfăiam o felie de chec. Ce părere aveam despre ea? Mi se părea şi mie că era o ființă cam ştearsă? Pentru că ei asta i se părea, că era o ființă cam ştearsă. Dintotdeauna fusese o ființă cam ştearsă, cam fadă, cam neobservabilă. Poate şi din pricina temperamentului ei *retras*. Era o ființă uşor abandonabilă şi era convinsă că eu procedasem cu ea la fel cum procedase toată lumea. Totuşi, de la mine, ea aştepta altceva, ea credea în forța mea de a depăşi stratul aparențelor şi de a sesiza, pe rafturile ascunse ale ființei ei, un profund puls vital, o stare de continuă încordare sufletească. Apucasem eu, oare, s-o *observ* pe ea atunci, în Sala Germană?

— Da, domnişoară, am spus.

— Vai! exclamă domnişoara Dochița şi se înroşi toată, evadînd şi ea, pentru o jumătate de minut, din carcasa ei de şoricel ambițios şi pînditor. Şi? continuă ea.

— Şi ce? am întrebat eu scuturîndu-mi palmele de firimituri.

— Înțeleg, înțeleg, a spus ea, retrăgîndu-se din nou în spatele cărților de joc. Totuşi, în privința ei, ținînd cont de sinceritatea pe care mi-o arătase, nu puteam să fac o excepție?

Brusc, din cauza dulcețurilor, a început să mă doară capul. Şampania fraților Thöner, de cea mai bună calitate, fusese, pentru stomacul meu, un şoc prea puternic. Mesele, odaia, chipurile, farfuriile cu dulcețuri, fumul de țigară din aer, aerul însuşi se roteau tot mai repede izbindu-mă în gît. În tîmple, în coşul pieptului.

— Două sute de muncitori în condiții exemplare, echipament de protecție gratuit, tehnologie germană! spunea Thöner cel mare,

— Numai un singur cuvînt, repeta domnişoara Dochița, fixîndu-mi irisurile. Da sau nu?

— Ați auzit, poate, de povestea cu monumentul? spunea bătrînelul cu gît scurt.

— Franța n-o să lase lucrurile aşa! îmi şoptea mereu şi Sergiu. Îți spune ceva chestia asta? Îți aminteşti de ceva precis?

— Eu personal am fost la Cernăuți, eu personal, insista bătrînelul cu gîtul scurt.

— Există ceva ce nu se poate spune într-un singur cuvînt? întreba obsedant domnişoara Dochița.

— Şi eu! Şi eu! striga, ca un apucat, domnul Gozec.

Nevasta lui Sergiu a mai adus halva, compot şi frişcă. Stehneiov mi-a îndesat în buzunarul de la piept un număr de telefon. Domnişoara Dochița se apropiase atît de mult de mine, încît îi simțeam cîteva şuvițe din părul ei spălăcit gîdilîndu-mi lobii urechilor. Nevasta lui Sergiu fuma proțăpită în fața mea.

— Eu fumez tot timpul, a repetat ea de vreo cîteva ori.

— Pentru unii, îmi vorbea, aproape silabisind, domnul Gozec, profesia este o obsesie. Pentru mine ea este un punct, un punct de plecare, vă jur…

— Vergiliu Tofei, acesta era numele lui, îmi striga aproape bătrînelul cu gîtul scurt.

Pe masă au mai fost clădite cîteva farfurii cu mere fierte şi pudrate cu zahăr, clene fierbinți şi cornulețe cu magiun.

— Nu oricine se poate mişca în felul acesta, comenta cineva.

— Poate că avem oarecari drepturi, nu? sîsîia altcineva.

— Este şi pentru mine o şansă, murmura domnişoara Dochița. Nu poți trece atît de uşor pe lîngă o şansă. Cine îți mai oferă, în zilele noastre, o asemenea şansă. Cuvîntul, domnule, este o şansă unică.

M-am ridicat, am mulțumit gazdelor şi am ieşit drept ca un manechin mecanic. În aerul rece de afară mi-am revenit imediat. Nu m-am gîndit prea

mult la tot ce spuseseră şi făcuseră ceilalţi pentru că dulceţurile şi alcoolul, eram convins, le moleşiseră minţile.

Miercuri dimineaţa eram la frizerie. Citeam un hebdomadar şi-mi aşteptam rîndul. Un automobil negru, uriaş, a oprit în faţa frizeriei. Un bărbat elegant, cu favoriţi albi, aflat la volan, a tras în jos geamul portierei şi cîteva zeci de secunde a scrutat, cu privirile, interiorul frizeriei. A coborît, şi-a îndepărtat, cu un bobîrnac, firul de praf de pe rever şi a intrat. S-a apropiat de mine, şi-a cerut întîi scuze din cauza deranjului, m-a salutat şi s-a recomandat:

— Crăiniceanu.

Şi-a scos mănuşa de la mîna stîngă şi mi-a întins palma. M-am ridicat şi i-am răspuns cît se poate de politicos. El m-a întrebat dacă poate să-mi ţină companie cîteva minute. I-am oferit scaunul de lîngă mine şi am închis hebdomadarul.

— Poate că aţi auzit de numele meu? mi-a spus.

— Da, am răspuns.

Şi-a scos tabachera şi toată încăperea s-a molipsit de un miros de tutun fin. A întins spre mine cutiuţa de argint şi am cules o ţigară. Şi-a potrivit şi el una între buze, a închis tabachera cu un pocnet plăcut şi mi-a oferit foc. Da… Multă lume vorbea tot felul de lucruri despre el. Era adevărat? I-am spus că nu aveam cunoştinţă de opinii deosebite şi că nici nu-mi stătea în fire să ascult colportări. Da… Asta era un lucru bun şi el mă aprecia din toată inima pentru fermitatea mea. Totuşi, *aflase* că numele său fusese pomenit într-un context anumit. Preluasem eu, fără discernămînt, afirmaţia?

Mi-am cerut scuze, pentru că tocmai se eliberase un scaun şi era rîndul meu. S-a grăbit să-şi ceară el scuze şi m-a rugat în mod deosebit să accept o invitaţie, pentru una din zile, într-un loc de care el garanta că-mi va face plăcere.

— Domnule, încă o întrebare, mi-a spus la plecare, în timp ce-şi scotea din nou mănuşa ca să-mi întindă mîna. Par eu un beţiv?

Categoric, nu, am răspuns eu şi m-am lăsat înfăşurat în prosopul moale şi alb.

Seara, ajuns acasă, am găsit un plic adus de comisionar. L-am desfăcut şi am citit următorul text:

„Domnule,

Cu aleasă considerație pentru persoana D-voastră şi pentru tot ceea ce vă preocupă, doresc să vă aduc la cunoştinţă următoarele: da, am angajat, la fabrica mea modestă de perii de sîrmă, nu 15, ci 28 de lucrători orbi. Doresc însă să menționez că toți aceşti lucrători erau, înainte de angajare, nişte nenorociți. Angajarea lor în atelierele mele a fost o adevărată mană cerească pentru ei. După cum ştiţi, rareori se fac investiții în locuri de muncă pe care să le poată ocupa handicapații. Lucrătorii orbi se simt foarte bine în atelierele mele, execută operații simple şi cîştigă substanțial, în aşa fel încît să se poată întreține pe sine, familiile lor şi să mai poată şi cotiza, pe deasupra, la comunitatea lor sindicală, în vederea ajutorării altor persoane oarbe care n-au găsit de lucru. Îmi este foarte plăcut să vă înştiințez că cererile pentru locuri de muncă au crescut foarte mult, în ultimul timp, pe masa mea şi că intenționez să mai deschid o secție, care să confecționeze saboți, astfel încît să vin şi în ajutorul altor handicapați. Pot să vă mai spun că, pentru inițiativa mea de a integra pe toți aceşti nefericiți bătuți de natură în societate şi în muncă, am primit felicitări cordiale chiar de la domnul prefect şi în prezent sînt în convorbiri cu Ministerul Muncii pentru obținerea unor investiții care să-mi susțină ideile. Sînt convins că toate datele pe care vi le pun la dispoziție vor şterge urmele bîrfelor mucoase pe care, poate, le-ați auzit pe seama mea. Pentru alte informații vă stau la dispoziție, în fiecare zi, la birourile mele de pe Strada Gării, numărul 18.

Cu stimă, al D-voastră Alexandru Torac“

Am strîns, într-un singur pumn, şi plicul, şi scrisoarea şi le-am aruncat pe jos. M-am întins în pat, îmbrăcat şi am privit la ghemotocul de hîrtie. Îmi stîrnea o amintire, dar nu reuşeam s-o fixez în creierul meu obosit.

A doua zi, joi, foarte devreme, m-au trezit cîteva bătăi furioase în uşă. Mi-am pus halatul meu tocit pe la umeri şi coate. Mi-am căutat înfrigurat papucii şi m-am dus să deschid. În fața mea stăteau, emanînd aburi calzi, doi inşi cam dubioşi, deşi nu lipsiți de o oarecare solemnitate. I-am ghicit, însă, că nu veneau de acasă şi că noaptea aceea fusese destul de zgomotoasă pentru ei. M-au întrebat dacă îi recunoşteam.

— Nu, am spus eu categoric.

Dar pe Hariton Remus îl cunoşteam?

— Da, am spus eu, cu mari îndoieli în glas.

Şi ei doi îl cunoşteau pe Hariton Remus. În ultimul timp se împrieteniseră cu Hariton Remus şi fuseseră chiar nedespărțiți. Participaseră chiar la repetițiile pe care Hariton Remus le ținuse cu membrii corului municipal. Ştiam eu că Hariton Remus cîntase deja, în public, emoționînd, prin forța vocii sale regenerate, pe toată lumea? Cunoşteam eu şi celelalte proiecte ale lui Hariton Remus? Ştiam eu că Hariton Remus intenționa să candideze la concursul anunțat de Opera română pentru obținerea unui loc de bariton în corul Operei?

I-am întrebat, scurt, ce legătură aveam eu şi mai ales ei cu toate acele lucruri.

— Cum?! făcu unul dintre ei, absolut stupefiat.

Am vrut să le închid uşa, dar celălalt s-a apropiat, nu amenințător, cît excesiv de grav, de mine. Da, era greşeala lor. Nu fuseseră destul de expliciți. Ei erau martorii oculari ai accidentului. Erau siguri că-mi puteau fi de folos. Mai trecuseră ei şi pe la locuința domnului Hariton Remus, dar era probabil că eu nu-i observasem. Acum însă doreau să-mi spună tot ceea ce ştiau. Evenimentele se clarificaseră total în mintea lor şi cunoşteau mult mai bine fiecare detaliu chiar decît Hariton Remus. Tot ceea ce urmau să-mi povestească o făceau din proprie inițiativă, nu-mi cereau nimic în schimb. Exista un adevăr care era numai al lor şi doreau să mi-l împărtăşească. Asta era tot. Poate că eu îi confundam cu doi borfaşi, sigur, ora la care sunaseră nu era tocmai potrivită. Dar ce conta, în balanță cu adevărul? Erau convinşi că, într-un moment sau altul, cuvîntul lor, cuvintele lor îmi vor fi de folos.

I-am rugat să plece şi m-am întors în cameră. Mi-am aprins o țigara şi m-am strecurat înapoi între pături, destul de îngrijorat. Cel puțin cîțiva oameni mi se păreau că înnebuniseră în oraş. Eu, în general, eram un om tăcut. Nu reuşeam să înțeleg cum trezisem atîta chef de vorbă în cei care mi se adresau.

9

Ziua de joi s-a terminat şi mai confuz. Manase Hamburda a insistat să merg cu el la *revistă.* Avea masă rezervată pentru toată săptămîna. Ne-am dus la Sala Germană unde Trupa Malvolio prezenta, *în fiecare seară, timp de şapte zile, cîte un program excepţional.* În restaurant era o frămîntare şi o înghesuială de transatlantic care tocmai se scufundă, Domnul Zaremba reuşise să dubleze numărul meselor şi al scaunelor. Chelnerul bătrîn ne-a privit cu doi ochi de peşte fiert, în timp ce hainele atîrnau pe el stoarse de orice conţinut. Ne-am uitat, în prima rundă, la picioarele goale şi la sînii alunecoşi ai dansatoarelor. Erau vreo şase fete destul de subţiri şi destul de fragede. Manase Hamburda, care venea a patra oară, mi-a vorbit gîfîind despre ele, arătîndu-mi-le pe rînd. Le ştia pe fiecare după nume şi fiecăreia îi ştia povestea. Lola, Mona, Cala, Stela, Liza şi Luluş. Ori de cîte ori le încurcam numele, Manase Hamburda începea să respire fornăitor, îmi declara toată dezolarea sa şi îmi spunea că, de fapt, el nu avusese niciodată încredere în mine. Nu ştiuse însă, pînă atunci, de unde îi venise acea neîncredere. Acum era perfect edificat.

La pauză Halus Vlonga a venit lîngă noi. Manase Hamburda a făcut prezentările şi Halus Vlonga s-a aşezat la masa noastră. Avea o prestanţă necontrafăcută, de om de lume. Comenta cu glas scăzut spectacolul şi tot ce spunea era vioi şi plin de spirit. La un moment dat, a spus, ca din întîmplare, fără adresă şi fără nici o legătură cu ce se întîmpla acolo, că oprise lucrările la hardughie.

— Care hardughie? a întrebat Manase Hamburda.

Era vorba de clădirea din centru, a lămurit Halus Vlonga. Cea care avea două aripi şi se întindea pe două străzi. Cum aşa, a reacţionat Manase Hamburda. Construcţia era aproape gata. Mîine, poimîine ar fi adus banii la loc.

— Cui? a întrebat Halus Vlonga.

Pianistul, un tînăr cu umeri ascuţiţi şi cu o faţă străvezie, era desăvîrşit. Lumea aplauda foarte des şi aclama zgomotos. Şansonetista, cam grasă şi cam trecută, a fost chemată de mai multe ori la rampă şi a cîntat pînă la epuizare. Ori de cîte ori revenea în faţa publicului avea lacrimi în ochi şi se

cutremura de bucurie. Emoția şi plînsul au început să-i topească fardurile şi, spre sfîrşit, fața ei arăta brăzdată de linii şi culori aprinse care i se scurgeau încet, pe gît, în adîncurile vastului decolteu.

— Adevărul e că m-am păcălit, a continuat Halus Vlonga. Casa mea e prea *grea* pentru oraşul ăsta.

L-am privit mirat şi el mi-a întors o față recunoscătoare. Era vorba de timp. Nu mai era *ora* afacerilor pe termen lung. Ar fi fost dispus să vîndă, aproape pe nimic, zidurile ridicate, dar nu găsea nici un cumpărător. Lumea era în aşteptare. Evident, lumea avea modalitatea ei specială de a aştepta. Nu vedeam eu cît de pline erau birturile în ultimul timp? Oamenii voiau ca aşteptarea să le fie cît mai plăcută.

Fetele au reluat dansul şi toată ceremonia franțuzească s-a spart. Pocneau sticle de şampanie, pahare goale explodau pe sub mese. Halus Vlonga, treptat, şi-a concentrat atenția numai asupra mea, abandonîndu-l pe Manase Hamburda. Iată, ca un argument: ceea ce făceam noi era tot un fel de aşteptare, o *amînare.* Poate că doar ni se părea că aveam alte motive pentru a urmări un spectacol de revistă. Poate că doar ni se părea că veniserăm acolo ca să ne distrăm. Ca să vedem fete. Ca să ascultăm muzică. În esență, noi ne aflam acolo numai şi numai ca aşteptarea noastră să fie mai uşoară, ca *amînarea* noastră să fie mai puțin dureroasă. Noi, în momentul acela, chiar discutînd despre amînare, chiar disecînd mecanismele, trucurile prin care suportam mai uşor amînarea, tot acelaşi lucru îl urmăream: să suportăm mai uşor amînarea.

Surprins, l-am privit mai atent pe Halus Vlonga. Nu se atinsese de pahar, nu-şi aprinsese nici o țigară. Era lucid şi serios. Lumina, mişcarea, culorile nu-i topiseră de loc fața severă, spiritualizată. Tăietura fină a buzelor arăta că omul era capabil şi de un fin umor.

— Poate vă plictisesc? m-a întrebat văzîndu-mă că-l cercetez cu migală.

I-am spus că mă interesa foarte mult ceea ce gîndea. El mi-a răspuns ceva foarte imprecis, că tocmai din *acel* motiv se afla acolo.

A apărut, aşteptat şi adulat de toată sala, însuşi Malvolio, rotind pe degete bastonul de iluzionist, pierdut imediat în aer pentru a culege din materia sa două eşarfe colorate. Eşarfele, la rîndul lor, au fost înnodate bine, agitate şi retransformate în baston.

— Chestii fumate, a spus Halus Vlonga cu voce reținută şi cu o expresie de mare nemulțumire. Nu se mai ştiau trucurile de altădată. Figura

asta cu bastonul era mai mult decît mediocră, era penibilă. Era inadmisibil ca astfel de păcăleli ieftine să fie reluate la nesfîrşit.

Malvolio, exuberant sub privirile fascinante, şi-a mai transformat o dată bastonul în eşarfe colorate, iar eşarfele colorate le-a transformat în praf şi pulbere.

— Poftim! a mîrîit Halus Vlonga. Să vedeți c-o să-nceapă şi cu cărțile…

Într-adevăr, Malvolio şi-a scos mănuşile albe şi a început să extragă din aer şi din încheieturile degetelor sale tot felul de aşi, de popi, de valeți şi de dame de pică.

— V-am spus?! a făcut Halus Vlonga dezamăgit cum rar mai văzusem un om. Ei bine, arta asta murise. Murise înghițită de grabă, de mizerie, de neîncredere. Marii iluzionişti dispăruseră ducînd cu ei, în mormînt, toată finețea artei lor. Nu mai supraviețuiau decît glumele grosolane, hazul zgrunțuros, pehlivăneala de tarabă. Lumea se mulțumea cu ingrediente, accepta toate stîngăciile, îl ajuta pe nefericitul măscărici, trecîndu-i cu vederea neîndemînarea, gafele, lipsa de inspirație. Unde era marele iluzionist Humberto?

L-am întrebat dacă îl văzuse pe Humberto. Da, îl văzuse pe Humberto. Humberto fusese un adevărat magician. Ştiuse să pătrundă în miezul lucrurilor, cunoscuse secretele tuturor elementelor, fusese în acelaşi timp un mare fizician şi un mare chimist. Şi, poate, chiar un mare filosof, pentru că toate experiențele lui aveau un substrat teoretic, de punere în antiteză a două lumi.

Malvolio a trecut la alt număr: scotea pe gură, pe urechi, pe nas tot felul de bile mici, albe, care se topeau imediat deasupra estradei.

Humberto n-ar fi făcut aşa ceva, a continuat Halus Vlonga. Vocea sa joasă, plăcută, mă capta ca un păianjen care-şi hipnotizează prada, dansînd în jurul ei. Iluzioniştii de azi aveau pur şi simplu degetele tocite. Lipsiți de şcoală şi lipsiți de grație, paraziți şi chiulangii, pezevenghi şi actoraşi de ocazie, exprimau, totuşi, în numerele lor jalnice, însăşi starea de fapt a lumii lor, reproducînd-o cu fidelitate în tot ceea ce avea ea mai reprezentativ: pulsul slab, jos, subuman. Iluzia grosolană se acumula chiar din grosolănia funciară a lumii. Faptul că penibilul nu mai era sesizat demonstra că penibilul ajunsese o stare naturală, care convenea şi în apele căruia oamenii se mişcau uşor, încîntați chiar, enervați chiar, ori de cîte ori cineva încerca să-i clintească din materia epuizată în care supraviețuiau.

Manase Hamburda urmărea evoluția lui Malvolio cu fălcile suspendate, cu bărbia aproape sprijinită de halba de bere. Din cînd în cînd, cîte o femeie trezea cîte un țipăt. Au venit la rînd numerele de levitație şi de secționare a trupului ascuns în cuburi. Pentru cîteva minute, Halus Vlonga s-a mai liniştit.

Da, el observase de mult că iluzia de joasă condiție cuprinsese întreaga existență umană. Trăiam cu toții, dacă se putea exprima aşa, în cea mai joasă stare de iluzie a tuturor timpurilor. Desigur, au mai existat timpuri istorice iluzorii, au mai existat condiții istorice care au fertilizat existența iluzorie. Numai că, în acele contexte, iluzia avusese o oarecare forță, un anume substrat divin, o anume prestanță, o anume curățenie. Pe anumite trepte ale istoriei popoarele acceptaseră iluzia şi acceptaseră să se zvîrcolească dureros în tentaculele ei tocmai pentru că noblețea amăgirii nu pierise cu totul…

— Dacă scoate şi iepurele din pălărie, îl omor! a scrîşnit Halus Vlonga în ceafa mea, lăsîndu-se pe spate, ca şi cum ar fi vrut să fie cît mai departe de Malvolio, care trecuse între timp la cîteva lucruri mai vesele.

— Psst! a făcut Manase Hamburda, reacționînd la tot ceea ce iluzionistul scotea din joben.

Humberto fusese un titan al iluziei. Psihicul, parapsihicul, hipnoza, ecuațiile superioare ale gîndirii, toate zonele adînci şi neexplorate ale creierului, da, le avusese la degetul lui cel mic. Dar azi? Cea mai măruntă logică fusese înghițită de găunoşenia palavrelor. Nici un sîmbure din înalta solemnitate a acelei bresle nu mai rămăsese la suprafață. Iluzia cuprinsese, goală şi hîdă, toate etajele existenței, măcinînd sînge şi carne omenească fără nici o speranță. Nici cel mai subțire fir nu mai funcționa, ca element ancorator, între sfera iluziei şi fizica adevărului. Pe vremuri iluzia completase viața concretă motivînd ritmul evolutiv al acesteia tocmai prin misterele pe care i le propunea spre rezolvare. În iluzia cea nouă nu mai supraviețuia nici un mister. Ea nu era decît o teroare a iraționalului, o victorie a tenebrelor umane. Ehe, cine l-a văzut pe Humberto avea cel puțin şansa de a compara ceea ce fusese cu ceea ce era. Dar cîți apucaseră să-l vadă pe Humberto?

Aplauzele l-au copleşit cu totul pe Malvolio, mai ales că, oprindu-se din goana gesturilor şi apropiindu-se mai mult de rampă, s-a arătat în toată înfățişarea lui de om scund, apăsat în jos de o mică burtă, punctat de doi ochi blînzi. Manase Hamburda aplauda frenetic. Mi-a repetat, între două

înghițituri de bere, că venea pentru a patra oară şi că *totul* i se părea *unic.* Halus Vlonga a oftat oarecum uşurat. Cel puțin, s-a apropiat el din nou, *ne*-a scutit de mîrşăvia cu iepurele. Apoi a recunoscut că şi el venea, nu a patra, ci a doua oară. Era aşadar şi el un complice al acelui teribil flagel pe care-l reprezenta penibilul. Cu prezența lui facilitase, chiar în acea seară, o nouă victorie în expansiunea penibilului. Nu voia să se sustragă oprobriului meu. Voia să-şi recunoască vina, nimicnicia, uşurința cu care se lăsase corupt. Singura lui consolare era aceea că, în sfîrşit, eu ştiam tot ce gîndea el. Se considera, ca atare, liniştit. Era dispus chiar, pentru a-şi întregi penitența, să mai vină o dată sau de două ori în acel local şi să-mi mai vorbească, dacă eu i-aş fi cerut-o.

Pianistul cînta uitat în colțul său şi toată lumea, îngrămădită deasupra meselor, comenta în surdină. Am simțit dintr-o dată că Halus Vlonga nu se deosebea prea mult de cei doi vagabonzi. Voia şi el să-mi vîndă o poveste a lui, aşa cum ceilalți voiseră să-mi vîndă *adevărul* despre Hariton Remus. Neaşteptat era faptul că aproape toți se grăbiseră să-mi ofere poveştile lor, atunci cînd nu reuşiseră să mi le vîndă. Mai mult decît atît, se încăpățînau să mă oblige să le primesc, ori de cîte ori nu reuşeau să mi le ofere.

Vineri după-amiază, pe stradă, m-a strigat Stehneiov. Era îngrijorat că la seara *noastră* de tarnip se purtase ca un bădăran. I-am spus că îşi făcea griji de pomană. M-a întrebat dacă nu cumva fusese prea impulsiv, dacă nu mi s-a părut că el, cu glumele şi comentariile sale, dominase toată atmosfera.

Un necunoscut m-a urmărit pînă acasă, după ce m-am despărțit de Stehneiov. A doua zi dimineața, cînd am ieşit să-mi cumpăr ziarul, necunoscutul se afla în fața casei. Era un bărbat încă tînăr, cu pomeții obrajilor foarte proeminenți. M-a urmărit pînă la Ehupov. Am stat cam un ceas la Ehupov, citind toate ziarele şi discutînd cu Toni Bucevschi. Am ieşit împreună cu Toni Bucevschi şi ne-am dus la Frada, să bem o cafea. Necunoscutul ne-a urmărit pînă acolo, a intrat după cîteva minute şi el, s-a aşezat la o masă şi ne-a aşteptat răbdător. Am ieşit de la Frada şi ne-am dus la tipografie, să vedem dacă erau gata şpalturile. Necunoscutul s-a ținut după noi. Am ieşit de la tipografie. Toni Bucevschi era destul de amărît pentru că nu fuseseră culese nici jumătate din pagini. Domnul Crăiniceanu ne-a sunat din maşină şi ne-a propus o plimbare pînă la Hipodrom, ca să ne arate o iapă. Ne-am dus la hipodrom şi am uitat definitiv de necunoscutul cu pomeții foarte proeminenți.

Seara m-a aşteptat în fața casei. Nu ştia cum să înceapă. Chiar nu-mi aduceam aminte deloc de el? I-am spus că nu. El mi-a spus că, pînă nu de mult, fusese chelner în gară. Nu, nu ştiam nimic de el. Obişnuia să servească afară, pe terasă. Nu-mi aminteam nimic de o zi ploioasă, cînd a venit la masa mea şi ne-a rugat, pe mine şi pe Manase Hamburda, să-l lăsăm să ridice fața de masă. Nu, nu-mi aminteam absolut nimic. Da, în cazul acela nu mai era nimic de făcut… Oricum, pentru orice eventualitate, el dorea să-mi spună numele lui. Îl chema Iosif.

10

Rămas fără bani, Mihail Iorca trăi, pentru prima oară după foarte mulți ani, o stare de eliberare. Se trezi în el o dorință de hoinăreală şi de comunicare. Rătăci de dimineața pînă seara prin oraş, atras de o continuă curiozitate, de o fantomă a nerăbdării. Noaptea tîrziu, întors în odaia sa, ud şi plin de noroi, se simțea fericit. Dormea profund şi nici unul din coşmarurile sale de om vinovat nu-l mai tulburară.

Existau, totuşi, două puncte mai întunecate în creierul său: mortul şi Lituța. După ce trecu de mai multe ori prin fața casei lui Manase Hamburda, fără să intre, îşi luă, într-o zi, o înfățişare de om calm şi ceremonios şi sună. Ca de obicei, dimineața, Lituța era singură şi nu făcea nimic. Îl primi bosumflată, reproşîndu-i că a uitat-o. Apoi îl sărută pe tîmplă şi-i spuse că e un prost. În secunda în care fata îşi apropie buzele de pielea lui, Mihail Iorca se crispă îngrozitor. Ființa sa zvîcni cu un pas înapoi, speriată că fata ar fi avut în intenție o altă formă de apropiere, că sărutul convențional ar fi putut fi o îmbrățişare. După consumarea convenienței, bărbatul se relaxă de tot şi cei doi îşi spuseră lucruri foarte sincere şi destul de importante.

Lituța voia să *fugă* la Bucureşti. Da, *să fugă* era cuvîntul. Voia să fugă, nu să plece. În oraşul acela era lipsită de noroc. Tinerețea ei se ducea dracului şi voia să-şi mai încerce o singură dată şansele, dar în altă parte, într-un loc respirabil. Ştia precis ceea ce trebuia să facă acolo. Voia să se facă vînzătoare la librăria Kretulescu. Dintotdeauna îşi dorise ceva de genul acela, să vîndă cărți ori obiecte de papetărie. Visul ei cel mai mare ar fi fost să aibă o papetărie a ei. Îi plăcea grozav cum miroseau hîrtiile netăiate, creioanele, gumele, tuburile cu vopsele şi cu lipici. Da, îşi dorea să vîndă lipici, cuțitaşe de ascuțit, pensule şi pioneze. Şi să aibă o vitrină mare ca să vadă lumea de pe stradă foindu-se în fața magazinului. Iubea foarte mult acele obiecte mici şi, dacă ar fi fost milionară, ar fi împărțit în fiecare zi, pe stradă, creioane, bucățele mici de indigo, cartoane albe, rigle de lemn şi semne de carte. Acela era universul ei, al lucrurilor mici, albe şi curate, al lucrurilor care se *termină* repede, epuizîndu-se unele pe altele. Hîrtia dispărea sub epuizarea treptată a creionului, radiera se tocea subțiind, la rîndul ei, foaia de hîrtie, colile de indigo se topeau între foile albe, care şi

ele îşi pierdeau, migălos, identitatea. Toată frămîntarea micilor obiecte inocente o captiva, devorarea lor reciprocă îi spunea mult mai mult despre viață decît vînzoleala inutilă a oamenilor. Între obiecte relațiile erau precise, sigure, eficiente. Nimeni nu înşela pe nimeni, obiectele mici aveau, în configurația lor, o consolare tristă dar constantă. Obiectele nu sufereau, prin ele însele, de boală, de mizerie, de perversiune. Omul înconjurat de obiecte mici era întotdeauna mult mai fericit decît omul înconjurat de obiecte mari. Obiectele mici aveau, deasupra psihicului, un efect extrem de tonic, de reconfortant. Plutind într-un ocean de mici carnețele, de ascuțitoare şi echere, nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să înjure, să siluiască, să ucidă. Nenorocirea lumii consta în faptul că obiectele mari nu puteau *încă* să fie miniaturizate. Printre obiectele mari omul se simțea strivit, enervat, iritat. Presiunea obiectelor mari asupra creierului producea, instinctiv, o reacție de apăsare. Omul scotea astfel, la iveală, pentru a se opune amenințărilor continue pe care le întrețineau obiectele mari, un set întreg de tehnici de autoapărare, unele dintre cele mai primitive, mai lipsite de fior uman. Rătăcind printre obiectele mari omul îşi dezvolta principalele trăsături negative: neîncrederea, nerăbdarea, frica, ura, răutatea, perfidia, violența. Dar, ea spera că, treptat, obiectele mari vor dispărea din univers. În acest sens ea era *pentru* industrie, *pentru* ştiință. Scopul adevărat al ştiinței era miniaturizarea obiectelor mari şi mîntuirea omului prin scoaterea lui de sub presiunea distructivă a acestora.

— Nu? făcu Lituța.

— Da, spuse Mihail Iorca, trezit parcă la sfîrşitul unui basm.

— Şi dumneata? întrebă Lituța.

— Eu sînt cu mortul, îi spuse Mihail Iorca. Şi îi povesti toată istoria. La început avusese senzația clară că în odaia alăturată se afla un mort. Apoi, aproape la fel de limpede, primise semnale din camera lui Hariton Remus. După ce ambele focare au tăcut, dovedindu-se false, i s-a părut că întreaga casă a domnului Buraga adăpostea un mort. Senzația a devenit mai puțin precisă, totuşi, sursa undelor care îl tulburau era localizabilă. Casa, din păcate, nu ascundea nimic de *felul* acela. Imediat însă a avut impresia că strada întreagă era trupul unui mort. S-a plimbat de sute de ori dintr-un capăt în altul al străzii Şerpuite şi după fiecare plimbare certitudinile lui creşteau. Era vorba de un corp uriaş pe care el păşea pur şi simplu. Un mort chircit, cu pumnii la gură, cu genunchii îndoiți, cu capul dat mult pe spate, stînd cu tîmpla lipită de pămînt, întins, aşadar, pe o rînă. Strada însăşi urma

perfect configurația mortului sau poate mortul urma configurația străzii, nu şi-a dat seama niciodată care dintre două lucruri atît de diferite, strada şi mortul, avusese prioritate în univers. Strada nici nu era atît de lungă şi, probabil, privită de sus, avea exact forma chircită pe care o intuise el. În plimbările lui a reuşit să identifice totul. Ştia unde erau capul şi gîtul uriaşului îngropat, unde îi erau umerii, coastele, bazinul, femurul, genunchii, gleznele. Toată anatomia acelui corp acoperit de stradă avea corespondențe clare în configurația străzii şi în dispunerea clădirilor. Talpa uriaşului se afla chiar pe rampele de încărcare ale depozitului de cherestea, călcîiul propriu-zis desfăcîndu-se din biroul depozitului. Glezna era marcată, în partea stîngă de o grădină de zarzavat şi în partea dreaptă de atelierul unui geamgiu. Pînă la genunchi strada era ticsită, pe o parte şi pe alta, de prăvălii mici, ateliere, alte încropeli. Şapte pe stînga, toate lipite unele de altele, cu uşa spre stradă, cu cîte una sau două vitrine sau ferestre pîndind tot spre stradă: o cizmărie, atelierul de croitorie al doamnei Strehaia, o gogoşerie, o băcănie administrată de domnul Torac, atelierul unui geamgiu (La Mărcuțu), o dugheană care vindea cupoane şi o berărie. Pe dreapta: ceasornicăria domnului Comariță, plăcintăria domnului Buliga-senior, o potcovărie, un *laborator* de cofeturi pentru acasă, încă o cizmărie (Reparații Pantofi Damă), un atelier de reparat instrumente muzicale şi acordeoane (fostul organist Mirwald), sediul Asociației de surdo-muți, agenția de pariuri hipo şi merceria domnului Kofler Noe, aşadar nouă de toate. Genunchiul propriu-zis era marcat de o intersecție, strada Gării se încrucişa cu strada Şerpuită. Totuşi, pe cele patru colțuri ale intersecției pulsau patru puncte pline de viață: o grădină de vară (în curte), farmacia domnului Halip Patapie, bodega Atlas şi merceria lui Fercalo Artur. Pe o distanță ceva mai lungă, coapsele mortului erau străjuite de: pe stînga, internatul de băieți şi clădirea gimnaziului, în continuare cantina şi atelierele de hamuri şi şei ale lui Valicz Zapotoțchi, fratele mai mic al fostului protopop; pe dreapta, sera de flori, dispensarul veterinar, fabrica de perii de sîrmă a domnului Torac Alexandru. Fesele şi sexul mortului erau însemnate de o mică piațetă şi de intersecția cu strada Petre Liciu. În mica piațetă se aflau: debitul de tutun şi chioşcul de ziare ale lui Ehupov, hotelul Nomenclator şi cafeneaua Frada. Toată şira spinării se lipea de zidurile cazărmii şi ale spitalului militar, pe stînga, iar sternul şi cavitățile scobite ale stomacului erau aliniate de cîteva case de aport, merceria de lux a domnului Susac, magazinul de mobilă al fraților Thöner, clădirea băncii şi

un mic spațiu viran în care își făceau veacul două, trei, birje. Umerii îngropatului erau străbătuți de calea ferată şi gîtul era însăşi clădirea Gării Mici. Capul se topea într-o grădină nu tocmai îngrijită, în pavilionul căreia, duminica, fanfara corpului de cavalerie oferea cîte un concert de valsuri vieneze. Chiar prin encefal, muşcînd cumva din creierul celui aflat sub caldarîm, sub trotuare şi la rădăcina caselor, trecea strada Confederației, plasînd, acolo unde, pe creier, ar fi trebuit să fie centrii percepției tactile, casa domnului Buraga. Ce părere avea ea, Lituța, de toate acestea?

— Şi inima? întrebă fata. Inima unde era?

Mihail Iorca trebui să recunoască plin de tristețe că inima *cădea* cam pe merceria de lux a domnului Susac. De multe ori trecuse pe acolo măsurînd cu paşii distanțele şi proporțiile, aşa cum le intuia el, încercînd să identifice care erau centrii vitali şi pe ce imobile anume se suprapuneau. Da, trebuia să recunoască, domnul Susac se bucura de imensul privilegiu de a-şi adăposti dugheana sa nenorocită, burduşită cu oglinzi şi cu tot felul de farafaslîcuri sclipitoare, chiar în inima mortului.

— Şi Susac ştie? întrebă, cumva indignată şi cumva emoționată, Lituța.

— Nu, nu cred, spuse Mihail Iorca.

— Dar ceilalți ştiu? întrebă şi mai îngrijorată Lituța.

În acest punct problema era ceva mai fragilă, mai alunecoasă. Tocmai asta era. El, Mihail Iorca, era convins că *unii* ştiau. N-a reuşit să-şi dea seama de unde ştiau şi cît ştiau, dar i s-a părut că unii *ştiau.* Domnul Buraga, era sigur, n-avea habar de nimic. Dar Ehupov, între ziarele sale, în golful moale pe care i-l oferea stomacul mortului, mocoşea ceva. Mocoşea la un gînd, evident, pentru că Ehupov avea altfel de privire decît a celorlalți. Şi de unde ar fi avut el, în privirea sa, atîta linişte şi atîta superioară umilință dacă nu din cunoaşterea faptului că mortul se afla dedesubt. Chiar şi Buliga-senior, adăpostit cu gogoşeria sa în pulpa călduță a celui chircit sub stradă, părea că intuia ceva. Spre deosebire de doamna Strehaia, de Comariță şi Fercalo Artur, care trăiau ca nişte animale şi nu realizau nimic din subtilitatea existenței lor. Halip Patapie fusese, cu siguranță, cutremurat de o anumită intuiție, la fel şi organistul Mirwald, aplecat peste încîlcitele măruntaie ale instrumentelor muzicale, reuşise să-şi ascută într-atît simțurile, încît să sesizeze ceva. Sub cei care îl intuiau, mortul devenea asemeni unui zeu, un obiect de adorație. Ciudat era însă că mortul nu le aducea noroc celor care-l întrezăreau printre cei patru, cinci metri de piatră,

nisip şi cîmpuri freatice. El *ținea* mai ales cu ignoranții, cărora le facilita o bunăstare morbidă, în care, pînă la urmă, Mihail Iorca era sigur, ignoranții urmau să se prăbuşească, să se înece, scufundarea lor echivalînd, pentru cel întins sub case, cu o îngurgitare de calorii sociale.

Lituța era atît de antrenată în povestea lui Mihail Iorca, încît se ridică de mai multe ori să verifice dacă nu asculta cineva la uşă. Mihail Iorca era foarte serios şi foarte obosit. Mărturisindu-şi frămîntările, obosise într-un mod necunoscut lui pînă atunci. Lituța pregăti, în mai multe rînduri, cafele şi răcoritoare din flori de soc.

— Şi ce-i de făcut? întrebă fata. Nu era nimic de făcut. Cel puțin pentru moment. Deşi strada Şerpuită nu era chiar în centrul oraşului, totuşi, ea *atrăgea* tot mai multă lume. De multe ori Mihail Iorca îi observase pe cei care se plimbau, ca şi el, pe stradă, mai ales diminețile. În special îi urmărise pe cei care cumpărau ziare de la chioşcul lui Ehupov. Întotdeauna bărbații ieşeau, îşi desfăceau ziarele şi citeau, concentrați între paginile desfăcute, alunecînd pe stradă ca nişte ciudate maşini de război. Din ce în ce mai des se izbeau unii de alții. După fiecare asemenea incident îşi ridicau frunțile dintre pagini şi-şi zîmbeau reciproc, cerîndu-şi scuze plini de amabilitate. Îşi continuau apoi plimbarea, scufundați mai departe în lectură. În scurt timp toată mica piațetă din fața chioşcului de ziare se umplea de bărbați care alunecau pe caldarîm şi pe trotuare citindu-şi ziarele. Numărul izbiturilor creştea. Înghesuiala devenea aproape sufocantă, ireală, incredibilă. Totuşi, cuvintele continuau să fie dintre cele mai civilizate, bărbații ridicau scurt privirile, murmurau cele cîteva scuze şi porneau mai departe, îndîrjiți într-o lectură extrem de meticuloasă, aplecați cu furie pe fiecare virgulă, pe fiecare rînd. Exista, de fapt, o *grabă* a lor de a-şi cumpăra ziarele şi de a-şi începe acea scurtă plimbare zilnică, pentru că uneori soseau în fugă şi întîrziați, care, nemaigăsind ziare, rămîneau plini de invidie pe marginea trotuarelor ori lipiți de zidurile caselor şi urmărindu-i pe ceilalți, mai norocoşi. Figurile celor rămaşi în afara jocului propriu-zis erau dintre cele mai chinuite şi mai nefericite. Dacă se întîmpla, din cînd în cînd, ca vîntul să aducă la marginea trotuarului cîte un ziar zdrențuit, pierdut de cine ştie cine, se repezeau furtunos spre el, smulgîndu-l din noroi şi apoi înşfăcîndu-l unii din mîinile altora. Dacă vreunul reuşea să apuce măcar o jumătate de foiță zdrențuită, se arunca imediat în vînzoleala celorlalți, încîntați să prindă măcar finalul, să se izbească şi ei ca din întîmplare, măcar de una sau două persoane. Nebunia aceea pe care el,

Mihail Iorca, o observa de aproape o săptămînă, nu dura, în fiecare dimineață, mai mult de zece minute. Exista un moment în care izbiturile ajungeau la apogeu, în care corpurile se ciocneau unele de altele precum atomii dezlănțuiți într-o cutie de plumb. Dar chiar acela era scopul lor ascuns, să treacă prin cît mai multe asemenea *întîlniri* întîmplătoare. Pe măsură ce considerau că își făcuseră din plin datoria față de natura subtilă care-i motiva pentru acel joc, se retrăgeau discret, alunecînd spre adevăratul centru al orașului. Plecau pur și simplu cu ziarele subsuoară, dar cei mai mulți își abandonau din mers ziarele. Exista, astfel, o subtilă relație de înțelegere între ei, astfel încît întîrziații prindeau, pînă la urmă, cîte o pagină de ziar și măcar una sau două izbituri întîmplătoare. Spre sfîrșitul celor zece minute de ritual, piațeta se pustia treptat, nu mai rămîneau decît întîrziații, o mînă de oameni care rătăceau pe lîngă ziduri, pe trotuare și de-a curmezișul piațetei, desfășurînd trasee dintre cele mai complicate numai ca să-și poată provoca o întîlnire întîmplătoare. Uneori nu mai rămîneau decît trei sau chiar doi bărbați și traiectoriile lor erau cu totul și cu totul penibile, efortul lor de a se întîlni întîmplător era atît de vizibil, încît întîlnirea își pierdea din sens și renunțau de bună voie să și-o mai producă. Piațeta rămînea cu adevărat pustie și numai ziarele aruncate mai aminteau de jocul lor ca de o luptă stranie, terminată fără nici un supraviețuitor. Totuși pe arena acelor întîmplări ieșea, cam întotdeauna, la sfîrșitul sfîrșitului, Ehupov, cu o mătură. Aduna hîrtiile din fața chioșcului său și mătura trotuarul, uneori depășind cu mult porțiunea din fața ușii lui, ca și cum s-ar fi simțit vinovat pentru întreaga mizerie a străzii. Cînd și Ehupov dispărea în chioșcul său, în spatele sobiței de tablă, numai el, numai Mihail Iorca se mai afla în spațiul acela misterios, pe burta mortului, adăpostit de cîte o poartă sau un intrînd, mai trist decît orice arătare lumească.

Dar ce legătură avea toată vînzoleala aceea cu mortul, îl întrebă Lituța cînd Mihail Iorca întinse mîna după o ceașcă de cafea.

— Are, spuse Mihail Iorca și sorbi de mai multe ori, repede, ca și cum ar fi vrut să cîștige timp. Cei care citeau acolo, ziarele acelea, știau, el era sigur, de existența mortului și întîlnirile lor erau tot atîtea modalități de a percepe, fizic, existența uriașului trup aflat în adîncul *lor*. Fiecare izbitură de două sau de trei corpuri era echivalentă cu o cutremurare, cu o receptare de semnal subteran. Ei făceau, de fapt, un exercițiu de incitare a simțurilor, de nivelare a acelor canale extrem de delicate prin care nervii și instinctele

lor se puteau infiltra în materia acelui zeu al oraşului, încărcîndu-se, totodată, de existența subtilă a acelui corp.

Lituța se ridică precipitată şi deschise uşa pentru Epaminonda Bucevschi. Pictorul pătrunse în salon foarte tulburat, cu un teanc de ziare sub braț, anunțîndu-i că Europa se ducea dracului.

11

Ultimele pagini din jurnalul lui Epaminonda Bucevschi dau impresia unui război al literelor cu mîna care le-a scris. Semnele sînt agresive, au forme violente, hîrtia este ciuruită bine de tot şi înăbuşită de greutatea nevăzută a semnelor. Unele par a fi căzut acolo, pe fața foilor, de undeva, de la o mare înălțime. În căderea lor, pe alocuri, s-au produs adevărate hemoragii de substanță chimică şi hîrtia le-a primit ca o suprafață de asfalt în aşteptarea unui corp buhăit care cade de la etajul zece. Fibrele subterane ale semnelor ascund în ele o zvîrcolire tăcută, milimetri pătrați de piele umană zac sub literele „ţ“, „j“ şi „x“, ca şi cum semnele s-ar fi repezit în aer, ca nişte limbi veninoase, şi ar fi muşcat din mîna care tocmai le concepea, retrăgîndu-se apoi în lichidul grețos al hîrtiei cu mici bucățele de carne şi piele magnetizate pe ascuțişurile lor.

Spre final există mari spații macerate între o literă şi alta, uneori un cuvînt ocupă un rînd întreg sau chiar mai multe rînduri, ajungînd la performanțe incredibile. Un singur semn ocupă o pagină întreagă, elementele chimice şi umane hohotesc într-o înlănțuire înecăcioasă, ca şi cum victima ar fi murit strîngîndu-l de gît pe călău.

Reproducerea corectă a sensurilor pe care le conțin ultimele patru pagini ale jurnalului mi-a tocat nervii şi timpul şi nici nu pot garanta fidelitatea față de intențiile inițiale.

„Mă plimb cîte două, trei zile în şir. Închid ochii şi-mi număr paşii. Încerc să-mi golesc creierul de conținut şi să-mi conserv o singură idee: aceea că trebuie să rezist. Proiectez asupra mea un tir puternic de autosugestii. Mă mențin. Mă refac din mers. Dorm în timpul plimbării. Încerc să evadez din realitate gîndindu-mă la fel de fel de lucruri. Cînt. Murmur fel de fel de rime şi mă joc în gînd cu impresiile auditive. Uneori am sentimentul că o pot duce aşa la infinit.

După asemenea experiențe nu mă ridic de jos cîte patru, cinci zile. El se plimbă în tot acest timp, iar eu sînt silit să-l ascult. Mă gîndesc la un plan diabolic. Am să încerc să mă plimb tot timpul. *Trebuie să reuşesc să*

mă plimb tot timpul. Voi încerca să-mi adaptez viața la această nouă modalitate de a fi: plimbarea. Dacă zborul este mijlocul de viață al păsărilor, dacă înotul este mijlocul de viață al peştilor, mijlocul meu de viață poate fi foarte bine plimbarea, plimbarea continuă. Nu trebuie să fac altceva decît să răstorn datele problemei. Voi face din plimbare starea mea obişnuită şi din repaos o stare de suferință. Am elaborat îndelung detaliile acestei reforme. Eu însumi voi decide pentru mine însumi. Eu sînt suma tuturor posibilităților şi dintre toate o aleg pe aceasta. Aştept ziua în care totul va fi pregătit. Toate celulele şi toți nervii mei trebuiesc ordonați, transformați şi instruiți pentru noua stare de fapt. Încetul cu încetul intru în noua mea înfățişare. Pielea mea devine parcă mai puțin grea, picioarele scapă de sub controlul creierului şi devin două forțe autonome care mă vor purta oricît, oriunde şi în absența suferinței.

Ziua a sosit. Fac ultimele pregătiri. Mă desprind încet de sol. Încerc să reprim în mine plăcerea lîncezelii pe sol şi să şterg total din minte amintirea acestei senzații. Mă voi cuibări în mine însumi, în mers, ca într-un loc de odihnă. Mă simt desprins de sol ca de un gînd urît. Trec încet în cu totul altă zonă a moralității şi a normalității. Dacă moralitatea stă în normalitate şi noua mea stare normală este aceea de om în mers, *atunci noua mea moralitate va primi un conținut pe care trebuie să-l şlefuiesc cu grijă. E bine. Mă ridic.*

Fac primul pas. M-am desprins pe jumătate din lumea care mi s-a părut normală. Fac al doilea pas. Sînt într-o altă lume, la fel de normală şi de rezonabilă ca prima. A fost mai simplu decît mă aşteptam. O simplă mutare de unghi. O simplă mutare de accent şi posibilul devine prezent, realitate viscerală, habitatul meu natural. Nu simt nici o suferință. Mă plimb şi asta mă face să fiu fericit. Mă plimb cu seninătate şi cu o acută conştiință a moralității gestului meu.

Mă plimb de foarte multe zile. În general, viața mea nu pare schimbată. Gîndesc, ascult, văd, mă scarpin. Dar toate acestea în mers. Dorm, privesc în jos, aştept să vină ziua, aştept să vină noaptea, din nou aştept să vină ziua. Comentez în gînd teama păsărilor de a se aşeza pe pod. Mă joc uneori cu degetele, mă simt uneori înfrigurat, iar alteori mi-e cald. Toate, aproape toate, ca şi înainte. Numai că sînt în mers. Cred că sînt în mers *de mai bine de zece zile. De* el *am uitat aproape cu desăvîrşire.*

Nu ştiu cîte zile au trecut de cînd mi-am transformat modul natural de existență. M-am gîndit, în tot acest răstimp, la foarte multe lucruri. În

primul rînd, victoria mea asupra lui este totală. Despre acest subiect nu voi mai vorbi. În noua mea stare, de om în mers, nu am adversar şi deci nu are nici un sens să rezolv probleme care nu sînt puse.

Gîndurile îmi alunecă în cu totul altă direcție. Mă surprind uneori întrebîndu-mă dacă sînt mai fericit acum decît atunci. Modul meu de a fi, în mers, mi se pare categoric superior celuilalt. Dar, uneori, în inima mea îşi scoate colții un sentiment ciudat, poate i-aş zice, mai bine, nostalgie. *O nostalgie după cealaltă stare sau o nostalgie care însoțeşte orice transformare? Nu-mi pot explica prea bine. De altfel, din noul meu mod de a fi multe lucruri se văd altfel şi multe explicații de odinioară nu-şi mai au rostul. Îmi dau seama că altele sînt preocupările normale ale acestei noi modalități de a fi şi că eu n-am reuşit, încă, să mă adaptez perfect acestor noi preocupări. Voi încerca însă, cu infinită răbdare.*

Una din problemele ciudate ale acestei noi modalități de a fi este timpul. Am o acută senzație că timpul este absent. Deşi mai port cu mine vechiul ceas, deşi aparatul continuă să bată, nu mai regăsesc în mine interesul pentru timp. Această absență a interesului pentru timp pare a fi o notă normală a stării de mers. *Mişcarea însăşi nu sesizează mişcarea. Timpul însuşi nu sesizează timpul.*

De asemenea, mi-am pierdut interesul pentru o serie de mici gingăşii pe care mi le permiteam în trecut. De pildă, nu mă interesează persoana mea în măsura în care mă interesa în trecut. Altădată mă urmăream cu finețe, aşteptam să-mi crească unghiile şi părul, îmi storceam coşurile de pe gît, îmi spălam îndelung degetele în ploaie. Acum mi se pare inutil să mă gîndesc la mine, gîndirea însăşi mi se pare inutilă în fața senzației fantastice de curgere continuă.

Încă ceva mă tulbură. Sînt tentat să ies din spațiul meu natural. Altfel zis, sînt tentat să mă îndepărtez de balustrada podului. Am sentimentul că plimbarea normală, de zece paşi înainte şi zece paşi înapoi, mă sufocă. Fac eforturi serioase pentru a-mi demonstra că senzația sufocării este o iluzie. Mă cenzurez. Mi-e frică să trec dincolo de limita celor zece paşi pentru că nu vreau să mă pulverizez în necunoscut.

Uneori mă gîndesc şi la el. Deşi l-am înfrînt definitiv, îi port, totuşi, o umbră de recunoştință. În definitiv, el a fost mobilul inițial care m-a aruncat în universul acestei transformări. Scopul meu este, în momentul acesta, atins. Dar mă tem că, îndepărtîndu-mă de punctul în care exist, tot acest scop se dizolvă, el rămîne stăpîn pe spațiul meu şi-l poate institui cum

vrea. Nu mă împac deloc cu gîndul că într-o bună zi şi-ar putea relua plimbările. Faptul că eu sînt ceea ce sînt e direct legat de nevoia mea ca el să ştie cine sînt. Numai dacă mă aude el plimbîndu-mă, plimbarea mea are sens.

Uneori, mi se face milă de el. Îmi dau seama cît suferă. L-aş lăsa să se plimbe puțin, dar nu mă pot opri.

Oare el mai există?

Cred că am fost puțin inuman cu el. Cred că lovitură pe care i-am dat-o a fost neprevăzut de dură. Acum e prea tîrziu să mai pot face ceva pentru el.

Am deja, în minte, o imagine a lui. Îl văd chircit la pămînt, lipit de balustradă, murdar şi însîngerat. Repaosul îndelung l-a făcut, cu siguranță, să înnebunească.

I s-a subțiat pielea şi i-a dat sîngele pe gură şi pe nas. Are degetele transparente de frig şi tremură continuu.

Îmi dau seama ce tortură trebuie să reprezinte paşii mei în urechile lui, în creierul lui, în ființa lui decimată. Poate că i s-au spart timpanele şi îi curge o zeamă verde şi acrişoară în jos, pe tîmple şi pe gît, picurînd rar, în apa neagră de sub pod. Mi-e o milă sfîşietoare de el. Dacă mi-ar sta în putere să-l ajut, aş face-o.

M-aş opri măcar pentru un minut, ca să-l las să respire. Dar îmi este imposibil să-mi imaginez cum anume m-aş putea opri pentru un minut. N-am să mă mai gîndesc la el, mă deprimă. Viața mea zilnică este şi aşa destul de intensă. N-are rost să-mi încarc existența cu reziduuri afective şi cu mărunte îndoieli. Sentimentul e un lux. Deşi, victorios cum sînt, mi-aş putea permite orice. Adevărul e că victoria mi-a adus şi multă singurătate.

Într-un fel, mi s-a făcut dor de paşii lui. Nu prea mult. Puțin. Avea totuşi un mers frumos. Mi-e silă de asemenea reflecții dar nu mi la pot reprima total.

Noul mod de a fi îmi aduce, zilnic, noi revelații. Simt pulsînd în aer un soare nou, o lumină albastră, un sens mai subtil, mai nuanțat, o altă scală a posibilităților. Puterea mea de a opta a crescut. Întrevăd călătorii magnifice, spații imense, orizonturi desăvîrşite.

Şi totuşi, lupta cu el îmi lipseşte. A fost o luptă frumoasă. Micile mîrşăvii ale înfruntării s-au estompat. A rămas eroismul pur.

EXISTENȚA MEA PIERDE SENS. Am descoperit acest lucru de cîteva zile. DISPAR ÎNCET DIN CAUZA VICTORIEI. ABSENȚA SA ESTE CU

MULT MAI PERICULOASĂ PENTRU MINE. Voi porni în căutarea lui.

Mă aflu în cea mai dureroasă călătorie a ființei mele. Mă îndepărtez tot mai mult de limita celor zece paşi. Mă apropii de el, deşi el continuă să rămînă nevăzut pentru mine. Lumini fragile se prăbuşesc din înălțimi. Aud cuvinte confuze, puncte reci îşi stopează zborul în carnea mea.

MĂ IZBESC DE UN CÎINE ÎNECAT. Sînt deja multe zile de cînd eu, cel victorios, îl caut pe el, învinsul. Din noua mea stare de a fi nu se vede însă nimic, absolut nimic. Îmi este imposibil să mă întorc înapoi iar înaintarea devine inutilă.

ÎMI ESTE IMPOSIBIL SĂ MĂ ÎNTORC ÎNAPOI IAR ÎNAINTAREA DEVINE INUTILĂ.

ÎMI ESTE IMPOSIBIL SĂ MĂ ÎNTORC ÎNAPOI IAR ÎNAINTAREA DEVINE INUTILĂ.

12

Manase Hamburda s-a ținut de cuvînt. Într-o dimineață a năvălit la mine tulburat, de parcă întregul oraş l-ar fi hăituit toată noaptea. Mi-a fluturat în față un evantai de coli cenuşii, mirosind puternic a cerneală tipografică. Mi le-a trîntit pe masă. Mi-a băut dintr-o sorbitură ultimul centimetru de cafea. Două dîre de zaț i s-au scurs pe bărbie.

— Ştii ce simt? m-a întrebat.

N-a fost în stare să-mi spună ce simțea. Eu, *oricum,* nu-l credeam în stare de mari trăiri. Dar nu era adevărat! El exista, el lupta. Lupta să mă convingă, o dată pentru totdeauna, că era capabil de mari trăiri. Totuşi, viața, aşa plină de minciună, de sictir, de jeg, era nemaipomenit de frumoasă. Nu se putea imagina ceva mai frumos. Merita să lupți ca să fii fericit. Şi el asta făcea: lupta ca să fie fericit.

— Stai jos, i-am spus.

— Nu, niciodată!

S-a mai învîrtit cîteva minute prin cameră. S-a împiedicat de covor, de cărți, s-a lovit de colțul dulapului. A trasat, cu palma, cinci linii lungi într-un strat de praf. S-a prăbuşit într-un fotoliu. Nu dormea de două nopți. Pleoapele i se tociseră. Ochiul îi picura. Şi-a ridicat pleoapa şi mi-a dezvelit ochiul stîng:

— Vezi ceva roşu?

Eu nu vedeam nimic. El susținea că avea un punct roşu în ochi. Pe iris. Poate că nu se observa din afară. Dar, dinăuntru, se simțea. De o săptămînă nu reuşea să scape de punctul roşu. Îl vedea pretutindeni, pe lucruri, pe oameni, pe aer. Indiferent încotro privea, obiectele erau atinse de un punct roşu. Exact ca la un cinematograf cu pînza murdară. Imaginile perindate se molipsesc de pete grețoase, cafenii, deşucheate.

Voia ca eu să citesc şpalturile. Ziarul urma să apară a doua zi. Nările sale de cal se umflaseră. Recepta în cavitățile aburinde ale nărilor trepidația mulțimii în aşteptare. A doua zi, oameni înnebuniți urmau să se strivească unii pe alții şi să-şi smulgă foile tipărite din mîini.

— Îți dai seama ce-o să fie? m-a întrebat de mai multe ori.

Şi dacă n-o să fie nimic? Ce-o să facă el, dacă n-o să fie nimic? Oare era posibil să nu fie nimic? Oare să fie *nimicul* atît de înăbuşitor, atît de dizolvant? Oare el lupta, de fapt, cu nimicul?

Eu n-am vrut să citesc. El s-a bucurat. Eram unul din oamenii împotriva cărora lupta el. Eu reprezentam, prin modul meu de a fi, o *categorie.* O grupă sanguină. Sînge moleşit în piele călduță. Reflexe scufundate, creier înăbuşit. Eu eram omul imposibil, omul care trebuia trezit. Eu eram omul cel mai periculos. Pentru că mă credeam nemuritor. Mă credeam nemuritor din lene. Obiectele din jur, tabieturile zilnice, micile comodități mă țineau într-o paralizie sufocantă. Atît timp cît suferința nu era a mea, negam faptul că în lume exista suferință. Atît timp cît moartea nu era a mea, negam faptul că în lume exista moartea.

M-a somat să recunosc imediat: mă credeam sau nu nemuritor?

Nu i-am răspuns. El s-a îndîrjit. Aveam nevoie de un şoc pentru a reveni la suprafață. Eram tipul de om care trebuia silit să gîndească. El, Manase Hamburda, asta voia: să mă facă să gîndesc. Dacă eu aş fi aflat că un om a fost ucis pe stradă desigur că nu m-aş fi cutremurat foarte mult. M-aş fi gîndit o secundă, atît, o secundă, la toată întîmplarea şi m-aş fi bucurat că nu am fost eu cel ucis. Dar dacă, hoinărind prin oraş, aş fi văzut în toate vitrinele, în toate magazinele, pe toate tarabele expus unul şi acelaşi obiect cutremurător: instrument împotriva celor care ucid pe stradă?

— Spune! Ce-ai face?

A rîs ca un sergent major în fața unui pluton de recruți scos la prima instrucție.

Văzînd arma care urma să mă apere aş fi văzut, în toată gravitatea ei, şi agresiunea. Reacția s-ar fi produs în lanț. Zvonul devenea amenințare reală. Existența unei arme reale împotriva amenințării demonstra că amenințarea era reală. Prezența fizică a armei ar fi declanşat în ființa mea şi capacitatea de sesizare a primejdiei.

Asta era gazeta lui: o armă oferită gratuit. O armă împotriva anormalității în expansiune. Dar nu le vorbea oamenilor despre natura anormalității. Ar fi fost prematur şi foarte complicat. Le oferea tehnici de apărare împotriva anormalității. Găsise mijlocul de a fi eficient. Descriindu-le cele mai sigure tehnici de autoapărare îi silea să simtă şi forța amenințării. Unele dintre tehnicile expuse erau destul de subtile. Ştia el de ce: cu cît armele de apărare erau mai sofisticate, cu atît atacul era perceput ca fiind mai necruțător.

— Înțelegi? Îi păcălesc, dar în favoarea lor.

A căutat febril prin teancul de coli. A extras una cu o mutră de înfometat care scoate din ocean ultimul peşte. A schițat un gest spre mine de parcă ar fi vrut să-mi întindă textul dar să păstreze foaia. Eu m-am lăsat pe spătarul scaunului şi m-am întins larg, pocnindu-mi toate oasele. Vocea lui a vibrat trist ca şi cum peştele prins ar fi fost de gumă:

— N-am timp… N-am timp să le explic cauza, înțelegi? Pînă cînd le explic cauza, efectul îi distruge. Iar ritmul în care *seturile* de legi se spărgeau deasupra omului era din ce în ce mai intens. Nu apucai să te familiarizezi cu o imagine cînd o altă imagine, coborînd în picaj spre creierul tău, o făcea praf pe cea dinainte şi-i lua locul, urmînd ca şi ea, în secundele următoare să fie făcută praf. Acum înțelegeam *partea* cu natura?

Mi-a vorbit mai departe, agitat cum îi era felul, despre alte şi alte lucruri. M-a rugat din nou să citesc articolele, iar eu am găsit tot felul de pretexte ca să amîn lectura. Mi-a povestit ce scrisese Toni Bucevschi. Bătrînelul acela jovial era un geniu speculativ. Propunea o tehnică foarte simplă de apărare împotriva anormalității: fiecare obiect să fie pus la locul lui. Pornea de la ideea că obiectele pot deveni agresive atunci cînd erau scoase din contextul lor natural. Obiectele erau precum dinții: fiecare în alveola, în gingia lui. Extrase şi plasate în alte contexte, obiectele se umpleau de o anumită stranietate, dobîndeau calități artificiale, inexistente în natura lor intimă, se coalizau cu uşurință cu alte obiecte exilate şi transmiteau asupra omului un flux invizibil de amenințări. Obiectele deveneau, astfel, purtătoare de anormalitate, anormalitate care, într-un fel sau altul, sfîrşea prin a-l îmbolnăvi pe om. Omul se putea lipsi de obiecte şi nici nu se putea ascunde din fața avalanşei lor. Cu cît obiectele erau mai numeroase, cu atît dezordinea posibilă era mai mare, iar lupta omului cu obiectele mai feroce. Uneori omul nici nu mai putea controla adevărata natură a obiectelor, nici nu mai reuşea să identifice în configurația exterioară a obiectului care era *locul* lui firesc. Obiectele se produceau unele pe altele şi, ceea ce era mai rău, obiecte care reuşiseră să se sustragă contextului inițial şi să se umple de anormalitate produceau alte obiecte încărcate de anormalitate. O armată tăcută îl pîndea pe fiecare individ din toate părțile din propria lui casă, de pe stradă, din restaurante şi cafenele, din magazine şi ateliere, din propriile sale buzunare. Mai mult decît atît, obiectele încă lipsite de materialitate, mişunînd în creier sub forma aparent

inocentă a unor dorințe, presau asupra omului din propriul său organism, injectînd anormalitate chiar dinspre ființa omului.

— D-aia trebuie să ținem totul în ordine, mi-a spus la sfîrşit privind nemulțumit prin cameră.

Rar a văzut încăpere mai generatoare de anormalitate. M-a îndemnat să observ în jurul meu: nouă lucruri din zece nu stăteau la locul lor. Cărțile aruncate grămadă printre pahare şi ceşti. Creioanele uitate pe masa din bucătărie, hainele atîrnate pe pereți, scaunele încărcate cu teancuri de ziare, hîrtiile de pe masă presărate cu floare de chimion, ceasul deşteptător aşezat pe podea, fotoliul pus exact în dreptul uşii, gravurile lipite fără simetrie, ferestrele acoperite cu perdelele întunecoase, lămpile aşezate ori prea jos ori prea sus, un deget de praf pe bibliotecă, volume aşezate cu cotorul înăuntru şi cu filele înafară. Un haos. Toni Bucevschi ar înnebuni văzînd ce se întîmplă în camera mea. Anormalitatea era covîrşitoare, pur şi simplu răbufnea pe uşi şi pe ferestre şi inunda strada, dacă nu cumva întreg oraşul.

— Hai să ieşim, i-am spus.

Ne-am dus la cafenea, la Nomenclator, unde avea întîlnire cu *ceilalți.* Pe drum a continuat să-mi vorbească despre teoria lui Toni Bucevschi. Nu numai obiectele trebuiau puse la locul lor. Şi cuvintele trebuiau puse la locul lor. Exista o agresiune şi dinspre cuvinte, dinspre conceptele aruncate înafara conținutului lor. Oamenii foloseau zeci, sute, poate mii de cuvinte al căror sens nu-l cunoşteau întrutotul. Cuvintele extrase din semnificațiile lor naturale şi împinse spre alte înțelesuri aveau un grad la fel de înalt de anormalitate ca şi obiectele împrăştiate într-o cameră.

Cuvintele folosite rău deveneau surse grave de anormalitate, mai ales că generau *idei* nefaste, a căror anormalitate era de-a dreptul catastrofală pentru om. Aşadar şi în creiere, ca şi în încăperi, toate trebuiau să stea la locul lor. Fiecare judecată avea un cîmp *al ei* de supraveghere, fiecare raționament, fiecare idee aveau contururi precise, tensiuni bine calculate. Extrapolările, generalizările pripite, metafora însăşi stimulau anormalitatea. Toni Bucevschi propunea un antidot foarte simplu împotriva tuturor acestor devieri de la natura inițială: ordine riguroasă în viață şi în gîndire. Viața şi gîndirea ordonată stîrpeau de la sine anormalitatea sau, în fine, funcționau ca nişte veritabile sperietori, îndepărtînd-o.

Iată ce era, de fapt, gazeta lui: un manual de autoapărare pus la dispoziția tuturor. Într-o epocă de cumplită perturbare a normalității, într-un moment în care primejdia prăbuşirii tuturor echilibrelor plana amenințător,

un manual ca acela era absolut necesar. El oferea soluții de răspuns. El îi învăța pe oameni cum să sesizeze, să demaşte şi să reacționeze împotriva haosului, a stupizeniei, a minciunii, a lipsei de firesc. Poate că oamenii nu-l vor înțelege de prima dată. Dar ceea ce făcea el pentru oameni era cu adevărat înălțător.

— Nu? m-a întrebat la Nomenclator, după ce ne-am aşezat la o masă, lîngă fereastră, în aşa fel încît să controlăm toată strada.

Eu tot n-aveam chef să citesc nimic. Am cerut cafea, coniac şi sifon. Am tăcut amîndoi şi am privit pe fereastră. El era foarte obosit şi foarte nervos. Îşi privea mereu ceasul, răsucea în toate felurile foile tipărite.

I-am văzut pe Mihail Iorca, pe Epaminonda Bucevschi şi pe Lituța traversînd strada şi îndreptîndu-se spre grădina de vară. Discutau ceva cu destulă aprindere şi Epaminonda gesticula viguros. Manase Hamburda i-a urmărit fără să clipească. Cei trei au dispărut repede, printre arbori, pe aleea care ducea spre pavilionul fanfarei.

A venit la noi domnul Crăiniceanu. Ne-a strîns mîinile şi l-a întrebat pe Manase Hamburda cum stătea cu gazeta. Dacă totul mergea bine, n-ar fi fost dispus să facă o plimbare cu el, pînă la hipodrom, să-i arate o iapă?

— Vin! a spus Manase Hamburda, înviorat parcă. I-a arătat şpalturile: duc astea şi vin.

Foarte bine. Domnul Crăiniceanu mai avea puțină treabă la bancă. Ne-am înțeles că ne ia tot de la Nomenclator.

— Dumnealui ştie despre ce e vorba, a mai zis domnul Crăiniceanu arătînd, complice, spre mine. Apoi a ieşit.

Fără să mă privească, Manase Hamburda m-a întrebat dacă răsfoisem ultima gramatică a Academiei. I-am spus că da, mă uitasem pe ea. Bine, bine? Cît de bine se putea răsfoi o gramatică? I-am spus că, în general, ştiam despre ce era vorba. Atunci m-a rugat să-i corectez şpalturile. Voia ca *totul* să fie conform cu ultima gramatică a Academiei. Băieții de la tipografie nu ştiau nimic despre ultima gramatică. El însă ținea ca totul sa fie la zi. Nu voia să rişte ca anormalitatea, sub forma ei gramaticală, să se infiltreze chiar în paginile care o demascau.

M-am apucat şi am transformat, în vreo sută de locuri, pe â în î.

13

Oraşul trepida din toate încheieturile sale. Puncte invizibile, în aer, pe străzi, în acoperişuri, în creiere, pulsau intens, întreținînd o rețea complicată de tensiuni mărunte. Pe străzi rătăcea o mulțime neobişnuită pentru orele de dimineață. Trăsurile alergau dintr-un capăt în altul al oraşului, birjarii strigau mai tare ca de obicei, caii se izbeau de trecători, cele cîteva automobile reuşiră să iasă toate odată şi să stîrnească pe străzi o cumplită învălmăşeală de trupuri. Micile prăvălii păreau măcinate de un coşmar interior. Toți negustorii îşi scoseseră mărfurile afară, pe tarabe, scaune, mese, pe rafturi improvizate ori agățate de-a dreptul pe gardurile şi fațadele caselor.

Şiruri lungi de oameni umpluseră străzile dintr-un capăt în altul, alunecînd prin fața prăvăliilor şi a negustorilor, ca două rîuri rostogolindu-se în sensuri opuse, în aceeaşi albie. Lumea voia, mai ales, să vîndă şi nu să cumpere. Toate vechiturile şi toate zdrențele atîrnau de cuiele bătute în ziduri, mii de obiecte incerte se legănau în aer, înşirate pe sforile întinse pe toată lungimea unei porți. Maldăre de lucruri lipsite de miez aşteptau trîntite pe tejghelele dinăuntru ori pe mesele întinse afară. Cuvintele țîşneau din gîtlejurile încinse ale negustorilor, întrebări şi răspunsuri se ciocneau deasupra străzii.

Uniforme de elevi, ofițeri, funcționari de la Căile Ferate, paznici şi portari, pompieri şi soldați în convalescență se amestecau între ele, purtînd pe traiectorii dintre cele măi nelămurite, culori țipătoare, gulere roase, şepci şi chipie, centuri şi catarame, epoleți şi mănuşi. La fiecare zece paşi oamenii se opreau, se salutau între ei, înjurau în gînd ori îşi dădeau cîte o veste înăcrită. Fiecare auzise cîte ceva, fiecare presimțea cîte un lucru rău, cei mai mulți se temeau de o mobilizare generală. Se zvonea că Spitalul Militar urma să fie evacuat şi nimeni nu ştia cum trebuia interpretat zvonul. La Hipodrom se anunțaseră cursele de toamnă, cu cel puțin două săptămîni mai devreme, şi toată lumea credea că şi herghelia urma să fie evacuată. În fața celor cîteva bănci de credit se înghesuiau bărbați şi femei înnebuniți de îndoială, cu mîinile forfotind prin buzunare, frămîntîndu-şi acolo, în întuneric, bancnote, monede, chitanțe, conturi şi note de acreditare.

Razele soarelui incendiaseră toată fațada Spitalului Militar şi sute de bărbați stăteau proptiți în ferestrele larg deschise, urmărind tăcuți hărmălaia străzii. Chipurile îngălbenite, fețele nerase, gulerele halatelor cărămizii aşteptau într-o încremenire grea, în speranța că soarele ori viața străzii vor topi cît de cît marea lor absență.

Birturile, bodegile, restaurantele, micile grădini adăpostite mai ales în curțile interioare ale stabilimentelor gemeau de băutori îndîrjiți, de oameni care voiau să-şi spună totul dintr-o suflare, de soldați care lăsau în aer toată îndoiala şi nesiguranța zilelor viitoare. În mîinile tuturor se tociseră de atîta răsfoit fel de fel de ziare şi fițuici tipărite, fiecare comentînd titlurile scrise cu litere din ce în ce mai mari şi din ce în ce mai negre.

Fanfara cînta valsuri vieneze deşi nu era duminică. În jurul pavilionului se adunase o altă lume, ceva mai încrezătoare, cu un surîs superior pe față, cu gesturi ceva mai liniştite, ascultînd şi arătînd mereu spre fanfară, ca şi cum de acolo ar fi urmat să vină mîntuirea.

Vungă ne-a dus, pe mine şi pe Manase Hamburda, la tipografie şi tot el ne-a aşteptat ca să ne ia de acolo. Toni Bucevschi a venit şi el, numai la cîteva secunde după sosirea noastră, îngrijorat de lucruri grave, topite parcă, toate, pe fața sa.

— Ce facem? a întrebat Manase Hamburda. Bătrînelul jovial era înecat de emoție şi n-a scos nici un cuvînt.

Halus Vlonga era înăuntru, explica ceva unui bărbat cam la 50 de ani, îmbrăcat într-un halat negru, pe întinderea căruia murdăria lua forma unor pete albe. Bărbatul în halat negru clătina mereu din cap şi de fiecare dată din gulerul halatului îi țîşnea un gît lung şi solzos.

— Ce facem? l-a întrebat Halus Vlonga pe Manase Hamburda, cînd am intrat, în timp ce ne strîngea mîinile.

— Sînt gata, a spus Manase Hamburda, evitînd cumva să răspundă la întrebarea celuilalt. A scos şpalturile corectate de mine şi le-a întins pe o masă metalică, plină cu plăci de plumb.

— Îi dăm drumu'? a mai întrebat o dată Halus Vlonga. Manase Hamburda s-a aplecat asupra colilor înşirate pe masă, ca şi cum ar fi dorit să verifice, în ultimul moment, dacă un cuvînt foarte important se afla la locul lui. M-a privit apoi peste umăr şi m-a întrebat dacă eram sigur că ceea ce făcusem acolo era *exact* ca în ultima gramatică a Academiei. I-am spus că da.

— *Atunci* îi dăm drumu', a decis Manase Hamburda şi bărbatul în halat negru a înşfăcat şpalturile şi a dispărut cu ele în spatele unei rotative.

Ne-am uitat unii la alţii şi Halus Vlonga mi s-a părut din nou a fi unul dintre acei oameni care, prin simpla lor prezenţă, liniştesc lucrurile.

— Am un gol în stomac, a spus atunci Manase Hamburda. Am ieşit cu toţii, ne-am urcat în birjă şi ne-am dus la Nomenclator. Pe drum ne-am împotmolit de mai multe ori, ne-am tîrît în urma altor trăsuri şi Vungă a fost de părere că oamenii erau mai proşti decît caii. Cînd am trecut pe strada Gării i-am zărit din nou pe Mihail Iorca. pe Epaminonda Bucevschi şi pe Lituţa. Se aflau în faţa agenţiei hipo, amestecaţi printre alţii, discutînd în faţa vitrinelor cu pariuri. N-au rămas prea mult acolo, în ultimul moment, cînd făceam noi colţul, i-am văzut îndreptîndu-se spre clădirea gimnaziului.

La Nomenclator ne aştepta domnul Crăiniceanu, cu automobilul parcat majestuos în faţa cafenelei. L-a întrebat imediat pe Manase Hamburda despre ziar şi despre iapă.

— Mergem! a spus Manase Hamburda. Dar întîi dorea să-şi tragă sufletul. Ne-a invitat pe toţi să ciocnim un pahar pentru apariţia gazetei.

Ne-am aşezat la o masă şi Manase Hamburda a cerut busuioacă de Bohotin.

— Ce-o fi, o fi! a spus el, ridicînd paharul în aer. Am discutat despre Lola, Mona, Cala, Stela, Liza şi Luluş.

Mona era nevasta patronului, a lui Malvolio, deci ieşea din discuţie de la bun început. Mai rămîneau Lola, Cala, Stela, Liza şi Luluş. Cala, susţinea Manase Hamburda, era pe departe cea mai interesantă. Cala avea cu cel puţin zece ani mai mult decît celelalte, care erau cam de aceeaşi vîrstă. Şi totuşi, ce ţinută! Cît de bine se conservase, cum reuşise să-şi inhibe vîrsta, anii. Cala era o femeie cum rar se mai întîlnea, o femeie care promitea o frumuseţe lungă, cel puţin încă zece ani de tonus perfect.

Un băiat al lui Ehupov ne-a adus un vraf de ziare. Toată lumea, în salon, a început să citească şi să vocifereze violent. Peste fiecare masă s-au deschis cel puţin cîte două, trei ziare şi toate mesele păreau nişte mici corăbii cu pînze.

— E groasă, a spus domnul Crăiniceanu.

— Neutralitatea, a spus Halus Vlonga. Neutralitatea era singura noastră cale. Elveţia cum era neutră? Spania cum era neutră? Pînă şi Argentina se declarase neutră.

— Cine ne lasă pe noi să rămînem neutri? a întrebat Manase Hamburda. În Alpi mai ținea să fii neutru. Dar în Balcani? În Balcani nimeni n-a fost niciodată neutru. Neutralitatea nu se *potrivea* cu Balcanii. Balcanii erau, aşa, un punct peste care îşi dădeau mîna alții. Ori dacă nu-şi dădeau mîna se împroşcau cu noroi, ceea ce era totuna. Să dea Dumnezeu să ne lase, ăştia, neutri şi ridică din nou paharul. Am ciocnit cu toții, gîndindu-ne fiecare la altceva.

— Onoarea, onoarea trebuie păstrată cu orice preț, a hotărît Halus Vlonga. Dacă nu se poate neutralitate, atunci onoare! Uite, Franța. Ce pățise Franța la 1870? Îşi terfelise onoarea. Şi-a recăpătat-o cu greu, cumpărînd-o cu bani de aur şi a trebuit să treacă jumătate de veac pînă cînd la Verdun, să se încarce iarăşi de glorie.

— Lasă, dom'le, a apus Manase Hamburda. Onoarea Franței stă în cultură. Poa' să piardă toate războaiele d-acu'.

Liza era, însă, cea mai tînără şi cea mai nostimă. Ar fi fost păcat s-o strice teatrul. Cine punea mîna pe Liza făcea treabă bună. El, Manase Hamburda, dacă ar fi din nou tînăr (ca mine – şi m-a bătut uşurel pe ceafă), ar lua-o pe Liza. Liza trebuie salvată. Desigur, mai erau şi *altele* care trebuiau salvate. De pildă, Europa. Dar el, dacă ar fi tînăr, între Europa şi Liza ar salva-o pe Liza. A ridicat paharul spre toată lumea:

— Asta e! Cînd îmbătrîneşti trebuie să salvezi Europa!

Am rîs cu toții. Toni Bucevschi a citit un final de articol despre un nou film al lui Ford, „Diligența". De ce naiba nu vin filmele *astea* şi la noi, s-a întrebat el.

Halus Vlonga descoperise, cu stupoare, că Stela nu rupea nici o boabă româneşte. Era unguroaică şi numai Malvolio ştia de unde o culesese. Era de părere că Stela avea un nerv special, ceva care bătea la ochi din primul moment, tot aşa cum un cal de rasă se detaşa imediat dintr-o întreagă herghelie. Păcatul era că fetele nu prea aveau şcoală. Din Stela ar fi ieşit o balerină grozavă.

— Crezi? i-a spus Manase Hamburda, mai mult ca să atenueze tonul extrem de solemn al celuilalt.

Domnul Crăiniceanu, auzind că se vorbea şi despre cai, a devenit mai atent şi ne-a propus din nou să ne ducă pe toți la Hipodrom. Eu eram martor că la bufetul de la Hipodrom se mînca teribil.

— Sigur, s-a ridicat Manase Hamburda. Şi văd şi iapa.

— Nu, că n-o mai cumpăr, s-a auzit vocea oarecum fîstîcită a lui Crăiniceanu.

— Cum aşa? s-a răstit la el Manase Hamburda. O iapă de rasă? De ce s-o lase pe mîinile unui bețiv? Dacă tot avea bani, atunci măcar să-i dea pe cai.

Nu, domnul Crăiniceanu era hotărît să aştepte, să vadă întîi ce se rezolva în chestiunea neutralității. Am ieşit şi ne-a dus cu maşina la Sala Germană. Acolo îşi lua masa, în fiecare zi la ora 12, Malvolio. Manase Hamburda dorea să-l cunoaştem numaidecît pe Malvolio. Şi, pe de altă parte, Sala Germană se găsea la doi paşi de tipografie. Trebuia să țină legătura şi cu gazeta.

Ne-am chinuit să străbatem, cu automobilul domnului Crăiniceanu, cei două sute de metri care ne despărțeau de restaurantul lui Zaremba. Străzile erau nişte furnicare la fel de neobosite. Sute de mîini, de picioare, de capete înotau printre obiecte, arbori, animale. Înghesuiți, îndîrjiți, asudați, oamenii îşi făceau loc îndreptîndu-se către puncte mici, necunoscute, în care nu aveau ce face. În ochii furioşi ai mulțimii se reflecta un cer blînd. Cîteva puşlamale se alergau printre trupurile trecătorilor, izbindu-se de ele ca de nişte popice uriaşe. În dreptul cafenelei Frada, pe terasă, o masă compactă de oameni îşi flutura ziarele şi îşi agita brațele, de parcă ar fi vrut să se agațe de invizibile inele aeriene. Mihail Iorca şi Lituța priveau, oarecum retraşi, la tot spectacolul străzii. Epaminonda Bucevschi ne-a zărit de pe trotuar, cîțiva paşi mai încolo, şi ne-a schițat un gest de salut. Manase Hamburda i-a arătat, cu un deget, spre Sala Germană. Epaminonda a clătinat din cap.

Am aşteptat, la Sala Germană, toată după-amiaza, toată seara şi apoi toată noaptea, pînă cînd ziarul a fost tras în întregime, la rotativă. Manase Hamburda nu s-a clintit de la masa lui, de pe scaunul său. Oamenii au venit, l-au salutat, au băut cîte un păhărel, au plecat. Manase Hamburda a fost, timp de aproape 18 ore, centrul eroic al acelui oraş, al restaurantului şi al oamenilor din jurul său. Pe măsură ce orele treceau, fața devenea tot mai crispată, ca şi cum ar fi degerat încet. Buzele i se mişcau fantomatic, arse de tutun şi alcool. Cuvintele sale, spre dimineață, au fost din ce în ce mai puține şi mai incerte. Cînd ziua pe care o aştepta a ieşit din sfîşierea calmă a nopții pierdute, Manase Hamburda nu se mai exprima decît în silabe.

14

Iată cum au decurs cele 18 ore de aşteptare. La 12 şi ceva am ajuns cu toții la Sala Germană. Eu, domnul Crăiniceanu, Halus Vlonga, Toni Bucevschi şi, evident, Manase Hamburda. Ne-am lăsat hainele la garderobă. Fiecare dintre noi a aruncat cîte o privire unui bust aşezat cu fața la perete.

Malvolio era la masă, împreună cu Mona. Întrucît Malvolio se afla în separeul de opt persoane, ne-am aşezat în jurul aceleiaşi mese. Manase Hamburda a făcut prezentările şi i-a cerut domnului Zaremba să aducă tot ce trebuia. Nimeni nu prea avea chef să mănînce, dar am mîncat cu toții.

S-a văzut de la bun început că Malvolio făcea parte din categoria acelor oameni extrem de serioşi, de meticuloşi, zgîrciți chiar, pesimişti şi preocupați continuu de ziua de mîine. Probabil că afacerea sa cu domnul Zaremba îl mulțumea în mod deosebit, din moment ce acceptase să mai dea o serie de spectacole. Halus Vlonga a deschis primul discuția, întrebîndu-l pe Malvolio dacă îl cunoscuse pe celebrul iluzionist Humberto.

— Da, a spus Malvolio. Humberto a fost un mare iluzionist.

— Nu? a triumfat imediat Halus Vlonga.

— Dar şi un mare porc, a adăugat Malvolio.

Afirmația a trezit imediat cîteva comentarii şi nelămuriri. Malvolio a explicat imediat. Humberto luase cu el, în mormînt, secretul tuturor trucurilor sale. Nu voise să divulge nimic, nu acceptase pe nimeni alături de el, nu lăsase, pentru posteritate, nici măcar vreo însemnare. În creierul său se născuseră cele mai stupefiante rețete şi cele mai stranii numere şi tot acolo, în diabolica sa materie cenuşie, rămăseseră încuiate pentru eternitate. Un asemenea om nu merita respectul nimănui. Poate că mulțimea, dacă ar fi ştiut cîtă cîinoşenie pîndea în sufletul celui idolatrizat, l-ar fi strivit fără milă, după oricare din spectacolele sale.

Halus Vlonga a fost necruțător. Poate că Humberto a întrezărit *stofa* proastă a virtualilor discipoli. A preferat deci să moară împreună cu secretele sale, decît să le transmită unor neaveniți, care n-ar fi făcut altceva decît să-i devalorizeze invențiile.

Malvolio a rămas destul de calm. Ochiul său, totuşi, a zvîcnit uşor, ca şi cum, printr-un bobîrnac al irisului, i-ar fi trăsnit lui Halus Vlonga, drept

în frunte, un punct mortal.

— Nu e aşa, a spus Malvolio. Civilizația se întemeiază pe transmiterea valorilor.

Manase Hamburda a fost de acord. Halus Vlonga n-a renunțat la părerea sa. Da, în mod normal, valorile ar trebui să fie transmisibile. Dar era evident că, în ultimul timp, asta însemnînd poate un secol, se năşteau generații inferioare, care preluau mai ales viciile, comoditățile, buhăiala şi indolența. Nu era preferabil să nu le dai nimic decît să-i laşi să *aleagă* ei ce să le dai? Era limpede că alegerea *lor* era cît se poate de nefericită. El, Halus Vlonga, intenționa, de pildă, să nu le lase copiilor săi *nimic.* Dorea să toace totul cît îl mai țineau puterile şi să-şi lase progeniturile să treacă singure prin viață, cheltuindu-şi propriile eforturi, aşa cum se întîmplase şi cu el.

Pe măsură ce Halus Vlonga îşi expunea ideile, Mona devenea tot mai atentă şi pleoapele sale filtrau un fel de privire drăgăstoasă. Corpul ei fin şi delicat se îndepărta milimetru cu milimetru de Malvolio şi se apleca deasupra mesei. Lăsa impresia că, dintr-o secundă în alta, ar fi urmat să se reverse în aer şi să-l îmbrățişeze sufocant pe Halus Vlonga, imediat după ultimul lui cuvînt. Halus Vlonga a observat repede manevra femeii, i-a sesizat încordarea şi starea de disponibilitate, fapt care l-a încurcat teribil, l-a făcut să se bîlbîie şi să eşueze în demonstrația sa.

— Da, a remarcat Malvolio după ce Halus Vlonga n-a mai fost în stare să scoată nici un cuvînt.

Între ora 12 şi 45 de minute şi ora două din zi, Malvolio ne-a povestit viața lui. Nimeni nu l-a întrerupt, nimeni nu i-a pus nici o întrebare. Vorbind, îi arunca din cînd în cînd cîte o privire lui Halus Vlonga, țintuindu-l scurt la rădăcina frunții, de parcă unele cuvinte i-ar fi fost adresate în mod special.

Fusese un amărît. Nu avusese parte de şcoală. Dar nici degete *tocite* n-a avut. Sigur, nu avea *grația* lui Humberto. El era scund, nu ştiuse niciodată să-şi compună un corp fluid. Poate că, în prima tinerețe, îl cam cutreieraseră lenea şi *chiulul.* Totuşi spiritul de observație l-a servit tot timpul şi a fost conştient că din acest spirit de observație şi din marea lui atenție distributivă trebuia să mănînce o pîine. Aşa că *pezevenghi* n-a fost. A fost doar *actoraş de ocazie* dar nu-i părea rău pentru că a iubit două lucruri: arta şi vagabondajul. Tot ce a dobîndit a fost plătit din greu. Meseria a învățat-o singur, pe furate, completînd el, prin imaginația sa, ceea ce lipsea pentru

reconstituirea întregului. Iluziile, după opinia lui, nu erau niciodată *grosolane.* Iluziile erau curate şi simple, numai oamenii erau grosolani.

Cînd a terminat, s-a auzit rîsul Monei, mai uşor decît căderea unor cristale de gheață peste farfurii şi pahare. Domnul Crăiniceanu s-a declarat impresionat şi a început să-i povestească Monei ceva despre o iapă albă.

Halus Vlonga s-a simțit rău, l-a durut stomacul, de mai multe ori s-a ridicat şi a lipsit cîte cinci, zece minute. Malvolio l-a întrebat pe Manase Hamburda despre ziar. Toni Bucevschi a plecat să arunce o privire în tipografie. S-a întors pe la trei fără un sfert.

— Nimic? a făcut Manase Hamburda învăluit în fumul țigării.

— Încă nu, a spus Toni Bucevschi.

Mona a plecat să se odihnească, Malvolio a rămas să bea. Au venit, pe la trei, Mihail Iorca şi Epaminonda Bucevschi. Manase Hamburda s-a ridicat, l-a îmbrățişat pe Mihail Iorca şi i-a spus lui Malvolio, ca o concluzie a unor confesiuni mai vechi:

— El e.

Epaminonda Bucevschi şi Mihail Iorca au dat mîna cu Malvolio şi s-au aşezat la masa acoperită de farfurii, pahare şi firimituri. Manase Hamburda l-a chemat pe bătrînul chelner şi i-a spus să ia *tot.* S-au adus alte pahare, alte sticle, alte farfurii. Epaminonda şi Malvolio au discutat despre *magia mîinii.* Mihail Iorca a fumat, a răspuns zîmbind la toate întrebările dar n-a întrebat pe nimeni nimic. Domnul Zaremba s-a apropiat, rostogolindu-se prin aer, ca într-un dans deplin purificat. A rîs, a făcut spirite, şi-a cerut permisiunea să stea măcar zece minute împreună cu *oaspeții lui.* A stat pînă la patru, cînd Malvolio era atît de beat, încît toată lumea era convinsă că nu va mai reuşi să-şi facă numărul. Zaremba s-a dus să o anunțe pe Mona, dar nevasta iluzionistului nu răspundea decît prin „da“ la toate întrebările. Domnul Zaremba a dedus că şi femeia era la fel de beată ca şi bărbatul şi i-a înjurat pe amîndoi în gînd. Pe la patru şi ceva Manase Hamburda m-a rugat să-l însoțesc pe Toni Bucevschi pînă la tipografie, să văd ce se alegea din *a*-urile scoase de sub căciulițe. Rotativa mergea foarte încet, dar nu mergea rău. Cînd ne-am întors, pe la cinci, Malvolio era perfect treaz şi îşi povestea viața, ascultat într-o fascinată încremenire de Epaminonda Bucevschi, Engster Grațian şi domnul Crăiniceanu. Din cîte am reuşit să înțeleg, în noua versiune, Malvolio era un membru îndepărtat al familiei regale. Halus Vlonga dispăruse pentru un timp, iar Mihail Iorca discuta pe şoptite cu Liza.

— Cum e? m-a întrebat Manase Hamburda.

— Merge, am spus eu.

La ora cinci, au apărut pe masă cîteva sticle de şampanie. Engster Graţian a plecat şi a lipsit o jumătate de oră. Cala şi Stela au venit pe la cinci şi ceva. Toată lumea vorbea tare, bărbaţii îşi aprindeau ţigară de la ţigară, dopurile pocneau în tavan. Engster Graţian s-a întors cu flori. Mihail Iorca îi povestea Lizei ceva despre Paris.

Cineva a recitat o strofă din Eminescu. Domnul Zaremba îşi strecura capul în separeu din zece în zece minute. Din sala mare a restaurantului pătrundea un murmur dens şi o avalanşă de sunete seci, de obiecte mărunte mînuite cu înfrigurare. Mihail Iorca s-a ridicat şi a condus-o la hotel pe Liza. S-a întors şi timp de un ceas i-a vorbit Stelei. Fata, care nu ştia decît ungureşte, i-a zîmbit mereu, a tot încuviinţat din frunte şi la sfîrşit l-a sărutat repede pe tîmplă.

— Cineva tot trebuia s-o facă, a spus Manase Hamburda.

Epaminonda Bucevschi voia numaidecît să deseneze pe un şerveţel profilul Calei.

— Parcă cine poate să ştie, a spus Malvolio.

Domnul Zaremba a trimis o sticlă de coniac franţuzesc din partea casei. Stela a început să-i spună ceva, pe ungureşte, lui Mihail Iorca. I-a vorbit cam pînă la ora şase.

— Nu, nu şi nu! a strigat Manase Hamburda.

Engster Graţian şi cu Toni Bucevschi s-au dus din nou pînă la tipografie. La şase jumătate fetele au plecat să se schimbe pentru spectacol. Malvolio era din nou beat pulbere. Halus Vlonga şi-a mai revenit după durerea lui de stomac. Manase Hamburda i-a povestit cum s-a vindecat el de ulcer, numai în şase luni, hrănindu-se din trei în trei ore cu alimente vegetale. Halus Vlonga a spus că totul nu era decît un bluf. Un asemenea tratament nu exista.

Pe la şapte fără douăzeci aproape că a izbucnit în plîns. Le-a spus tuturor că el nu se considera, totuşi, un om rău şi dorea să le lase cîte ceva celor trei băieţi ai săi. La şapte fără un sfert i-a cerut scuze lui Malvolio.

Toni Bucevschi s-a întors singur. Era ud şi copleşit de o greutate invizibilă care se deplasa o dată cu el, deasupra creştetului său.

— Ei? l-a întrebat Manase Hamburda.

— Iar plouă, a spus Toni Bucevschi.

La şapte fix a venit Mona cu hainele de spectacol ale lui Malvolio. Halus Vlonga s-a ridicat şi i-a cerut şi ei scuze. A comandat o cafea pentru ea. Malvolio s-a dus să se îmbrace, clătinîndu-se şi îndrugînd cuvinte inexistente. Nevastă-sa l-a aşteptat în fața cafelei aburinde.

Manase Hamburda i-a turnat lui Toni Bucevschi un pahar de coniac. A început să-i vorbească despre un punct roşu pe care-l simțea el, permanent, pe iris. Un punct care se mărea de la o zi la alta. Cu trei zile în urmă, punctul fusese aproape insesizabil, un simplu vîrf de ac încremenit pe ochi. Cu două zile în urmă punctul devenise vizibil, Manase Hamburda îl depistase privindu-se într-o oglindă. Cu o zi în urmă, punctul muşcase deja din ochi, se lățise şi proiecția sa pe lucrurile văzute ajunsese de mărimea unui strop de cafea căzut pe o față de masă. Iar în momentul în care îi vorbea punctul era de-a dreptul periculos, se agita pe sfera ochiului ca un fel de plagă alunecoasă.

— Înțelegi, i-a spus Manase Hamburda. Mă uit la dumneata şi jumătate din dumneata nu-i decît o pată roşie.

Epaminonda Bucevschi a devorat, în tot acel timp, o friptură de iepure şi la sfîrşit s-a şters pe gură şi pe degete cu şervețelul pe care schițase profilul Calei.

Malvolio s-a întors îmbrăcat cu hainele de spectacol şi arăta, pentru a doua oară, perfect treaz şi foarte bine dispus.

Între ora şapte şi opt şi jumătate Trupa Malvolio a susținut primul spectacol. Pe la nouă fără un sfert a apărut domnul Buraga. Halus Vlonga şi domnul Buraga şi-au strîns mîinile şi s-au sărutat pe amîndoi obrajii. Au discutat despre clădirea părăsită. Domnul Buraga era de părere că trebuia făcut numaidecît ceva.

Pe la nouă a apărut Engster Grațian cu alte flori. În tot acest timp, Mihail Iorca şi domnul Crăiniceanu au băut ca doi oameni care urmau să nu se mai vadă niciodată. Manase Hamburda l-a chemat pe chelnerul bătrîn şi i-a spus să ia tot şi să aducă alte pahare, alte farfurii, altă băutură.

Între nouă şi nouă jumătate, Erika a venit şi a stat din nou de vorbă cu Mihail Iorca. Halus Vlonga i-a povestit domnului Buraga de un tratament absolut sigur de vindecare a ulcerului. Timp de trei luni trebuia să te hrăneşti din trei în trei ore cu alimente vegetale.

Între nouă jumătate şi unsprezece, Trupa Malvolio a susținut al doilea spectacol. Engster Grațian a împărțit florile. Pe la unsprezece şi un sfert,

Erika s-a furişat în spatele mesei şi i-a acoperit ochii, cu palmele, lui Mihail Iorca.

Malvolio s-a înfățişat pe la unsprezece şi jumătate ca să bea un pahar cu sifon.

— Lux! a strigat Manase Hamburda.

— Calul este cel mai bun prieten al omului, a spus domnul Crăiniceanu pe la douăsprezece fără un sfert.

— Un singur lucru mă sîcîie, a spus Epaminonda Bucevschi pe la douăsprezece fără cinci minute.

— Ce? a întrebat Toni Bucevschi pe la douăsprezece fără un minut.

— Parc-au înnebunit cu toții, a spus domnul Zaremba pe la ora douăsprezece şi şapte minute, după miezul nopții, prăbuşindu-se pe un scaun.

— Trebuie să fim egali cu noi înşine! a exclamat domnul Buraga pe la douăsprezece şi un sfert.

— Dumneata chiar crezi că un cîine se poate îneca de ploaie? l-a întrebat, pe la douăsprezece şi jumătate, Epaminonda Bucevschi pe Engster Grațian.

— Categoric, nu! a răspuns profesorul de Naturale.

Pînă la ora unu, fetele au mai dansat un rînd. Restaurantul era mai ticsit ca niciodată. Chelnerul bătrîn plutea printre mese ca o fantomă. Nimeni nu voia să plece acasă. Toată lumea era hotărîtă să se facă praf. Pianistul picotea deasupra claviaturii.

— Cam cîți metri să aibă fațada Spitalului Militar? a întrebat, pe la unu şi ceva, Mihail Iorca.

Pe la unu şi jumătate, Toni Bucevschi şi cu Epaminonda Bucevschi s-au dus la tipografie. Halus Vlonga l-a întrebat pe Malvolio de ce nu făcea şi figura cu iepurele. Malvolio a recunoscut, după cîteva pahare de şampanie, că n-avea nici în clin şi nici în mînecă nici cu familia regală şi nici cu iluzionismul. Tot ce ştia luase dintr-o carte franțuzească pe care i-a tradus-o Cala.

— Plouă în continuare, a spus domnul Zaremba pe la ora două, strecurîndu-se, pentru o secundă, în separeu.

— Priveşte cu atenție, i-a spus Manase Hamburda lui Buraga pe la două şi trei, patru minute. Alaltăieri era cît un bob de mac. Ieri era cît un sîmbure de măr. Astăzi mă uit la dumneata şi pe trei sferturi pari scufundat în ceață.

— Nu există reparații morale, a strigat domnul Grăiniceanu pe la trei fără trei, patru minute.

— O bestie, şi-a dat cu părerea Halus Vlonga la trei fix. Restaurantul a mai respirat puțin. Toni Bucevschi şi cu Epaminonda s-au întors tăcuți şi posomoriți.

— Trage? a întrebat Manase Hamburda.

— Trage, a spus Toni Bucevschi pe la trei şi zece. Manase Hamburda l-a chemat pe chelnerul bătrîn şi i-a spus să ia tot şi să aducă numai şampanie.

Pe la trei şi jumătate, Halus Vlonga sforăia cu tîmpla pe masă. Mihail Iorca privea un punct aflat în fața sa, pe tapetul rozuliu al peretelui. Toni Bucevschi a stat cu fața proptită în coate şi a desenat, cu o scobitoare, fel de fel de linii în solniță. Domnul Crăiniceanu a recunoscut, pe la patru fără un sfert, că jumătate din averea sa se dusese pe apa sîmbetei, la curse.

Malvolio i-a arătat lui Epaminonda Bucevschi o figură grozavă, cu două monezi noi.

— Trece trenul, a spus, cu voce moale, Manase Hamburda.

— Trebuie să trăim ca şi cum am fi nemuritori, a citat din memorie, pe la patru fără cinci, domnul Buraga.

— Încă o figură şi gata, a spus Malvolio.

— Natura înseamnă lege, a spus Manase Hamburda. Natura trimite spre noi, continuu, seturi de legi. Ca o fîntînă care trimite cercuri la suprafața apei.

— Totuşi, a spus Engster Grațian la patru fix, dacă ploaia este torențială, cîinele poate să moară.

La patru şi un sfert, restaurantul se liniştise de tot. Domnul Zaremba s-a aşezat, tras la față şi gîrbovit, lîngă Mihail Iorca.

— Legea e precum caimacul, a spus, pe la patru şi douăzeci, Manase Hamburda. Natura ia forma cea mai subtilă.

Jumătate din lumini s-au stins la patru şi jumătate. Pianistul dormea lîngă pian, întins pe trei scaune puse unul lîngă altul. Mîna stîngă îi atîrna în jos, atingînd podeaua. Engster Grațian căsca tot mai des. Îşi ducea mîna la gură şi după aceea îşi privea atent palma.

— Oare cît poate creşte un punct? a şoptit Manase Hamburda, în aer, dezolat şi singur, pe la cinci fără un sfert.

— Cîinele este cel mai bun prieten al omului, a spus Toni Bucevschi la ora cinci fără un minut.

Domnul Crăiniceanu a dat, agale, din mînă.

La cinci fix, chelnerul bătrîn a apărut din întunericul sălii mari, tîrşîindu-şi paşii. S-a aşezat pe o jumătate de scaun, la o distanță destul de mare de masă.

Manase Hamburda i-a umplut o jumătate de pahar de şampanie. Chelnerul bătrîn a întins o mînă foarte uscată, care trezea în aer acelaşi sunet pe care l-ar fi trezit un păianjen fugărit printre frunze. A sorbit din şampania turnată în pahar.

Nimeni n-a mai spus nimic aproape jumătate de oră. Fiecare dintre bărbații adunați acolo privea fix în fața sa, fiecare țintuind cîte un punct aflat în perete. În tavan, ori pe fața de masă. Cîte un pahar se ridica în aer, cîte o gură clămpănea.

La cinci şi jumătate, Toni Bucevschi s-a ridicat şi a ieşit ca o umbră. Manase Hamburda l-a urmărit cu o privire recunoscătoare. Un minut mai tîrziu, ceva a căzut pe claviatura pianului stîrnind un *do* de sus.

— Cum te cheamă? l-a întrebat Manase Hamburda pe chelnerul bătrîn. Era şase fără douăzeci şi cinci.

— Zaremba, a spus chelnerul bătrîn.

— Zaremba şi mai cum? a întrebat Manase Hamburda.

— Zaremba Vasile, a spus chelnerul bătrîn.

Se auzea ploaia torențială prăbuşindu-se peste oraş. Luminile s-au stins de la sine, lăsînd în loc ceața firavă a zorilor. Chelnerul bătrîn a scotocit în buzunarul jiletcii. A scos o țigară, a îndreptat-o în palmă, şi-a pus-o între buzele plesnite de un frig pe care-l simt numai cei bătrîni.

— Eu mă duc să mă culc, a spus Malvolio şi chiar s-a dus.

Pînă la şase fără cinci, toți au urmărit, cu privirile goale, cu gîturile înțepenite, infiltrarea anemică a zilei prin ferestre şi uşi.

— Mă duc şi eu, a spus domnul Crăiniceanu. A vrut să se ridice dar n-a reuşit. A înjurat cu mare greutate şi s-a lăsat şi mai tare absorbit de scaun.

Nimeni n-a mai spus nimic. Chelnerul bătrîn a stat cu țigara neaprinsă, în gură, aproape un ceas.

Toni Bucevschi nu s-a mai întors.

La ora şapte fix, Radio Bucureşti a anunțat că Anglia, Franța, Noua Zeelandă, Australia şi India au declarat război Germaniei.

Epilog

1

Ziarele scriau despre război. Titluri de jumătate de pagină tăiau răsuflarea mulțimii. Pe calea ferată, prin oraş, se scurgeau în fiecare zi trenuri lungi, bine păzite, cu efecte de război pentru Polonia. La Frada, la Nomenclator şi la Pas-Parol se discuta zi şi noapte despre frontul polonez. Cînd Statele Unite s-au declarat neutre, Kofler Noe şi-a închis merceria. O mulțime întreagă se frămînta în gară şi aplauda trenurile care se îndreptau spre nord. Erau aşteptate, dintr-un moment în altul, vagoanele cu soldați români.

Cînd guvernul s-a declarat neutru, Kofler Noe şi-a redeschis merceria. Lumea a mai răsuflat. Trenurile au început să vină în sens invers, tot mai dese şi mai înfricoşătoare. Spitalul militar a fost pus la dispoziția refugiaților. Răniții polonezi arătau ca nişte spectre tumefiate, oameni evadați dintr-o lume scufundată, bărbați cu fălcile încleştate, cu creierul strivit pînă la ultimul atom. Nici un gest, nici un cuvînt nu-i mai putea face pe aceşti oameni să se mai ridice la suprafață, să mai creadă în adevăr ori să-l mai privească pe Dumnezeu. Bărbați în toată firea coborau plîngînd în gara oraşului şi fostul protopop Zapotoțchi trecea de la unul la altul, vorbindu-le în limba lor.

Într-o noapte, un tînăr ofițer cu jumătate din față tăiată s-a strecurat din spital, a spart cu pietre vitrina atelierului de reparat instrumente muzicale şi a dărîmat firma cu numele lui Mirwald. Două străzi mai încolo a fost găsit leşinat, cu fruntea izbită de un zid.

Din ziarul lui Manase Hamburda s-au vîndut 47 de exemplare. 23 în oraş, la Ehupov, opt în Bucureşti, şase la Focşani, unul la Iaşi, unul la Cernăuți, două la Calafat, trei la Turda şi trei la Sînnicolau-Mare.

Manase Hamburda putea fi găsit cu precizie dimineața la Nomenclator şi seara la Pas-Parol. Nimeni n-a mai suflat un cuvînt despre tehnicile de apărare împotriva anormalității. Epaminonda Bucevschi l-a vegheat în toate nopțile de deznădejde care au urmat.

— Mi-e ruşine, striga Manase Hamburda, după al treilea sau al patrulea pahar. Mi-e ruşine de mor.

Seara i se alătura şi domnul Bilaus, care avea un efect liniştitor asupra lui, îi povestea cu amănunte tot ce se întîmpla în gară. Tezaurul polonez trecuse prin gara oraşului într-o joi, la trei şi patruzeci şi cinci de minute după miezul nopţii.

Manase Hamburda era *împotriva* neutralităţii. După al şaselea sau al şaptelea pahar se ridica sufocat, hotărît să se ducă la Spitalul Militar să-i îmbrăţişeze pe *fraţii* lui polonezi. Unde erau voluntarii din Spania? Intelectualii cu arma în mînă? Unde erau Hemingway, Malraux şi ceilalţi? De ce nu mergeau să-i scoată pe nemţi din Cracovia?

După prima sticlă golită începea să se gîndească la Garibaldi. O mie de intelectuali cu arma în mînă, în drum spre Varşovia, ar fi schimbat faţa pămîntului. Dar ştiau intelectualii să mînuiască arma?

— Domnule Epaminonda, dumneata ai făcut armata? Nu, Epaminonda Bucevschi nu făcuse armata. Din cauza oaselor. O maladie înceată a oaselor îl scutise de serviciul militar.

— Asta e! a triumfat Manase Hamburda. Nimeni n-a făcut armata! Din cauza asta rămînem întotdeauna de căruţă. Pentru că nimeni nu face armata.

Adevărul era că nici el nu făcuse armata. Şi el se *învîrtise* în aşa fel încît să nu facă armata. Poftim, domnul Bilaus făcuse armata, la grăniceri. Domnul Bilaus ştia să tragă cu puşca. Dar ceilalţi? Mihail Iorca trăsese, la Paris, cu revolverul. Domnul Zaremba însă nu ştia nici măcar cum arăta un glonte. Engster Graţian nu dusese niciodată o puşcă la ochi.

— Intelectuali sînt ăştia? striga Manase Hamburda. Intelectualul trebuie să ştie să tragă cu puşca!

Şi i-a venit ideea să organizeze o vînătoare de iepuri. De fapt şi-a amintit că Mihail Iorca, în ziua în care rătăciseră după biserica vîndută, spusese ceva, mai mult într-o doară, despre vînătoare. Cînd l-a întîlnit, la Pas-Parol, s-a repezit la el şi i-a spus:

— Ai avut dreptate! Trebuie să organizăm o vînătoare.

— Ce vînătoare? a întrebat Mihail Iorca.

Ehe, o vînătoare adevărată. Recunoştea că se făcuse de rîs pînă atunci cu fiecare din inţiativele lui. Pentru că voise prea mult. Ţintise prea departe. Mizase pe buna credinţă, pe luciditatea celor din jur, pe capacitatea lor de înţelegere. Dar acum nu-şi mai propunea nimic deosebit. O simplă vînătoare de iepuri. O vînătoare de două zile, o sîmbătă şi o duminică.

— Înţelegi? O mînă de intelectuali şi cîteva puşti.

Nu contau iepurii. Important era ca oamenii să simtă în degete metalul rece al armei şi lemnul greu al puştii. Important era ca fiecare dintre ei să tragă măcar o dată, în aer, cu gloanțe adevărate, chiar dacă erau alice sau cartuşe pentru mistreți. Şi s-ar mai fi întîmplat ceva: oamenii, extraşi din moleşeala cafenelelor, din budoarele nevestelor şi din monotonia orelor de birou, aruncați în centrul naturii, în spațiul dominat de elementele primordiale, ar fi devenit alții, cu totul alții. Ar fi înțeles, cu siguranță, dintr-o dată, ceea ce, în aerul infectat al oraşului, nu reuşeau să înțeleagă, chiar dacă li se pisau creierii.

— Înțelegi? Un intelectual trebuie să ştie să tragă măcar cu o puşcă de vînătoare.

Care intelectual din oraş avea puşcă de vînătoare? Care dintre intelectualii oraşului împuşcase, în viața sa, măcar o rață? Toni Bucevschi a recunoscut că, în primul război mondial, îşi împuşcase, din greşeală, calul. Manase Hamburda punea întrebări din ce în ce mai ciudate, cu necruțarea unui revizor şcolar pe care nimeni nu l-a aşteptat la gară.

— Domnule Buraga, ce *animal* se vînează toamna?

Pleoapele omului se zbăteau ca două aripi mici, în căutare de aer. Nimeni nu ştia ce animal se vîna toamna. Totuşi, domnul Buraga îşi amintea că, într-una din zile, zărise în camera lui Hariton Remus un glonte mare legat cu un şnur violet. Oare era posibil ca Hariton Remus să-l fi purtat vreodată la gît?

La Pas-Parol, după o beție cu bere, Manase Hamburda l-a luat în focuri pe domnul Zaremba:

— Domnule Zaremba, fii bun şi spune-mi din ce se compune un glonte?

Domnul Zaremba nu ştia din ce se compune un glonte. Toni Bucevschi părea că ştie, dar n-a putut vorbi de beat ce era. Mihail Iorca pur şi simplu n-a vrut să răspundă.

— Aşadar nimeni nu ştie din ce se compune un glonte! a strigat, disperat, Manase Hamburda.

Domnul Bilaus, impresionat, a jurat că va reciti, chiar a doua zi, nemuritoarea operă *Pseudokynegheticos* a lui Alexandru Odobescu.

— Puțin, prea puțin, a mîrîit Manase Hamburda. Apoi le-a explicat el din ce se compune un glonte. Ca şi omul, glontele se compunea din carne, sînge şi mişcare, multă, multă mişcare. Şi ceva metal, evident.

Engster Grațian şi-a amintit că citise undeva despre rîşi. Toamna rîşii cădeau ca muştele în bătaia puştilor pentru că nu *prea* mai aveau unde să se ascundă. Chelnerul bătrîn le-a povestit despre Franz Iosef. Împăratul împuşcase, pe la 1880, *ceva* cerbi la Codrii Voievodesei. Epaminonda le-a vorbit despre Halip Patapie. Halip Patapie ținea în casă două javre cu boturi lungi şi cu urechi clăpăuge. Erau ăia cîini de vînătoare? Dacă erau într-adevăr cîini de vînătoare poate că nu era totul pierdut.

— În ce loc trebuie ochit mistrețul? a mai întrebat Manase Hamburda, înainte de a se prăbuşi în întunericul ființei sale.

Nimeni n-a ştiut să spună unde trebuia ochit mistrețul. Timp de trei zile s-au întrebat unii pe alții şi fiecare a descoperit un alt loc mortal.

— În piept, a spus Toni Bucevschi. Mistrețul trebuie lovit întotdeauna drept în piept.

Engster Grațian, ca naturalist, era de părere că punctul cel mai slab al mistrețului era capul. În frunte sau în ochi, acolo trebuia lovit mistrețul.

— În ureche, a spus domnul Bilaus. Orice animal izbit în ureche e pe jumătate mort. Uneori era suficient să răcneşti tare, în urechea unui animal, şi animalul cădea ca fulgerat.

Manase Hamburda i-a răspuns că toate acestea erau prostii luate din cărți. Mistrețul era foarte greu de lovit în cap pentru simplul fapt că avea capul mic. Toni Bucevschi avea, din acel punct de vedere, mai multă dreptate. Glontele trebuia să pătrundă în piept. Dar care era cea mai bună armă de vînătoare? Halus Vlonga auzise de o marcă „Schwartz“. Domnul Buraga credea că armele englezeşti erau cele mai precise, dar nu văzuse niciodată nici una.

Într-o dimineață, la Frada, domnul Crăiniceanu i-a lămurit definitiv. Animalele răpitoare se vînau toamna. Lupul, vulpea. Dar şi cerbii. Cerbii şi căprioarele, evident. Iar marca „Schwartz“, după părerea sa, nu exista. De unde ştia domnul Crăiniceanu toate acestea? De la un prieten al său, Teruzi. Acest Teruzi era vînător pasionat şi socrul său administra Pavilionul de vînătoare de la Horodnic.

A doua zi l-au cunoscut pe Teruzi. A treia zi Manase Hamburda a cumpărat o armă cu două țevi. Toni Bucevschi şi-a luat cizme. A treia zi domnul Bilaus a cumpărat un porthart de la unul din sanitarii Spitalului Militar. Într-o săptămînă totul a fost gata. Pavilionul de vînătoare putea primi pînă la patruzeci de oameni. Domnul Zaremba s-a tocmit pentru o pălărie verde. Engster Grațian a împrumutat un termos. Frații Thöner aveau

puşcă de vînătoare moştenită din familie. Sergiu Bruda, Stehneiov, domnul Gozec, domnul Torac,Ferealo Artur şi avocatul Buliga au trecut pe la Frada ori pe la Nomenclator ca să ia legătura cu Manase Hamburda. Au apărut figuri noi, oameni care se lăudau cu armele, cîinii sau echipamentul lor de vînătoare. Un anume domn Jilavu i-a invitat pe toți acasă la el şi le-a arătat o colecție de fotografii. Un oarecare proprietar de spălătorie, Haberdan, s-a jurat că ocheşte pasărea din zbor şi fără alice.

Manase Hamburda şi cu Teruzi s-au dus de joi dimineața la Pavilionul de vînătoare ca să angajeze hăitaşi. Ceilalți, ca la vreo treizeci de oameni, urmau să vină în cursul zilei de vineri sau cel tîrziu sîmbătă dimineața.

2

Cînd am ajuns, vineri la prînz, Manase Hamburda stătea întins într-un şezlong. Încerca să-şi expună la soare suprafețe cît mai vaste din pielea feței şi a gîtului. Alături, cercetînd cu atenție piesele unei arme demontate, se afla Epaminonda Bucevschi.

Cum m-a văzut, Manase Hamburda a deschis un ochi şi, fără să-şi mişte capul, m-a întrebat dacă ştiam ceva de domnul Torac.

— Nu, am răspuns eu.

Dar de frații Thöner ştiam ceva? Nu ştiam nimic despre nimeni. Armă îmi adusesem? Nu, nici de armă nu reuşisem să-mi fac rost.

Ce mai, erau nebuni cu toții. M-a sfătuit să-mi iau un şezlong şi să mă bucur de soare. Nimic nu i se părea mai minunat decît să simți aerul cald ondulîndu-se pe față. Leneveala era un lucru extrem de plăcut. Niciodată nu ştiuse ce era leneveala. Acum i se părea că leneveala era un lucru mult mai important decît altele, oricum, un lucru pe care merita să nu-l pierzi în viață.

Epaminonda privea piesele de metal ale puştii cu o stupoare crescînd. Încremenise la o distanță bună de ele şi aproape că le pîndea, ca şi cum din fiecare din ele ar fi trebuit să iasă cîte un vierme gras.

Domnul Teruzi, vioi şi parfumat, a ieşit din pavilion şi s-a apropiat cu vreo cîteva sticle de bere. În jurul şezlongurilor zăceau alte sticle, goale, şi mai multe pahare.

M-am aşezat şi eu, am băut şi am discutat nimicuri.

A doua zi, înainte de prînz, a apărut Mihail Iorca. Manase Hamburda l-a întrebat cam aceleaşi lucruri. Nici Mihail Iorca nu ştia nimic de frații Thöner, nici de domnul Torac şi nici de Crăiniceanu. Toată ziua de sîmbătă am petrecut-o în fața pavilionului, deschizînd sticle de bere, aprinzînd țigări şi aşteptînd să se mai ivească cineva.

După-amiază, domnul Teruzi l-a întrebat pe Manase Hamburda dacă nu era mai bine ca hăitaşii să fie lăsați să plece.

— Da, e mult mai bine, a răspuns el. Arăta calm şi lăsa impresia că cele două zile petrecute pe şezlong au fost cele mai frumoase din viața lui.

Mihail Iorca şi Epaminonda au hoinărit prin împrejurimi. Teruzi a rătăcit şi el cîteva ceasuri, cu puşca pe umăr, în jurul pavilionului. Pentru că

şi mie îmi plăcea să lenevesc, am rămas cu Manase Hamburda.

— Îți aminteşti de punct? mi-a spus el după o lungă perioadă de tăcere.

Nu-mi aminteam despre nici un punct.

— Mă urmăreşte un punct, mi-a spus el, din nou. Se împlineau deja vreo două luni de cînd apăruse punctul. Apăruse deasupra creştetului şi cîteva săptămîni îl însoțise cu tenacitate, oriunde în drumurile sale, plutind deasupra creştetului său. N-au fost două săptămîni deosebite, punctul era inofensiv.

— Inofensiv dar prezent, înțelegi? şi a îndreptat spre mine ochii săi foarte mari şi scăldați într-un lichid gălbui, gata să se reverse. Treptat punctul a devenit tot mai greu. Fără să-şi mărească volumul, a devenit tot mai greu, înfiorător de greu, exasperant de greu. Apăsarea sa în creştet a luat forme cumplite, trebuia să facă eforturi uriaşe ca să se ridice din pat ori să umble pe stradă. Numai atunci cînd stătea pe scaun sau întins pe orizontală punctul îl mai slăbea. Chiar se retrăgea de tot în matca lui, lăsîndu-l să respire şi chiar să uite *tot.*

A încercat să anuleze punctul stînd toată ziua pe scaun ori întins în pat. Şi atunci a apărut punctul de pe iris. De data aceasta punctul de pe iris a rămas constant în ce privea *forța de apăsare.* Nici nu era vorba de fapt de o *forță de apăsare* a punctului de pe iris! Forța sa de apăsare era topită în simpla sa prezență. Din nefericire, punctul de pe iris a început să se umfle. Lăsă tot mai puțin loc vederii iar uneori umplea totul, baricadînd legăturile vizuale dintre el şi lume. A încercat să-l anuleze, ținînd ochii închişi. Tocmai i se păruse că a reuşit, abandonîndu-se repaosului şi ținînd ochii închişi, să anuleze cele două puncte cînd a apărut un al treilea.

— Unde? am întrebat eu.

— Nici nu-ți imaginezi unde, mi-a răspuns şi chiar atunci a apărut domnul Bilaus.

L-am întrebat ceea ce ştiam că-l interesa pe Manase Hamburda. Domnul Bilaus nu ştia nimic de frații Thöner. Am vrut să-l întreb şi de Crăiniceanu, dar Manase Hamburda mi-a reproşat că nu-l lăsam pe om să respire şi m-a rugat să mai umplu o dată paharele cu bere.

— Ia un şezlong, i-a spus Manase Hamburda. Nicăieri nu e ca în şezlong.

Domnul Bilaus venise cu o armă elegantă, lucioasă, uşoară. Manase Hamburda nici nu i-a observat-o. Domnul Bilaus a dat drumul la trăsură şi s-a aşezat alături de noi, pe şezlongul indicat, cu arma între picioare.

— E frumos, a spus funcționarul de la Căile Ferate şi a oftat adînc.

Am golit, toți trei, paharele.

— Ei, ai ghicit unde? m-a întrebat Manase Hamburda, ştergîndu-se de spumă cu dosul palmei.

Deasupra pădurii s-a auzit o împuşcătură. Eu m-am ridicat în picioare. Domnul Bilaus şi-a prins țeava puştii cu palmele. Manase Hamburda nici n-a clipit.

S-au întors Mihail Iorca şi Epaminonda Bucevschi. Erau binedispuşi, l-au salutat pe domnul Bilaus şi au mai desfăcut cîteva sticle de bere. Înainte de a se însera, domnul Teruzi s-a întors cu arma într-o mînă şi cu nişte frunzulițe verzi în cealaltă.

— În ce ai tras? l-a întrebat Epaminonda Bucevschi.

— Într-un copac, a răspuns Teruzi. Apoi a aruncat pe masă frunzulițele. Pătrunjel sălbatic, a mai adăugat.

S-a făcut răcoare. Ne-am dus în salonul pavilionului şi am mîncat pastrama de mistreț. S-a întunecat şi am rămas să bem la lumina focului. Teruzi ne-a povestit cum cădeau coarnele cerbilor. Toamna pădurile erau pline de coarne de cerb. Uneori găseai coarne pereche, unul lîngă altul, alteori trebuia să-ți imaginezi drumul făcut de cerb ca să-l poți găsi şi pe al doilea după ce-l aveai deja pe primul.

— Nu cad amîndouă odată? s-a mirat domnul Bilaus.

— Nu, a zis Teruzi. Al doilea poate să cadă după o zi sau două. Dacă ai noroc poți împuşca un cerb cu un singur corn.

Am băut cu toții dintr-un vin acrişor adus de Teruzi. O buturugă de fag se mistuia în sobă. Un început de moleşeală a cuprins toate trupurile.

— Să-l ia dracu', a spus, ca din senin, Manase Hamburda.

Chipurile celor din încăpere se conturau tot mai slab. Numai țigările aprinse mai trădau, în spatele lor, prezența unor oameni. Lumina aruncată de focul din sobă mai degrabă topea formele, scufundîndu-le într-o iluzie moale.

— Mîine dăm o raită prin pădure, s-a auzit vocea lui Manase Hamburda.

Teruzi ne-a spus că, dacă nu ne trezeam de dimineață, nu făceam nimic. Ei, nici prea de dimineață, a mormăit Manase Hamburda. Apoi a întrebat ce mai era nou pe la gară. Şi din nou a adăugat că diminețile erau înăbuşitoare.

— Nimic, a zis domnul Bilaus. Trenuri lungi.

Manase Hamburda l-a rugat să nu mai amintească nimic despre polonezi. Măcar o zi şi o noapte să nu mai ştie nimic. Să uite tot. Să uite de bani, de război, de mizerie. Nu voiam şi noi să uităm de bani, de război şi de mizerie? Creierul se relaxa grozav atunci cînd era ajutat să uite tot. Măcar cu atîta lucru ne puteam alege: să ne relaxăm creierele.

Mihail Iorca era de acord să uite de bani şi de mizerie. Domnul Bilaus era de acord să uite de bani şi de război. Dar de mizeria din gară nu putea să uite.

Ce fel de mizerie domnea în gară?

O mizerie totală. O mizerie care venea de la oameni. De la o mulțime prea mare de oameni care treceau printr-o gară prea mică. Era sufocant să vezi atît de mulți oameni, într-un loc atît de strîmt.

Epaminonda dorea să uite mai ales de mizerie şi de război. De bani nu putea să uite pentru că avea de făcut un drum la Bucureşti.

— Ehe, Bulevardul Lahovary, a făcut Manase Hamburda. Cunoşti Bulevardul Lahovary?

Epaminonda nu-şi prea amintea de Bulevardul Lahovary. Păcat. Manase Hamburda cunoştea perfect Bulevardul Lahovary. În tinerețe avusese un prieten căruia îi scria pe Bulevardul Lahovary. Cine ştie dacă prietenul mai trăia! Parcă noi mai trăiam? În confuzia aceea, în tăcerea care se prăbuşea continuu peste noi?

— Domnule Teruzi, dumitale ți se pare că eşti viu? Domnul Teruzi a tuşit enervat. N-ar fi trebuit să tuşească. De ce tuşea în loc să răspundă? Era limpede că domnul Teruzi nu se mai considera întru totul viu. Dacă s-ar fi considerat viu şi nevinovat ar fi spus de la început da. El, Manase Hamburda, recunoştea că era vinovat. Era vinovat de prea multă tăcere. Dar la el tăcerea venea din naivitate. La alții tăcerea era un semn de perfidie. Nu? Eu ce părere aveam?

Eu nu aveam nici o părere. La mine singura vinovăție era lenea. Recunoşteam că mă lăsam stăpînit de lene. Dar în felul acela mă simțeam şi liber.

— Ai auzit, Mihail? Dumnealui se crede liber. Mihail Iorca şi-a strivit capătul țigării în scrumieră.

Libertatea mea era o iluzie. În ce consta ea? Mă trezeam cu o oră sau două mai tîrziu decît ceilalți oameni. Şi, eventual, mă culcam cu o oră sau două mai tîrziu. Iluzie totală.

Epaminonda Bucevschi a clătinat din cap şi ţigara sa uitată între dinţi a descris o linie luminoasă prin aer. Da, ceea ce-mi imaginam eu într-un alt punct al universului posibil devenea realitate. Chiar şi pentru ei, cei prezenţi acolo, iluzia mea era *dureroasă.*

Nimeni nu s-a mirat de cuvintele lui Epaminonda. Toţi au tăcut aşteptînd, poate, ca omul să continue. Am tăcut şi eu.

— Iluzia, în acest caz, se transformă în realitate, a spus bărbatul făcut aproape numai din oase.

—- Bravo! a strigat Manase Hamburda. A ridicat paharul şi i-am văzut şi pe ceilalţi cum şi-au ridicat paharele, învăluiţi de umbre şi de reflexele focului. Au ciocnit împreună de parcă ar fi avut ceva special de sărbătorit.

Şi mai era ceva. El, Epaminonda Bucevschi, simţea într-un mod acut transformarea cuvîntului în fapt. Ceea ce doar la distanţă de un creier de el era cuvînt, în punctul în care se afla şi respira devenea realitate strivitoare. Dovadă că iluzia iresponsabilă năştea monştri la fel de cumpliţi ca somnul raţiunii.

A urmat o reacţie de veselie, surprinzătoare pentru mine, care a plecat de la Manase Hamburda şi i-a cuprins şi pe ceilalţi.

— Vezi că nimeni nu uită nimic? mi-a spus Manase Hamburda. Şi imediat i s-a adresat lui Teruzi: domnule Teruzi, ai ceva de spus?

— Pot să precizez cîteva lucruri în legătură cu vînătoarea? a întrebat Teruzi.

— Te rog. Poţi să pui şi întrebări dacă vrei.

N-am înţeles cui putea să-i pună întrebări. Domnul Teruzi s-a întors însă, uşor, spre mine şi m-a privit cît timp a vorbit. În primul rînd dorea să spună că, de obicei, nu se parfuma. El considera că orice bărbat care se parfuma era cu totul şi cu totul ridicol. Totuşi, în mod excepţional, datorită faptului că una din gingiile sale putrezea de cîteva zile, îşi permisese să-şi pulverizeze, din cînd în cînd, cîte puţin parfum în gură.

— Atît? a spus Manase Hamburda.

Nu, mai dorea să precizeze ceva. Şi el, deşi prezenţa sa avea, acolo, un caracter cu totul şi cu totul întîmplător, nu era de acord cu transformarea brutală a iluziei în realitate. Trecerea brutală de la o formă de cunoaştere, cum era improvizaţia, la o formă de suferinţă cum era realitatea, îl făcea să se simtă descărcat sufleteşte. Şi voia să dea un exemplu: împuşcătura din pădure. Da, trăsese într-un copac numai şi numai ca să se descarce. Aşa era

el, o fire mai nervoasă, mai dinamică. Se mira cum de rezistaseră *ei,* ceilalți, atîta vreme.

— Uite că am rezistat, i-a spus Manase Hamburda. Am rezistat pentru că n-am avut de ales. Apoi s-a răsucit spre mine: ai bănuit măcar o dată cît de greu ne-a fost?

— Nu cred să fi bănuit ceva, a spus Mihail Iorca.

Am încercat să-i descifrez fața, mirat de răspunsul acela violent. Dar aproape că nu-l mai recunoşteam pe omul care mă impresionase destul de mult cu singurătatea lui şi cu aerul de ființă epuizată.

Am vrut să întreb ceva, dar Manase Hamburda mi-a retezat-o imediat. Ce să mai întreb? Întrebările mele erau mici, urîte şi meschine. Mai bine aş fi lămurit cîteva lucruri. Pe el îl interesa, nu cine ştie ce, doar aşa, din *sportivitate,* partea cu ninsoarea.

Mihail Iorca a izbucnit într-un hohot de rîs. Epaminonda a zîmbit. Teruzi a ridicat din umeri: el nu ştia nimic despre ninsoare.

— Îți aminteşti de noaptea în care l-am cunoscut, împreună, pe domnul Epaminonda Bucevschi? m-a întrebat Manase Hamburda.

Da, îmi aminteam de noaptea aceea petrecută la Pas-Parol.

— Continui să crezi că în noaptea aceea a nins? a continuat el.

Toți s-au plecat uşor spre mine, aşteptînd răspunsul cu un fel de răutate desfăşurată fără reținere pe guri, pe degetele atîrnate în aer, pe bătaia stridentă a pleoapelor.

Le-am spus că eu, în momentul în care am ieşit din cafenea, m-am trezit pe o stradă acoperită cu zăpadă.

— Domnule Mihail, dumneata ai văzut ceva? Nu, Mihail Iorca nu văzuse nimic.

— La cîte minute ai ieşit după dumnealui?

La două, trei minute. Era imposibil ca zăpada să se fi topit în două, trei minute. Îl ruga şi pe Epaminonda să certifice. Doar ieşiseră împreună.

— Nu era nici pe dracu', a spus Epaminonda Bucevschi, aproape furios, privindu-mă cu aceeaşi plăcere cu care ar fi privit un gîndac.

S-au relaxat cu toții şi au băut încă un rînd. Teruzi le-a zis să nu aibă nici o grijă, vin acrişor se găsea destul. Mihail Iorca s-a aplecat spre Manase Hamburda şi i-a zise ceva, foarte repede şi foarte încet. Manase Hamburda a tot încuviințat din cap şi a lovit cu un deget în masă.

— Da, da… a mormăit. Şi din nou mi s-a adresat: cine e băiatul de 16, 17 ani?

Epaminonda Bucevschi, cît era de lung şi de sobru, a chițcăit uşor. Teruzi l-a întrebat ceva pe Epaminonda, chinuit de o curiozitate care-i umplea fața de mici bubulițe străvezii. Pictorul l-a lămurit destul de repede.

— Refuzi să răspunzi? m-a interogat mai departe Manase Hamburda.

Nu aveam ce să răspund. Băiatul de 16, 17 ani nu avusese nici un rol deosebit. Din cîte îmi aminteam, băiatul se învîrtise, întîi şi-ntîi, prin casa lui Manase Hamburda.

— În casa mea? a tresărit el. Ce să caute băiatul în casa lui? Băiatul acela, cu toate aparițiile sale, era o eroare de-a mea. Şi Mihail Iorca îl întîlnise, într-un loc, ştiam noi cu toții care, şi fusese destul de neplăcut impresionat. Cum de-mi permiteam eu să fiu atît de nepăsător? De ce jonglam în felul acela cu nume, cu simboluri, cu întîlniri întîmplătoare? De ce, în cazul băiatului, exista *atîta* incertitudine? Cîte persoane reale se înghesuiau sub aceeaşi piele? Oare nu era, acolo, în proasta rezolvare a acelei prezențe, o dovadă a faptului că *totul* se degrada? Că mecanismul prin care eu proliferam iluzia era şi el degradat, că funcționa în gol, că nu mai putea fi controlat? Îmi dădeam eu seama în ce cumplită iresponsabilitate mă scufundam? Mecanismul pierdut de sub control ar fi putut să-i distrugă pe toți. Pe toți cei care se aflau, în acel moment, în fața mea. Manase Hamburda prefera să-şi aleagă el moartea. Şi fiecare dintre ei prefera să-şi aleagă personal moartea. Nimeni nu dorea să fie apucat de colții dezlănțuiți ai maşinii lăsate în voia ei. Ar fi fost cumplit de umilitor pentru ei ca întîmplarea sau accidentul să le determine soarta şi traiectoriile. Se vedea de departe că eu pierdusem controlul lumii pe care o inventam.

Toată lumea a fost de acord. Buturuga de fag arsese aproape în întregime. Întunericul era greu de fumul țigărilor, iar scurtele rafale de lumină aruncate din jarul sobei aveau ceva otrăvitor. Am întins mîna după o sticlă de vin pentru că paharul mi se golise. Teruzi a avut o reacție violentă, ca şi cum ar fi vrut să mă împiedice. În acelaşi timp l-a privit întrebător pe Manase Hamburda. O simplă clipire a ochiului a fost suficientă pentru a-l calma pe Teruzi. Mi-am umplut paharul şi am băut.

— Vreau să întreb şi eu ceva, a spus Epaminonda Bucevschi.

— Te rog, a răspuns Manase Hamburda şi i-a făcut semn să mă întrebe tot ce dorea.

Mi-a cerut să-i spun de ce l-am ocolit sistematic, de ce i-am respins toate confesiunile, de ce l-am privit întotdeauna ca pe o apariție stranie, incapabilă să se exprime. El avusese o *bunăvoință* specială față de mine.

Mă invitase să-mi arate podul. Cine ar mai fi făcut aşa ceva? Ştiam eu că ratasem, acolo, pe pod, o ocazie extraordinară de a afla cîteva lucruri de mare subtilitate? Frămîntări umane care urmau să se scufunde în necunoscut, îndoieli esențiale care ar fi împins gîndul înainte? De ce refuzasem o discuție deschisă, o intervenție directă care ar fi spulberat iluzia de joasă calitate?

— Exact! a intervenit şi Manase Hamburda. El însuşi se considera o victimă a refuzului meu de a afla ceea ce se zvîrcolea sub pielea aparentă a lucrurilor. De ce n-am vrut să discut cu el despre Gide? De ce n-am vrut, mai tîrziu, să-i citesc articolele? Cel puțin am avut bunul-simț să cumpăr măcar un singur număr din ziarul lui? Ştia că nu cumpărasem ziarul pentru că îl întrebase pe Ehupov. Timp de o săptămînă a tot trecut pe la Ehupov şi a tot sperat că eu mă voi interesa cît de cît de ziarul acela. Dar l-am tratat cu un profund dispreț. De unde venea disprețul meu pentru ceea ce altora li se părea fundamental? De ce treceam atît de superficial peste ceea ce îi durea cu adevărat pe ei?

Mihail Iorca avea şi el cîteva reproşuri să-mi facă. Mi-a amintit de noaptea în care ne-am plimbat împreună. Era imposibil să fi uitat eu noaptea aceea, deşi, de la mine se putea aştepta la orice. Noaptea în care am fumat împreună, încălziți de aburul brutăriei. În noaptea aceea *au fost* mult prea multe cuvinte care nu s-au spus. Mult prea multe întrebări care nu s-au formulat.

— De ce atîta tăcere? mi s-a adresat, întinzînd o mînă în fața mea ca şi cum ar fi vrut să măsoare distanța dintre noi. De ce atîta tăcere în locurile esențiale şi atîta sporovăială în rest?

Teruzi s-a mai ridicat şi a mai pus cîteva lemne pe foc. Şi-a scos ceasornicul dintr-un buzunar pe care l-a desfăcut cu greu, descheind vreo patru, cinci nasturi. Am aşteptat, pentru o clipă, să le spună că era deja tîrziu şi că a doua zi urma să ne sculăm devreme. Teruzi a aşezat ceasul pe masă, la o distanță egală de fiecare dintre noi.

— Şi aş mai vrea să ştiu ce s-a ales cu mortul din tren, a silabisit Mihail Iorca, lăsîndu-se pe spate cu tot cu scaun şi dispărînd pentru o secundă în întuneric.

— Şi cu Macovei. Cine e Macovei? a mîrîit Epaminonda Bucevschi.

Cînd a auzit de Macovei, Manase Hamburda s-a aprins cum nu-l mai văzusem niciodată şi cum nici nu-l credeam în stare. Aceea era şi curiozitatea lui: cine era Macovei? Recunoşteam eu că toată povestea cu

Macovei era una dintre cele mai tîmpite posibile? Oare nu era cea mai clară demonstrație că mașinăria mergea singură, necontrolată nici măcar pe jumătate?

Teruzi, mereu atent la tic-tacul ceasului, a turnat gaz peste foc spunînd, ca pentru sine, că mașinăria nu era controlată nici în proporție de zece la sută. Şi mi-a dat ca exemplu ceasul. Ceasul era o mașinărie perfectă, controlată sută la sută, organizată în toate amănuntele ei. Mai mult chiar, putea spune că ceasul nu avea *amănunte!* Toată schelăria lui era construită din elemente absolut necesare. Unde erau, la mine, acele elemente absolut necesare? Din nou și-a cerut scuze că își permitea să avanseze asemenea idei. El nu *fusese* de la început și, poate, n-ar fi avut dreptul să se hazardeze în concluzii. Dar erau lucruri pe care le vedea cu ochiul liber, chiar din acel punct ce *bătea* spre final și nu se putea abține să le treacă sub tăcere.

— Domnule Teruzi, ai perfectă dreptate, s-a emoționat Manase Hamburda.

— Teruzi și mai cum? a vrut să știe Mihail Iorca, și el marcat de cuvintele clare, sincere și elocvente ale omului.

— Teruzi Constantin, a spus omul aruncînd, de data asta, o privire întrebătoare spre mine.

Toți și-au îndreptat, ca la o comandă, atenția, asupra mea. Eu n-am adăugat nimic. Ei au mai așteptat o secundă și fiecare și-a făcut de lucru cu altceva.

— Așa e și la noi, la Calea Ferată, a spus domnul Bilaus.

Ce s-ar fi întîmplat dacă Şeful gării, să zicem, ar fi scăpat garniturile de sub control? Kilometri întregi de cale ferată ar fi devenit impracticabili, zeci, poate sute de vagoane s-ar fi bușit unele în altele transformînd gara și depoul într-un morman macabru de tehnică distrusă. Pentru el, ca funcționar superior la Căile Ferate, cea mai măruntă inexactitate era echivalentă cu o inconștiență, cu o trădare!

Cuvîntul trădare a plutit multă vreme pe deasupra mucurilor de țigări și a paharelor aproape goale. Domnul Bilaus arăta extrem de surescitat și n-a mai găsit resurse pentru a mi se adresa direct. I-a șoptit lui Manase Hamburda:

— Ar fi mult mai bine să plece.

— Unde să plece?

— Să dispară!

Nici eu şi nici ceilalți nu-l bănuiserăm pe domnul Bilaus că era capabil de atîta îndîrjire. Se crease deja o atmosferă tensionată şi nimeni nu voia s-o risipească. Bărbații pe care-i cunoscusem destul de bine, mai puțin Teruzi, stăteau abătuți în fața mea de parcă o mare absență i-ar fi amenințat din viitor.

Secundarul ceasornicului s-a blocat pe cifra 12. Teruzi a tras un fin bobîrnac peste capacul de sticlă şi secundarul a luat-o din loc. Manase Hamburda m-a căutat îndelung cu privirile sale şi pentru prima oară am simțit că punctul de care-mi vorbise exista cu adevărat şi că se lățise ca o eczemă pe tot corpul meu.

— Doreşti să pui dumneata întrebări?

Dacă doream să pun întrebări, ei erau de acord să-mi răspundă. Deşi era ceasul al doisprezecelea şi nu se mai putea face, practic, nimic. Măcar în ultima clipă să particip la singurătatea lor, la spulberarea ființelor fragile pe care eu nu le înțelesesem niciodată. De ce nu puneam întrebări? Atîta lume mă îndemnase să pun întrebări. Chiar şi domnul Crăiniceanu, despre care se putea spune cu precizie că era un porc pentru că nu venise la vînătoare, mă rugase, într-un anumit moment, să-i pun întrebări. Stehneiov, Halus Vlonga, chiar şi Malvolio, toți mă îndemnaseră să-i întreb, să mă apropii de creierele lor chinuite. Existau încă atîtea lucruri nelămurite. Multe dintre ele s-ar fi rezolvat scurt, printr-o simplă întrebare pusă la timp. Ştiam eu, de pildă, ce se alesese cu țăranul vînjos?

Teruzi a scăpărat un băț de chibrit şi a aprins, cu gesturi încete, o lampă de gaz. A măsurat cu grijă flacăra şi a împins lampa mult spre mine. Lumina a căzut mai ales asupra mea şi asupra resturilor de pe masă. Am zărit, pe podea, sticlele goale îngrămădite ca nişte popice. Prin mintea mea a trecut pentru o clipă gîndul că, după atîtea sticle golite, cam toți ar fi trebuit să fie pulbere. Dar nici unul dintre ei nu părea amețit de alcool, iar fețele lor extrem de serioase mi-au smuls un hohot mut.

— A scăpat, s-a auzit vocea lui Manase Hamburda, îndreptată mai mult în direcția mea. Ştiai c-a scăpat?

— Nu, am spus eu. Ascultîndu-mă cum îl pronunț pe „nu“ mi-am dat seama că nu mai scosesem de mult timp nici un cuvînt.

Mihail Iorca a tresărit ca un fotograf care n-a mai văzut soarele de şase luni:

— A zis *nu?* Parcă a zis *nu.*

— Într-adevăr, a zis *nu,* a mormăit şi Manase Hamburda, trist şi triumfător.

— Să repete! a strigat domnul Bilaus.

— Crezi că o să repete? s-a îndoit Manase Hamburda. Era de mirare că mă ostenisem să spun şi atît. Multă vreme vor mai aştepta ei şi alte cuvinte de la mine. Ori aveam de gînd să-l spun şi pe *da?* Ei erau dispuşi să asculte orice. Doream să spun cifre? Doream să număr pînă la un milion? Ei erau gata să mă asculte. Ori preferam să pronunț cuvinte disparate, fără nici o legătură între ele. *Casă, măr, masă, genunchi…*

— Sau cel puțin, şi-a dat cu părerea Epaminonda, să ne spună ce are de gînd.

— Crezi că *ştie* ce are de gînd? l-a interpelat Mihail Iorca.

Şi Manase Hamburda era de părere că nu ştiam ce trebuia să urmeze. După o atît de masivă acumulare de inexactităţi, stîngăcii, confuzii şi teribilisme nu exista urmare logică. Ei erau pur şi simplu condamnaţi. Dar nici eu nu trebuia să scap atît de uşor. De asta aveau să aibă ei grijă.

— Ai să te prăbuşeşti în aceeaşi secundă cu noi, înțelegi?

L-am lăsat pe Manase Hamburda să peroreze mai departe. M-am ridicat şi m-am îndreptat spre fereastră. El nu şi-a dat seama de nimic pentru că punctul îi acoperea de tot imaginea mea. Eu m-am tîrît cu foarte mare greutate pînă la fereastră pentru că punctul atîrna greu şi lipicios de mine. Am străbătut încăperea ca un înotător îmbrăcat într-o manta de ploaie. Am trecut printre obiecte halucinante, obiecte vii, obiecte care pulsau fără grabă, fosforescente, rotunde, plinuțe, galeşe. Am deschis larg fereastra ca să-mi umplu gura cu aer adevărat. Foşgăiala meticuloasă a pădurii s-a revărsat în cameră. Era ca şi cum milioane de puncte s-ar fi ciocnit între ele, căutîndu-se, febril, două cîte două.

I-am auzit vorbind mai departe, despre mine şi despre lucruri care mie mi se păreau simple convenții, iluzii, jocuri.

Domnul Bilaus era de părere că eu văzusem, totuşi, cu oarecare competență problema căii ferate care tăia oraşul.

— Puțin, foarte puțin, a spus Manase Hamburda.

— Vreau să zic, a reluat domnul Bilaus, să-l lăsăm să se apere.

— Să se apere! a strigat Manase Hamburda. Cine nu-l lasă să se apere?

— *Ce* să apere? a întrebat Mihail Iorca. El nu era de aceeaşi părere. Ei *cînd* se apărau? În fața cui se apărau? Şi cine îi lăsa pe ei să se apere? Şi, pe

lîngă toate acestea, nici nu exista o lege care să rezolve dispute de felul *acela.* Legea urmau s-o facă ei, acolo, pe loc.

— De fapt, a spus Epaminonda Bucevschi, nu exista decît o singură alternativă: vinovat sau nevinovat.

— Să votăm, le-a propus Manase Hamburda.

— Vinovat, a spus Epaminonda Bucevschi. Cel puțin față de mine.

— La fel, a adăugat Mihail Iorca.

Domnul Bilaus a fost de aceeaşi părere. Teruzi a vrut să nuanțeze puțin problema. El îmi purta, totuşi, o urmă de recunoştință. Existența sa era atît de mult legată de mine, încît nu se putea pronunța încă, datorită stărilor şi sentimentelor confuze care îl măcinau pe dinăuntru. Da, pentru ei problema era mai clară, ei avuseseră posibilitatea de a se distanța în timp.

— Nu fi naiv, Teruzi, i-a retezat-o Manase Hamburda. Existența ta este o pură întîmplare. Şi i-a dat cel puțin trei nume care ar fi putut prinde viață în locul lui: Jilavu, Haberdan şi Crăiniceanu. Apoi a adăugat: ehe, porcul de Crăiniceanu! Dac-ar fi fost aici…

— În acest caz clemența este o tîmpenie, ascultă-mă pe mine, i-a spus şi Mihail Iorca.

— În definitiv, a spus Teruzi, care este acuzația? Manase Hamburda a început să se vaiete ca o bocitoare:

— Domnule Teruzi, domnule Teruzi! Păi chiar dumneata ai formulat-o cel mai bine.

— Care? Chestia cu ceasul?

— N-ai spus dumneata că a pierdut controlul maşinăriei? Că n-o mai stăpîneşte nici măcar zece la sută? Lui Teruzi i s-a luminat fața şi în acelaşi timp i s-a înăsprit. Asta era. Complicata maşinărie, complicata instalație care transforma iluziile în realitate funcționa mai mult singură, măcina aer, spațiu, carne şi creier uman fără să dea socoteală nimănui, fără să se subordoneze nici unei convenții, fără să țină cont de nici un sistem de valori. Secunda aceea de neatenție ori de nefastă curiozitate în care eu lăsasem mecanismul în voia lui echivala cu o catastrofă. Pentru că avalanşa nu mai putea fi oprită, ea devenise autonomă şi se reproducea pe sine. Da, ceea ce era cu adevărat cumplit era că prindeau ființă mici monştri artificiali. Ființe derizorii, purtătoare de germeni ai derizoriului se înmulțeau într-un ritm infernal, înghițind spațiul vital al iluziei autentice. Previzibilul înceta să existe, cosmosul făcea loc haosului. Hemoragia nefastă prinsese adînc, în cleştii înlănțuiți ai miilor de homunculi abstracți,

toate structurile normalității. Autonomia iluziei era adevărata primejdie! Autonomia textului era cea mai mîrşavă primejdie şi tot ceea ce-mi reproşaseră nu era altceva decît o lungă listă de germeni perturbatori identificați. Într-o noapte de pomină, el, Manase Hamburda, avusese revelația că primejdia era de natură divină. Relația dintre autor şi personaje repeta, în mare, relația dintre Dumnezeu şi lume. Numai că Dumnezeu se retrăsese de multă vreme din lumea creată în timp ce *autorul* tocmai intenționa să se retragă. Lumea, în absența lui Dumnezeu, se prăbuşise deja în haos. Cu două zile în urmă Varşovia căzuse. Singura salvare era ca autorul să nu urmeze calea lui Dumnezeu. Or, eu eram deja atins de germenele evadării, lăsasem deja mecanismul în voia lui. Ceea ce echivala cu o crimă.

Şi din nou cuvîntul a plutit peste resturile de coşmar ale acelei nopți. Manase Hamburda şi-a strivit țigara în scrumieră şi toți ceilalți i-au imitat gestul. Au aşteptat pînă cînd Manase Hamburda şi-a ridicat privirile. Era o noapte rece şi tăcerea a amplificat frigul.

Nu ştiu din ce pricină domnul Bilaus a început să-şi demonteze arma şi să întoarcă pe o parte şi pe alta fiecare piesă. În creierul meu au răsunat, pînă dimineață, cîteva fraze pe care eu, în noaptea aceea, nu-mi aminteam să le fi auzit. Cineva l-a întrebat pe Manase Hamburda „crimă? chiar crimă?“. „Crimă“ a spus Manase Hamburda. Apoi o voce a izbucnit febril: „aici nu există crimă“. „Există“ a răspuns altă voce. „Îngrozitor, îngrozitor“ s-a tînguit cineva. „Asta e, a spus altcineva. Pentru crimă există o singură pedeapsă justă: pedeapsa cu moartea“. „Pst!“ a făcut Teruzi. Din miezul pădurii s-au auzit nişte sunete, ca şi cum cineva ar fi călcat pe vreascuri sau ca şi cum ramuri noduroase s-ar fi izbit unele de altele. „Auziți? a făcut Teruzi. Cerbii îşi pierd coarnele“.

3

A doua zi, toată lumea a fost prost dispusă. Teruzi era nemulțumit că se treziseră prea tîrziu. Domnului Bilaus i se umflaseră buzele şi credea că făcuse o intoxicație cu tutun. Manase Hamburda se plîngea tuturor că îi crăpa capul de durere. Pe şoptite, ca să nu audă Teruzi, ne-a spus la fiecare în parte că vinul acrişor fusese dintre cele mai proaste. Epaminonda Bucevschi era pur şi simplu furios că fusese sculat din somn. Lui Mihail Iorca îi era greață de la pastrama de mistreț şi nu găsea nimic de băut sau de mestecat care să-i alunge gustul îngrozitor pe care îl purta în corpul său. Pînă la urmă a molfăit cele cîteva fire de pătrunjel sălbatic pe care Teruzi le aruncase, cu o zi înainte, pe una din mesele terasei.

Vremea era, şi ea, incertă. În depărtare, deasupra pădurilor, se aduna ceața. În direcția opusă parcă se pregătea o burniță. Teruzi a pregătit, în grabă, nişte cafele. Le-am băut în picioare şi am avut vreme să le privesc fețele. Mai fiecare avea cearcăne în jurul ochilor sau era de-a dreptul buhăit de băutură şi de nesomn. Nimeni nu mi-a adresat nici un cuvînt deosebit şi, pentru o clipă, am trăit cu amară tristețe gîndul că toată povestea din timpul nopții fusese definitiv uitată.

Teruzi avea un plan şi noi, din lene sau din nepricepere, l-am ascultat. Existau trei puşti pe care el le verificase şi le curățase. Noi eram şase oameni. Urma să formăm trei echipe de cîte doi oameni şi să ne instalăm, fiecare cuplu de vînători, în alt loc de pîndă.

— Cum ne-o fi norocul, a zis Teruzi.

S-a nimerit ca Manase Hamburda să rămînă cu Epaminonda Bucevschi, Mihail Iorca împreună cu Teruzi, iar eu cu domnul Bilaus. Am pornit pe drumul forestier, îndepărtîndu-ne de Pavilion. După un timp am părăsit şi drumul, apucînd-o pe nişte cărări pe care le ştia Teruzi. Am urcat pe firul unui pîrîu şi am traversat cîteva luminişuri inundate de o înfiorată sălbăticie. Într-unul din ele Teruzi i-a instalat pe Manase Hamburda şi pe Epaminonda. La vreo jumătate de ceas de mers ne-am oprit eu cu domnul Bilaus. Teruzi şi cu Epaminonda urmau să mai țină povîrnişul încă vreo jumătate de oră. De fiecare dată, Teruzi împărțea tot felul de sfaturi,

amintea reguli scrise şi nescrise de care trebuia să ținem cont şi pe care noi le uitam imediat după ce ele erau rostite.

Avusesem noroc cu domnul Bilaus. Rămaşi singuri în lăstăriş, la rădăcina unor frasini gemeni, domnul Bilaus mi-a făcut aşteptarea foarte uşoară. Adusese cu el o grămadă de lucruri şi abia cînd le-a desfăcut mi-am dat seama că nu-i fusese uşor să le care. A întins pe jos o foaie de cort şi a scos imediat o sticlă de rom ca să ne dregem. Mai avea cu el o pelerină de ploaie, un binoclu, un termos de cafea, cărți de joc, țigări, briceag, pîine, brînză, conserve, zahăr cubic, două sticle de bere, o cutie cu medicamente, un pulovăr de lînă, o carte *(Fecioarele despletite* de Hortensia Papadat-Bengescu), o lanternă, două cutii de chibrituri, ceas, un carnețel de însemnări de cotorul căruia era legat un creion, un fular, busolă, bomboane de mentă, o sticluță cu amoniac, un fluier de arbitru şi un fanion. Toate acestea pe lîngă armă şi cutiile cu cartuşe.

Domnul Bilaus îşi luase pînda în serios şi nimic din ființa sa nu mai amintea de vehemența din timpul nopții cînd ceruse să repet cuvîntul „nu“. Considera că punctul în care ne aflam era unul dintre cele mai bune pentru că puteam supraveghea atît poiana, cît şi o mare parte din cele două maluri ale pîrîului. Era imposibil să nu apară ceva, dat fiind spațiul imens pe care îl controlam.

Aş fi vrut să-i spun că, fără hăitaşi, n-avea cum s-apară nimic, dar n-am vrut să strecor îndoiala în sufletul acela serios, concentrat şi disciplinat. Ceea ce făcuse Teruzi cu noi era doar un truc pentru a ne ține în aer curat. Dar domnul Bilaus n-avea să ştie niciodată acest lucru.

M-a rugat să vorbim în şoaptă sau să nu vorbim deloc ca să nu speriem vînatul. Eu am vrut să-mi aprind o țigară. Domnul Bilaus m-a privit cu doi ochi de vițel părăsit şi atunci am înțeles că fumul țigării ar fi speriat şi mai tare vînatul. L-am convins totuşi că, fumînd ceva mai sus, spre creastă, nu numai că n-aveam cum să sperii vînatul, dar l-aş fi silit ca, ocolindu-mă, să cadă în bătaia puştii lui. A fost de acord. Jumătate de zi mi-am petrecut-o pe creastă, fumînd şi privind firul de apă care se rostogolea în jos.

Vremea a rămas la fel de incertă. N-a plouat dar nici stratul de nori nu s-a spart. În două rînduri ne-a vizitat Teruzi, spunîndu-ne că şi la ei treaba mergea la fel de prost.

S-au terminat, rînd pe rînd, romul, cafeaua, berea, pîinea, brînza şi conservele. Pe la ora trei după-amiaza s-au terminat şi țigările. Domnul Bilaus a citit pe furiş jumătate de carte, ca şi cum el ar fi fost cel pîndit. La

un moment dat l-a părăsit răbdarea, m-a rugat să-i păzesc lucrurile şi s-a dus să dea o *raită.* S-a întors încîntat, fără să fi tras vreun glonte, dar bucuros că se întîlnise cu Manase Hamburda, care rătăcea şi el, de unul singur, cu arma pe umăr. Manase Hamburda îmi trimitea salutări şi cîteva țigări umede.

Încă vreun ceas am mai stat în lăstăriş, povestindu-ne fel de fel de lucruri. La un moment dat, domnul Bilaus a început să-mi vorbească, frămîntat, despre Botvinnik. Ştiam eu că rigoarea ştiințifică era mai tare decît geniul nativ? Botvinnik cîştigase la Alehin şi Capablanca. După părerea domnului Bilaus *gambitul damei* era cea mai bună deschidere posibilă. El aplica de multe ori *gambitul damei*, în şah dar şi în *alte* împrejurări, pentru că era pur şi simplu fascinat de ideea de sacrificiu.

Atunci s-a auzit prima şi singura împuşcătură a acelei zile. Am rămas neclintiți, cu auzul încordat, aşteptînd, instinctiv, încă un sunet, o replică, un răspuns. Ecoul împuşcăturii s-a stins treptat deasupra pădurilor şi nu s-a mai auzit nimic. Sunetul armei venise din vale, ca şi cum cineva ar fi tras de pe drumul forestier, ca să ne cheme acasă.

— Să trag şi eu? m-a întrebat domnul Bilaus.

I-am spus că nu era nici o grabă, mai puteam să aşteptăm. Teruzi trebuia să vină să ne ia în jurul orei cinci, ca să nu ne prindă întunericul pe drum.

Bilaus era neliniştit. Ce să fi însemnat împuşcătura aceea? Oare *cei* din vale avuseseră noroc? Ori era un semnal s-o lăsăm baltă şi să ne retragem la pavilion? Ori voiau să anunțe pur şi simplu că ei părăseau pînda şi că o luau singuri înapoi.

Eu credeam că era vorba, totuşi, de un animal. Dacă cineva ar fi vrut să ne anunțe că s-a plictisit, ar fi golit pur şi simplu toate încărcătoarele.

— Oare l-o fi nimerit? a şoptit domnul Bilaus cu jumătate de față, roşie de invidie. Manase Hamburda avea întotdeauna noroc. Era gata să pună pariu cu mine că Manase Hamburda trăsese. Înțelegeți, a adăugat, novicii au noroc.

Domnul Bilaus n-a mai avut stare şi nici eu nu mă simțeam în apele mele. Teruzi nu mai venea şi am hotărît să coborîm singuri, ca să nu ne prindă noaptea pe creastă. L-am ajutat să-şi adune lucrurile şi am luat-o pe cărarea cunoscută, pe firul pîrîului, îndemnați să ne grăbim de negura care se lăsa încet spre gura văii. L-am ajuns din urmă pe Epaminonda Bucevschi, care era singur. Ne-am bucurat toți trei că ne revedeam după o zi oarecum neobişnuită. Epaminonda adunase cîteva rădăcini pe care le căra

cu el, agățate în spinarea sa şi dîndu-i aerul unui homar încărcat cu perii de sîrmă. Ne-a spus că Manase Hamburda îl părăsise de cîteva ceasuri bune, înnebunit de aşteptare şi hotărît să stîrnească el jivinele din culcuşuri.

— Numai că nu s-a mai întors, ne-a povestit Epaminonda. Atunci, ca şi noi, îngrijorat de negură şi de căderea nopții, a luat-o la vale de unul singur, cu rădăcinile în spate. Mie mi-ajunge, a mai spus Epaminonda. Prea repede nu se mai gîndea să mai iasă în natură. La Bucureşti da, în natură nu.

Am intrat pe drumul forestier şi ne-a pătruns o umezeală pe care n-o resimțiserăm deloc în lăstăriş. Foarte rar cădeau picături de ploaie. Le simțeam pe față, cam una la un minut. Văzîndu-se jos, încurajat de acel ecou de prezență umană care era drumul, Epaminonda s-a mai înviorat. Cel puțin rădăcinile erau foarte frumoase. Scormonise din greu după ele şi spera să scoată ceva, un zmeu, o ştimă, o învolburare. Nimic nu-i plăcea lui mai mult decît lemnul. Fibra ascunsă, desenul ghicit, erau lucruri atît de subtile, de fine.

Mi-am dat seama că toți trei aveam un pas destul de alert şi m-am gîndit că fiecare dintre noi adulmeca deja marea încîntare a mesei de seară. Îmi era foame şi mă plictisisem cumplit, aşa că, în momentul în care am zărit, în depărtare, ceva cenuşiu care ne baricada drumul, m-am bucurat în sinea mea că, în sfîrşit, se întîmpla ceva. Ne-am apropiat cu oarecare prudență, iar domnul Bilaus a fost cît pe ce să-şi scoată arma de la umăr. Se vedea foarte bine un trunchi căzut de-a curmezişul drumului, o contorsionare de falduri şi forme întunecate, ceva ce nu se aflase acolo în timpul dimineții. „Un mistreț“, mi-a trecut prin minte. Brusc mi-am amintit cam tot ceea ce ştiam despre mistreți. Întîi şi-ntîi nu trebuiau întărîtați.

— E un om, a spus, peste o clipă, Epaminonda, care avea, într-adevăr, o vedere foarte bună.

Eu am fost tentat să mă opresc în loc, domnul Bilaus a avut reacția de a se repezi înainte. Părea, de la o distanță de zece paşi, un om chircit pe drum, scufundat într-un somn pe care nu-l mai putuse amîna. Ultimii paşi i-am făcut foarte încet, temători parcă în fața unei primejdii şi neîncrezători că trupul ghemuit era al lui Manase Hamburda.

Ne-am oprit şi timp de cîteva secunde am privit corpul aflat la picioarele noastre. Manase Hamburda zăcea pe spate, cu o mînă încleştată de reverul hainei sale de vînătoare, cu cealaltă răsucită la spate. Unul dintre genunchi încremenise adus în față, mult deasupra pîntecului, în timp ce al doilea se găsea întins, pe linia unui picior aflat într-un fel de detentă, ca un

alpinist care-şi căuta în disperare un punct de sprijin. Capul mare al omului căuta spre cer, holbat şi disperat, cu gura larg deschisă, mînjită cu noroi şi cu urme groase de salivă gălbuie, punctată cu mici mărgele de sînge. Omul nu dormea. Era mort.

— Nu se poate să fie mort, a spus domnul Bilaus foarte calm.

La fel ca în urmă cu cîteva minute, cînd îmi amintisem totul despre mistreți, mi-a revenit în minte tot ceea ce ştiam despre moarte.

M-am aplecat repede, i-am atins, cu podul palmei, fruntea şi obrajii. Era rece, dar nu mi s-a părut că era *foarte* rece. Mai degrabă cele cîteva picături de ploaie care se adunaseră pe fața lui şi care şiroiseră spre gît şi spre tîmple îmi produceau senzația de răceală. I-am căutat încheietura brațului şi am încercat, îndelung, să-i simt pulsul. Sîngele încetase să se mai zbată în fibrele acelui corp şi abia atunci am realizat că Manase Hamburda era *altceva,* ceva ce putea fi atins pe obraji, pe frunte şi chiar întors pe o parte şi pe alta.

M-am ridicat probabil foarte palid şi foarte obosit pentru că domnul Bilaus mi-a pus o întrebare pe care i-o sugerase fața mea dar pe care eu n-am înțeles-o:

— Să trag?

L-am privit cu o expresie din care el a înțeles ceva precis, pentru că şi-a scos arma de pe umăr şi a tras două cartuşe în aer. Apoi a încărcat-o din nou şi a mai tras de două ori în aer. Eu tot nu înțelegeam ce sens aveau acele împuşcături pînă cînd nu l-am auzit strigînd, de undeva din spatele nostru, pe Teruzi.

Epaminonda Bucevschi a făcut doi paşi şi a ridicat de jos ceva ce-mi părea, la prima vedere, o nouă rădăcină de-a sa. Era arma lui Manase Hamburda pe care Epaminonda a cîntărit-o în mînă şi chiar a mirosit țeava acolo pe unde ieşea glontele.

— El a tras, a spus Epaminonda.

Domnul Bilaus a luat arma din mîna lui Epaminonda Bucevschi, a răsucit-o şi el, de parcă ar fi fost un cunoscător şi s-a uitat la mine, ridicînd din sprîncene. Părea că mă somează să-i achit pe loc o datorie de onoare la cărți.

Teruzi a ajuns lîngă noi, urmat la o oarecare distanță de Mihail Iorca. Fără să-şi piardă cumpătul, Teruzi a pus arma şi mantaua jos, s-a aplecat, l-a cercetat pe Manase Hamburda şi a spus:

— Stop cardiac.

Cu gesturi precise a întins brațele celui căzut, i-a strecurat mantaua, făcută ghem, sub omoplați şi a început să-l maseze în dreptul inimii. L-a descheiat pe Manase Hamburda, i-a dezgolit pieptul îndesat şi a încercat să-i surprindă cu urechea lipită de inimă ca de o şină de cale ferată, măcar un strop de viață. Apoi a făcut un lucru absolut îngrozitor. Şi-a tras aer în plămîni şi, încleştîndu-se pe gura plină de salivă şi de noroi a mortului, i-a pompat aerul cald înlăuntrul cavităților rigide. După vreo douăzeci de asemenea chinuite mişcări s-a ridicat şi a spus simplu:

— Nu mai pot.

Noi stăteam înlemniți în jurul corpului inert şi fiecare se gîndea mai degrabă cum să-l ajute pe Teruzi decît pe Manase Hamburda. Teruzi a făcut doi paşi spre marginea drumului şi s-a apucat să scuipe şi să se şteargă pe gură cu o batistă cadrilată. Atunci l-am văzut pe domnul Bilaus cum se descotoroseşte de armă şi de rucsac şi cum îngenunchează luînd locul lui Teruzi. I-am auzit buzele cum i se lipeau, ca două tălpi care ies din apă, direct pe asfaltul încins, de gura celuilalt, scufundîndu-se în gelatina mortală a buzelor şi în saliva rămasă de la Teruzi.

— Poate scapă, a zis Teruzi revenind lîngă noi şi privindu-l pe domnul Bilaus în ceea ce făcea.

Nimeni n-a mai reuşit să strecoare un strop de viață în trupul acela care-i servise lui Manase Hamburda pe o distanță oarecare de timp. Se întuneca şi picăturile de ploaie continuau să cadă la fel de rare, le număram mai departe pe fața mea, cam una la un minut.

Epaminonda Bucevschi a lăsat rădăcinile să-i cadă din spinare şi a luat-o pe drum, spre Pavilionul de vînătoare. După zece paşi s-a întors şi a aşteptat ca cineva să-i spună ceva. Teruzi a spus că nu mai era nimic de făcut. Era bine ca cineva să-l păzească pe mort pînă cînd el aducea un cal. Domnul Bilaus a rămas lîngă trup şi noi, ceilalți, am făcut vreo cîțiva paşi, îndepărtîndu-ne.

— Nu rămîn singur, a spus domnul Bilaus şi cuvintele lui s-au auzit foarte clare şi foarte triste în aer.

Am rămas cu domnul Bilaus şi ceilalți au dispărut în ceața drumului. Mi-era o silă îngrozitoare de noaptea care se lăsa peste noi şi mi-a fost frică să nu mă împuşte domnul Bilaus. L-am căutat cu privirile, dorindu-mi instinctiv să-l supraveghez şi m-am liniştit, văzîndu-l cum îşi muşca buzele chircit sub un arin. Mi-am amintit, cu o bucurie stranie, că Manase Hamburda trebuia să fi avut țigări din moment ce, cu doar cîteva ceasuri

înainte, îmi trimisese cîteva. I-am răscolit buzunarele şi am găsit o jumătate de pachet strivit. Tot din acelaşi buzunar a căzut un ghemotoc de hîrtie şi mi s-a părut că era acelaşi pe care îl culesesem cîndva, de sub pilonii podului într-o plimbare cu Epaminonda Bucevschi. L-am despăturit şi mi-am amintit că-l mai despăturisem o dată, în camera mea de lucru şi că nu apucasem să-l citesc. Erau înscrise, pe hîrtia galbenă şi murdară, cele nouă puncte din statutul Societății inițiate de Manase Hamburda. Mi-am aprins o țigară şi am încercat să-mi dau seama cum anume dispăruse hîrtia aceea din casa mea şi cum anume ajunsese la Manase Hamburda şi dacă era vorba chiar despre aceeaşi hîrtie.

Atunci m-a strigat domnul Bilaus. Era la vreo zece metri mai încolo, pe marginea drumului şi privea fix un obiect rătăcit între ierburi şi frunze de brusture. M-am dus şi eu să văd ce se întîmpla şi la început n-am zărit nimic.

— Totuşi a avut noroc, a spus domnul Bilaus şi mi-a arătat cu degetul un iepure cu picioarele dinapoi retezate de un glonte. Vietatea se rostogolise de cîteva ori şi umpluse iarba de sînge.

4

Cînd ne-am întors în oraş toată lumea era cuprinsă de o panică nebună. Oraşul a fost părăsit, în trei zile, aproape în întregime. Trenurile erau luate cu asalt, o mulțime dezlănțuită aştepta în gară pîndind fiecare tren şi luptînd să se agațe măcar de uşile, ferestrele şi treptele vagoanelor. Întîi a fost evacuată garnizoana şi apoi herghelia.

În ziua în care caii au trecut prin oraş, mînați spre gară pentru a fi urcați în vagoane de marfă, toată lumea a ieşit la ferestre, pe balcoane şi în stradă, urmărind într-o tăcere hipnotică defilarea celor cîteva sute de cai. Nu s-au auzit timp de vreo două ceasuri, cît au trecut caii şi cît a durat încărcarea lor, decît pocnetele aeriene ale biciului şi urletul rar al locomotivei. Caii s-au mistuit apoi în cuştile de lemn şi au dispărut la orizontul căii ferate, lăsînd oraşul despuiat, de parcă i-ar fi luat acoperişurile.

Cei care aveau atelaje au fost de-a dreptul norocoşi. Oricine îşi putea încropi, din două roți, un mijloc de a-şi tîrî după sine cîteva lucruri alese cu greu dintr-un morman de lucruri, era, la fel, un om norocos. Unii au reuşit să plece cu tot cu tocurile de la uşi şi de la ferestre. Alții s-au mulțumit numai cu una sau două valize.

Prăvăliile, birturile, cele trei cafenele şi-au tras obloanele. Zaremba însă s-a răzgîndit şi, pînă în ultimul moment, a dat de băut tuturor celor care treceau prin față pe la Pas-Parol. Cînd şi ultima sticlă din magazia sa a fost golită, şi-a spart singur toate ferestrele şi a dărîmat firma. Domnul Crăiniceanu i-a luat pe frații Zaremba în automobilul său.

Epaminonda Bucevschi şi Lituța au plecat printre primii, la Bucureşti. Cu o noapte înaintea plecării, Epaminonda s-a închis în Catedrală şi a terminat de pictat mîinile.

Domnul Gozec a rămas. Pe el, ca stomatolog, nu-l interesau decît dinții. Stomatologia, încerca el să lămurească pe oricine îl asculta, se ridica deasupra istoriei.

Domnul Buraga a dispărut pur şi simplu împreună cu doamna Hutopila. Engster Grațian, care-i datora domnului Buraga chiria pe vreo trei luni, l-a taxat drept neserios. Fercalo Artur şi-a strîns lucrurile ca să plece.

Dar, cînd a văzut că celelalte două mercerii din oraş au fost părăsite şi chiar devastate, s-a răzgîndit. Multă vreme s-a plimbat prin fața fostei mercerii de lux a domnului Susac, hrănindu-se din ruina clădirii şi din cavitățile goale, dezolante, ale încăperilor…

Toni Bucevschi s-a zbătut timp de trei zile în speranța că cineva îl va ajuta să evacueze arhiva. A încercat să convingă armata, spitalul, herghelia, Căile Ferate. Nimeni n-a vrut să audă de hîrtiile lui şi Toni Bucevschi ieşea de la fiecare înnebunit de furie şi disperare. A propus la un moment dat ca fiecare locuitor să ia cu sine cîte un dosar, urmînd ca mai tîrziu arhiva să fie reconstituită. N-a reuşit să convingă pe nimeni să ia cu el nici măcar o foaie împăturită. Multă vreme l-a înjurat în gînd pe Manase Hamburda, care murise în momentul cel mai nepotrivit cu putință, lăsînd Tribunalul să plutească în derivă. Într-un moment de silă a dat drumul tuturor robinetelor din clădirea Tribunalului şi a inundat definitiv cele cîteva pivnițe în care-şi ținea teancurile de hîrtii.

Ehupov a înnebunit subit. Noaptea ieşea din oraş cu teancuri de ziare sub braț şi se ducea în lunca oraşului. Făcea sute de bărcuțe din paginile ziarelor şi le dădea drumul pe apă. Mai toate pluteau pînă în dreptul podului, unde curentul le răsturna şi le înghesuia lîngă pilonii de lemn. După ce ultimul ziar a fost astfel sacrificat, Ehupov şi-a închis chioşcul cu grijă, a răsucit cheia de două ori şi s-a dus la tren.

Nopțile oraşului au fost la fel de infernale. Oamenii ieşeau pe străzi, aprindeau focuri şi discutau, în timp ce scaunele, mesele şi dulapurile se mistuiau în fața lor. În cîteva rînduri s-au aprins acoperişuri, porți şi magazii de lemne. Cei doi vagabonzi ordinari care ştiau totul despre Hariton Remus au rătăcit din casă în casă, spărgînd uşile lăcătuite şi răscolind prin lucrurile părăsite. S-au dus şi la domnul Buraga, unde şi-au făcut de cap. Au mînjit pereții, au spart ferestrele şi tablourile, au sfîşiat salteaua pe care zăcuse fostul bariton. La un moment dat, Mihail Iorca a apărut în spatele lor, mirat şi amuzat. Vagabonzii s-au speriat de moarte şi au fugit.

Am rătăcit şi eu, vreme de trei zile, amețit de fuga aceea şi de văicăreala inutilă a mulțimii. Am intrat şi eu prin cîteva case părăsite şi mai ales prin acelea în care aş fi vrut, de mult, să intru.

În ziua a treia, spre seară, s-a lăsat o linişte cumplită şi mi-am dat seama că în oraş nu mai rămăseseră mai mult de zece oameni. Liniştea străzilor era atît de apăsătoare încît nici măcar un cîine n-ar fi reuşit să ațipească sub greutatea ei. Am ieşit din casă şi am rătăcit din nou, pe

străzile pustii, înaintînd cu greu printre sute de obiecte aruncate pe caldarîm, pierdute sau părăsite. Uşile şi ferestrele golite de oameni arătau ca nişte guri de animale uriaşe, sufocate din cauza prea marii înghesuieli în care trăiseră.

Din loc în loc se mai vedea cîte un geam luminat şi la întretăierea străzilor mai mocnea cîte un foc. Cîte o umbră se mai strecura de-a lungul gardurilor ori traversa strada de la o uşă la alta. În aerul oraşului plutea un miros de hîrtie arsă, de lemn putred şi infectat. În gara oraşului se afla probabil o locomotivă, pentru că urletul ei sinistru se prăbuşea din cînd în cînd peste acoperişuri ca țipătul de ajutor al unui animal rănit.

Am văzut lumină la pensiunea lui Buraga şi am intrat. Bănuiam că un singur om se mai simțea la fel de singur şi de plictisit şi am bătut la uşa lui Mihail Iorca.

Stătea întins în pat şi fuma. Dar arăta odihnit şi aş fi putut să pariez că dormise tun cîteva ceasuri.

L-am întrebat dacă nu voia să plece. Mi-a spus că voia, într-adevăr, să plece. Atunci am simțit şi eu o dorință febrilă de a ieşi odată de acolo şi i-am spus că în noaptea aceea urma să mai treacă un tren. Am fumat fiecare cîte o țigară, am băut fiecare cîte un pahar de coniac şi fiecare dintre noi şi-a pregătit cîte o valiză. Ne-am dus în gară unde aşteptau, înghesuiți unii în alții, aşezați pe valize, ultimii oameni ai acelei lumi. Da, toți aşteptau un tren despre care se spunea că era ultimul.

Am aşteptat în gară toată noaptea şi trenul n-a venit. Spre dimineață, Mihail Iorca şi-a amintit că nu fusese să vadă unde era înmormîntat bătrînul său. Cimitirul era la doi paşi, se vedea din gară şi Mihail Iorca m-a rugat să-l însoțesc. Am rătăcit mai bine de o oră şi n-am găsit nimic.

— Să-i ia naiba, a spus Mihail Iorca.

Nu l-am întrebat pe cine să-i ia naiba. Morții erau acolo, nimeni nu-i luase în marea lor fugă. Şi totuşi pietrele acelea aşezate cu grijă, purtînd pe ele cuvinte dintre cele mai amăgitoare, degajau şi ele un aer de părăsire, de parcă amintirea morților plecase o dată cu trenurile ticsite. „Înseamnă că e topit în oraş“ a mormăit Mihail Iorca. „Cum?“ l-am întrebat eu. „Ei, cum!“ a ripostat el. Eu am tăcut. „Hai s-o ştergem“ a zis el, şi ne-am întors în gară.

Peronul era pustiu. Trenul venise în absența noastră, lumea dispăruse o dată cu el. Ne-am învîrtit printre băncile goale, printre valize de lemn, sparte şi părăsite, printre hîrtiile măturate de rafale de vînt.

De undeva adia un miros de tei înflorit şi Mihail Iorca s-a întrebat cum era posibil să înflorească teii la ora aceea. Oare lipsiserăm atît de mult din oraş încît teii avuseseră timp să înflorească? Şi eu trăgeam în piept aerul pătruns de aroma teilor. N-aveam ce să-i răspund. Numai o bănuială că noaptea în care fusesem judecat şi condamnat la moarte avusese o durată nestăpînită, dizolvînd prin forța adevărului ei cîteva dintre măruntele noastre obişnuințe.

Ne pregăteam să ne tolănim pe băncile de pe peron şi să ne mai aprindem cîte o țigară cînd din biroul Şefului Gării a ieşit domnul Bilaus. Era îmbrăcat în uniformă şi avea o față senină, oarecum blîndă, deşi marcată de o mare responsabilitate. Ne-am bucurat că-l vedeam acolo şi l-am întrebat de ce nu plecase.

— Eu nu plec, a apus domnul Bilaus. El nu putea lăsa gara *aşa.* Şeful său plecase cu unul dintre primele trenuri şi pe umerii lui căzuseră mari responsabilități. El rămăsese funcționarul cu cel mai înalt grad şi considera că era de datoria lui să rămînă în gară pînă la sfîrşit. Ne-a invitat în biroul lui ca să ne ofere un ceai.

Nu ne-am dus. I-am spus, nu ştiu de ce, că intenționam s-o luăm pe jos de-a lungul căii ferate. Domnul Bilaus s-a gîndit puțin şi ne-a chemat, cu un gest misterios, într-unul din hangarele gării. Exista acolo o drezină cu pedale. În cîteva ore poate că ajungeam din urmă ultimul tren, la vreunul din nodurile de cale ferată.

— Sau la pod, a spus domnul Bilaus. La pod se aşteaptă mult.

I-am strîns mîna domnului Bilaus şi i-am urat noroc. Ne-am urcat pe drezină şi am părăsit oraşul, trăgînd din greu la pedale. Eram deja destul de departe cînd mi-am adus aminte că domnul Bilaus fusese cel mai nimerit om pe care ar fi trebuit să-l întrebăm dacă înfloriseră într-adevăr teii.

Sfîrşit

Cuprins